

İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI VE MUKAYESELİ HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN
ROHİNGYALARIN EĞİTİM HAKKI

FAWZI FAWZI

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLNİHAL AHTER YAKACAK

İSTANBUL, 2025

İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI VE MUKAYESELİ HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN
ROHINGYALARIN EĞİTİM HAKKI

by

FAWZI FAWZI

TEZ JÜRİ ÜYELERİ

DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLNIHAL AHTER YAKACAK

(TEZ DANIŞMANI)

DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA OĞUZ TUNA

DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDURRAHMAN TEKİN

İSTANBUL, 2025

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI

Bu çalışmada yer alan tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, söz konusu kurallar ve ilkelerin zorunlu kıldığı çerçevede, çalışmada özgün olmayan tüm bilgi ve belgelere, alıntılama standartlarına uygun olarak referans verilmiş olduğunu beyan ederim.

Adı Soyadı: FAWZI FAWZI

İmza:

XXXXXX

ÖZ

İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN ROHINGYALARIN EĞİTİM HAKKI

Fawzi, Fawzi

Uluslararası Mukayeseli Hukuk Yüksek Lisans Programı

Öğrenci Numarası: 22402006

Open Researcher and Contributor ID (ORC-ID): 0000-0001-7373-9269

Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası: 10710160

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Gülnihal Ahter Yakacak

Mayıs 2025, 154 Sayfa

Eğitim hakkı, bireylerin gelişimi ve toplumsal kalkınma açısından temel bir insan hakkıdır. Ancak Rohingya halkı, Myanmar’da maruz kaldıkları sistematik ayrımcılık ve zulüm nedeniyle bu haktan mahrum bırakılmaktadır. Ayrıca, Bangladeş, Pakistan, Malezya ve Hindistan gibi sığındıkları ülkelerde de hukuki ve sosyal engellerle karşılaşmaktadırlar. Bu durum, Rohingya halkının eğitim fırsatlarını kısıtlayarak toplumsal ve ekonomik entegrasyonlarını zorlaştırmaktadır. Bu çalışma, Rohingya halkının eğitim hakkına erişimini engelleyen hukuki, idari, ekonomik, sosyal ve kültürel faktörleri analiz etmeyi ve bu faktörlerin eğitim fırsatları üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bu engellerin aşılmasına yönelik çözüm önerilerinin etkinliği ele alınmaktadır. Eğitim hakkına dair uluslararası sözleşmelerin teorik analizi yapılmış ve Rohingya halkının yaşadığı 12 ülkenin yaşam koşulları ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Ayrıca, diaspora topluluklarındaki Rohingya bireyleriyle gerçekleştirilen anket çalışmasından elde edilen veriler, betimsel istatistik yöntemleri aracılığıyla değerlendirilmiştir. Araştırma, Rohingya halkının eğitim hakkına erişimini engelleyen faktörler nelerdir? Rohingya halkının eğitimini nasıl etkilemektedir? Eğitim fırsatlarının artırılması için hangi çözüm önerileri geliştirilebilir? Soruların cevabını aramaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, yasal statü yani kimlik belgelerinin eksikliği ve diplomaların denklik sorunları Rohingya halkının eğitime erişiminde en önemli engeller arasında yer almaktadır. Ayrıca, göçmen kamplarındaki zorluklar, hareket kısıtlamaları ve ekonomik zorluklar nedeniyle birçok çocuk eğitimden uzaklaşmakta, çalışmaya zorlanmaktadır. Sosyal ve kültürel

faktörler, özellikle dil engeli öğrencilerin akademik başarısını olumsuz etkilemektedir. Araştırma, uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi, kamplardaki eğitim altyapısının geliştirilmesi ve kültürel uyum konularında eğitilmesi gerektiğini önermektedir. Ayrıca, Rohingya halkının maruz kaldığı zulmün sona erdirilmesi ve bu mazlum toplumun sessiz çığlığının dünyaya duyurulması için daha geniş çaplı girişimlerin başlatılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arakan, Eğitim Hakkı, İnsan Hakları, Myanmar, Rohingya, Uluslararası Hukuk.

ABSTRACT

ROHINGYA'S RIGHT TO EDUCATION FROM A HUMAN RIGHTS PERSPECTIVE

Fawzi, Fawzi

MA in International and Comparative Law

Student ID: 22402006

Open Researcher and Contributor ID (ORC-ID): 0000-0001-7373-9269

National Thesis Center Reference Number: 10710160

Thesis Supervisor: Assist. Prof. Gülnihal Ahter Yakacak

May 2025, 154 Pages

Education is a fundamental human right that is vital for individual development and societal progress. However, the Rohingya community has been denied this right due to systematic discrimination and persecution in Myanmar. Furthermore, in the countries where they have sought refuge such as Bangladesh, Pakistan, Malaysia, and India they encounter legal and social barriers. These challenges limit the Rohingya people's access to educational opportunities and complicate their social and economic integration. This study aims to analyze the legal, administrative, economic, social, and cultural factors that hinder the Rohingya people's access to education and evaluate their impact on educational opportunities. Furthermore, the study addresses the effectiveness of proposed solutions to overcome these barriers. A theoretical analysis of international conventions on the right to education was conducted, and the living conditions of Rohingya individuals in 12 countries were examined. In addition, a survey was conducted with members of the Rohingya diaspora, and the collected data were analyzed using descriptive statistical methods. The research seeks to answer the following questions: What factors hinder the Rohingya people's access to education? How do these factors affect their education? What solutions can be proposed to improve educational opportunities for the Rohingya people? The findings indicate that the lack of legal status, particularly the absence of identification documents and issues related to diploma recognition, are among the most significant obstacles to educational access for the Rohingya people. Furthermore, challenges within refugee camps,

movement restrictions, and economic hardships force many children to abandon their education and engage in labor. Social and cultural factors, particularly language barriers, also negatively impact students' academic performance. The study recommends strengthening international cooperation, improving educational infrastructure in refugee camps, and promoting cultural adaptation programs. Additionally, it emphasizes the need for broader initiatives to end the persecution faced by the Rohingya people and to raise global awareness about the silent cries of this oppressed community.

Keywords: Arakan, Education Right, Human Rights, International Law, Myanmar, Rohingya.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında katkısı ve desteği bulunan herkese içten teşekkürlerimi sunarım. Özellikle, bilgi ve rehberliğiyle çalışmama yön veren danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Gülnihal Ahter Yakacak’a en derin şükranlarımı sunuyorum. Çalışma sürecinde sabır ve destekleriyle yanımda olan eşime ve manevi desteğiyle moral veren aileme minnettarım. Bu çalışma, tüm zorluklara rağmen umutlarını kaybetmeden hayalleri için mücadele eden Rohingya çocuklarına ithaf edilmiştir.

Fawzi FAWZI
İSTANBUL, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xv
BÖLÜM I GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
1.2. Araştırmanın Hipotezleri	4
1.2.1. Hukuki, İdari, Ekonomik ve Siyasi Faktörlerin Eğitim Hakkı Üzerindeki Etkisi	4
1.2.2. Eğitim Hakkının Gerçekleşmesinde Sosyal ve Kültürel Zorluklar	5
1.2.3. Dil, Psikolojik Faktörler ve Akademik Altyapının Eğitim Üzerindeki Etkisi	5
1.2.4. Çözüm Önerileri ve Eğitim Entegrasyonu Üzerindeki Etkileri	6
1.3. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları	6
1.4. Araştırma Yapısı	7
1.5. Araştırma Yöntemi	8
BÖLÜM II EĞİTİM HAKKININ KURAMSAL VE HUKUKSAL ÇERÇEVESİ. 10	
2.1. Eğitim ve Eğitim Hakkı Kavramları	10
2.2. Eğitim Hakkına İlişkin Yaklaşımlar	15
2.3. Uluslararası Sözleşmeler ve Belgelerde Eğitim Hakkı.....	17
2.3.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948)	17
2.3.2. Cenevre Sözleşmeleri (1949).....	18
2.3.3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950)	20
2.3.4. Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme (1960).....	20
2.3.5. Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (1966). 22	
2.3.6. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW 1979)	23
2.3.7. Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989)	23
2.3.8. Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (2006).....	24
2.3.9. BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Çerçevesi (2015)	24

2.3.10. ASEAN İnsan Hakları Bildirgesi (2012).....	24
2.4. Mülteciler, Vatansızlar ve Zorla Yerinden Edilmiş Kişilerin Eğitim Hakkı ..	26
2.4.1. Sığınmacı ve Mülteci Kavramı	26
2.4.2. Zorla Yerinden Edilmiş Kavramı	28
2.4.3. Vatansızlık Kavramı	29
2.4.4. Mülteciler, Vatansızlar ve Zorla Yerinden Edilmiş Kişilerin Eğitime Erişimi: Uluslararası Sözleşmeler Kapsamında Değerlendirme.....	30
BÖLÜM III ROHINGYALAR VE ARAKAN TARİHİ	33
3.1. Arakan Tarihi ve Rohingya Halkının Tarihsel Gelişimi.....	33
3.1.1. Rohingya Kimliğinin Oluşumu	36
3.2. Arakan'ın Tarihi	36
3.2.1. Erken Dönemler ve İlk Krallıklar	36
3.2.2. Arakan İslam Tarihi.....	37
3.2.3. Mrauk-U Krallığı (1430-1785): Arakan'ın Altın Çağı.....	38
3.2.4. Arakan'ın Birman Krallığı Tarafından İlhakı ve Sonrası	39
3.2.5. II. Dünya Savaşı ve Bağımsızlık	40
3.3. Günümüz Tarihi Önemli Durakları	41
3.3.1. 1962 Komünist Ordunun Darbesi ve 1978 Kral Ejderha Operasyonu ...	41
3.3.2. 1982: Rohingyaların Vatandaşlık Haklarının İptali.....	42
3.3.3. 2012-2017 Yılları Arası Zulüm	43
3.3.4. Myanmar'da Rohingyaların Tarihsel Kronolojisi	44
3.3.5. Arakan'daki Rohingya Krizi'nin Güncel Durumu	47
3.3.5.1. Arakan'daki Son Olaylar ve Şiddetin Yükselişi.....	47
3.3.5.2. Rakhine Eyaletindeki Çatışan Taraflar.....	48
3.3.5.3. Arakan Ordusu'nun Hedefleri ve Rohingyalar Üzerindeki Etkisi.....	49
3.3.5.4. Rohingyaların Zorla Askere Alınması ve İnsani Krizin Boyutları.....	49
3.3.5.5. Bölgesel Yansımalar ve Mülteci Krizinin Derinleşmesi	50
3.4. Rohingya Diasporası: Göç Ettikleri Ülkelerdeki Sosyal, Ekonomik Yaşam ve Eğitim Hakkı.....	51
3.4.1. Güneydoğu ve Doğu Asya.....	52
3.4.1.1. Bangladeş.....	52
3.4.1.2. Myanmar.....	60
3.4.1.3. Pakistan.....	66
3.4.1.4. Malezya.....	70

3.4.1.5. Hindistan.....	75
3.4.1.6. Nepal.....	79
3.4.1.7. Tayland	82
3.4.1.8. Endonezya.....	85
3.4.2. Ortadoğu	88
3.4.2.1. Suudi Arabistan	88
3.4.3. Avrupa	94
3.4.4. Amerika	96
3.4.4.1. ABD.....	97
3.4.4.2. Kanada	99

BÖLÜM IV ROHINGYALARIN EĞİTİM HAKKI..... 101

4.1. Bulgular	102
4.1.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri	102
4.1.1.1. Cinsiyet Dağılımı.....	104
4.1.1.2.Yaş Dağılımı.....	104
4.1.1.3. İkamet Edilen Ülke	104
4.1.1.4. İkamet Süresi	104
4.1.1.5. Yasal İkamet Durumu.....	104
4.1.1.6. Eğitim Düzeyi.....	105
4.1.2. Hukuki, İdari, Ekonomik ve Siyasi Faktörlerin Eğitim Hakkı Üzerindeki Etkisi	106
4.1.2.1. Yasal Belgelerin Eksikliğinin Eğitim Kurumlarına Kayıt Olma Üzerindeki Etkisi	107
4.1.2.2. Kamplardan Çıkış Kısıtlamaları veya Uzak Mesafelerin Eğitim Olanaklarına Etkisi	107
4.1.2.3. Ev Sahibi Ülkedeki Resmi Eğitim Kurumlarına Kayıt Kolaylığı	107
4.1.2.4. Ev Sahibi Ülkede Önceki Eğitim Niteliklerini Denklige Çevirmenin Zorluğu	108
4.1.2.5. Tanınmayan Eğitim Kurumlarında Eğitim Almanın Yükseköğrenim Fırsatlarına Etkisi.....	108
4.1.2.6. Hükümet veya STK'ların Maddi Desteklerinin Eğitim İhtiyaçlarını Karşılama Düzeyi	108
4.1.2.7. Aile Baskısının Eğitimden Vazgeçme ve Çalışmaya Yönelme Üzerindeki Etkisi	109

4.1.2.8. Eğitim Masraflarını Karşılamadaki Maddi Güçlüklerin Eğitime Devam Üzerindeki Etkisi	109
4.1.2.9. Çevredeki Çocuk İşçiliğinin Yaygınlığının Eğitim Algısına Etkisi ..	109
4.1.2.10. Erken Yaşta Evliliklerin Kızların Eğitim Sürekliliği Üzerindeki Etkisi	110
4.1.2.11. Ev Sahibi Ülkelerin Rohingyaların Eğitim Erişimine Karşı Tutumu ...	110
4.1.2.12. Uluslararası Kuruluşların Yetersiz Desteği ve Hükümetlerle Zayıf İşbirliği Nedeniyle Müfredat ve Eğitim Hizmet Kalitesinin Olumsuz Etkilenmesi.....	110
4.1.3. Eğitim Hakkının Gerçekleşmesinde Sosyal ve Kültürel Zorluklar	111
4.1.3.1. Ayrımcılık ve Irkçılığın Eşit Eğitim Alma Şansı Üzerindeki Etkisi .	111
4.1.3.2. Kendi Ülkesinden Ayrılmadan Önceki Eğitim Olanaklarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi.....	112
4.1.3.3. Çevrenin Eğitimi Bir Öncelik Olarak Görmemesi	112
4.1.3.4. Medeni Durumun Eğitim Şansını Azaltması	112
4.1.3.5. Cinsiyetin Eğitime Erişimi Etkilemesi	113
4.1.3.6. Ebeveynlerin Eğitim Seviyesinin Eğitim İmkanlarına Etkisi.....	113
4.1.3.7. Etnik Kökenin Eğitim Olanaklarını Etkilemesi	113
4.1.4. Dil, Psikolojik Faktörler ve Akademik Altyapının Eğitim Üzerindeki Etkisi	114
4.1.4.1. Ev Sahibi Ülkede Yükseköğretime Erişim Olanakları	114
4.1.4.2. Ev Sahibi Ülkedeki Eğitim Programlarından Yararlanma Düzeyi....	115
4.1.4.3. Eğitim Altyapısının (Okullar, Sınıflar, Öğretmenler) Yetersizliği veya İhtiyacı Karşılamaması	115
4.1.4.4. Müfredatın Kültürel ve Sosyal İhtiyaçlarla Uyumunun İyileştirilmesi Gerekliliği.....	115
4.1.4.5. Yaşanan Travmaların ve Psikolojik Zorlukların Ders Devamlılığı Üzerindeki Etkisi	116
4.1.4.6. Dil Engellerinin Eğitimden Tam Anlamıyla Yararlanmayı Kısıtlaması.	116
4.1.4.7. Rohingya Dili Konuşan Öğretmenlerin Eğitim Süreçlerine Katkısı .	116
4.1.5. Çözüm Önerileri ve Eğitim Entegrasyonu Üzerindeki Etkileri.....	117
4.1.5.1. Eğitim Hakları ve Olanakları Konusunda Bilgi Sahibi Olma Durumu ..	117
4.1.5.2. Güncel Eğitim Düzeyinden Memnuniyet	118
4.1.5.3. Resmi Olmayan veya Dini Eğitim Kurumlarının Eğitim Boşluklarını Tamamlama Rolü.....	118
4.1.5.4. Eğitimin Sosyal ve Profesyonel Uyum Süreçlerine Etkisi	118

4.1.5.5. Çevrimiçi Eğitimin Erişim Kolaylığı ve Etkinliği.....	119
4.1.5.6. Uzaktan Eğitim için Teknik Altyapı (İnternet ve Cihaz) Yeterliliği .	119
4.2. Değerlendirme	119
4.2.1. Hukuki, İdari, Ekonomik ve Siyasi Faktörlerin Eğitim Hakkı Üzerindeki Etkisi	119
4.2.2. Eğitim Hakkının Gerçekleşmesinde Sosyal ve Kültürel Zorluklar	122
4.2.3. Dil, Psikolojik Faktörler ve Akademik Altyapının Eğitim Üzerindeki Etkisi	123
4.2.4. Çözüm Önerileri ve Eğitim Entegrasyonu Üzerindeki Etkileri.....	126
BÖLÜM V SONUÇ.....	128
5.1. Tavsiyeler	132
REFERANSLAR.....	134
EKLER.....	149
EK A Katılımcı Bilgilendirme ve Onam Formu ve Anket Soruları	149
EK B Etik Kurul İzni	153
ÖZGEÇMİŞ.....	154

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Bulgular Tablosu	102
Tablo 4.2. Hukuki, İdari, Ekonomik ve Siyasi Faktörlerin Eğitim Hakkı Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular Tablosu.....	106
Tablo 4.3. Eğitim Hakkının Gerçekleşmesinde Sosyal ve Kültürel Zorluklara İlişkin Bulgular Tablosu.....	111
Tablo 4.4. Dil, Psikolojik Faktörler ve Akademik Altyapının Eğitim Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular Tablosu.....	114
Tablo 4.5. Çözüm Önerileri ve Eğitim Entegrasyonu Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bulgular Tablosu.....	117

SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ

%	Yüzde
AA	Arakan Ordusu (Arakan Army)
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri (United States / U.S.)
ANA	Arakan Haber Ajansı
ARSA	Arakan Rohingya Kurtuluş Ordusu (Arakan Rohingya Salvation Army)
BBC	İngiliz Yayın Kurumu (British Broadcasting Corporation)
bs	Baskı
BM	Birleşmiş Milletler (United Nations)
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR - United Nations High Commissioner for Refugees)
CBC News	Kanada Yayın Kurumu Haberleri (Canadian Broadcasting Corporation News)
CEDAW	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women)
CNN	Cable News Network
COVID-19	Koronavirüs Hastalığı 2019 (Coronavirus Disease 2019)
H	Hipotez
HRW	İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch)
IDP CAMP	Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler Kampı (Internally Displaced Persons Camp)
m.	Madde
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
n	Örneklem Büyüklüğü
OHCHR	Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (Office of the High Commissioner for Human Rights)
RFA	Özgür Asya Radyosu (Radio Free Asia)
RCUK	Birleşik Krallık Rohingya Topluluğu (Rohingya Community UK)
RNA	Rohingya Haber Ajansı (Rohingya News Agency)

RSO	Rohingya Dayanışma Örgütü (Rohingya Solidarity Organization)
SCI	Uluslararası Çocukları Kurtarın Derneği (Save the Children International)
SDGs	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (Sustainable Development Goals)
sy	Sayı
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
UAD	Uluslararası Adalet Divanı
UK	Birleşik Krallık (United Kingdom)
UN	Birleşmiş Milletler (United Nations)
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations Children's Fund)
vd.	Ve devamı
vb.	Ve benzeri
WFP	Dünya Gıda Programı (World Food Programme)

BÖLÜM I

GİRİŞ

Eğitim, tarih boyunca uluslararası ve insani belgelerde temel bir hak olarak kabul edilmiş olup, insan gelişiminin ve toplumsal ilerlemenin en önemli dayanaklarından biri sayılmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin (1948) 26. maddesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin (1966) ilgili hükümleri, herkesin ayırım gözetmeksizin eğitim hakkına erişimini güvence altına alma yükümlülüğünü devletlere yüklemektedir.¹ Bununla birlikte, dünyanın pek çok bölgesinde bazı topluluklar hâlâ bu temel haktan sistematik olarak mahrum bırakılmaktadır. Bu bağlamda, Myanmar (Burma) kökenli Rohingya toplumu, maruz kaldığı yaygın ayrımcılık ve zorla yerinden edilme süreçleri sebebiyle eğitim hakkından en çok yoksun bırakılan gruplardan biridir.

Rohingya halkının kökeni, Bengal Körfezi kıyısında bulunan ve resmî adıyla “Rakhine” olarak bilinen Arakan Eyaleti'ne dayanmaktadır.² Tarihsel olarak farklı etnik ve dini unsurların kesiştiği bu bölgede, çeşitli Müslüman toplulukların ve diğer yerel nüfusların yüzyıllar içinde kaynaşmasıyla Rohingya kimliği şekillenmiştir.³ Ancak 1962 yılında gerçekleşen askerî darbeden itibaren, Rohingyalar temel vatandaşlık haklarından yoksun bırakılmaya başlanmıştır. 1982'de kabul edilen Vatandaşlık Yasası ile bu ayrımcılık resmen pekişmiş; 1978'deki Ejderha Operasyon (Nagamin Operation)⁴ ve 2012'deki geniş çaplı şiddet dalgası gibi baskıcı uygulamalar

¹ Klaus Dieter Beiter, *The Protection of the Right to Education by International Law: Including a Systematic Analysis of Article 13 of the International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights*, International Studies in Human Rights (Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2006), 45, <https://doi.org/10.1163/ej.9789004147041.i-738>.

² İsmail Hakkı Göksoy, “Arakan”, içinde *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. Ek-1. (Türkiye Diyanet Vakfı, 2020), 103, <https://islamansiklopedisi.org.tr/arakan>.

³ Muhammed Yunus, *Dünden Bugüne Arakan*, çev. Hatice Uğur, 2. (İstanbul: İHH, 2012), 10.

⁴ (1978'de gerçekleştirilen Ejderha Operasyonu (Nagamin), Myanmar ordusu tarafından yürütülen geniş çaplı bir askeri ve bürokratik operasyon olup, sınır bölgelerinde yaşayan Rohingya Müslümanlarını hedef almış; vatandaşlık belgeleri olmayan on binlerce kişinin “yasa dışı göçmen” olarak görülmesine neden olmuş ve yüz binlercesinin Bangladeş'e göç etmesiyle sonuçlanmıştır.

sonucu, binlerce Rohingya komşu ülkelere zorunlu göçe maruz kalmıştır.⁵ En ağır insani kriz ise 2017’de yaşanan katliamlar ve köy yakma olaylarıyla doruğa ulaşmış; 700 binden fazla kişi, insanlık dışı koşullarda Bangladeş başta olmak üzere çeşitli ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır.⁶ Son yıllarda, özellikle 2021’deki yeni askerî darbenin ardından, Rohingyaların durumu daha da ağırlaşmış;⁷ hem Myanmar içinde hem de mülteci kamplarında yaşam koşulları giderek kötüleşmiştir. Bununla birlikte, 2025 yılı itibarıyla Myanmar ordusunun, başını “Arakan Ordusu” (Arakan Army, AA) adlı Budist silahlı grubun çektiği çeşitli gruplarla çatışmaları yeniden şiddetlenmiş ve Rohingyalar bir kez daha bu çatışmaların en büyük mağduru hâline gelmiştir. Bu gelişmeler, Rohingya halkının sistematik biçimde ortadan kaldırılması sürecinin son halkası olabileceğine dair kaygıları artırmakta; nitekim söz konusu topluluğun büyük bir kısmı, çoktan ülke dışında veya sürgün koşullarında hayatını sürdürmektedir.⁸

Bu insanlık dramının merkezinde, Rohingya halkının eğitim hakkına erişimini engelleyen çok yönlü sorunlar bulunmaktadır. Vatandaşlık belgelerinin yokluğu ve katı bürokratik engeller, resmî eğitim kurumlarına kaydolmayı güçleştirirken; yoksulluk, yetersiz altyapı ve öğrenim dili farklılıkları, eğitim sürecinin devamlılığını sekteye uğratmaktadır. Bangladeş, Malezya ve Hindistan gibi ülkelerde de durum pek çok yönüyle benzer niteliktedir. Uluslararası toplumun, 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve 1954 Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme gibi metinlerde yer alan eğitim hakkını teorik olarak tanımasına rağmen,⁹ uygulamada karşılaşılan engeller halen giderilememiştir. Bu nedenle Rohingyaların durumu, devletlerin ve uluslararası kuruluşların bu konudaki taahhütlerini yerine getirme zorunluluğuna dikkat çeken çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir.

Bu operasyon, Rohingyaların vatandaşlık statüsüne dair ilk sistematik dışlayıcı uygulamalardan biri olarak kabul edilir. Ardından 1982’de yürürlüğe giren Vatandaşlık Yasası, yalnızca 1948 öncesinde ülkede bulunan ve etnik olarak “taingyintha” (yerli etnik topluluk) kabul edilen gruplara vatandaşlık hakkı tanıyarak Rohingyaları yasal olarak devletsiz konuma düşürmüştür. Bu yasa, Rohingya toplumunun sivil, siyasi ve ekonomik haklarının sistematik biçimde ellerinden alınmasını yasal zeminle pekiştirmiştir.) Ronan Lee, *Myanmar’s Rohingya Genocide: Identity, History and Hate Speech* (London New York Oxford New Delhi Sydney: I.B. Tauris, 2021), 72.

⁵ Yunus, *Dünden Bugüne Arakan*, 156.

⁶ Lee, *Myanmar’s Rohingya Genocide*, 165,192.

⁷ Virginia Pietromarchi ve Mersiha Gadzo, “Myanmar’s Military Stages Coup d’etat: Live News”, *Aljazeera*, 01 Şubat 2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/2/1/myanmar-military-stages-coup-against-aung-san-su-kyi-live> (erişim 23 Mart 2025).

⁸ Iftekharul Bashir, “Rohingya Crisis Escalates as the Arakan Army Expands Its Control”, *RSIS Commentaries*, 2025, 3, <https://dr.ntu.edu.sg/handle/10356/182624>.

⁹ Beiter, *The Protection of the Right to Education by International Law*, 123-24.

Bu çalışma, insan hakları perspektifiyle Rohingyaların eğitim hakkından mahrumiyetlerini ele almayı amaçlamakta olup, bu konudaki akademik araştırma eksikliğini gidermeye katkı sunmayı hedeflemektedir. Eğitimden yoksun kalmanın, yalnızca bireysel gelişimi değil aynı zamanda toplumsal bütünleşmeyi ve sosyoekonomik kalkınmayı da olumsuz etkilediği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, Rohingya halkının yaşadığı mağduriyetin çok boyutlu sonuçlar doğurduğu açıktır. Ayrıca, farklı coğrafyalarda bulunan yaklaşık 16 ülkeye dağılmış olan Rohingya topluluğunun,¹⁰ eğitim alanındaki zorlukları pek çok açıdan benzerlik gösterdiğinden, bu konunun uluslararası düzeyde ivedilikle ele alınması gerekmektedir.

Ön bulgular, yasal ve idari engellerin yanı sıra sosyal ve kültürel ayrımcılığın, Rohingyaların eğitim kurumlarına katılımını zorlaştırdığını; ekonomik güçlükler, barınma ve güvenlik sorunlarıyla birleştiğinde ise bu topluluğun eğitim hakkından neredeyse tamamen mahrum bırakıldığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla daha kapsayıcı ve hakkaniyetli politikaların geliştirilmesi, hem ilgili hükümetlerin hem de uluslararası aktörlerin ortak sorumluluğundadır. Bu çalışma, özellikle eğitim alanındaki yetersizliklere odaklanarak, Rohingyaların insan hakları çerçevesinde korunması ve desteklenmesi için somut öneriler sunmayı amaçlamaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı, Rohingya halkının gerek Myanmar'da gerekse göç ettikleri diğer ülkelerde yaşadıkları eğitim hakkı engellerini ortaya koymaktır. Çalışmada, Rohingyaların Bangladeş ve Myanmar gibi ülkelerde yaşadığı eğitim sorunları incelenerek bu engellerin arkasındaki hukuki, ekonomik ve sosyal faktörler analiz edilecektir. Özellikle yasal statü, ekonomik zorluklar ve dil bariyeri gibi faktörlerin eğitim süreçlerine etkileri değerlendirilerek çözüm önerileri geliştirilecektir.

¹⁰ Sorwar Alam, "Top Rohingya: Hosting Countries - Infographic", *Anadolu Ajansı*, 24 Ağustos 2019, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/infographic-top-rohingya-hosting-countries/1563674> (erişim 18 Ocak 2025).

Bu araştırma, aynı zamanda Rohingyaların yaşadığı eğitim eksikliğini uluslararası insan hakları perspektifinden ele alarak, onların yaşadığı mağduriyetleri daha görünür kılmayı ve seslerini duyurmayı amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında, Rohingyaların göç ettikleri ülkelerde de yaşam koşulları ve eğitim hakkına erişimde benzer zorluklarla karşılaştığı vurgulanmaktadır.

Araştırmanın önemi, bu alandaki çalışmaların sınırlı olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Rohingyaların eğitim hakkı üzerine yapılan araştırmalar oldukça sınırlı olup, bu çalışma literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Özellikle Rohingyaların eğitim hakkını ele alan kapsamlı ve çok boyutlu araştırmaların eksikliği dikkate alındığında, bu çalışmanın akademik dünyaya, politika yapıcılara ve sivil toplum kuruluşlarına değerli bilgiler sunması beklenmektedir. Ayrıca, Rohingyaların yalnızca Myanmar'da değil, diaspora ülkelerinde de benzer zorluklarla karşılaştığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, bu araştırma söz konusu ülkelerdeki durumu detaylı bir şekilde ele alarak bu bölgelerde yaşayan Rohingyaların koşullarını da kapsamlı bir şekilde ortaya koymayı hedeflemektedir. Elde edilecek verilerin, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak ve Rohingyaların toplumsal entegrasyonunu desteklemek için somut ve uygulanabilir çözüm önerileri geliştirmeye katkı sağlaması hedeflenmektedir.

1.2. Araştırmanın Hipotezleri

1.2.1. Hukuki, İdari, Ekonomik ve Siyasi Faktörlerin Eğitim Hakkı Üzerindeki Etkisi

Ana Hipotez:

Hukuki engeller, kısıtlayıcı politikalar ve finansal yetersizlikler, Rohingyaların eğitime erişimini önemli ölçüde kısıtlamakta ve akademik geleceklerini olumsuz etkilemektedir.

Alt Hipotezler:

- Belge eksikliği ve diploma denklik süreçlerindeki zorluklar, Rohingyaların okullara ve üniversitelere kayıt yaptırmasını zorlaştırmaktadır.
- Ev sahibi ülkelerin hareket kısıtlamaları ve kamplardan çıkış yasağı gibi politikaları, Rohingyaların eğitim kurumlarına erişimini sınırlandırmaktadır.

- Devlet desteğinin ve uluslararası finansal yardımların yetersizliği, öğrencilerin eğitimlerini sürdürmesini zorlaştırmaktadır.
- Zor ekonomik koşullar, çocuk işçiliği ve erken evlilik gibi faktörler okulu bırakma oranlarını artırmaktadır.

1.2.2. Eğitim Hakkının Gerçekleşmesinde Sosyal ve Kültürel Zorluklar

Ana Hipotez:

Ayrımcılık, etnik köken ve sosyal statü gibi faktörler, Rohingyaların eğitimde fırsat eşitliği elde etmesini engellemektedir.

Alt Hipotezler:

- Irk temelli ayrımcılık ve etnik kimlik, Rohingyaların eğitimde adil fırsatlar elde etmesini zorlaştırmaktadır.
- Rohingyalar, anavatanlarını terk ettikten sonra daha düşük eğitim olanaklarıyla karşılaşmakta, bu da akademik ilerlemelerini olumsuz etkilemektedir.
- Ailelerin eğitim düzeyi, ekonomik durumu ve kadın-erkek rolleri, çocukların okula devam etme olasılığını doğrudan etkilemektedir.

1.2.3. Dil, Psikolojik Faktörler ve Akademik Altyapının Eğitim Üzerindeki Etkisi

Ana Hipotez:

Eğitim altyapısındaki yetersizlikler, ev sahibi ülkenin diline yeterince hakim olamama ve travmatik deneyimler, Rohingya öğrencilerin eğitimden tam anlamıyla faydalanmasını zorlaştırmaktadır.

Alt Hipotezler:

- Uygun eğitim programlarının eksikliği, Rohingyaların yükseköğretime erişimini kısıtlamaktadır.
- Okul, öğretmen ve eğitim materyali eksikliği gibi altyapı sorunları, sağlanan eğitimin kalitesini düşürmektedir.
- Ev sahibi ülkenin diline yeterince hakim olamama, öğrencilerin dersleri anlamasını zorlaştırırken, kendi dillerini konuşan öğretmenlerin varlığı bu zorlukları azaltabilir.

- Zorla yerinden edilme, savaş ve şiddet gibi travmatik deneyimler, öğrencilerin akademik performanslarını ve okula devam etme motivasyonlarını olumsuz etkilemektedir.

1.2.4. Çözüm Önerileri ve Eğitim Entegrasyonu Üzerindeki Etkileri

Ana Hipotez:

Uzaktan eğitim ve resmi olmayan okullar gibi alternatif çözümler, Rohingyaların eğitim fırsatlarını artırabilir; ancak bu çözümlerin başarılı olması, gerekli kaynakların sağlanması ve resmi tanınırlıkla doğrudan ilişkilidir.

Alt Hipotezler:

- Uzaktan eğitim, okullara erişimde zorluk yaşayan Rohingya öğrenciler için etkili bir çözüm olabilir; ancak bu modelin başarılı olması için internet ve dijital cihazların sağlanması gerekmektedir.
- Resmi olmayan veya dini eğitim veren okullar, eğitim açığını kapatabilir; ancak bu kurumların tanınmaması, öğrencilerin akademik ve mesleki ilerlemesini sınırlayabilir.
- Rohingya öğrencilerinin eğitimden duyduğu memnuniyet, eğitim hakları ve fırsatları konusundaki bilinç düzeylerine bağlıdır. Ayrıca eğitim, topluma entegrasyonlarını ve sosyal-mesleki fırsatlarını iyileştirmede önemli bir rol oynamaktadır.

1.3. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları

Bu araştırmada, katılımcıların ankete verdikleri yanıtların doğru ve samimi olduğu varsayılmış, seçilen örneklemin Rohingya topluluğunun genel eğilimlerini yansıtacak çeşitliliğe sahip olduğu kabul edilmiştir. Veriler katılımcı beyanına dayandığı için yasal statü ve eğitim geçmişi gibi bilgilerin doğruluğu varsayılmıştır.

Ancak çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Kapalı kamp koşulları, iletişim zorlukları ve bazı ülkelerdeki yasal statü farklılıkları nedeniyle tüm Rohingya nüfusuna ulaşmak mümkün olmamıştır. Ayrıca, uzaktan veri toplama sürecinde teknolojik kısıtlar nedeniyle bazı katılımcılar ankete erişememiştir.

Araştırmanın geniş bir coğrafi alana yayılması da önemli bir sınırlılık oluşturmıştır. Rohingyaların farklı ülkelerde dağınık bir şekilde yaşaması ve bu ülkelerdeki siyasi koşullar, güvenlik endişeleri ve bireysel korkular nedeniyle bazı katılımcılar ankete katılmaktan çekinmiştir. Bunun yanı sıra, bazı bireyler bilgi eksikliği veya farkındalık yetersizliği nedeniyle araştırmaya katılım göstermemiştir.

Rohingya dilinin yazılı bir dil olmaması ve Rohingyaların şu anda bulundukları ülkelerde farklı dillerin konuşulması, ortak bir dilin eksikliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle anketin yalnızca Arapça ve İngilizce dillerinde hazırlanmış olması önemli bir sınırlılık olarak öne çıkmaktadır. Arapça ve İngilizcenin tercih edilme nedeni, katılımcıların çoğunluğunun bu dilleri kullanabilmesi olarak değerlendirilebilir. Ancak bu durum, yalnızca bu dilleri bilen ve internet erişimi olan bireylerin ankete katılabilmesine olanak sağlamış, dolayısıyla bu diller dışında kalan ve eğitim seviyeleri düşük olan bireylerin katılımını kısıtlamıştır. Ayrıca, doğrudan sahada yapılan veri toplama çalışmaları sınırlı kalmış ve bu nedenle saha verilerinden elde edilen bilgiler sınırlı düzeyde gerçekleşmiştir.

Erkek ve kadın katılım dengesizliği de araştırmanın önemli sınırlılıklarından biridir. Erkek katılımcı oranının yüksek olması, Rohingya toplumunda kadınların sosyal hayatta daha az aktif rol almasına ve dolayısıyla anket gibi çalışmalara katılım oranlarının düşük kalmasına bağlı olarak değerlendirilmiştir.

1.4. Araştırma Yapısı

Bu araştırma giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, eğitim ve eğitim hakkı kavramı ele alınmış, bu hakkın önemi açıklanmıştır. Ardından, eğitim hakkının uluslararası sözleşmelerde nasıl düzenlendiği incelenmiştir. Son olarak, mülteciler, vatansızlar ve zorla yerinden edilmiş kişilerin eğitim hakkın üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, Rohingya halkının tarihsel gelişimi ve Arakan'ın coğrafi yapısı incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca Rohingyaların maruz kaldığı zulümler ve insan hakları ihlalleri tarihsel süreçte değerlendirilmiştir. Devamında, Rohingyaların göç ettikleri yaklaşık 12 ülkedeki sosyal, ekonomik yaşam ve eğitim koşulları ele alınmış; bu ülkelerde karşılaştıkları hukuki, ekonomik ve sosyal sorunlar analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümde, Rohingyaların eğitim hakkına erişiminde karşılaştıkları zorluklar incelenmiş ve bu kapsamda gerçekleştirilen anket çalışmasının verileri analiz edilmiştir. Anket sonuçları doğrultusunda eğitim hakkı üzerindeki etkileri değerlendirilmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur.

1.5. Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada, Rohingyaların eğitim hakkını uluslararası insan hakları perspektifinden incelemek ve analiz etmek amacıyla çok yönlü bir araştırma yöntemi benimsenmiştir. Araştırma yöntemi, teorik analiz ve anket uygulaması birleşiminden oluşmaktadır.

Çalışmada öncelikle, eğitim hakkını düzenleyen uluslararası hukuki çerçevenin teorik analizi yapılmış ve bu kapsamda insan haklarına ilişkin sözleşmeler ve bildiriler incelenmiştir. Rohingyalar, Bangladeş, Malezya ve Hindistan gibi yoğun Rohingya nüfusunun yaşadığı bölgelerdeki sosyal, ekonomik ve kültürel koşullar değerlendirilmiştir.

Araştırmada, nitel ve nicel yöntemler birlikte kullanılmıştır. Nitel analiz kapsamında, uluslararası hukuki dokümanlar ile çeşitli raporlar incelenmiştir. Ayrıca, akademik çalışmalar, bilimsel makaleler ve her türlü birincil ve ikincil kaynaktan elde edilen veriler doğrultusunda Rohingyaların eğitim hakkına erişimde karşılaştıkları zorluklar değerlendirilmiştir.

Nicel analiz sürecinde, 4 dereceli (Kesinlikle Katılmıyorum – Katılmıyorum – Katılıyorum – Kesinlikle Katılıyorum) Likert tipi ifadeler içeren bir anket formu kullanılmıştır. Anket soruları herhangi bir hazır ölçekten alınmamış, araştırmacı tarafından özgün olarak oluşturulmuştur. Anket çalışmasıyla, Rohingyaların eğitime erişimde karşılaştıkları engeller hakkındaki algıları ölçülmüş; bu engellerin eğitim hakkı üzerindeki etkisi istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiştir. Anket sonuçları, betimleyici istatistik yöntemleri (yüzdelik dilimler) kullanılarak değerlendirilmiş, uygun örneklem büyüklüğü doğrultusunda istatistiksel testler de uygulanmıştır.

Araştırmanın evrenini, başta Bangladeş olmak üzere Myanmar, Suudi Arabistan, Pakistan ve çeşitli ülkelerde yaşayan Rohingyalar oluşturmaktadır. Örneklem toplam

413 katılımcı dahil edilmiş olup, bu grup yaş, cinsiyet, ülkede kalış süresi, yasal statü ve eğitim düzeyi gibi demografik değişkenler açısından çeşitlilik göstermektedir.

Veri toplama sürecinde, sivil toplum kuruluşları aracılığıyla ve çevrimiçi platformlarda paylaşılan anket formu kullanılmıştır. Bazı kamplarda ise gönüllü araştırmacılar anket sorularını yüz yüze tercüme ederek katılımcıların formları doldurmasını sağlamıştır. Pilot çalışmadan sonra revize edilen anket formu, daha anlaşılır ve kültürel olarak uygun hale getirilmiş ve anket, belirli bir süre açık tutulmuş, katılımcıların gizliliği titizlikle korunmuştur.

Bulgular, farklı başlıklar altında tablolar halinde raporlanmıştır: Tablo 1.'de demografik dağılımlar, Tablo 2.'de hukuki-idari ve ekonomik faktörlerin eğitim hakkına etkisi, Tablo 3.'te sosyal-kültürel zorluklar, Tablo 4.'te dil-psikolojik faktörler ve akademik altyapı, Tablo 5.'te ise çözüm önerileri ve eğitim entegrasyonuna dair tutumlar yer almaktadır.

Anket verileri **Cronbach's Alpha katsayısı** hesaplanmış ve ölçeğin genel güvenilirlik katsayısı **0.839** olarak bulunmuştur. Bu değer, ölçek maddelerinin yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu ve anketin güvenilirliğini desteklediğini göstermektedir.

Sonuç olarak, bu araştırma, Rohingya toplumunun eğitim hakkını insan hakları perspektifinden ele alarak bu alandaki eksiklikleri gidermeyi amaçlayan kapsamlı bir çalışmadır. Araştırma, Rohingyaların eğitimde karşılaştığı hukuki, idari, ekonomik, sosyal ve kültürel zorlukları analiz etmekle kalmayıp, aynı zamanda bu engellerin aşılmasına yönelik uygulanabilir çözüm önerileri sunmayı hedeflemektedir. Elde edilecek bulguların, başta karar alıcılar olmak üzere uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve insan hakları savunucuları için önemli bir kaynak oluşturması beklenmektedir. Bu doğrultuda, araştırmanın sunduğu önerilerin, Rohingyaların eğitim haklarının korunması ve geliştirilmesine katkıda bulunarak, onların daha adil ve sürdürülebilir bir eğitim geleceğine ulaşmalarına ışık tutacağı öngörülmektedir.

BÖLÜM II

EĞİTİM HAKKININ KURAMSAL VE HUKUKSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Eğitim ve Eğitim Hakkı Kavramları

Eğitim, bireylerin yalnızca bilgi ve beceri kazanmalarını değil, aynı zamanda toplum içinde uygun davranışlar geliştirmelerini ve ortak bir kimlik oluşturmalarını amaçlayan kapsamlı bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç, bireylerin kültürel, sosyal ve ahlaki gelişimini destekleyerek onların toplumsal yaşama aktif şekilde katılmalarına ve toplumun değerlerini içselleştirmelerine katkıda bulunur.¹¹ TDK'nın tanımına göre eğitim, “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme; terbiye” anlamına gelmektedir.¹² Bu yaklaşım, Emile Durkheim'ın, eğitim yoluyla olgun kuşakların henüz toplumsal hayata tam anlamıyla hazır olmayan genç kuşaklar üzerindeki etkisi ve onların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini sağlama çabası şeklindeki anlayışıyla da uyum içindedir.¹³ Durkheim, bu sürecin esasen toplumun devamlılığını sağlamayı ve bireyin toplumsal beklentilere uygun şekilde yetişmesini güvence altına almayı hedeflediğini öne sürer.

Tezcan'a göre “Eğitim, bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerdeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamıdır”. Başka bir ifadeyle eğitim, “Bireyin toplumsal yeteneğinin ve en elverişli düzeyde kişisel gelişmesinin elde edilmesi için seçilmiş ve denetimli bir çevreyi (özellikle okulu) içine

¹¹ Erdal Bay, ed., *Eğitim Bilimleri Alanında Araştırmalar ve Değerlendirmeler* (Ankara: Gece Kitaplığı, 2025), 2.

¹² TDK, “Eğitim – Türk Dil Kurumu Sözlüğü”, erişim 14 Mart 2025, <https://sozluk.gov.tr/?ara=e%C4%9Fitim>.

¹³ Emile Durkheim, *التربية والمجتمع* [*et-Terbiye ve'l-Muştemea*], çev. Ali As'ad Wutfa, 5. (Suriye: Dârü Ma'ad li't-ṭibâ'a ve'n-neşr ve't-tevzî', 1996), 76.

alan toplumsal bir süreçtir.” olarak tanımlanır.¹⁴ Bu bakış açısı, eğitimin hem bireyin yetkinliklerini artırmaya hem de toplumun sürekliliğini sağlamaya yönelik çift yönlü işlevini ortaya koymaktadır.

Eğitim olgusuna hem geniş hem de dar çerçeveden bakmak mümkündür. Geniş kapsamda eğitim, bilgiyi, becerileri ve etik değerleri kuşaklar arasında aktarmayı amaçlayan toplumsal bir süreçtir ve toplumun devamlılığı için gerekli olan kültürel, entelektüel ve moral birikimini yeni nesillere aktarır.¹⁵ Bu süreç, bireylerin ve toplumsal grupların farkındalığını artırarak onların kapasite ve kişilik gelişimlerine katkı sağlar. Daha dar bir perspektifle bakıldığında ise eğitim, resmî kurumlar bünyesinde düzenli, sistematik ve planlı bir biçimde yürütülen öğretim faaliyetlerini ifade eder. UNESCO’nun tanımına göre eğitim: erişim, kalite ve sunum koşulları dahil olmak üzere her türlü düzeyi ve türü kapsayan bir süreci içine alır.¹⁶

Bütün bu tanımların ortak paydası, eğitimin sosyal, etik ve entelektüel boyutları kapsayan çok yönlü bir işlevi olduğuna işaret etmeleridir. Eğitim süreci, bireyin yalnızca akademik kazanımlarını değil, aynı zamanda toplumsal ve ahlaki değerlerle bütünleşmesini, özgüven inşasını ve sorumluluk bilincini de geliştirmeye yöneliktir. “Eğitim hakkı: herkesin din, dil, ırk, cinsiyet, etnik/sosyal köken, siyasi görüş farklılığına ya da özelliğine bakmaksızın herkesin temel eğitimden yararlanmasıdır.”¹⁷

Eğitim hakkı, insan haklarının önemli bir parçası olarak, bireylerin temel haklarını bilmeleri, korumaları ve geliştirmeleri için kilit bir role sahiptir. İkinci kuşak haklar kapsamında yer alan bu hak, herkesin ırk, cinsiyet, etnik köken veya inanç gibi farklılıklar gözetilmeksizin eşit şekilde eğitimden yararlanmasını ifade eder. Eğitim hakkı, bireyin haklarını talep etme ve bu haklardan yararlanma bilincini geliştirmesi için gereklidir ve uluslararası insan hakları belgelerinde de açıkça tanınmaktadır. Özellikle iyi bir temel eğitim, bireylerin bilinçli ve sorumlu yurttaşlar olarak topluma katılımını sağlamak adına büyük önem taşır.¹⁸

¹⁴ Mahmut Tezcan, *Eğitim sosyolojisi*, 10. bs (Ankara: Ankara Üniversitesi, 1985), 4.

¹⁵ Beiter, *The Protection of the Right to Education by International Law*, 18-19.

¹⁶ Beiter, 18-19.

¹⁷ Cevat Elma ve Tufan Aytaç, “Uluslararası sözleşmelerde eğitim ve eğitim hakkı”, içinde *Eğitim hukuku*, 1. Baskı (Ankara: Pegem Akademi, 2020), 25.

¹⁸ Murat Gürkan Gülcan, *Eğitim hukuku*, 1. baskı (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019), 55-56.

“Eğitim hakkı, yalnızca bireyin kendini geliştirmesi için değil, aynı zamanda yaşama hakkıyla doğrudan bağlantılı olması nedeniyle de hayati bir öneme sahiptir.” Örneğin yapılan araştırmalar, eğitilmiş annelerin çocuklarının hayatta kalma şansının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁹ Bu durum, eğitimin bireyin sağlığı ve yaşam koşulları üzerinde doğrudan etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca eğitim, bireyin bedensel, zihinsel ve duygusal gelişiminde de önemli bir role sahiptir. Eğitim, bireyin haklarını ve sorumluluklarını öğrenmesini sağlarken, aynı zamanda toplumla uyum sağlamasına ve devlete karşı görevlerini yerine getirmesine de katkıda bulunur. Tüm dünya ülkelerinde bir kamu hizmeti olarak sunulan eğitim, devletlerin kendi yasalarını uluslararası sözleşmelere uygun şekilde düzenlemesini zorunlu kılmaktadır. Eğitim hakkının korunması ve sürdürülebilir olması, hem bireylerin hem de toplumların gelişimi açısından temel bir gerekliliktir.²⁰

Eğitim hakkı, anayasalarda yer alarak devlet güvencesine alınmış temel bir insan hakkıdır. Bu hak, bireyin gelişimi, kendini gerçekleştirme ve özgürleşmesiyle doğrudan ilişkilidir. Eğitim hakkı, devredilemez ve vazgeçilemez bir sosyal haktır. Eğitimin bir hak olmaktan çıkıp ayrıcalığa dönüşmemesi için devletin bu hizmeti kamusal bir sorumluluk olarak sunması gereklidir; aksi halde sadece maddi gücü olan bireylerin yararlanabileceği bir imkana dönüşebilir.²¹

Eğitim hakkı, bireyin yaşamını şekillendirme ve kendi kaderini belirleme gücünü sağlayan önemli bir yetkilendirme (empowerment) hakkı olarak kabul edilir. Jack Donnelly ve Rhoda Howard’ın geliştirdiği hak sınıflandırmasına göre yetkilendirme hakları, bireylerin yalnızca devletin müdahalesine karşı korunmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda bireylerin yaşamlarını kontrol edebilme ve yönlendirme yeteneğini kazanmalarına olanak tanır.²² Bu bağlamda eğitim hakkı, bireylere eleştirel düşünme becerisi kazandırarak, olası eylem yollarını değerlendirme ve bu doğrultuda rasyonel kararlar alma becerisini geliştirir. Eğitim, bireyin yalnızca bilgi edinmesini değil, aynı zamanda bu bilgiyi bağımsız düşünme ve karar verme süreçlerinde

¹⁹ Gülcan, 52-53.

²⁰ Gülcan, 52-53.

²¹ Mustafa Güçlü, ed., “Eğitim Hakkı”, içinde *Eğitim hukuku*, 1. Baskı (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019), 111, <https://doi.org/10.14527/9786050370607>.

²² Jack Donnelly ve Rhoda E. Howard, “Assessing National Human Rights Performance: A Theoretical Framework”, *Human Rights Quarterly* 10, sy 2 (1988): 234, <https://doi.org/10.2307/762143>.

kullanmasını sağlar. Bu durum, eğitimli bireylerin siyasi hayatta daha bilinçli roller üstlenmesini ve demokratik katılımı aktif olarak yer almasını mümkün kılar.²³ Özgür bilgi edinme, ifade özgürlüğü, toplanma ve dernek kurma hakları gibi siyasi hakların etkin şekilde kullanılması, temel düzeyde eğitim gerektirir. Eğitimsiz bireylerin bu haklardan tam anlamıyla yararlanması zorlaşırken, eğitimli bireyler siyasi arenada daha güçlü bir konum elde eder. Ayrıca, eğitim, ekonomik ve sosyal hakların hayata geçirilmesinde de kritik bir role sahiptir.²⁴ Örneğin, bireylerin gıda güvencesini sağlaması, çalışma hakkını etkin şekilde kullanması ve sağlık hizmetlerinden faydalanması, eğitim yoluyla elde edilen bilgi ve becerilere dayanır. Özellikle okuryazarlık, bireylerin ekonomik hayata katılımını artırarak sosyal entegrasyonlarını güçlendirir ve düşük gelirli bireylerin sosyal hareketliliği açısından önemli bir fırsat kapısı açar. Bu yönleriyle eğitim, bireylerin kendi yaşamlarını iyileştirme ve toplumsal hayata aktif şekilde katılma imkânı sunarak insan haklarının korunmasında kilit bir unsur haline gelir.²⁵

Eğitim aynı zamanda kültürel hakların gerçekleştirilmesinde de önemli bir role sahiptir. Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 15. maddesi uyarınca koruma altına alınan kültürel yaşama katılım hakkı, eğitim hakkıyla doğrudan ilişkilidir.²⁶ Özellikle dini, dilsel ve etnik azınlıklar için eğitim, kültürel kimliklerini korumanın ve gelecek nesillere aktarmanın en etkili yollarından biridir. Eğitim hakkının korunması, bireylerin yalnızca bilgi ve beceri kazanmalarını değil, aynı zamanda kendi kültürel değerlerini yaşatma ve geliştirme fırsatı elde etmelerini sağlar. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi de bu durumu vurgulayarak, eğitimin yalnızca bir insan hakkı olmadığını, aynı zamanda diğer insan haklarının gerçekleştirilmesinde vazgeçilmez bir araç olduğunu belirtmiştir. Eğitim, bireylerin güçlendirilmesinde, çocukların tehlikeli ve istismarcı çalışma koşullarından korunmasında, çevrenin korunmasında kritik bir role sahiptir. Aynı zamanda eğitim, devletlerin gerçekleştirebileceği en iyi mali yatırımlardan biri olarak değerlendirilir. Bu yönüyle eğitim hakkı, bireyin kişisel gelişimini ve toplumsal hayata katılımını

²³ Meryem Yıldırım, "Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Eğitim Hakkı" (Yüksek Lisans Tezi, Erzincan, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, 2021), 70-71.

²⁴ Beiter, *The Protection of the Right to Education by International Law*, 28-29.

²⁵ Beiter, 28-29.

²⁶ Beiter, 29-30.

destekleyerek insan haklarının evrensel niteliğini pekiştirir ve tüm hakların birbiriyle olan bağımlılığını vurgular.²⁷

Tarihsel açıdan incelendiğinde, eğitim hakkının her zaman evrensel bir hak olarak algılanmadığı görülür. Bu hakkın kökenleri, eğitimin sorumluluğunun ağırlıklı olarak aile ve dini kurumlara ait olduğu eski çağlara kadar uzanmaktadır. Bu dönemde eğitim hakkı, evrensel bir insan hakkı olarak değil, daha çok toplumun belirli kesimlerine, özellikle de elit sınıfa özgü bir ayrıcalık olarak kabul edilmekteydi.²⁸

18. yüzyıllarda yaşanan Rönesans ve Aydınlanma Çağı ile, eğitim devletin sorumluluğuna giren kamusal bir hizmet olarak görülmeye başlandı. Bu dönüşüm, özellikle Fransız ve Amerikan devrimlerinden etkilenmiştir. Toplumlar, eşitlik ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla eğitimin herkes için erişilebilir olmasının önemini fark ettiler. Bununla birlikte, dönemin klasik insan hakları belgelerinde eğitim hakkı resmi olarak yer almamıştır. Örneğin, 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ve 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi daha çok sivil ve siyasi haklara odaklanmıştır.²⁹

19. yüzyıla gelindiğinde, hükümetler ebeveynleri çocuklarını okula göndermeye mecbur kılan yasaları kabul etmeye başlamış ve asgari eğitim standartlarını belirleyen mevzuatlar oluşturulmuştur. Ancak bu dönemde, devletin eğitimin doğrudan sunulmasındaki rolü hâlâ ikincil bir sorumluluk olarak görülmekteydi. Eğitime aşırı devlet müdahalesi, bireysel özgürlükler için bir tehdit olarak değerlendiriliyordu.³⁰

20. yüzyıla gelindiğinde ise, eğitim hakkı evrensel bir hak olarak kabul edilmiştir. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 26. maddesi, “Herkesin eğitim hakkı vardır” hükmünü içermekte ve ilköğretimin zorunlu ve ücretsiz olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bunu takiben, 1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşme gibi

²⁷ Beiter, 29-30.

²⁸ Beiter, 21-23.

²⁹ Beiter, 21-23,46-48.

³⁰ Beiter, 21-23,85-87.

uluslararası belgeler de bu hakkı pekiştirmiştir. Bu sözleşmeler, çocukların ücretsiz ve erişilebilir eğitim alma hakkını güvence altına almıştır.³¹

Eğitim hakkının tarihi, başlangıçta sosyal bir ayrıcalık olarak görülmesinden evrensel olarak tanınan bir insan hakkına dönüşmesine kadar uzanan kademeli bir gelişim süreci göstermektedir.

Eğitim hakkının en güçlü dayanağı ise insan onurudur. Her birey, doğuştan sahip olduğu bu onurun gereği olarak kendini geliştirme ve potansiyelini gerçekleştirme hakkına sahiptir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi de eğitimin, bireyin kişiliği ve onurunun tam gelişimi için temel bir hak olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle eğitim hakkı, bireyin insanca bir yaşam sürdürebilmesi ve toplumun ilerlemesine katkı sağlayabilmesi için vazgeçilmez bir hak olarak kabul edilmelidir.³²

2.2. Eğitim Hakkına İlişkin Yaklaşımlar

Eğitim hakkının kuramsal temelleri çeşitli yaklaşımlar çerçevesinde ele alınabilir. İlk olarak, sosyal faydacı yaklaşım bu hakkın toplumsal önemine vurgu yapar. Bu yaklaşıma göre eğitim, bireylerin kamu sorumluluklarını yerine getirebilmesi ve vatandaşlık haklarını etkin şekilde kullanabilmesi için gereklidir. Sosyal faydacı yaklaşıma göre eğitim, bireylerin siyasi katılımını ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirebilmesini mümkün kılarak toplumun bütünlüğünü ve sürdürülebilirliğini sağlar.³³

İkinci olarak, bireysel gelişim yaklaşımı eğitim hakkının bireyin kendini geliştirebilmesi için bir ön koşul olduğunu savunur. Bu yaklaşıma göre eğitim, bireyin potansiyelini ortaya çıkarabilmesi ve kişisel gelişimini tamamlayabilmesi için gereklidir. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 26. maddesi, eğitimin insan kişiliğinin tam gelişimine yönlendirilmesi gerektiğini belirtir. Benzer şekilde,

³¹ Beiter, 21-23,59-61,69.

³² Yıldırım, "Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Eğitim Hakkı", 70-71.

³³ Beiter, *The Protection of the Right to Education by International Law*, 26.

1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin³⁴ 29 maddesi de eğitimin, çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin ve zihinsel ve fiziksel becerilerinin en üst seviyeye çıkarılmasına yönelik olması gerektiğini ifade eder. Bu bağlamda eğitim, bireyin kendini gerçekleştirebilmesi ve toplumda etkin bir şekilde yer alabilmesi için vazgeçilmez bir unsur olarak değerlendirilir.³⁵

Üçüncü yaklaşım olan bireysel refah yaklaşımına göre ise eğitim, bireyin kendi başına sağlayamayacağı temel bir refah ihtiyacı olarak kabul edilir. Bu yaklaşım, bireyin temel okuryazarlık ve sayısal becerilere sahip olması gerektiğini ve bu beceriler sayesinde istihdam olanaklarına erişerek kişisel ihtiyaçlarını karşılayabileceğini savunur. Eğitim bu bağlamda bireyin yaşam standartlarını iyileştirerek topluma katılımını destekler. Tüm bu yaklaşımların ortak noktası, eğitimin insan onurunun korunması ve geliştirilmesi açısından temel bir hak olarak kabul edilmesinin gerekliliğidir. Eğitim, bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirmesi ve toplumda saygın bir yer edinmesi için vazgeçilmez bir araç olarak görülmelidir. Bu bağlamda eğitim hakkı, insanın onurlu bir yaşam sürebilmesi için gerekli bilgi, beceri ve düşünme yeteneğini kazandırarak bireyin saygın bir birey olma hakkını destekler.³⁶

Bir diğer yaklaşım olan Liberal yaklaşım, eğitim hakkını ele alan en önemli siyasi yaklaşımlardan biri olup, bireysel özgürlüğün geliştirilmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanmasında eğitimin rolüne büyük önem verir. Bu yaklaşım, kişisel özerklik, insan hakları ve aktif vatandaşlık gibi temel kavramlara dayanır. John Rawls gibi önemli siyasi düşünürler tarafından geliştirilen bu fikirler, eğitimin bireysel özgürlük ve kişisel özerklik için temel bir hak olduğunu vurgular.³⁷ Liberal yaklaşıma göre eğitim, bireylerin kendi hayatları ve gelecekleri hakkında rasyonel kararlar almalarını sağlayan temel bir araçtır. John Rawls'a göre eğitim, liberal toplumun "temel yapısı"nın bir parçasıdır ve bireylerin entelektüel ve sosyal yeteneklerini geliştirerek demokratik toplumda aktif katılım sağlamalarına katkıda bulunur. Rawls, eğitimin yalnızca devletin sunduğu bir hizmet olmadığını, aynı zamanda vatandaşların eşit koşullarda yaşam standartlarını iyileştirmelerine ve hedeflerine ulaşmalarına imkân

³⁴ Birleşmiş Milletler, "Çocuk Hakları Sözleşmesi", 20 Kasım 1989.

³⁵ Beiter, *The Protection of the Right to Education by International Law*, 26.

³⁶ Beiter, 27.

³⁷ John Rawls, *A theory of justice*, Rev. ed (Cambridge, Mass: Belknap Press of Harvard University Press, 1999), 73.

tanıyan temel bir hak olduğunu belirtir.³⁸ Liberal yaklaşım, zorunlu ve temel eğitimin tüm bireyler için vazgeçilmez olduğunu ve devletin bu eğitimi ücretsiz ve adil bir şekilde sağlaması gerektiğini savunur. Öte yandan, yükseköğretim bireysel istek ve yeteneklere bağlı olarak koşullu bir hak olarak değerlendirilir. Ancak liberal yaklaşıma göre, devletin yükseköğretime erişimde fırsat eşitliğini sağlama sorumluluğu vardır ve bu durum özellikle ekonomik ve sosyal açıdan dezavantajlı kesimler için geçerlidir. Bu adaletin sağlanabilmesi için devletin burslar sağlaması ve genel eğitim kalitesini artırarak tüm vatandaşlar için eşit fırsatlar yaratması gereklidir.³⁹

Liberal yaklaşıma göre, devlet yalnızca temel eğitimi sağlamakla yetinmemeli, aynı zamanda tüm vatandaşların yükseköğretime erişim fırsatlarını eşit şekilde elde edebilmesini de güvence altına almalıdır. Bunu sağlamak için liberal yaklaşım; kamu eğitiminin kalitesini artırma, dezavantajlı gruplara mali destek sağlama ve eleştirel düşünme ile kişisel özerkliği teşvik eden bir eğitim ortamı yaratma gibi adımların atılmasını önerir. Bu önlemler, özgür ve demokratik bir toplumun gelişiminde hayati bir rol oynar.⁴⁰

2.3. Uluslararası Sözleşmeler ve Belgelerde Eğitim Hakkı

2.3.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948)

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 26. maddesi, eğitimin insan onurunun ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgulayan kapsamlı bir normatif çerçeve sunar. Bu maddeye göre herkes eğitim hakkına sahiptir; en azından ilk ve temel öğretim evresi parasızdır ve ilköğretim zorunlu tutulmuştur. Teknik ve mesleki eğitim imkânlarının herkesin erişimine açık olması, yükseköğretimin ise bireylerin yeteneklerine göre tam bir eşitlikle ulaşılabilir kılınması esastır. Maddenin ikinci fıkrası, eğitimin yalnızca bilgi aktarımı değil, insan kişiliğinin tam gelişimini ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygının güçlendirilmesini amaçladığını ortaya koyar; bu bağlamda eğitim, uluslar, ırklar ve dinî topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu teşvik BM'in barışı

³⁸ Rawls, 73-74.

³⁹ Christopher Martin, *The Right to Higher Education: A Political Theory*, Oxford Scholarship Online (New York, NY: Oxford University Press, 2022), 43-51, <https://doi.org/10.1093/oso/9780197612910.001.0001>.

⁴⁰ Martin, 43-51.

koruma misyonuna katkıda bulunmalıdır. Son olarak, çocuğa verilecek eğitimin türünü seçme hakkının öncelikle anne ve babaya ait olduğunun belirtilmesi, bireyin gelişim sürecinde aile iradesine verilen önemi teyit eder. Böylece Bildirge, eğitimi hem bireysel bir hak hem de toplumsal barışın ve küresel dayanışmanın aracı olarak konumlandırır.⁴¹

Bildirinin bu normatif hükümlerinin tarihsel ve kurumsal arka planı, BM çatısı altında kurulan İnsan Hakları Komisyonu'nun hazırladığı ve 10 Aralık 1948'de Paris'te Genel Kurul tarafından kabul edilip ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ile şekillenmiştir. Bu metin, dünya ölçeğinde hak ve özgürlükleri sistematik biçimde düzenleyen ilk belge olma niteliğini taşır. Her ne kadar hukuken bağlayıcı müeyyidelere sahip olmasa da, Bildiri'nin tarihî ve manevi değeri tartışılmazdır; nitekim ulusal anayasaların temel haklar kataloglarına ilham kaynağı olmuş, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları da medeni ve siyasal haklarla birlikte evrensel bir haklar manzumesi içinde tanımlamıştır. Bildiri, sosyal güvenlik, eğitime, bilimsel ilerlemenin nimetlerinden yararlanmaya kadar geniş bir yelpazede hakları teminat altına alarak, sonraki bağlayıcı uluslararası sözleşmelere zemin hazırlamış ve insanlığın ortak hedefi olarak benimsenecek evrensel bir değerler bütünü ortaya koymuştur.⁴²

2.3.2. Cenevre Sözleşmeleri (1949)

Cenevre Sözleşmeleri ve ek protokolleri, çatışma hâllerinde insan onurunu koruyan temel metinlerdir. Eğitim konusu dört ana sözleşmede yalnızca belli maddelerde geçer: Birinci Sözleşme m. 47 ve İkinci Sözleşme m. 48, metinlerin barış ve savaş dönemlerinde “en geniş çapta” yayımlanmasını ve özellikle askerî müfredatlarda okutulmasını şart koşar; Üçüncü Sözleşme m. 38 savaş esirlerine zihinsel-kültürel faaliyet olanağı tanır; Dördüncü Sözleşme çocuk sivillerin (m. 24, 50) ve gözaltındaki gençlerin (m. 94) eğitimini güvenceye alır. Bu hükümler, hukukun sahada bilinmesini

⁴¹ Birleşmiş Milletler, “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”, 1949; Yüksel Çallı, “Türk Anayasa Hukukunda Eğitim Hakkı” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, 2009), 24-25.

⁴² Çallı, “Türk Anayasa Hukukunda Eğitim Hakkı”, 24-25.

ve korunması gereken grupların asgarî pedagojik ihtiyaçlarının karşılanmasını hedefler.⁴³

Eğitim hakkının çatışma bağlamında ayrıntılı şekilde pekiştirilmesi ise I No.lu Ek Protokol'ün 78. maddesiyle gerçekleşir. Maddenin ikinci fıkrası, uluslararası çatışmalarda ülkeden tahliye edilen çocukların “mümkün olan en geniş ölçüde” eğitiminin sürdürülmesini emreder ve bu eğitimde “ebeveynlerinin dini ve ahlaki tercihlerine” riayet edilmesini şart koşar. Böylece Protokol, eğitim hizmetinin kesintisizliğini yalnızca akademik içerik açısından değil, kültürel-inançsal uyum bakımından da zorunlu kılar. Hüküm, tahliye sürecindeki kırılganlığı azaltmak ve kimlik temelli bütünlüğü korumak amacıyla, devletlere hem organizasyonel hem normatif bir görev yükler.⁴⁴

II No.lu Ek Protokol (iç çatışmalara ilişkin) 4. maddenin 3(a) bendinde benzer bir yaklaşımı iç hukuk düzlemine taşır. Taraflar, ebeveynlerin veya vasilerin isteklerine uygun biçimde çocukların “eğitim, dini ve ahlaki terbiyesini” sağlamakla yükümlüdür. Bu düzenleme, devlet dışı silahlı aktörlerin rol aldığı çatışmalarda bile eğitim hakkının mutlaklığını vurgular; dini-ahlaki boyutu özellikle zikrederek kültürel sürekliliği güvence altına alır. Böylece Protokol, sivil çocuk nüfusun korumasını, eğitsel içerik-yorum serbestisinden ödün vermeden teminat altına alır.⁴⁵

Genel olarak bakıldığında, Cenevre Sözleşmeleri ek protokollerle birlikte eğitim hakkını içselleştirmeyi iki aşamalı bir stratejiyle güçlendirir: (i) hukuki metinlerin yaygın öğretilmesi yoluyla ihlalleri önceden önleme, (ii) çatışma ortamındaki savunmasız gruplara özellikle çocuklar ve esirler sistematik ve kültürel uyumlu eğitim hizmeti sunma. Bu bütünlük, uluslararası insancıl hukukun koruyucu işlevini eğitim üzerinden genişleterek, yalnızca fiziksel güvenliği değil, bireylerin bilişsel ve ahlaki gelişimini de gözetken kapsayıcı bir koruma şeması kurar.⁴⁶

⁴³ Uluslararası Kızılhaç Komitesi, “1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller”, 1949.

⁴⁴ Uluslararası Kızılhaç Komitesi.

⁴⁵ Uluslararası Kızılhaç Komitesi.

⁴⁶ Uluslararası Kızılhaç Komitesi.

2.3.3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950)

Avrupa Konseyi üyesi devletler, 4 Kasım 1950’de Roma’da imzalanan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme’nin birinci bölümünde yer almayan bazı hak ve özgürlükleri de ortak güvenceye bağlamak amacıyla 20 Mart 1952’de Paris’te Birinci Ek Protokol’ü kabul etmişlerdir. Bu adım, Sözleşme kapsamında eksik kalan alanlara ilişkin koruma alanını genişletmeyi ve taraf devletlerin söz konusu haklar için gerekli tedbirleri birlikte üstlenmesini hedeflemiştir.⁴⁷

Protokol’ün 2. maddesi, eğitimin hem bireysel hem de ailevi boyutunu tanıyarak “Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz” hükmünü getirir; ayrıca devletin, eğitim ve öğretim görevlerini yerine getirirken ana ve babanın bu eğitimin kendi dini ve felsefi inançlarına uygun yapılmasını sağlama hakkına saygı göstermesini zorunlu kılar. Böylece eğitim hakkı kişilere doğrudan erişim güvencesi sunarken, ebeveynlerin çocuklarının eğitimi için inanç temelli tercihleri doğrultusunda yönlendirme özgürlüğünü garanti altına alır ve Avrupa toplumlarında kültürel ile dini çeşitliliğe saygının anayasal bir teminatı hâline gelir.⁴⁸

2.3.4. Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme (1960)

UNESCO’nun 14 Aralık 1960’ta kabul ettiği 2.3.4. Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme, eğitim alanında hazırlanan ilk bağlayıcı uluslararası antlaşma olma niteliği taşır. Hukuken zorlayıcı hükümleriyle yalnızca ayrımcılığı yasaklamakla kalmamış, aynı zamanda 1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin 13. maddesi dâhil pek çok sonraki metne ilham vererek “eğitim herkes için” yaklaşımının kurucu dayanaklarından biri hâline gelmiştir. UNESCO Yürütme Kurulu, sözleşmeyi “herkes için eğitim” sürecinin temel sütunu olarak tanımaktadır.⁴⁹

⁴⁷ Avrupa Konseyi, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, 04 Kasım 1950.

⁴⁸ Avrupa Konseyi.

⁴⁹ Right to Education Initiative, “UNESCO Instruments - UNESCO Convention against Discrimination in Education”, Right to Education Initiative, 10 Haziran 2025, <https://www.right-to-education.org/page/unesco-instruments> (erişim 10 Haziran 2025).

Sözleşme'nin 1. maddesi, “ayrımcılık” kavramını ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal görüş, ulusal ya da toplumsal köken, ekonomik durum ve doğuma dayalı her türlü dışlama, sınırlama veya tercihi kapsayacak biçimde tanımlar. Bu kapsamda (a) bir bireyin ya da grubun eğitime erişimini tamamen engellemek, (b) onları düşük nitelikli eğitime zorlamak, (c) ayrı ve eşitsiz eğitim kurumları kurmak veya sürdürmek ve (d) insan onuruyla bağdaşmayan koşullara maruz bırakmak açıkça yasaktır. “Eğitim” terimi tüm tür ve kademeleri, bunlara erişim yollarını, niteliği ve sunum şartlarını içerir.⁵⁰

2 ila 4. maddeler, devletlere ayrımcılığı önleyici ayrıntılı yükümlülükler getirir. Cinsiyete, dine veya dile dayalı ayrı okullar ancak eşit standart, eşit öğretim kadrosu ve isteğe bağlı katılım şartlarını karşılıyorsa ayrımcılık sayılmaz. Devletler, ayrımcı yasa ve idari uygulamaları yürürlükten kaldırmak; okul kabulünde “sıfır ayrım” sağlamak; burs, yardım ve yurtdışı izinlerinde milliyete dayalı fark gözetmemek; kamu yardımında hiçbir gruba ayrıcalık veya kısıtlama getirmemek ve yabancılara vatandaşlarla eşit eğitim imkânı sunmakla yükümlüdür. Buna ek olarak, ilköğretimin parasız ve zorunlu, ortaöğretimin yaygın ve kademeli biçimde ücretsiz, yükseköğretimin ise liyakate dayalı eşit erişilebilir kılınması; okul ağının nitelik bakımından eşdeğer biçimde geliştirilmesi; temel eğitimden yoksun kalan yetişkinlere telafi programları sunulması ve öğretmen yetiştirmede ayrım gözetilmemesi zorunludur.⁵¹

Madde ebeveynlerin, çocukları için resmî asgarî standartlara uygun ancak devlet dışı kurumları seçme özgürlüğünü; ulusal azınlıkların da kendi dillerinde eğitim faaliyetleri yürütme hakkını güvenceye alır. 6. madde ise taraf devletleri UNESCO Genel Konferansı'nın tavsiyelerine bağlı kalarak ayrımcılıkla mücadelede sürekli önlem almaya çağırır. Bu bütüncül çerçeve, eğitime erişimin engellenmesini yasaklamakla kalmaz; fırsat ve muamele eşitliğini sistematik bir devlet yükümlülüğü hâline getirerek kapsayıcı, nitelikli ve ayrımcılıktan arındırılmış bir eğitim düzeni kurmayı hedefler.⁵²

⁵⁰ Birleşmiş Milletler, “Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme”, 1960.

⁵¹ Birleşmiş Milletler.

⁵² Birleşmiş Milletler.

2.3.5. Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (1966)

1966 yılında kabul edilen Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi eğitim hakkını güçlendirir ve genişletir. Sözleşmesi'nin 13. maddesi, eğitimi her bireyin devredilemez bir hakkı olarak tanımlar ve bu hakkın amaçlarını çok boyutlu biçimde ortaya koyar. Metne göre eğitim, insan kişiliğinin tam gelişimine ve onur bilincine hizmet etmeli; insan hakları ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeli; bireyin özgür ve demokratik bir toplumda etkin biçimde yer alabilmesini sağlamalıdır. Ayrıca eğitim, uluslar ile farklı etnik ve dinî gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştirmeyi; BM'in barışı koruma faaliyetlerine destek sunmayı hedefler. Böylelikle eğitim, bireysel yetkinleşmenin ötesinde, toplumsal uyum ve uluslararası barışın inşasına stratejik katkı yapan kamusal bir değer olarak konumlandırılır.⁵³

Maddenin ikinci ila dördüncü fıkraları, bu hakkın fiilen hayata geçirilmesi için devlete düşen yükümlülükleri ayrıntılı biçimde düzenler. Buna göre ilköğretim zorunlu ve parasız olmak zorundadır; ortaöğretim (genel, teknik ve mesleki) herkes için kademeli olarak ücretsiz hâle getirilerek yaygınlaştırılmalıdır; yükseköğretime ise liyakat esaslı ve eşit erişim sağlanmalıdır. Eğitimin dışında kalmış yetişkinler için temel eğitim programlarının teşviki, tüm kademelerde okul ağının genişletilmesi, yeterli burs sistemlerinin oluşturulması ve öğretmenlerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi de devletin sorumlulukları arasındadır. Sözleşme ayrıca ebeveynlerin, ulusal asgarî standartlara uyan ve kendi inançlarına uygun dinî/ahlaki eğitim veren devlet dışı okulları seçme özgürlüğünü güvence altına alır; kişi ve toplulukların aynı şartlarla eğitim kurumu açma ve işletme hakkını da tanır. Bu kapsamlı çerçeve, eğitimin erişilebilirliğini, niteliğini ve çeşitliliğini bir arada güvenceye alarak hakkın somut olarak kullanılabilir olmasını hedefler.⁵⁴

⁵³ Birleşmiş Milletler, "Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi", 1966, 13.

⁵⁴ Birleşmiş Milletler, 13.

2.3.6. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW 1979)

1979 yılında kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, 10. Maddede kadınların kariyer rehberliği alabilmesi, eğitim kurumlarına katılabilmesi ve çeşitli düzeylerde akademik dereceler elde edebilmesi için eşit fırsatların sağlanmasının zorunluluğunu vurgular. Sözleşme, eğitim aşamalarının her birinde erkeklerle kadınlar arasında ayrımcılık yaratan stereotipleri ortadan kaldırmak için ciddi adımlar atar ve burs ve eğitim finansmanı gibi olanaklarda tam eşitlik sağlanmasını hedefler. Bu çabalar, kadınların eğitim ve mesleki gelişim alanlarında tam ve eşit katılımını engelleyen bariyerleri kaldırmayı amaçlamaktadır.⁵⁵

2.3.7. Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989)

1989 yılında BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve 1990 yılında yürürlüğe giren Çocuk Hakları Sözleşme'nin 29. maddesi, eğitim hakkını çocuğun çok yönlü gelişimini esas alan bütüncül bir çerçevede tanımlar. Buna göre eğitim, çocuğun kişiliğini, zihinsel ve bedensel yeteneklerini azami ölçüde geliştirmeyi; insan hakları, temel özgürlükler ve BM Antlaşması'nda yer alan ilkelere saygıyı güçlendirmeyi hedefler. Aynı zamanda eğitim, çocuğun ana-babasına ve kendi kültürel kimliğine olduğu kadar, yaşadığı veya menşe ülkenin ulusal değerlerine ve farklı uygarlıklara saygı duymasını; barış, hoşgörü, toplumsal cinsiyet eşitliği ve etnik-ulusal-dini çeşitlilik temelinde dostluk ruhunu içselleştirmesini amaçlar. Çocuk, özgür bir toplumda sorumluluk üstlenebilecek donanıma sahip kılınmalı ve doğal çevreye saygı bilinciyle yetiştirilmelidir.⁵⁶

Maddenin ikinci bölümü, bu amaçlara uygun olmak şartıyla gerçek ve tüzel kişilere eğitim kurumu açma ve işletme özgürlüğü tanır. Ancak bu özgürlük, çocuk eğitiminin belirtilen ilkelere riayet etmesi ve eğitim faaliyetinin devletin koyduğu asgarî kurallara uygun olması koşuluna bağlıdır. Böylece Sözleşme, hem eğitimin içeriğini hak temelli hedeflerle şekillendirir hem de alternatif eğitim modellerine alan açarak çoğulculuğu

⁵⁵ Birleşmiş Milletler, “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”, 1979, 5.

⁵⁶ Birleşmiş Milletler, “Çocuk Hakları Sözleşmesi”.

korur; ancak çocuk yararına ilişkin asgarî nitelik standartlarından taviz verilmesini engelleyen bir denetim mekanizmasını da devlete tevdi eder.⁵⁷

2.3.8. Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (2006)

2006 yılında kabul edilen Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme, engelli bireylerin eğitim hakkını güçlendirmeyi amaçlar. Sözleşmenin 24. maddesi, engelli bireylerin ayırım gözetmeksizin ve eşit fırsatlar temelinde eğitim hakkına sahip olması gerektiğini belirtir. Taraf devletler, engelli bireylerin genel eğitim sistemine dahil edilmesini, ücretsiz ve zorunlu eğitim alabilmelerini, gerekli destek ve bireysel kolaylaştırma tedbirlerinin sağlanmasını zorunlu kılar. Bu tedbirler, engelli bireylerin potansiyellerini gerçekleştirmelerini ve topluma etkin bir şekilde katılmalarını sağlar.⁵⁸

2.3.9. BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Çerçevesi (2015)

2015 yılında BM, sürdürülebilir ve adil bir geleceği hedefleyen 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefini kabul etti. Dördüncü Hedef, “herkes için kapsayıcı, eşitlikçi ve kaliteli eğitimi güvence altına almak” amacıyla, 2030 yılına kadar her çocuğa ücretsiz ve yüksek kaliteli eğitim sağlanmasını amaçlar. Erken çocukluk eğitiminden mesleki ve teknik eğitime kadar tüm aşamaları kapsar ve eğitimdeki eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı hedefler. Bu hedef, öğrencilerin topluma ve ekonomiye katkı sağlayacak becerilere sahip olmalarını da vurgular.⁵⁹

2.3.10. ASEAN İnsan Hakları Bildirgesi (2012)

Asya-Pasifik bölgesinde insan haklarını hukuken bağlayıcı biçimde düzenleyen bölgesel bir sözleşme bulunmamaktadır. Bu kurumsal boşlukta, Güneydoğu Asya Uluslar Birliği’nin (ASEAN) 18 Kasım 2012’de Phnom Penh’de kabul ettiği ASEAN İnsan Hakları Bildirgesi, bölge devletlerinin insan haklarına ilişkin ortak taahhüdünü yansıtan en kapsamlı metin olarak öne çıkar. Bildirge, Brunei Darüsselam, Kamboçya,

⁵⁷ Birleşmiş Milletler.

⁵⁸ Birleşmiş Milletler, “Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme”, 2006, 8.

⁵⁹ Birleşmiş Milletler, “Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Hedefleri”, 2015.

Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam'ın katılımıyla kabul edilmiş; böylece ASEAN, küresel ölçekteki İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni kendi tarihsel, kültürel ve siyasal bağlamına uyarlamaya yönelik ilk ciddi adımı atmıştır.⁶⁰

Bildirgenin 31. maddesi, eğitim hakkını ayrıntılı biçimde tanımlayarak üç temel yükümlülük ortaya koyar: (i) Eğitim herkes için devredilemez bir haktır; (ii) İlköğretim zorunlu ve ücretsiz olmalı, ortaöğretim ile meslekî-teknik eğitim mümkün olan her yolla erişilebilir kılınmalı, yükseköğretime ise liyakat esasına göre adil erişim sağlanmalıdır; (iii) Eğitim, insan kişiliğinin tam gelişimine, insan haklarına saygının güçlendirilmesine, bireylerin toplumsal yaşama etkin katılımına ve bölgesel barışın pekiştirilmesine hizmet etmelidir. Bu hükme, 27 (3). madde tamamlayıcı bir boyut ekler: Çocukların ekonomik ve sosyal açıdan sömürülmesi, özellikle de eğitimlerini engelleyecek biçimde çalıştırılmaları yasaklanmalı, bu suçu işleyenler yaptırımla karşılaşmalıdır. Böylelikle Bildirge, eğitimi yalnızca bireysel bir hak değil, aynı zamanda çocuk koruma mekanizmalarıyla desteklenen toplumsal bir sorumluluk alanı olarak da tanımlar.⁶¹

Bununla beraber, Bildirge hukuken bağlayıcı değildir; yaptırım ve izleme düzeneklerinden yoksun oluşu, hükümlerinin uygulanabilirliğini üye devletlerin takdirine bırakır. Metnin esnekliği, devletlere ulusal koşullarını gözeterek uyum sağlama imkânı sunsa da, bu durum standartlaşmayı ve etkili denetimi sınırlamaktadır. Nitekim bölgesel uzman literatürü, Bildirge'nin simgesel değerini korurken, beyan niteliğinden çıkarılıp icra kabiliyeti yüksek bir çerçeveye dönüştürülmesi gerektiğine vurgu yapar. Eğitim hakkının — ve genel olarak tüm insan haklarının — bölge çapında somut karşılık bulabilmesi, ancak daha güçlü izleme ve hesap verebilirlik mekanizmalarının tesisiyle mümkün olacaktır.⁶²

⁶⁰ Right to Education Initiative, “Asian Framework”, Right to Education Initiative, erişim 10 Haziran 2025, <https://www.right-to-education.org/page/asian-framework> (erişim 10 Haziran 2025); ASEAN, “ASEAN Human Rights Declaration”, 19 Kasım 2012, <https://asean.org/asean-human-rights-declaration/>.

⁶¹ ASEAN, “ASEAN Human Rights Declaration”.

⁶² Yuyun Wahyuningrum, “ASEAN Human Rights Declaration: Now and the Road Ahead”, Asia News Network, 19 Kasım 2024, <https://asianews.network/asean-human-rights-declaration-now-and-the-road-ahead/> (erişim 10 Haziran 2025).

2.4. Mülteciler, Vatansızlar ve Zorla Yerinden Edilmiş Kişilerin Eğitim Hakkı

2.4.1. Sığınmacı ve Mülteci Kavramı

Sığınma kavramı, kökeni Yunanca “asylon” kelimesine dayanan ve “dokunulmazlık” anlamına gelen bir terimdir.⁶³ Tarihsel olarak kutsal mekânlarda koruma arayan kişilere zarar vermek, bu mekânların ihlali sayılırdı. Zamanla bu kavram dini bağlamdan çıkarak hukuki ve politik bir temele oturmuş, bireylerin zulüm veya baskı nedeniyle başka bir ülkeye, diplomatik temsilciliğe ya da konsolosluk binalarına sığınması şeklinde tanımlanmıştır.⁶⁴ Sığınma, genellikle “ülkesel sığınma” olarak adlandırılan ve bireyin başka bir devletin sınırları içinde koruma aramasını ifade ederken, “ülke dışı sığınma” ise devletin ülke sınırları dışındaki temsilciliklerinde koruma arama durumudur.⁶⁵

Türk Dil Kurumuna göre sığınmak: “Tehlikelerden kaçarak güvenilir bir yere çekilmek, korunmak amacıyla bir yere veya birine başvurmak, başkalarının yardım ve korunmasına ihtiyaç duymak, genellikle siyasi sebeplerle kendi ülkesinden kaçıp başka ülkeye gitmek; iltica etmek.”⁶⁶ Pazarcı’ya göre sığınmacı, vatandaşı olduğu veya yaşadığı ülkeyi terk etmek zorunda kalan, geri dönme imkânı olmayan ve başka bir devletin geçici korumasına sığınan kişidir. Sığınmacılar, toplu olarak savaş, iç çatışma veya ayrımcılıktan kaçanlar ve bireysel olarak siyasi baskıdan kaçanlar şeklinde iki gruba ayrılır.⁶⁷

Hüseyin Özcan ise “zulüm veya ciddi zulüm tehlikesinden korunmak amacıyla geçici olarak sığınma talep eden kişi”yi ifade eder.⁶⁸ Sığınmacı, henüz nihai statüsü belirlenmemiş, dolayısıyla koruma talebi inceleme aşamasında olan bireydir. Türkiye’deki medya söylemi ve mevzuat pratiği, sığınmacı ile mülteci kavramlarının

⁶³ M. G. Kaladharan Nayar, “The Right of Asylum in International Law: Its Status and Prospects”, *Saint Louis University Law Journal* 17 (1973 1972): 18.

⁶⁴ Gökçe Konyalı, *Uluslararası hukukta sığınma hakkı*, 1. baskı, Seçkin Hukuk, no: 2695 (Ankara: Seçkin, 2021), 26.

⁶⁵ Konyalı, 26.

⁶⁶ TDK, “Sığınmak – Türk Dil Kurumu Sözlüğü”, erişim 17 Nisan 2025, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=siginmak>.

⁶⁷ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası hukuk*, Gözden geçirilmiş, güncellenmiş 17. baskı (Ankara: Turhan, 2018), 230-31.

⁶⁸ Hüseyin Özcan, *Anayasa Hukuku Açısından Sığınma Hakkı*, 2. (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2022), 12.

iç içe kullanılmasına yol açsa da çağdaş doktrinde bu iki statüyü birbirinden ayırma yönündeki eğilim belirginleşmektedir.⁶⁹

Türk Dil Kurumu sığınmacı ve mülteciyi aynı anlamda kullanırken, Türk hukukunda bu kavramlar net şekilde ayrılmamıştır. Mevcut mevzuatta sığınmacı tanımı olmadığından mülteci kavramı esas alınmaktadır. Uluslararası hukukta ise sığınmacı ve mülteci farklı anlamlarda kullanılır.⁷⁰ Uluslararası hukukta sığınmacı ve mülteci kavramları birbirine yakın olsa da farklıdır. “Refugee” hem sığınmacı hem de mülteciyi ifade edebilirken, “asylum seeker” sığınma başvurusu yapmış ancak sonucu bekleyen kişiyi tanımlar. Mülteci, belirli bir hukuki statüye sahip ve haklardan yararlanan kişidir. Sığınmacı ise henüz mülteci statüsü almamış ancak ülkesini terk ederek koruma arayan bireydir. Bir kişi, sığınma başvurusu kabul edildiğinde mülteci statüsü kazanır; reddedilirse sınır dışı edilebilir veya istisnai durumlarda ülkede kalabilir. Sığınmacı kavramının evrensel bir tanımı olmadığından, mülteci tanımı genellikle bu durumu belirlemede esas alınır.⁷¹

Uluslararası hukuk, ağırlıklı olarak mülteci kavramını normatif referans kabul eder. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü sığınmacıya ilişkin özel bir statü tanımlamaz; bu hususu devletlerin iç hukukuna bırakır.⁷² Aynı nedenle “asylum” kavramının Türkçeye yerleşme sürecinde “mülteci muamelesi” şeklinde yapılan çeviriler terminolojik hata kaynaklarına işaret eder. Özcan, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 14. maddesindeki “seek and enjoy asylum” ifadesinin “sığınmacı muamelesi görmek” biçiminde çevrilmesi gerektiğini savunarak, sığınmacı statüsünün uluslararası metinlerde dolaylı şekilde var olduğuna dikkat çeker.⁷³

Köken bakımından mülteci terimi Arapça لَجَ (le-ce-e) fiilinden türeyen “iltica” kavramıyla etimolojik bağ taşır; Batı dillerindeki “refugee” ise Latince fugium (sığınak) kökünden gelir.⁷⁴ Literatüre göre, mülteciyi “vatandaşı olduğu ülkedeki zulüm veya iç karışıklık sebebiyle ülkesini terk etmek zorunda kalan ve başka bir

⁶⁹ Özcan, 18.

⁷⁰ Konyalı, *Uluslararası hukukta sığınma hakkı*, 32.

⁷¹ Konyalı, 36.

⁷² Özcan, *Sığınma Hakkı*, 29-30.

⁷³ Özcan, 29.

⁷⁴ Özcan, 60.

devletin koruması altına henüz girmemiş kişi” olarak tanımlar. Buna karşın sığınmacı, mülteci statüsü tanınana kadar de facto koruma arayan bireydir; mülteci ise ulusal veya uluslararası hukuk uyarınca de jure koruma elde eden kişidir.⁷⁵

Statü ayrımı, sağlanan hak ve yükümlülükler üzerinde belirleyicidir. Sığınmacı, başvurduğu devletin zulme karşı geçici korumasından yararlanırken; mülteci, korumaya ek olarak eğitim, çalışma ve sosyal yardım gibi asgarî yaşam standartlarına erişme hakkına sahip olur. Özcan’ın ifadesiyle sığınma hakkı, “kişinin zulüm veya zulüm tehdidi karşısında talebi hâlinde menşe veya daimî ikamet devletine karşı koruma sağlayan ulusal düzeyde tanınmış bir haktır”. Dolayısıyla sığınmacılık, bu hakkın talep aşamasındaki geçici statüyü; mültecilik ise hakkın tanındığı kalıcı statüyü belirtir.⁷⁶

2.4.2. Zorla Yerinden Edilmiş Kavramı

Yerinden edilmiş kişiler, silahlı çatışmaların, yaygın şiddet ortamlarının, insan hakları ihlallerinin veya doğal ya da insan kaynaklı afetlerin etkilerinden kaçmak ya da bu etkilerden korunmak amacıyla, evlerinden veya sürekli ikamet ettikleri yerlerden zorunlu veya mecburi olarak kaçmak ya da ayrılmak zorunda kalan ve uluslararası olarak tanınan bir devlet sınırını geçmemiş kişiler veya gruplardır.⁷⁷ 1990’lı yıllarda ortaya çıkan bu kavram, BM’in “Yerinden Edilmeye İlişkin Yol Gösterici İlkeler” belgesinde tanımlanmıştır. Bu tanımda yer alan sebepler örnek niteliğindedir ve yerinden edilme durumu farklı nedenlerle de gerçekleşebilir. Sınır aşmamaları nedeniyle bu kişiler “iç mülteci” ya da “ülkesel mülteci” olarak da anılmakta olup sığınma hakkı kapsamında değerlendirilmezler.⁷⁸

⁷⁵ Özcan, 114.

⁷⁶ Özcan, 116-17.

⁷⁷ IFRC, “Displacement and climate-key terms” (The International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, 2020), 5, https://ctk.climatecentre.org/downloads/modules/training_downloads/2g%20FactSheet%2002%20-%20Displacement%20and%20Climate%20-%20Terminology.pdf.

⁷⁸ Konyalı, *Uluslararası hukukta sığınma hakkı*, 45.

2.4.3. Vatansızlık Kavramı

Uluslararası hukuk literatüründe, vatansızlık kavramı bireyin herhangi bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmaması şeklinde tanımlanmaktadır.⁷⁹ Vatansızlık, bireyin ne doğum yoluyla ne de sonradan vatandaşlık kazanamaması gibi nedenlerle hiçbir devletin vatandaşlığını taşınamaması durumunu ifade eder. Bu durum, de jure ve de facto olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmaktadır. De jure vatansızlık, bireyin yasal olarak hiçbir devletin vatandaşı olmadığına tespit edilmesi hâlinde söz konusu olurken; de facto vatansızlıkta birey teknik olarak bir vatandaşlığa sahip gibi görünse de fiilen bu vatandaşlık ilişkisi işlemez hâle gelmiş, birey vatandaşlara tanınan temel hak ve güvencelerden yararlanamaz duruma gelmiştir. Her iki durumda da bireyler, uluslararası korumadan ve diplomatik himayeden mahrum kalarak ağır bir hukuki ve toplumsal kırılma içerisine sürüklenmektedir. Nitekim BM’nin 1954 tarihli Vatansız Kişilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmesi’nin 1. maddesi, vatansız kişiyi “kendi hukukuna göre herhangi bir devlet tarafından vatandaş olarak kabul edilemeyen kişi” şeklinde tanımlamaktadır. Benzer şekilde, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi de vatansız bireyleri mülteci tanımı içerisine dâhil ederek onların korunmasına yönelik uluslararası yükümlülüğü açıkça ortaya koymuştur.⁸⁰

Vatansızlık olgusu, yalnızca bireyin bir devletle olan hukuki bağının eksikliği ile sınırlı kalmamakta; aynı zamanda kişilerin günlük yaşamda karşılaştığı yapısal eşitsizliklerin ve dışlanmaların da temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Hüseyin Pazarcı’nın da belirttiği üzere, bu durum çoğu zaman vatandaşlık sistemleri arasındaki uyumsuzluklardan veya bireylerin siyasal, etnik ya da dini nedenlerle vatandaşlıktan çıkarılmalarından kaynaklanmaktadır.⁸¹ Özellikle soy bağına ve doğum yerine dayalı sistemlerin örtüşmediği durumlarda, bireyin her iki sistemin dışında kalması sonucu vatansızlık ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca savaş dönemlerinde düşman devlet vatandaşlarının vatandaşlıktan çıkarılması, azınlık grupların dışlanması ya da devlet aleyhine faaliyet yürüttüğü iddia edilen bireylerin vatandaşlığının iptal edilmesi gibi uygulamalar da bu sorunu derinleştirmektedir. Vatansız bireyler, pasaport veya kimlik belgesi edinemedikleri için hareket özgürlüğünden yoksun kalmakta, sağlık

⁷⁹ Özcan, *Sığınma Hakkı*, 159-60.

⁸⁰ Özcan, 159-60.

⁸¹ Pazarcı, *Uluslararası hukuk*, 237.

hizmetlerine, eğitime ve istihdama erişimde ciddi engellerle karşılaşmaktadır. Bu durum, sadece bireylerin değil, aynı zamanda devletlerin de karşı karşıya kaldığı güvenlik, kayıt dışılık ve sosyal uyum gibi birçok sorunu beraberinde getirmektedir.⁸²

2.4.4. Mülteciler, Vatansızlar ve Zorla Yerinden Edilmiş Kişilerin Eğitime Erişimi: Uluslararası Sözleşmeler Kapsamında Değerlendirme

Uluslararası insan hakları hukuku, mültecilerin, vatansız kişilerin ve zorla yerinden edilmiş bireylerin eğitim hakkının bir ayrıcalık değil, aksine devletlerin tüm eğitim seviyelerine adil erişimi sağlama yükümlülüğü olduğunu vurgulamaktadır. 1951 tarihli “Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme”⁸³ ve 1954 tarihli “Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme”⁸⁴ de eğitim hakkının güvence altına alınmasının önemine dikkat çekmiştir. Her iki sözleşmenin 22. maddesi, söz konusu kişilere ilköğretim konusunda “vatandaşlara tanınan muamelenin aynısının” sağlanmasını öngörmekte ve diğer eğitim seviyelerinde, örneğin ortaöğretim ve yükseköğretimde ise devletlerin bu kişilere mümkün olan en iyi muameleyi sağlamasını şart koşmaktadır. Bu sözleşmeler ayrıca, devletlerin bazı düzenleyici şartlar belirleme konusunda serbest olduklarını, ancak mülteci veya vatansız çocukların zorunlu eğitime erişimden mahrum bırakılmasının kabul edilemez olduğunu vurgulamaktadır. Zira bu durum, eğitim hakkının temel unsurlarından birini oluşturmaktadır.⁸⁵

Benzer şekilde, “1998 Tarihli Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişilere İlişkin Kılavuz İlkeler” de zorla yerinden edilen kişilerin haklarına değinmiş ve ilköğretimin ücretsiz sağlanmasının zorunluluğunu ortaya koymuştur.⁸⁶ Ayrıca, yerinden edilmiş kişilerin kültürel ve dil kimliklerine saygı gösterilmesi ve kriz dönemlerinde çocuklarının eğitimlerinin korunması gerektiği belirtilmiştir. Devletlerin yerinden edilme durumlarında yaşadığı lojistik ve mali zorluklara rağmen, bu ilkeler, insani yardım programlarında eğitimin göz ardı edilmesinin, yerinden edilmiş kişilerin yardımlara bağımlılığını uzatabileceğini ve topluma yeniden entegrasyon fırsatlarının önüne geçebileceğini vurgulamaktadır. Tüm bu hususlardan anlaşılmaktadır ki, uluslararası

⁸² Pazarcı, 237.

⁸³ Birleşmiş Milletler, “Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme”, 1948.

⁸⁴ Birleşmiş Milletler, “Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme”, 1954.

⁸⁵ Beiter, *The Protection of the Right to Education by International Law*, 123-26.

⁸⁶ Birleşmiş Milletler, “Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişilere İlişkin Kılavuz İlkeler”, 1998.

sözleşmeler her ne kadar devletlere eğitim hakkının sağlanması konusunda belirli düzenleyici yetkiler tanısa da, mülteci, vatansız veya yerinden edilmiş bireylere karşı ayrımcılığı yasaklamakta ve herkesin uluslararası standartlara uygun adil bir eğitim fırsatına erişimini sağlamak için gerekli imkan ve kaynakların temin edilmesini devletlerin sorumluluğuna yüklemektedir.⁸⁷

Bu bölümde söz konusu kavramsal çerçevenin ayrıntılı biçimde ortaya konulmasının başlıca gerekçesi, Rohingya topluluğunun göç ve uluslararası koruma rejimleri bakımından homojen bir kütle olarak değerlendirilemeyecek ölçüde parçalı bir görünüm arz etmesidir. Gerçekten de Rohingyalar, Bangladeş'te insani yardımlarla ayakta duran büyük mülteci kamplarında fiilen “mülteci” konumunda bulunmalarına rağmen, resmi olarak “Myanmar’dan Zorla Yerinden Edilmiş Kişiler” şeklinde tanımlanmaktadır.⁸⁸ Malezya,⁸⁹ Tayland⁹⁰ ve Hindistan⁹¹ gibi transit-ya da hedef niteliğindeki ülkelerde çoğu zaman kayıt dışı “yasadışı göçmen” veya “geçici sığınmacı” statüleriyle hayatlarını sürdürebilmekte; Myanmar içinde ise hem “zorla yerinden edilmiş kişi” hem de uluslararası hukuk açısından “vatansız” bireyler olarak varlık göstermektedir.

Bu çok katmanlı statü farklılaşması, eğitim hakkı başta olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin kullanılabilirliğini ülkeden ülkeye radikal biçimde dönüştürdüğü için, araştırmanın 3.4 numaralı alt bölümünde (“Rohingya Diasporası: Göç Ettikleri Ülkelerdeki Sosyal, Ekonomik Yaşam ve Eğitim Hakkı”) her bir ülke özelinde Rohingyaların maruz kaldığı uluslararası koruma rejimi, hukuki statü ve bunların yol açtığı sosyo-ekonomik etkiler ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Böylelikle “mülteci”, “zorla yerinden edilmiş kişi” ve “vatansız” kavramlarının neden ayrı ayrı

⁸⁷ Beiter, *The Protection of the Right to Education by International Law*, 123-26.

⁸⁸ UNHCR, “Joint Government of Bangladesh - UNHCR Population Factsheet as of January 2025”, UNHCR Operational Data Portal (ODP) (UNHCR, 06 Şubat 2025), <https://data.unhcr.org/en/documents/details/114223>.

⁸⁹ Hui Yin Chuah, “Understanding the Current and Potential Contribution of Rohingya Refugees to the Malaysian Economy” (ReliefWeb, Mart 2023), 2, <https://reliefweb.int/report/malaysia/understanding-current-and-potential-contribution-rohingya-refugees-malaysian-economy-march-2023>.

⁹⁰ Hui Yin Chuah, “Rohingya in Indonesia, Malaysia and Thailand: Refugee Protection, Human Smuggling and Trafficking” (Mixed Migration Centre MMC, 23 Haziran 2023), 6-7, <https://mixedmigration.org/resource/rohingya-indonesia-malaysia-thailand/>.

⁹¹ Monika Verma ve Kristina Kironka, “Exploring Public Opinions on Rohingya Refugees Residing in India: An Empirical Study”, *International Journal of Population Studies* 10, sy 4 (27 Eylül 2024): 48, <https://doi.org/10.36922/ijps.2174>.

tartışıldığının kuramsal temeli ortaya konulacak; aynı topluluğa mensup bireylerin farklı coğrafyalarda, hukuki statülerine bağılı olarak nasıl değışken bir hak erişimine sahip oldukları ampirik verilerle somutlaştırılacaktır.

BÖLÜM III

ROHINGYALAR VE ARAKAN TARİHİ

3.1. Arakan Tarihi ve Rohingya Halkının Tarihsel Gelişimi

Arakan, tarihi ve coğrafi özellikleriyle Güneydoğu Asya'nın önemli bölgelerinden biridir. Yüzyıllardır çeşitli etnik ve dini grupların yaşadığı bu bölge, son dönemlerde Rohingya Müslümanlarının maruz kaldığı insan hakları ihlalleriyle uluslararası toplumun gündemine gelmiştir. Bu bölümde, Arakan'ın coğrafi ve ekonomik durumundan tarihine, demografik yapısından günümüzde yaşanan insani krize kadar bir perspektifte bilgi sunmayı amaçlamaktadır.

Arakan, günümüzde Myanmar'ın (eski adıyla Burma)⁹² batısında yer alan ve resmi olarak Rakhine Eyaleti olarak bilinen bir bölgedir. Tarih boyunca stratejik konumu ve zengin kültürel mirasıyla dikkat çeken Arakan, Bengal Körfezi'nin doğu kıyısında yer alır ve Naaf Nehri ile Bangladeş'in Chittagong bölgesinden ayrılır. Rakhine Yoma Dağları, yaklaşık 2.000 metre yüksekliğiyle bölgeyi Myanmar'ın iç kesimlerinden ayıran doğal bir sınır oluşturur.⁹³

Arakan, tarih boyunca farklı isimlerle anılmış ve bu isimler kültürel ve coğrafi etkilerle şekillenmiştir. Eski isimleri arasında “Roang,” “Rohang” ve “Roshang” yer alır. Arakan isminin Arapça “Raham” kelimesinden türediği, bunun da “Tanrı'nın lütfu veya merhameti” anlamına geldiği ifade edilir.⁹⁴

⁹² Göksoy, “Arakan”.

⁹³ Haradhan Kumar Mohajan, “History of Rakhine State and the Origin of the Rohingya Muslims”, *IKAT: The Indonesian Journal of Southeast Asian Studies* 2, sy 1 (2018): 28, <https://doi.org/10.22146/ikat.v2i1.37391>.

⁹⁴ Yunus, *Dünden Bugüne Arakan*, 7.

Bölgedeki yazıtlar ve tarihi kayıtlar, Arakan'ın eski dönemlerde Hindistan'ın etkisi altında olduğu, Budist ve Hindu topluluklarla bağlantılar geliştirdiği bir geçmişe işaret eder. Örneğin, M.S. 8. yüzyıldan kalma Ananda Chandra taş sütununda Arakan'ın adı “Arakandesh” olarak geçmektedir.⁹⁵

Arakan Eyaleti, 17 farklı şehirden oluşmaktadır ve bu şehirler arasında özellikle Rohingya nüfusunun yoğunlukta olduğu Maungdaw, Buthidaung ve Rathedaung dikkat çekmektedir. Bu şehirler, Rohingya toplumunun kültürel ve sosyal yaşamında önemli bir yer tutar. Arakan'ın başkenti Akyab (Sittwe), eyaletin ticaret merkezi olup limanı sayesinde bölgedeki ticaretin kalbidir. Kyaukpyu ve Sandoway gibi sahil şehirleri turizm ve ticaret açısından önem taşıırken, Kyauktaw ve Minbya gibi tarım alanları verimli topraklarıyla öne çıkar. Gwa, Taungup ve Ann gibi bölgeler ise daha küçük ve dağlık yapılarıyla bilinir. Özellikle Rohingyaların yaşadığı Maungdaw ve Buthidaung, Bangladeş sınırına yakın olması nedeniyle sınır ticaretinde de rol oynamaktadır.⁹⁶

Rohingya kültür tarihinin Myanmar'ın geçmişiyle bağlantıları vardır. Güney Asya'da, Myanmar etnik olarak baskın bir ülkedir ve resmi olarak 135 ırk tanınmaktadır, sadece birkaçı tanınmamaktadır. Geleneksel olarak Myanmar zengin bir ülke olarak biliniyordu ve “Asya'nın pirinç kasesi” olarak adlandırılıyordu. Petrol, kömür, kurşun, kereste, kalay ve hidroelektrik gibi doğal kaynaklar bakımından zengindir. Oysa şimdi insanların %32'si yoksulluğun altında yaşıyor.⁹⁷

Myanmar'da etnik Birmanyalılar (Burmanlar), toplam nüfusun yaklaşık %68'ini oluşturmaktadır. Diğer başlıca etnik gruplar arasında Shan (%9), Karen (%7), Rakhine (%4), Çinliler (%3), Pzt (%2), Hintliler (%2) ve diğerleri (%5) yer almaktadır. Etnik Birmanyalılar, ülkenin merkezi coğrafi bölgesinde yoğunlaşırken; Kachin, Rakhine, Shan, Chin ve diğer etnik gruplar genellikle ülkenin sınır bölgelerinde yaşamaktadır.

⁹⁵ Mohamed Ashraf Alam, “A Study of Etymology of Arakan, Rohingya and Rakhine”, 15 Ocak 2020, 3, <https://rohingyakhobor.com/mdocs-posts/a-study-of-etymology-of-arakan-rohingya-and-rakhine/>.

⁹⁶ Ahmad FK Jilani, *The Rohingyas of Arakan: Their Quest for Justice* (Ahmed Jilani, 1999), 19-24.

⁹⁷ Central Intelligence Agency, “Burma”, *The World Factbook*, 2022, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/burma/> (erişim 06 Ocak 2023).

Ayrıca birçok azınlık etnik grup, Myanmar'ın komşu ülkeleriyle paylaşılan sınırların her iki tarafında da bulunmaktadır.⁹⁸

Myanmar bir Budist devletidir. 60 milyonluk nüfusun %89'u Budist, yüzde 4'ü Müslüman, yüzde 4'ü Hristiyan, yüzde 1'i animist ve yüzde 2'si diğer dinlere mensuptur.⁹⁹ Burma'nın resmi ve temel dili Birmanca olup, ülke genelinde nüfusun çoğunluğu tarafından konuşulmaktadır. Birmanca'nın yanı sıra, bazı bölgelerde Karen, Şan, Hintçe, Kannada ve Mon dilleri de kullanılmaktadır. Ayrıca, Arakanlı Müslümanlar arasında yaygın olan Rohingya dili, bu topluluğun kendine özgü dili olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, özellikle dini ve eğitim alanlarında yer alan bazı bireylerin Arapça bilgisine de rastlanmaktadır.¹⁰⁰

Arakan, serin ve kuru kışlar, sıcak yazlar ve yoğun muson yağışlarıyla karakterize bir iklime sahiptir. Bölge, Mayu, Naf, Kaladan ve Lemro gibi önemli nehirleriyle tarımsal sulama ve ulaşım açısından stratejik öneme sahiptir. Bengal Körfezi kıyısındaki konumu ve doğal kaynakları sayesinde Arakan, tarih boyunca önemli bir ticaret ve liman merkezi olarak öne çıkmıştır.¹⁰¹

Arakan ekonomisi, verimli tarım arazilerinde pirinç başta olmak üzere şeker kamışı, yer fıstığı ve diğer ürünlerle tarıma dayalıdır. Müslüman çiftçilerin topraklarından zorla çıkarılması ve modern tarım tekniklerinin eksikliği 1980'lerden itibaren üretimi azaltmıştır. Bölgenin sahil şeridi ve balıkçılık potansiyeline rağmen, ekonomik potansiyelin tam olarak kullanılamaması halkın refahını olumsuz etkilemektedir.¹⁰²

⁹⁸ Akm Ahsan Ullah, "Rohingya Refugees to Bangladesh: Historical Exclusions and Contemporary Marginalization", *Journal of Immigrant & Refugee Studies* 9, sy 2 (01 Nisan 2011): 159, <https://doi.org/10.1080/15562948.2011.567149>; Christian Taylor, "Rohingya Briefing Report", Restoring Life to War Zones (Warzone Initiatives, Ekim 2015), 4, <https://www.warzone.cc/2015/10/rohingya-briefing-report/>.

⁹⁹ Ullah, "Rohingya Refugees to Bangladesh: Historical Exclusions and Contemporary Marginalization", 159; Taylor, "Rohingya Briefing Report", 5.

¹⁰⁰ Seyfullah Hafız Garibullah, "واقع الثقافة الإسلامية في بورما: دراسة تحليلية" [Vakıu's-Sekafeti'l-İslamiyye fi Burma: Derasetun Tahliliyye] (Yüksek Lisans Tezi, Ümmü'l-Kura Üniversitesi, 2015), 22, <https://dawa.center/file/1>.

¹⁰¹ Yunus, *Dünden Bugüne Arakan*, 3-4.

¹⁰² Jilani, *The Rohingyas of Arakan*, 16.

3.1.1. Rohingya Kimliğinin Oluşumu

Rohingyaların kimliği, tarihsel olarak çeşitli etnik ve kültürel unsurların bir araya gelmesiyle şekillenmiştir. “Rohingya” teriminin kökeni üzerine farklı görüşler bulunsa da bu kimlik özellikle Arakan’daki Müslüman toplulukların 18. ve 19. yüzyıllarda yaşadıkları süreçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreçte Bengal Müslümanları, yerel Rakhine halkı ve diğer etnik gruplar arasındaki kültürel ve dini etkileşimler etkili olmuştur. Rohingya kimliği, özellikle sömürge dönemi ve sonrasında belirgin hale gelmiştir. Rohingyaların kökeni, yüzyıllar boyunca Arakan’da yaşayan Müslüman topluluklara dayanmaktadır. Bazı araştırmacılara göre, “Rohingya” terimi 18. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. 1799 yılında Francis Buchanan, “Rooinga” terimini kullanarak Arakan’da yaşayan Müslümanları tanımlamıştır.¹⁰³

Rohingya dili, Arakan’da yaşayan Rohingya Müslümanlarının ana dili olup, tarih boyunca sözlü bir dil olarak varlığını sürdürmüş ve uzun yıllar boyunca yazılı bir forma tam anlamıyla kavuşmamıştır. Bu dil, Arapça, Hintçe ve Farsça gibi dillerden kelime ve dil bilgisi unsurları barındırmakla birlikte kendine özgü kelime ve ifadeler de içermektedir. Geleneksel olarak Arap alfabesiyle yazılan Rohingya dili, modern dönemde bazı alimler tarafından Latin alfabesiyle de yazılmaya başlanmıştır.¹⁰⁴ Ancak günümüzde hala Rohingya dili için ortak bir yazı sistemi bulunmamaktadır.

3.2. Arakan’ın Tarihi

3.2.1. Erken Dönemler ve İlk Krallıklar

Arakan’ın tarihi, derin ve zengin bir geçmişe sahiptir. Bölgenin tarihi, MÖ 3. binyıldan itibaren izlenebilen arkeolojik kalıntılarla zenginleşmiştir. Bölge, Dhanyawadi ve Vesali gibi krallıkların hâkimiyeti altında önemli kültürel ve ticari merkezler haline gelmiştir. Dhanyawadi Krallığı, MÖ 4. yüzyılda kurulmuş ve erken dönem organize

¹⁰³ Lee, *Myanmar’s Rohingya Genocide*, 120-23.

¹⁰⁴ Garibullah, “Vakıu’s-Sekafeti’l-İslamiyye fi Burma: Derasetun Tahliliyye”, 22.

devlet yapılarından biri olarak öne çıkmıştır. Bu dönemde Arakan, Hindistan ile olan ticari bağlantılar sayesinde Hinduizm ve Budizm gibi dinlerin etkisi altına girmiştir.¹⁰⁵

Vesali Krallığı, MS 4. yüzyılda ortaya çıkmış ve Arakan'ın ekonomik ve kültürel gelişimine katkıda bulunmuştur. MS 788'de Mahataing Sandya tarafından yeniden canlandırılan Vesali, Bengal, Çin ve İran gibi komşu bölgelerle güçlü ticari bağlar kurmuştur. Bu dönemde Hinduizm ve Budizm bir arada varlık göstermiş, kültürel zenginlik artmıştır. Vesali'nin kalıntıları, bu dönemdeki ticari ve sanatsal başarılarla dair önemli kanıtlar sunmaktadır.¹⁰⁶

3.2.2. Arakan İslam Tarihi

Rohingyaların kökenleri, bölgede yaşayan Araplar, Babürler, Afganlar, Hintliler ve Bengalliler gibi Müslümanlarla evlenen Hint Chandar hanedanına kadar uzanır. Birçok Müslüman tüccar ve alim Arakan sahillerini ziyaret eder. Arap tüccarlar ve Müslümanlar tarafından kurulan güçlü kimlikli gayreti ve ahlaki karakterleri, çok sayıda halkın kitleler halinde İslam'a girmesini sağlamıştır.¹⁰⁷

İslam'ın Arakan'a girişiyle ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bazı kaynaklara göre, İslam Arakan'a Hicri 102 (Miladi 720) yılında Arap tüccarların ticaret yoluyla ulaşmasıyla girmiştir. Halife Harun Reşid döneminde, Müslüman tüccarları taşıyan bir geminin Hindistan açıklarında fırtınaya yakalanarak Arakan sahillerine sürüklenmesi ve hayatta kalanların Akyab'a yerleşmesi, İslam'ın bölgede yayılmasının başlangıcı olarak kabul edilir. Diğer kaynaklar, MS 652 yılında başlayan İslam fetihlerinin Hindistan ve Bengal'e ulaşmasıyla Arakan'a da Müslümanların geldiğini belirtmektedir.¹⁰⁸

7. yüzyılın sonları ve 8. yüzyılın başlarından itibaren İslam'ın Arakan'a girişi ve bölgedeki etkisinin başlaması, bu sürecin temelini oluşturmuştur.¹⁰⁹ Ayrıca, 9. yüzyılda Müslüman tüccarların Bengal Körfezi ve İravadi Deltası kıyılarında ticaret

¹⁰⁵ Yunus, *Dünden Bugüne Arakan*, 15-17.

¹⁰⁶ Yunus, 16-17.

¹⁰⁷ Yunus, 17-19.

¹⁰⁸ Garibullah, "Vakıu's-Sekafeti'l-İslamiyye fi Burma: Derasetun Tahliliyye", 34.

¹⁰⁹ Yunus, *Dünden Bugüne Arakan*, 17-19.

yaparken Arakan'a yerleştığı ve sosyal ilişkiler yoluyla İslam'ın bölgede köklü bir şekilde yerleştığı aktarılmaktadır. 13. yüzyılda Bengal ve Hindistan'daki Müslüman etkisinin artmasıyla Arakan'a da Müslüman nüfusu göç etmiş ve bu süreçte Bengal Sultanlığı'nın siyasi ve ticari bağları İslam'ın yayılmasını hızlandırmıştır. Tüm bu rivayetler, İslam'ın Arakan'a girişinin tek bir olayla değil, ticari, sosyal ve siyasi etkileşimlerin bir sonucu olarak gerçekleştiğini göstermektedir.¹¹⁰

3.2.3. Mrauk-U Krallığı (1430-1785): Arakan'ın Altın Çağı

Mrauk-U Krallığı, Arakan tarihindeki önemli bir dönemi temsil eder. 1430 yılında Naramaikhla (veya Süleyman Şah) tarafından Bengal Sultanı Nadir Şah'ın yardımıyla kurulan bu krallık hem Budist hem de Müslüman etkilerin iç içe geçtiği bir kültürel ve politik kaynaşma devresine sahne olmuştur.¹¹¹

Krallık, Hindistan ve Güneydoğu Asya ticaret yollarının kesişiminde stratejik bir konuma sahipti. Bu durum, Mrauk-U'yu bölgesel bir güç haline getirirken ekonomik ve kültürel zenginliği de artırmıştır. Bengal Sultanlığı ile kurulan güçlü bağlar, bölgeye İslam kültürünün önemli ölçüde yayılmasını sağlamıştır. Bu etkiler, özellikle krallık yöneticilerinin hem Budist hem de İslamî unvanlar kullanması, para birimlerinden yönetim sistemine kadar çeşitli alanlarda görülmüştür.¹¹²

Mrauk-U Krallığı, Budist ve Müslüman toplulukların bir arada yaşadığı, ticaretin ve kültürel etkileşimin yoğun olduğu bir dönemdir. 8. yüzyıldan itibaren Müslüman tüccarlar ticaret ve İslam'ın yayılmasında etkili olurken, Budist yöneticiler pagodalar inşa ederek Budist kimliğini güçlendirmiştir.¹¹³ Bu dönem, Arakan'ın çok kültürlü yapısını şekillendirmiş ve Arakan'ın altın çağı olarak anılmıştır.¹¹⁴

¹¹⁰ Garibullah, "Vakı's-Sekafeti'l-İslamiyye fi Burma: Derasetun Tahliliyye", 34-37.

¹¹¹ Yunus, *Dünden Bugüne Arakan*, 25-26.

¹¹² Jacques Leider, "Rohingya: The History of a Muslim Identity in Myanmar", içinde *Oxford Research Encyclopedia of Asian History* (Oxford University Press, 2018), 4, <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190277727.013.115>.

¹¹³ Yunus, *Dünden Bugüne Arakan*, 25-37.

¹¹⁴ Yunus, 50.

3.2.4. Arakan'ın Birman Krallığı Tarafından İlhakı ve Sonrası

17. yüzyılın sonlarına doğru, Mrauk-U İmparatorluğu zayıflamaya başlamış ve iç karışıklıklar ile siyasi istikrarsızlık artmıştır. Bu süreç, Arakan'ın eski gücünü kaybetmesine neden olmuş ve bölgenin komşu güçler tarafından hedef alınmasını kolaylaştırmıştır. 1784 yılında Burman Kralı Bodawpaya, bu fırsatı değerlendirerek güçlü bir askerî harekâtla Arakan'ı işgal etmiş ve bölgeyi Birman Krallığı'na ilhak etmiştir. Bu işgal, Arakan'ın bağımsızlık dönemi için bir son olmuş ve bölgenin siyasi yapısında köklü değişikliklere yol açmıştır. İşgal sırasında Bodawpaya'nın askerleri tarafından büyük bir şiddet uygulanmış, toplu katliamlar gerçekleştirilmiş ve bölgedeki nüfusun önemli bir kısmı göç etmek zorunda kalmıştır. Özellikle Bengal ve çevre bölgelere yönelik bu zorunlu göç dalgaları, bölgenin demografik yapısını kökten değiştirmiştir. Göç eden topluluklar, ilerleyen dönemlerde etnik ve dini gerilimlerin temelini oluşturacak bir diaspora hareketine de öncülük etmiştir.¹¹⁵

Birman yönetimi altında kalan Arakan halkı, ağır kültürel ve dini baskılarla karşılaşmıştır. Bölgedeki Budist ve Müslüman topluluklar arasında var olan dengeler bozulmuş, Birman yönetimi bölgeyi kendi otoritesine entegre etmek için asimilasyon politikaları uygulamaya başlamıştır. Arakan halkı, bu dönemde sosyal ve ekonomik ayrımcılık ile karşı karşıya kalmış; kültürel miraslarının bir kısmını kaybetmiştir. Bu durum, yerel halk arasında derin bir hoşnutsuzluk yaratmış ve bölgeyi gelecekteki direniş hareketlerinin merkezi haline getirmiştir.¹¹⁶

1826 yılında, Birinci İngiliz-Burma Savaşı'nın ardından, İngilizler Arakan'ı Birman Krallığı'ndan ele geçirmiştir. İngiliz sömürge yönetimi, bölgenin siyasi ve ekonomik yapısında önemli değişiklikler yapmıştır. İngilizler, Arakan'ı doğrudan kontrol ederek ticari çıkarlarını artırmayı ve stratejik pozisyonunu güçlendirmeyi hedeflemiştir. Ancak bu süreç, yerel halkın üzerindeki baskıyı daha da artırmıştır. İngilizler, Bengal'den işçi göçünü teşvik ederek bölgede yeni bir demografik yapı oluşturmuş ve bu durum etnik gerilimleri daha da keskinleştirmiştir. İngiliz döneminde uygulanan bu

¹¹⁵ Yunus, 63.

¹¹⁶ Mohammed Ashraf Alam, "A Short Historical Background of Arakan", *Chittagong: Arakan Historical Society*, 1999, 22, <https://weknowrohingya.wordpress.com/wp-content/uploads/2021/05/a-short-historical-background-of-arakan.pdf>.

politikalar, Müslüman ve Budist topluluklar arasında derin ayrışmalara neden olmuş ve bölgede uzun vadeli bir çatışma dinamiği yaratmıştır.¹¹⁷

3.2.5. II. Dünya Savaşı ve Bağımsızlık

II. Dünya Savaşı sırasında, Japonların Burma'yı işgali ve İngilizlerin geri çekilmesi, Arakan'da bir otorite boşluğuna yol açmıştır. Bu dönemde, Rohingya Müslümanları ve Rakhine Budistleri arasında ciddi çatışmalar yaşanmıştır. 1942 yılında patlak veren şiddet olaylarında binlerce Rohingya hayatını kaybetmiş ve yüz binlercesi Bengal'e göç etmek zorunda kalmıştır.¹¹⁸

Rohingya halkı, Burma'nın bağımsızlık mücadelesinde önemli bir rol oynamış ve özellikle Japon işgali döneminde etkin bir direniş sergilemiştir. 1942 yılında Arakan'da başlayan ve Müslümanlara yönelik katliamlarla sonuçlanan olaylar, Rohingyaların kendi bölgelerini savunma mücadelesini artırmıştır. Bu süreçte Rohingyalar, Arakan'ın kuzeyinde "Barış Komitesi" (*Peace Committee*) adlı bir yapı kurarak bölgede düzeni sağlamaya çalışmış ve bu yapı, 1945'te İngilizlerin geri dönüşüne kadar kuzey Arakan'ın yönetiminde etkili olmuştur. Ayrıca Rohingya topluluğundan bazı kişiler, Burma Savunma Ordusu (*Burma Defence Army*) ve Anti-Faşist Örgüt (*Anti-Fascist Organisation - AFO*) gibi direniş gruplarına katılarak işgalin sona ermesinde ve Burma'nın bağımsızlık yolunda ilerlemesinde kritik bir rol üstlenmiştir.¹¹⁹ Böylece Burma (Myanmar), 1948 yılında bağımsızlığına kavuşarak Rohingya halkının da katkıda bulunduğu bağımsızlık mücadelesinin bir sonucu olarak yeni bir döneme adım atmıştır.¹²⁰

¹¹⁷ Leider, "Rohingya", 5-6.

¹¹⁸ Mohajan, "History of Rakhine State and the Origin of the Rohingya Muslims", 31.

¹¹⁹ Jilani, *The Rohingyas of Arakan*, 66-67.

¹²⁰ Jilani, 76-77.

3.3. Günümüz Tarihi Önemli Durakları

3.3.1. 1962 Komünist Ordunun Darbesi ve 1978 Kral Ejderha Operasyonu

2 Mart 1962’de Tatmadaw (Myanmar ordusu) yönetime el koyarak darbe gerçekleştirdi ve ülke yönetimini ele geçirdi. Bu süreçte sivil siyasetçiler gözaltına alındı, tutuklandı veya öldürüldü. Darbenin ardından General Ne Win, yasama, yürütme ve yargıyı kontrol eden tek yetkili hale geldi. Ne Win’in kararları hukukun kendisi haline geldi ve etnik-dini konularda yabancı düşmanlığı ile dini önyargılar temelinde hareket etti. Bu politikalar özellikle Hindular, Müslümanlar, Çinliler ve Anglo-Burmalılar gibi azınlık topluluklarını olumsuz etkiledi.¹²¹

Ne Win yönetimi, 1948 Anayasasını askıya alarak vatandaşlık konusunu yeniden değerlendirme fırsatı buldu. Askeri rejim, sadece kendi belirlediği kişileri vatandaş olarak kabul etti ve 1974 Anayasası yürürlüğe girene kadar önceki vatandaşlık haklarını yok saydı. 1974 Anayasası teknik olarak mevcut vatandaşlıkları koruyacağını belirtse de, yetkililer bu kurala uymadı. Bu süreçte özellikle Arakan’daki Müslüman topluluklar, önceki kimlik belgelerini kullanarak vatandaşlık iddiasında bulunamadılar ve yetkililer tarafından statüsüz hale getirildiler.¹²²

1978’de gerçekleştirilen Nagamin (Ejderha) Operasyonu, Rohingyaların vatandaşlıklarını doğrulamak yerine, onları şiddet kullanarak belgesiz ve statüsüz bırakmayı amaçladı. Askeri yetkililer ve göçmenlik bürosu, operasyon sırasında Rohingyalara ait kimlik belgelerine el koydu. 200.000’den fazla Rohingya Bangladeş’e kaçtı, ancak daha sonra yapılan geri dönüş anlaşması, onların vatandaşlığını tanımak yerine yalnızca “yasal sakin” olarak kabul edilmelerine yol açtı.¹²³

Bu dönemde, Ne Win yönetimi Rohingyalara yönelik sistematik ayrımcılık uyguladı. Rohingyaların vatandaşlık belgeleri iptal edildi ve onların yasal statüleri belirsiz hale

¹²¹ Md Salman Sohel, “The Rohingya Crisis in Myanmar: Origin and Emergence”, *Saudi Journal of Humanities and Social Sciences*, Scholars Middle East Publishers, 30 Kasım 2017, <https://papers.ssrn.com/abstract=3307082>; Lee, *Myanmar’s Rohingya Genocide*, 63-64.

¹²² Lee, *Myanmar’s Rohingya Genocide*, 64-66.

¹²³ Lee, 69-72.

getirildi. Burmanizasyon politikaları, Bamar etnik kimliğini ve Budist kültürünü ulusal norm haline getirdi. Böylece Rohingya'lar, Myanmar devletinin gözünde tamamen vatandaşlık haklarından mahrum bırakıldı. Ne Win rejiminin bu politikaları, Rohingya'ların statüsünü yasal olarak değiştirmese de, fiili olarak onları vatansız hale getirdi ve bu süreç 1982 Vatandaşlık Yasası ile daha da pekiştirildi.¹²⁴

3.3.2. 1982: Rohingya'ların Vatandaşlık Haklarının İptali

1982 Burma Vatandaşlık Yasası, Rohingya'ların vatandaşlık haklarını ortadan kaldıran yasal bir çerçeve oluşturmuş, onları sistematik olarak statüsüz bırakmıştır.¹²⁵ Yasa, vatandaşlığı etnik kökene dayandırarak, 1823'ten önce Myanmar topraklarında yaşadığı kabul edilen gruplara tam vatandaşlık hakkı tanımış, ancak Rohingya'ları bu kapsamın dışında bırakmıştır. Devletin keyfi uygulamalarıyla Rohingya'lar, temel haklardan mahrum bırakılmış, seyahat, evlilik, eğitim, sağlık gibi alanlarda ciddi kısıtlamalara maruz kalmıştır. 1990'da yayımlanan resmi etnik grup listesinde Rohingya'ların yer almaması, onların vatandaşlık haklarını reddetme politikasının açık bir göstergesi olmuştur. Myanmar hükümeti, Rohingya'ların vatandaşlık başvurularını sistematik olarak engelleyerek, onları hukuki olarak belirsiz bir statüde tutmaya devam etmektedir.¹²⁶ 2017'de Kofi Annan liderliğindeki komisyon ve BM'nin raporları, 1982 Yasası'nın ayrımcılığa yol açtığını ve Rohingya'ların insan haklarından mahrum bırakılmasına zemin hazırladığını vurgulamıştır.¹²⁷ Uluslararası kuruluşlar, Myanmar'daki bu uygulamaları "apartheid" rejimi olarak tanımlamış ve Rohingya'lara karşı yürütülen sistematik baskının insanlığa karşı suç teşkil ettiğini belirtmiştir. Ancak Myanmar yönetimi, bu eleştirilere rağmen yasada değişiklik yapmayı reddetmiş ve Rohingya'ları statüsüz bırakma politikasını sürdürmüştür.¹²⁸

¹²⁴ Lee, 70-72.

¹²⁵ Lee, 72.

¹²⁶ Lee, 73-75.

¹²⁷ OHCHR, "Investigation of Alleged Human Rights Violations and Abuses against the Rohingya", OHCHR, 26 Eylül 2017, <https://www.ohchr.org/en/stories/2017/09/investigation-alleged-human-rights-violations-and-abuses-against-rohingya> (erişim 14 Şubat 2025).

¹²⁸ Lee, *Myanmar's Rohingya Genocide*, 78-79.

3.3.3. 2012-2017 Yılları Arası Zulüm

Arakan'da önceki yıllarda meydana gelen katliamların ardından, son dönemde dünyaca ses getiren en büyük katliamlardan biri Haziran-Ekim 2012 tarihleri arasında patlak vermiştir. Budist Maghs'ın üç Rohingya gencinin Budist bir kıza tecavüz ettiğini iddia etmesiyle başlayan bu olaylar, etnik temizlik boyutuna ulaşarak Rohingya Müslümanlarını ya ülkeyi terk etmeye ya da Arakan'daki mülteci kamplarına sığınmaya zorlamıştır.¹²⁹ Yaklaşık 300 kişinin yaşamını yitirdiği ve 140.000 kişinin Rakhine Eyaleti'nden Bangladeş'e kaçtığı bu süreç, 2014, 2015 ve 2016 yıllarında da farklı toplu katliamlarla devam etmiştir.¹³⁰

Bu sürecin devamında, 25 Ağustos 2017 tarihinde Arakan Rohingya Kurtuluş Ordusu (ARSA) üyelerinin Myanmar güvenlik güçlerine saldırarak 12 polisi öldürdüğü iddiası, Myanmar ordusunun Rohingya halkına yönelik baskı ve şiddet eylemlerini meşrulaştırma bahanesi olarak kullanılmış ve Rohingya halkının maruz kaldığı en büyük kitlesel göç hareketlerinden birine yol açmıştır.¹³¹ 25 Ağustos 2017'den 2018'in sonuna kadar 620.000'den fazla Rohingya mültecisi sınırı geçerek Bangladeş'e sığınmıştır.¹³² Budist Maghlar ve Myanmar ordusu tarafından Rakhine Eyaleti'nde yaklaşık 350 köy tahrip edilmiş,¹³³ evler yağmalanmış ve toplu tecavüzler yaşanmıştır. Myanmar ordusu ve Magh milisleri 730'u çocuk olmak üzere yaklaşık 24.000 Rohingyayı öldürmüş, 17.718 kadına tecavüz edilmiştir.¹³⁴ 2017 yılında Myanmar ordusu tarafından başlatılan operasyonlar, Rohingya halkına yönelik baskıların en yoğun dönemini temsil etmiş ve yaklaşık 700.000 Rohingya, komşu Bangladeş'e kaçmak zorunda kalarak Cox's Bazar bölgesindeki mülteci kamplarına yerleşmiştir.¹³⁵

¹²⁹ Lee, 90; International Crisis Group, "Myanmar: A New Muslim Insurgency in Rakhine State" (International Crisis Group, 15 Aralık 2016), <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/myanmar/283-myanmar-new-muslim-insurgency-rakhine-state>.

¹³⁰ Kyaw Ye Lynn, "12 Killed in Rohingya Militant Attacks in Myanmar West", *Anadolu Ajansı*, 25 Ağustos 2017, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/12-killed-in-rohingya-militant-attacks-in-myanmar-west/893434> (erişim 06 Ocak 2025).

¹³¹ Lynn.

¹³² Mohajan, "History of Rakhine State and the Origin of the Rohingya Muslims", 36.

¹³³ Kubra Chohan, "Over 350 Rohingya Villages Burned in Rakhine State: HRW", *Anadolu Ajansı*, 18 Aralık 2017, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/over-350-rohingya-villages-burned-in-rakhine-state-hrw/1008043> (erişim 21 Mart 2025).

¹³⁴ Ahmet Gurhan Kartal, "New Report: Myanmar Army Killed over 24,000 Rohingya", *Anadolu Ajansı*, 19 Ağustos 2018, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/new-report-myanmar-army-killed-over-24-000-rohingya/1235442> (erişim 06 Ocak 2025).

¹³⁵ Lee, *Myanmar's Rohingya Genocide*, 192-93.

3.3.4. Myanmar’da Rohingyaların Tarihsel Kronolojisi

Myanmar’daki Rohingya meselesi, modern dönemin en ciddi insani krizlerinden birini doğuran karmaşık bir tarihsel sürecin sonucudur. Her ne kadar bu krizin kökenleri yüzyıllar öncesine uzansa da, sorunun günümüzdeki boyutu; siyasal, dini, ekonomik ve toplumsal etkenlerin birbirleriyle kesişmesi sonucunda belirgin ölçüde derinleşmiştir. Bu kronolojik özet, sömürge döneminden başlayarak yakın geçmişteki gelişmelere kadar Rohingyaların maruz kaldığı önemli dönemeçleri izlemeyi amaçlanmaktadır.

➤ Sömürge Dönemi ve Bağımsızlık Öncesi (1784–1948)

- **7. Yüzyıl:** İslam’ın Arakan’a girişi bu dönemde başlamış ve bölgedeki dini yapının şekillenmesine katkıda bulunmuştur.
- **1784** yılında Burmalı Kral Bodawpaya tarafından Arakan Krallığı işgal edilmiş; bu bölge Rohingyaların tarihsel yurdu olarak kabul edilmektedir.¹³⁶
- **1824–1942** yılları arasında Britanya İmparatorluğu Burma’yı işgal ederek bölgeyi Britanya Hindistanı’na dahil etmiş; bu süreç 1942 yılına kadar devam etmiştir.¹³⁷

1942 İkinci Dünya Savaşı sırasında Japonya, Burma’yı işgal etmiş; bu dönemde Rohingyalar İngiltere’yi desteklerken, bazı Budist gruplar Japon güçleriyle iş birliği yapmıştır.¹³⁸

- **1948** yılında Burma bağımsızlığını ilan etmiş ve kabul edilen ilk vatandaşlık yasasıyla Rohingyalar vatandaş olarak tanınmıştır.¹³⁹

➤ Siyasi Dışlanmanın ve Ayrımcılığın Başlangıcı (1948–1960’lar)

- **1949** Tüm vatandaşlara, Rohingyalar da dâhil olmak üzere, ulusal kimlik kartları dağıtılmasıyla tüm vatandaşlara, Rohingyalar da dâhil olmak üzere, ulusal kimlik kartları dağıtılmıştır.¹⁴⁰

¹³⁶ Yunus, *Dünden Bugüne Arakan*, 78.

¹³⁷ United States Holocaust Memorial Museum, “A Timeline of Rohingya History - Burma’s Path to Genocide”, United States Holocaust Memorial Museum, 2020, 2, <https://exhibitions.ushmm.org/burmas-path-to-genocide/timeline> (erişim 13 Şubat 2025).

¹³⁸ Mohajan, “History of Rakhine State and the Origin of the Rohingya Muslims”, 31.

¹³⁹ United States Holocaust Memorial Museum, “A Timeline of Rohingya History”, 3.

¹⁴⁰ United States Holocaust Memorial Museum, 3.

- **1951–1960:** yılları arasında Rohingya'lar genel seçimlere katılmış ve bazı temsilciler parlamentoya seçilmiştir.¹⁴¹
- **1962** yılında General Ne Win liderliğinde gerçekleştirilen askerî darbe ile ülkede otoriter bir yönetim dönemi başlamıştır.¹⁴²
- **Vatandaşlıktan Mahrum Bırakılma ve Sistematik Baskı (1970'ler–1980'ler)**
 - **1977–1978** yılları arasında başlatılan “Nagamin” (Ejderha Kral) Operasyonu kapsamında Rohingya'lar, yasa dışı göçmen olarak tanımlanmış ve on binlerce Rohingya Bangladeş'e göç etmek zorunda kalmıştır.¹⁴³
 - **1982** yılında kabul edilen yeni Vatandaşlık Yasası, Rohingya'ların resmi olarak vatandaşlıktan çıkarılmasına ve bu suretle statüsüz bırakılmalarına neden olmuştur.¹⁴⁴
 - **1989** yılında ülkenin ismi Burma'dan Myanmar'a çevrilmiş; Rakhine Eyaleti'nde askerî baskılar artmış ve yeni bir zorunlu göç dalgası meydana gelmiştir.¹⁴⁵
- **Şiddetin Tırmanması ve Zorunlu Göç (1990'lar–2012)**
 - **1991–1992** yılları arasında gerçekleşen askerî operasyonlar ve yaygın insan hakları ihlalleri sonucunda 250.000'den fazla Rohingya Bangladeş'e sığınmıştır.¹⁴⁶
 - **2012** yılında Rakhine Eyaleti'nde Budist ve Müslüman toplumlar arasında patlak veren şiddet olaylarına devlet güçlerinin de müdahil olması, bölgedeki geniş çaplı yerinden edilmeleri beraberinde getirmiştir.¹⁴⁷

¹⁴¹ United States Holocaust Memorial Museum, 3.

¹⁴² Lee, *Myanmar's Rohingya Genocide*, 63.

¹⁴³ Lee, 69-72.

¹⁴⁴ Lee, 72.

¹⁴⁵ Hilal Mir, “Timeline: History of Rohingya Refugee Crisis”, *Anadolu Ajansı*, 25 Ağustos 2023, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/timeline-history-of-rohingya-refugee-crisis/2976029> (erişim 13 Şubat 2025).

¹⁴⁶ United States Holocaust Memorial Museum, “A Timeline of Rohingya History”, 7.

¹⁴⁷ Lee, *Myanmar's Rohingya Genocide*, 90; International Crisis Group, “Myanmar”.

➤ **Soykırım ve Toplu Göç (2014–2017)**

- **2015** yılında Myanmar Hükümeti, Rohingyaların sahip olduğu “Beyaz Kart”ları iptal ederek kalan vatandaşlık haklarını ortadan kaldırmış; bu uygulama kitlesel deniz göçlerini tetiklemiştir.¹⁴⁸
- **2017** yılında bazı silahlı gruplar tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen saldırıların ardından Myanmar Ordusu tarafından başlatılan geniş çaplı askerî operasyonlar neticesinde yüzlerce köy yakılmış, binlerce kişi yaşamını yitirmiş ve 700.000’den fazla Rohingya Bangladeş’e sığınmak zorunda kalmıştır.¹⁴⁹

➤ **Sonraki Gelişmeler (2017–Günümüz)**

- **2018–2019** yıllarında Birleşmiş Milletler raporları, Myanmar’daki eylemleri “soykırım” ve “insanlığa karşı suç” olarak nitelendirerek askeri liderlerin yargılanması çağrısında bulunmuştur.¹⁵⁰
- **2019–2020:** döneminde Gambiya, Myanmar’ı BM Soykırım Sözleşmesi’ni ihlal ettiği gerekçesiyle Uluslararası Adalet Divanı’na (UAD) şikayet etmiş ve mahkeme tarafından yeni ihlallerin önlenmesine yönelik geçici tedbir kararı alınmıştır.¹⁵¹
- **2021:** yılında Myanmar’da gerçekleşen askerî darbe, ülkedeki krizi daha da derinleştirmiş; Aung San Suu Kyi ev hapsine alınmıştır.¹⁵²
- **2022:** yılında Amerika Birleşik Devletleri, 2017’de Rohingyalara yönelik gerçekleştirilen saldırıları resmî olarak “soykırım” olarak tanımlamıştır.¹⁵³
- **2023–2024:** yıllarında Rakhine Eyaleti’nde devam eden şiddet olayları ve artan göç hareketleri, yüz binlerce Rohingya’nın komşu ülkelere sığınmasına yol açmış ve uluslararası toplum sorumluların hesap vermesi için çağrılarını sürdürmektedir.¹⁵⁴

Bu kronolojik inceleme, Rohingyaların tanınmış bir azınlık statüsünden sistematik baskı ve soykırıma doğru nasıl sürüklendiğini gözler önüne sermektedir. Uluslararası

¹⁴⁸ United States Holocaust Memorial Museum, “A Timeline of Rohingya History”, 10.

¹⁴⁹ Lee, *Myanmar’s Rohingya Genocide*, 192-93.

¹⁵⁰ Hilal Mir, “Timeline”.

¹⁵¹ Hilal Mir.

¹⁵² Hilal Mir.

¹⁵³ Hilal Mir.

¹⁵⁴ Doctors Without Borders, “Rohingya Crisis Timeline & Summary of Events” (Doctors Without Borders, 30 Aralık 2024), <https://www.doctorswithoutborders.org/latest/timeline-rohingya-crisis>.

ilgi ve hukuki süreçlere rağmen, krizin nihai bir çözüme ulaşamamış olması; akademik, insani ve hukuki çabaların kesintisiz sürdürülmesinin önemini vurgulamaktadır.

3.3.5. Arakan'daki Rohingya Krizi'nin Güncel Durumu

Myanmar'ın Rakhine (Arakan) eyaleti, son yıllarda kritik gelişmelere sahne oldu. Şubat 2021'deki askeri darbenin ardından, demokratik olarak seçilmiş hükümetin devrilmesi ve geniş çaplı halk protestolarının hızla silahlı bir çatışmaya dönüşmesiyle birlikte etnik gerilimler ve şiddet dalgaları yeniden alevlendi.¹⁵⁵ Ülkenin çoğu bölgesini kapsayan bu krizin ortasında, özellikle Arakan'da durum daha da kötüleşti. Bölgede yüz binlerce Müslüman Rohingya azınlığı yaşarken, 2023 ve 2024 yıllarında yaşanan son gelişmeler, Myanmar ordusu ile Budist Arakan Ordusu arasındaki çatışmaların yanı sıra, çoğunluğu Rohingya Müslümanlar olan birçok sivilin hayatını kaybettiği yeni çatışmaların patlak vermesiyle durumu daha da karmaşık hale getirdi.¹⁵⁶

3.3.5.1. Arakan'daki Son Olaylar ve Şiddetin Yükselişi

2023 yılının başından 2024'ün sonuna kadar, Rakhine eyaletindeki askeri operasyonlar belirgin bir şekilde arttı. Myanmar ordusu, Ramree Adası ve diğer bölgelerdeki sivil yerleşim alanlarına bir dizi hava saldırısı düzenledi ve bu saldırılar çoğunluğu Rohingya Müslümanlar olan onlarca sivilin ölümüne ve yaralanmasına neden oldu.¹⁵⁷ Bu tırmanış, Arakan Ordusu'nun eyaletteki askeri cunta karargahlarına saldırılarıyla aynı zamana denk geldi. Silahlı grup, cuntanın batıdaki ikinci bölgesel komutanlığı olan önemli bir askeri karargahı ele geçirdiğini duyurdu.¹⁵⁸ İnsan hakları örgütlerinin raporlarına göre, Myanmar ordusunun tepkisi şiddetli oldu ve ayırım

¹⁵⁵ Reuters, "Myanmar Rebels Say They Have Taken Junta's Western Regional Command", *Reuters*, 21 Aralık 2024, blm. Asia Pacific, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/myanmar-rebels-say-they-have-taken-juntas-western-regional-command-2024-12-21/> (erişim 23 Nisan 2025).

¹⁵⁶ Bashar, "Rohingya Crisis Escalates as the Arakan Army Expands Its Control", 2.

¹⁵⁷ Anadolu Ajansı, "جيش میانمار يقتل 41 شخصا في أراكان" [Mu'zamuham muslimūn Rūhīngyā.. Jaysh Miyānmār yaqtulu 41 shakhshan fī Arākān], *Anadolu Ajansı*, 09 Ocak 2025, <https://www.aa.com.tr/ar/3445976/في-أراكان-41-شخصا-يقتل-جيش-ميانمار-يقتل-41-شخصا-في-أراكان> (erişim 14 Şubat 2025).

¹⁵⁸ Reuters, "Myanmar Rebels Say They Have Taken Junta's Western Regional Command".

gözetmeyen hava ve topçu saldırıları düzenledi. Bu saldırılar, çoğunluğu Rohingya olan yeni bir göç dalgasına neden oldu.¹⁵⁹

3.3.5.2. Rakhine Eyaletindeki Çatışan Taraflar

Myanmar Silahlı Kuvvetleri (Tatmadaw veya Askerî Cunta), ülkesinde uzun yıllardır askerî vesayeti sürdüren ve siyasi süreçlerde belirleyici bir rol oynayan başat güç odağıdır. Rohingya Müslümanlarına yönelik gerçekleştirdiği savaş suçları ve soykırım niteliğindeki eylemler, uluslararası toplumun yoğun eleştirilerine hedef olmuş ve çeşitli yaptırım çağrılarına yol açmıştır. Buna rağmen, söz konusu etnik azınlığa yönelik baskıcı politikalarını kesintisiz şekilde devam ettirmektedir. Nitekim son dönemde Arakan Ordusu karşısında yaşadığı ardışık askerî yenilgilerin ardından, zorunlu askerlik uygulamasına yöneldiği gözlemlenmektedir.¹⁶⁰

Arakan Ordusu ve Bağlantılı Budist Silahlı Yapılanmalar: 2009 yılında etnik temelli bir Budist silahlı örgüt olarak kurulan Arakan Ordusu, özellikle 2021 yılında gerçekleşen askerî darbenin ardından Rakhine Eyaleti'ndeki en etkin silahlı grup konumuna gelmiştir. Günümüzde, Bangladeş sınırına yakın bölgeler de dâhil olmak üzere eyaletin geniş bir kısmı bu örgütün kontrolü altındadır. Örgüt liderliği, kamuoyuna Rohingya topluluğuyla bir arada yaşamaya açık olduklarını beyan etse de, sahadan elde edilen çok sayıda rapor Arakan Ordusu mensuplarının Rohingya sivillere yönelik çeşitli hak ihlallerinde bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu ihlaller arasında, Rohingya köylerinin ateşe verilmesi ve çatışmalardan kaçan sivillerin hedef alınması gibi ciddi eylemler yer almaktadır.¹⁶¹

Rohingya Silahlı Grupları: Rohingya silahlı oluşumları, uzun süredir devam eden sistematik baskılara karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu gruplar arasında en dikkat çekenler Arakan Rohingya Kurtuluş Ordusu (ARSA) ve Rohingya Dayanışma Örgütü (RSO) olarak öne çıkmaktadır. Mevcut raporlar, söz konusu örgütlerin zaman

¹⁵⁹ Arabi21, “جماعة ‘أراكان’ في ميانمار تعلن السيطرة على مقر عسكري غرب البلاد.. ماذا يعني ذلك؟”, *Arabi21*, 21 Aralık 2024, <https://tinyurl.com/29jrowb5> (erişim 14 Şubat 2025).

¹⁶⁰ Robert Brian Smith ve Nucharee Nuchkoom Smith, “The Rohingya: Between a Rock & a Hard Place”, *Athens Journal of Politics & International Affairs*, 2024, 7-9, <https://doi.org/10.30958/ajpia.X-Y-Z>.

¹⁶¹ Bashar, “Rohingya Crisis Escalates as the Arakan Army Expands Its Control”, 2-3.

İnsani yardımların yetersizliği ve mülteci kamplarındaki abluka devam ederken, birçok kişi ailelerini açlıktan kurtarmak veya bir sığınak bulmak umuduyla zorla askere alınmayı kabul ediyor. Bu durum, Rohingyaları hukuki veya ahlaki korumadan yoksun karmaşık bir askeri denklemin kurbanı haline getiriyor.¹⁶⁶

3.3.5.5. Bölgesel Yansımalar ve Mülteci Krizinin Derinleşmesi

2023 yılının sonlarından itibaren şiddet olaylarının artış göstermesiyle birlikte, 2024 yılı sonuna kadar on binlerce Rohingya Bangladeş'e sığınmak zorunda kalmıştır. Bu yeni göç dalgası, daha önceki yıllarda Bangladeş'e ulaşan bir milyondan fazla mültecinin oluşturduğu yoğun nüfusa eklenmiştir.¹⁶⁷ Bölgesel düzeyde ise Hindistan, Tayland, Malezya ve Endonezya gibi ülkeler, mülteci akınlarının kendi sınırlarına ulaşması ve bu hareketliliğin sınır ötesi organize suç ve terör faaliyetlerini tetiklemesi ihtimali nedeniyle ciddi kaygılar taşımaktadır. Bu durum, Rohingya meselesinin yalnızca bir insani kriz değil, aynı zamanda güvenlik ve siyasal boyutları olan çok katmanlı bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, söz konusu kriz, uluslararası ve bölgesel gündem açısından göz ardı edilemeyecek bir öncelik hâline gelmiştir.¹⁶⁸

Arakan Eyaleti'nde yaşanan son gelişmeler, Rohingya krizinin ne denli karmaşık, çok aktörlü ve iç içe geçmiş bir yapıya sahip olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir. Rohingya halkı, günümüzde çok yönlü ihlallere maruz kalan dramatik bir yaşam mücadelesi vermektedir: Myanmar Silahlı Kuvvetleri, bu topluluğa yönelik soykırım ve etnik temizlik politikalarını sürdürürken; Arakan Ordusu ise Rakhine'deki Budist halkın haklarını savunduğunu iddia etmekte ancak Rohingyaların etnik kimliğini tanınamakta ve onlara ait yerleşim alanlarını hedef almaktadır. Kalıcı bir ateşkesin ya da siyasi çözümün bulunmadığı mevcut koşullarda, Rohingya halkı ya aşırı kalabalık ve yetersiz koşullardaki mülteci kamplarında yaşamlarını sürdürmekte ya da silahlı gruplar arasındaki çatışmaların ortasında hayatta kalma mücadelesi vermektedir.

¹⁶⁶ Bashar, "Rohingya Crisis Escalates as the Arakan Army Expands Its Control", 3-4.

¹⁶⁷ Bashar, 3.

¹⁶⁸ Tommy Walker, "Myanmar's Arakan Army: Why It Should Be Taken Seriously", *Deutsche Welle*, 26 Aralık 2024, <https://www.dw.com/en/myanmars-arakan-army-why-it-should-be-taken-seriously/a-71163085> (erişim 14 Şubat 2025).

3.4. Rohingya Diasporası: Göç Ettikleri Ülkelerdeki Sosyal, Ekonomik Yaşam ve Eğitim Hakkı

Bu kısımda, Rohingya topluluğunun Asya, Orta Doğu, Amerika ve Avrupa kıtalarındaki dağılımı, nüfus yoğunlukları temel alınarak incelenmektedir. Analizin başlangıç noktası, Rohingyaların Myanmar'dan göç etmelerine yol açan tarihsel, siyasal ve toplumsal nedenlerdir. Zorunlu göç süreçlerinin arka planını anlamak, diasporadaki yaşam koşullarını değerlendirmek açısından büyük önem taşımaktadır.

Asya kıtasında Bangladeş, Malezya, Hindistan, Pakistan, Endonezya, Tayland ve Nepal gibi ülkelerdeki yoğun yerleşimler ele alınmış; bu ülkeleri takiben Suudi Arabistan örneği üzerinden Orta Doğu'daki göç hareketleri değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada başta olmak üzere Amerika kıtasındaki Rohingya nüfusu ile Avrupa'daki çeşitli ülkelerde yaşayan toplulukların durumu da analiz kapsamına dâhil edilmiştir.

Her bir ülke özelinde, Rohingyaların yoğunlaştığı şehirler, mülteci kampları ya da kırsal yerleşimler belirlenmiş; hukuki statüleri, toplumsal uyum düzeyleri, ekonomik faaliyet alanları ve kamu hizmetlerine erişimleri, ilgili ülkenin mevcut göç politikaları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu analizde yalnızca demografik veya ekonomik göstergelere değil, aynı zamanda bireylerin günlük yaşam pratiklerine ve karşılaştıkları yapısal engellere de odaklanılmıştır.

Çalışmanın bu kısmında toplam 12 ülkedeki Rohingya topluluklarının yasal, ekonomik ve yaşam koşulları ele alınmış, özellikle nüfusun görece yoğun olduğu ülkelerde eğitim alanındaki durum daha ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir. Eğitim konusunun, hukuki statü ve ekonomik imkanlarla doğrudan ilişkili olduğu göz önünde bulundurularak, bu alanlara özel önem verilmiştir. Bu bağlantı, bir sonraki bölümde sunulacak olan anket çalışmasında da açık biçimde görülecektir. Zira katılımcılara, hukuki ve ekonomik koşulların eğitim süreçlerine etkisi doğrudan sorulmuş ve bu etkileşim katılımcı deneyimleri üzerinden değerlendirilmiştir. Bu bölümde ise her ülkenin eğitimle ilgili mevcut durumu, kendi bağlamı içinde ayrıntılı olarak ele alınarak Rohingya diasporasının eğitim deneyimlerine ilişkin kapsamlı bir tablo sunulmuştur.

3.4.1. Güneydoğu ve Doğu Asya

Rohingya Müslümanları, Güney Asya ve Güneydoğu Asya’da en büyük zorunlu göç dalgalarından birini yaşamaktadır. Myanmar’daki sistematik zulüm, yüz binlerce kişinin komşu ülkelere sığınmasına neden olmuş, bu süreçte hukuki belirsizlikler ve zorlu yaşam koşulları ile karşı karşıya kalmışlardır. Hâlâ yarım milyondan fazlası Myanmar’da yaşamaktadır ve büyük bir kısmı Arakan Eyaleti’nde yerinden edilmiş olarak hareket kısıtlamaları, çalışma ve eğitim hakları açısından ciddi sınırlamalara maruz kalmaktadır. Bangladeş, Rohingyalar için en büyük sığınma noktası olup, bir milyondan fazla mülteciyi barındırmaktadır. Ancak bu mülteciler, temel hizmetlerden yoksun, aşırı kalabalık kamplarda yaşam mücadelesi vermektedir. Pakistan’da yaklaşık yarım milyon Rohingya bulunurken, geri kalan nüfus Malezya, Hindistan, Tayland, Endonezya, Nepal, Sri Lanka ve Japonya gibi ülkelere dağılmış durumdadır. Bu ülkelerdeki Rohingyaların durumları, sınırlı hukuki statü, temel haklardan mahrumiyet ve sınır dışı edilme ya da kötü muamele riskleri arasında değişkenlik göstermektedir. Gelen başlıklarda, Rohingyaların Güneydoğu ve Doğu Asya ülkelerindeki durumlarına daha ayrıntılı bir şekilde değinilecektir.¹⁶⁹

3.4.1.1. Bangladeş

Günümüzde Rohingyaların çoğu, 16 Aralık 1971’de Hindistan’ın desteğiyle kısa bir savaş sonrasında bağımsızlığını kazanan Bangladeş’te yaşamaktadır. Bu tarihten önce bölge, Doğu Pakistan olarak biliniyordu ve Pakistan merkezi hükümetine bağlıydı.¹⁷⁰ Bu nedenle, Bangladeş’te Rohingyaların resmi varlığını bu tarihten önce belgelemek zordur, ancak 1942 yılında bazı grupların bölgeye ulaştığına dair bazı kanıtlar bulunmaktadır. Ancak o dönemde bu topraklar, bağımsız Bangladeş devletine değil, Pakistan’a aitti.¹⁷¹ Bangladeş, yüksek nüfus yoğunluğuna sahip bir ülkedir ve coğrafi büyüklüğü, çok sayıda mülteciyi barındırma kapasitesini aşmaktadır. Bu durum,

¹⁶⁹ Alam, “Top Rohingya: Hosting Countries”.

¹⁷⁰ Ammâr Assâlih, “حرب الأسبوعين ودورها في قيام دولة بنغلادش” [Harb al-usbû’ayn wa dawruhâ fî qiyâm dawlat Banglādish], *aljazeera*, 17 Aralık 2019, <https://aja.me/9a5e5> (erişim 13 Şubat 2025).

¹⁷¹ Mahbloos Asad, Tayyaba Batool Tahir, ve Nafeesa, “The Less Equal Migrants Of Karachi: Marginality And Multiplicity Of Identity Among The Burmese And Bengali Communities In Pakistan”, *Migration Letters* 21, sy S2 (07 Ocak 2024): 1693.

Rohingyaların ülke topraklarına yerleştirilmesi meselesini hem insani hem de ekonomik açıdan karmaşık bir sorun haline getirmektedir.

Bangladeş'e göç dalgaları, 1970'lerin sonlarından itibaren başlamıştır. 1977-1978 yıllarında Myanmar, "Operation Nagamine" (Ejderha Kral Operasyonu) adı verilen bir askeri operasyon ile 200.000'den fazla Rohingya'nın Bangladeş'e zorla yerinden edilmesine neden oldu.¹⁷² Ardından yaşanan şiddet olayları yeni göç dalgalarına yol açtı. Bunların en önemlileri, 1991-1992 yıllarında yaklaşık 250.000 mültecinin Bangladeş'e ulaştığı dalga ve 2012 ile 2016 yıllarında Myanmar'daki şiddet ve zulmün artmasıyla yaşanan dalgalardır.¹⁷³ Ancak en büyük ve en geniş çaplı göç, Ağustos 2017'de gerçekleşti. Myanmar ordusunun etnik temizlik olarak nitelendirilen bir operasyonunun ardından, birkaç hafta içinde 650.000'den fazla kişi kaçtı ve Bangladeş'teki Cox's Bazar kamplarında toplam Rohingya sayısı yaklaşık bir milyona ulaştı.¹⁷⁴ Ayrıca, son yıllarda göçlerin hâlen sürdüğüne dikkat çekmek gerekir. 2024 yılı raporlarına göre, Rakhine Eyaleti'nde devam eden şiddetten kaçarak Bangladeş'e ulaşan yeni Rohingya grupları, çoğunlukla kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşmaktadır.¹⁷⁵

Rohingyaların Bangladeş'e ulaşma yöntemleri, Rakhine Eyaleti ile Cox's Bazar şehri arasındaki coğrafi yakınlık ve paylaşılan sınır nedeniyle çeşitlilik göstermiştir.¹⁷⁶ Başlangıçta, Rohingya'nın önemli bir kısmı iki ülkeyi ayıran Naf Nehri'ni yürüyerek veya ilkel teknelerle geçerek Bangladeş'e ulaşmaya çalışmıştır. Bu geçişler sonucunda Teknaf, Balukhali ve Jaliapara gibi sınır bölgeleri yoğun şekilde göç almıştır.¹⁷⁷

Ayrıca, Bangladeş'in geçmiş dönemlerde zorla geri gönderme politikaları uyguladığı bazı durumlar da belgelenmiştir. 1992-2000, 2012-2013 ve 2016-2017 yılları arasında Bangladeş makamları, büyük sayıda Rohingya'nın ülkeye girişini reddetmiş veya giriş

¹⁷² Mohammad Fazlul Kader ve Anwar Hossain Choudhury, "Historical Background of The Rohingya Refugee Crisis And The Implication of Their Statelessness", *Innovation Journal of Social Sciences and Economic Review* 1, sy 1 (19 Mayıs 2019): 10,12, <https://doi.org/10.36923/ijsser.v1i1.23>.

¹⁷³ Kader ve Choudhury, 12.

¹⁷⁴ Kader ve Choudhury, 10-11.

¹⁷⁵ Doctors Without Borders, "Rohingya Crisis Timeline & Summary of Events".

¹⁷⁶ Doctors Without Borders.

¹⁷⁷ Kader ve Choudhury, "Historical Background of The Rohingya Refugee Crisis And The Implication of Their Statelessness", 11.

yapan kişileri kısa süre içerisinde geri göndermiştir.¹⁷⁸ Bangladeş ile Myanmar arasında yapılan çok sayıda ikili anlaşmaya ve Çin gibi uluslararası tarafların arabuluculuk girişimlerine rağmen, anlamlı bir gönüllü geri dönüş süreci gerçekleştirilememiştir. Rohingyalar, güvenlik, seyahat özgürlüğü ve tam vatandaşlık gibi garantiler almadıkları sürece geri dönmeyi reddetmektedirler.¹⁷⁹ Ayrıca “Geri Göndermeme İlkesi”(Non-refoulement) ve Dünya İnsan Hakları Bildirgesi’nde yer alan din özgürlüğü, sığınma hakkı ve ayrımcılık yasağı gibi uluslararası hukuki çerçeveler bulunmasına rağmen, bunların uygulanması halen sınırlı olup Rohingyalara pratik bir koruma sağlamamaktadır.¹⁸⁰

Bangladeş hükümeti ve BMMYK tarafından Ocak 2025’te yayınlanan bir rapora göre, kayıtlı toplam mülteci sayısı 1.005.675’e ulaşmıştır. Bunların 36.689’u 2017 öncesinde gelenler, 968.986’sı ise 2017 sonrasında gelenlerdir. İstatistikler, bu mültecilerin %67’sinin Rakhine Eyaleti’ndeki Maungdaw bölgesinden, %26’sının Buthidaung’dan, %6’sının Rathedaung’dan ve %1’inin diğer bölgelerden geldiğini göstermektedir. Ayrıca, mültecilerin %52’si çocuk, %44’ü yetişkin, %4’ü yaşlı ve %51’i kadın ve kız çocuklardan oluşturduğu kaydedilmiştir.¹⁸¹

Tüm bu zorlukların yanı sıra, Bangladeş’te mültecileri koruyacak net bir hukuki çerçeve bulunmamaktadır. Ülke, 1951 Mülteci Sözleşmesi’ne veya 1967 Protokolü’ne taraf değildir ve mültecilerin durumlarını düzenleyen açık ulusal yasalar mevcut değildir. Bu durum, Rohingyalı hukuki bir boşluk içinde bırakmakta ve hak ihlallerine karşı savunmasız hale getirmektedir.¹⁸² Bunun yanı sıra uluslararası hukuk çerçevesinde Rohingyalı resmi olarak “mülteci” olarak tanımamakta, onları “Myanmar’dan Zorla Yerinden Edilmiş Kişiler” (*Forcibly Displaced Myanmar Nationals* - FDMN) olarak sınıflandırmaktadır. Bu durum, onların hukuki statülerini belirsiz bırakmakta ve tamamen insani yardımlara bağımlı hale getirmektedir.¹⁸³

¹⁷⁸ Kader ve Choudhury, 10-11.

¹⁷⁹ Md Syful Islam ve Md Emon Mia, “Navigating Legal and Humanitarian Challenges Regarding the Rohingya Refugee Crisis in Bangladesh”, *International Journal of Social Inquiry* 17, sy 3 (2024): 483-84, <https://doi.org/10.37093/ijsi.1487343>.

¹⁸⁰ Islam ve Mia, 486,471.

¹⁸¹ UNHCR, “Joint Government of Bangladesh - UNHCR Population Factsheet as of January 2025”.

¹⁸² Kaisayr Husein, “Examining The Rohingya Refugee Crisis in Bangladesh and India: A Comparative Study” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2022), 30-32.

¹⁸³ UNHCR, “Joint Government of Bangladesh - UNHCR Population Factsheet as of January 2025”.

Kayıtlı mülteciler, Nayapara ve Kutupalong gibi kamplarda sağlık, gıda ve eğitim hizmetlerinden sınırlı ölçüde yararlanabilirken, resmi olarak tanınmayan gayri resmi kamplardaki mülteciler temel hizmetlere bile erişememektedir.¹⁸⁴ Bangladeş hükümeti, mültecilerin hareketini kısıtlamak için 27 güvenlik noktası oluşturmuş olup, insan kaçakçılığı ve uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele iddiasıyla mültecilerin kamp dışına çıkmasını büyük ölçüde yasaklamaktadır.¹⁸⁵ Ancak, tüm kısıtlamalara rağmen bazı silahlı grupların yasa dışı faaliyetleri ve kamplarda yaşanan artan suç olayları, güvenlik durumunun kırılganlığını daha da artırmıştır.¹⁸⁶

1993 yılında imzalanan bir mutabakat zaptı uyarınca hükümet, Rohingyaların kamplardan çıkmasını ve herhangi bir ekonomik faaliyete resmî olarak katılmasını yasaklamıştır. Kamptan ayrılmak isteyen mültecilere sadece kamp görevlisinden (CiC) günlük pas çıkışı alma imkânı tanınmaktadır. Bu uygulama, mültecilerin resmî iş gücü piyasasına girmesini büyük ölçüde kısıtladığından, çoğu geçimini sağlamak için kayıt dışı işlerde çalışmak veya küçük tezgâhlarda ürün satmak zorunda kalmaktadır. Böylelikle düşük ücret, polis tacizi ve keyfi gözaltı gibi pek çok istismar riskiyle karşılaşmaktadırlar.¹⁸⁷ Dahası, Rohingyalar yerel halk tarafından zaman zaman “Burmaiya” gibi aşağılayıcı ifadelerle anılmakta ve ayrımcı tutumlara maruz kalmaktadır. Öte yandan, bazı Rohingyalar, Bangladeş pasaportu edinebilmek için yasa dışı yollara başvurmakta ve insan kaçakçılığı ağlarıyla yüz yüze kalmaktadır.¹⁸⁸

Bu büyük mülteci nüfusuna yönelik olarak, Bangladeş hükümeti farklı politikalar uygulamaya koymuş; Cox’s Bazar’daki aşırı yoğunluğun giderilmesi adına bazı mültecileri anakaradan 37 mil uzaklıktaki Bhasan Char Adası’na yerleştirme projesini gündeme getirmiştir.¹⁸⁹ 13 kilometrelik bir setle korunan adada, 120 köy inşa edilmiş ve temel tesisler sağlanmıştır. Ekim 2022 itibarıyla adada yaklaşık 30.000 mülteci bulunmaktadır. Ancak bu proje, adanın izole konumu ve ulaşım zorlukları nedeniyle

¹⁸⁴ Husein, “Examining The Rohingya Refugee Crisis in Bangladesh and India”, 54.

¹⁸⁵ Husein, 52-53.

¹⁸⁶ Islam ve Mia, “Navigating Legal and Humanitarian Challenges Regarding the Rohingya Refugee Crisis in Bangladesh”, 471.

¹⁸⁷ Atiqur Rahman, “Rohingyaların Tarihsel Ülke Dışılığı ve Bangladeşdeki Hukuki Durumu” (Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, Atatürk Üniversitesi, 2021), 57.

¹⁸⁸ Rahman, 57.

¹⁸⁹ Tazreena Sajjad, “The Curious Case of Bhasan Char: Island Relocation and the Politics of Refugee Containment in the ‘Global South’: The Case of Bangladesh”, *SciPost*, Migration Politics, 17 Kasım 2024, 2, https://www.scipost.org/preprints/scipost_202411_00030/.

uluslararası eleştirilere maruz kalmaktadır. Ayrıca, sel ve fırtına riskleri de endişe kaynağıdır.¹⁹⁰

Uluslararası Kurtarma Komitesi ve Dünya Gıda Programı'nın raporlarına göre, mültecilerin %80'inden fazlası tamamen gıda yardımlarına bağımlıdır.¹⁹¹ 34 kampta gıda dağıtım noktalarının genişletilmesi için BM kuruluşları, devlet kurumları ve insani yardım örgütleriyle iş birliği yapılsa da, ihtiyaçlar mevcut kapasitenin çok ötesindedir. Mültecilere kişi başı günlük yaklaşık 2100 kalorilik gıda paketleri sunulmaktadır.¹⁹²

Ayrıca, Mart 2025'te BM, ciddi bir finansman sıkıntısı nedeniyle Rohingya mültecilerine sağlanan gıda yardımlarının yarıya indirileceğini duyurdu. BM Gıda Programı (WFP) tarafından yapılan açıklamaya göre, mültecilere sağlanan aylık gıda kuponlarının kişi başına 12,50 dolardan 6 dolara düşürülmesine karar verildi.¹⁹³

Bu kesinti, Rohingya mültecileri için daha önce de yaşanan bir durumdur. Haziran 2023'te WFP, finansman yetersizliği nedeniyle yardımları kişi başına 8 dolara düşürmüştü. Bu durum, kamplarda açlık ve yetersiz beslenme oranlarını artırmış, çocukların %15'inden fazlası ciddi derecede yetersiz beslenme sorunu yaşamıştı. Yardımlar Ağustos 2024'te geçici olarak artırılmış olsa da, mültecilere sağlanan yeni kesintiler insani kriz tehlikesini büyötmektedir.¹⁹⁴

Kamusal hizmetlerin mevcudiyeti konusunda, sağlık, barınma ve çevreyle ilgili çeşitli krizler ortaya çıkmaktadır. Sağlık alanında kamplar, entegre tıbbi hizmetler ve gerekli ekipmanlar açısından büyük bir eksiklikle karşı karşıyadır. Özellikle çocuklar, hamile

¹⁹⁰ Tariquill Islam, "Bangladeş Ve Myanmar Gazetelerinde 2017 Rohingya Krizinin Çerçevenmesi" (Doktora Tezi, Ankara, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2024), 16-17.

¹⁹¹ Md Mostafa Faisal, "Küresel Yönetişim Kapsamda Uluslararası Göç: Rohingya Mülteci Krizi Örneği" (Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, 2020), 169.

¹⁹² Faisal, 170.

¹⁹³ Aljazeera, "UN to Halve Rohingya Food Aid in Bangladesh amid Funding Crunch", *Aljazeera*, 06 Mart 2025, <https://www.aljazeera.com/news/2025/3/6/un-to-halve-rohingya-food-aid-in-bangladesh-amid-funding-crunch> (erişim 23 Mart 2025).

¹⁹⁴ Arakan Haber Ajansı, "برنامج الأغذية العالمي بخفض قيمة المساعدات للروهينجا في بنغلادش إلى 6 دولارات شهرياً", *Arakan Haber Ajansı ANA*, 05 Mart 2025, <https://arakanna.net/ana/2hwt> (erişim 23 Mart 2025).

ve emziren kadınlar arasında yaygın bir şekilde yetersiz beslenme görülmektedir.¹⁹⁵ İstatistikler, bazı kamplardaki çocukların %24,3'ünün yetersiz beslenme yaşadığını, şiddetli yetersiz beslenme oranının ise %7,5'e ulaştığını göstermektedir.¹⁹⁶ Ayrıca, hamilelik ve doğumla ilgili sağlık sorunları yaşayan anneler, bazen nitelikli sağlık personeli eksikliği ve üreme sağlığı konusunda yeterli bilinçlendirme olmaması gibi sorunlarla karşı karşıyadır.¹⁹⁷

Su ve sanitasyon hizmetleri açısından, kampların plansız yayılması ve güvenli su şebekeleri ile atık su arıtma sistemlerinin eksikliği, ishal, kolera, dizanteri ve solunum yolu enfeksiyonları gibi hastalıkların yayılmasına neden olmaktadır. Özellikle muson yağmurları sırasında kuyular ve tuvaletler su baskınına uğramakta ve bu durum sağlık risklerini artırmaktadır.¹⁹⁸ Birçok mülteci temiz suya erişimden yoksundur. kişi başı günlük 6-8 litre suya erişebildiğini göstermektedir. Bu miktar, uluslararası standartların önerdiği asgari seviyenin (günlük 15-20 litre) çok altındadır.¹⁹⁹

Barınma sorunu da en az diğer sorunlar kadar ciddidir. Binlerce mülteci, kampların sınırlı alanlarında aşırı kalabalık koşullarda yaşamaktadır. Çadırlar, en temel yaşam gereksinimlerinden yoksundur ve birçoğu yağmur, rüzgâr veya sık sık çıkan yangınlar nedeniyle hasar görmektedir.²⁰⁰ Bangladeş hükümeti, BMMYK ve insani yardım kuruluşlarıyla işbirliği yaparak kampları daha organize hâle getirmeye çalışsa da, kalıcı yapı malzemelerinin (tuğla, beton veya çimento) kullanımına izin vermemesi nedeniyle barınaklar genellikle hızlı alev alabilen geçici malzemelerle inşa edilmektedir.²⁰¹ Bu durum yangın riskini artırmakta; nitekim Aralık 2024'te

¹⁹⁵ Faisal, "Küresel Yönetişim Kapsamda Uluslararası Göç";, 172.

¹⁹⁶ Faisal, 173.

¹⁹⁷ Muhammad Anwar Hossain, Shailendra Sawleshwarkar, ve Iryna Zablotska-Manos, "Sexual and Reproductive Health of Rohingya Refugees in Bangladesh: A Systematic Review" (researchsquare, 18 Ekim 2024), 2, <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-5278621/v1>.

¹⁹⁸ Alak Paul vd., "Water, Sanitation, and Hygiene Conditions and Health Outcomes: A Comparative Study Between Rohingya Refugees and Local People in Southeastern Bangladesh", *The Dhaka University Journal of Earth and Environmental Sciences* 13, sy 1 (2024): 55.

¹⁹⁹ Rahman, "Rohingyaların Tarihsel Ülke Dışılığı ve Bangladeşdeki Hukuki Durumu", 65.

²⁰⁰ Farhana zamil Tinny ve Abdul latiff Ahmad, "Issues and Challenges in Acculturation Among The Rohingya Refugees in Bangladesh: A Systematic Literature Review", *Malaysian Journal of Communication*, Aralık 2024, 223-24, <https://tinyurl.com/3e3xe9ta>.

²⁰¹ Salma Akter Surma, "Monsoon & COVID-19 Crises: Shelter and Infrastructure Vulnerabilities in Rohingya Refugee Camps" (UC Berkeley: International & Executive Programs, 2022), <https://iep.berkeley.edu/content/monsoon-covid-19-crises-shelter-and-infrastructure-vulnerabilities-rohingya-refugee-camps>.

Kutupalong kampında çıkan yangın 800 barınağı yok ederek yaklaşık 3.000 kişiyi evsiz bırakmıştır.²⁰²

Resmî kısıtlamaların doğrudan sonucu olarak, kamplardaki yaşam koşulları son derece güçtür. “Kutupalong” gibi büyük kamplarda yapılan saha araştırmaları, kadınların ve kız çocuklarının yoğun biçimde cinsel şiddete maruz kaldığını göstermektedir. Yapılan bir araştırma kapsamında, 50 kişilik bir örneklem grubundan elde edilen verilere göre ankete katılan kadınların %12’si tecavüze, %24’ü cinsel tacize, %14’ü insan ticaretine uğradığını bildirmiştir.²⁰³ Çocuklar mülteci nüfusunun büyük bölümünü oluşturmakta, ve zorla çalıştırma, cinsel istismar gibi çok boyutlu risklerle yüz yüzedir. Kız çocuklarının bazıları yerel halk tarafından kaçırılıp zorla evlendirilmekte ya da insan tacirleri aracılığıyla fuhuşa zorlanmaktadır.²⁰⁴ Resmî istihdam imkânları kısıtlı kaldığından, pek çok aile geçimlerini sağlamak veya en azından temel ihtiyaçlarını karşılamak için bu tür istismar risklerine karşı savunmasız konumdadır.

Ayrıca, eğitim altyapısının yetersizliği, sorunu daha da ağırlaştırmaktadır. Bazı tahminlere göre, kayıtlı çocukların yaklaşık %60’ı okula gitmemekte ve bu çocuklar istismar, zorla askere alınma maruz kalma riskiyle karşı karşıyadır.²⁰⁵ Bangladeş’teki kamplarda eğitime erişimi uzun yıllardır çeşitli kısıtlamalar ve yetersizlikler nedeniyle son derece sınırlı kalmaktadır. 1997 yılından itibaren Bangladeş Hükümeti, kamplardaki eğitim kademelerine dair katı düzenlemeler getirerek mültecilerin resmî eğitim alma olanaklarını kısıtlamış ve ancak 2007’den sonra bazı ortaöğretim birimleri kurulmaya başlanmıştır.²⁰⁶

2013 yılında Bangladeş Hükümeti, BMMYK ve Save the Children (SCI) iş birliğiyle, ilköğretimi altıncı ve yedinci sınıfları da kapsayacak şekilde genişletmeyi hedefleyen bir strateji geliştirmiştir. Buna rağmen toplam nüfusu 159 bini bulan Rohingya

²⁰² Mahmûd Şâkir Muhammed, “حرائق مخيمات الروهينجا في بنغلادش مأساة غامضة متكررة” [Harâik muhayyemâti’r-Rohingya fi Bangladeş – masâtâ gâmidâ mütekerrira], وكالة أنباء أراكان ANA [Arakan Haber Ajansı ANA], 05 Şubat 2025, blm. تقارير وتحقيقات, <https://arakanna.net/ana/tj10> (erişim 13 Şubat 2025).

²⁰³ Faisal, “Küresel Yönetişim Kapsamda Uluslararası Göç”, 154.

²⁰⁴ Faisal, 153-54.

²⁰⁵ Tinny ve Ahmad, “Issues and Challenges in Acculturation Among The Rohingya Refugees in Bangladesh”, 226.

²⁰⁶ Faisal, “Küresel Yönetişim Kapsamda Uluslararası Göç”, 158.

mültecilerin %28'inin eğitim ihtiyacı hâlâ karşılanmamıştır.²⁰⁷ 2017'deki büyük krizin ardından Bangladeş Hükümeti, BM ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte eğitim politikalarının geliştirilmesine hız vermiş, ancak hazırlanan çerçeve ve müfredatların onay süreci 2018 Şubat'ına kadar sonuçlandırılmamıştır. Kamplarda zamanla hükümetin denetimindeki örgün olmayan eğitim programlarına erişim artmış ve mülteciler BMMYK kapsamında resmen kaydedilmişse de, Bangladeş'in resmî ortaöğretim ya da yükseköğretim sertifikalarını Rohingyaların alması henüz mümkün olmamıştır.²⁰⁸

Kamplarda sayıları 200.000 ila 300.000 arasında değişen öğrencinin üçüncü sınıfı dahi tamamlayamadığı, bunun temel nedeninin ise uygun eğitim ortamının yokluğu olduğu belirtilmektedir.²⁰⁹ Uluslararası kuruluşların eğitim alanındaki faaliyetleri, öğretmen eğitimi ve müfredat sağlama konularına odaklanma açısından yetersiz kalmakta; üstelik daha önce yürütülen "Concern" projesi gibi bazı sivil toplum kuruluşlarının kamp hizmetlerinden çekilmesi ciddi boşluk yaratmıştır.²¹⁰ Ocak 2020'de Bangladeş Hükümeti, Rohingya çocuklarının Myanmar müfredatına göre eğitim almasına izin vermiş ve deneme amaçlı olarak 10.000 öğrenci için altıncı ve dokuzuncu sınıflarda bu uygulamaya başlanmıştır.²¹¹ Fakat bu tür çözüm ne kadar etkili olduğunu tartışılır.

UNICEF ve diğer sivil toplum ortakları, temel düzeyde eğitim imkânları sunarken bazı dinî eğitsel programlar'da ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde medrese veya dini okullarında yürütülmektedir.²¹² Ancak 3 ile 18 yaş arasında tahminen 400.000'i aşkın çocuk eğitim çağında bulunmasına karşın, bunların önemli bir bölümü örgün eğitime ulaşamamaktadır.²¹³ Daha büyük yaştaki erkek çocuklar genellikle çocuk işçiliğine yönelmekte, kız çocuklar ise ev işlerini üstlenmek için çoğunlukla evde kalmaktadır. Araştırmalara göre Rohingya toplumunun yalnızca %24'ü okuma yazma bilmekte; bu oranın erkeklerde %17, kadınlarda ise %6 gibi çok düşük seviyelerde olduğu gözlemlenmektedir.²¹⁴

²⁰⁷ Faisal, 159.

²⁰⁸ Jarin Akther, "Educational Inequality and Emancipation: A Rohingya Case Study", *International Review of Education* 70, sy 3 (01 Haziran 2024): 401, <https://doi.org/10.1007/s11159-023-10056-4>.

²⁰⁹ Rahman, "Rohingyaların Tarihsel Ülke Dışılığı ve Bangladeşdeki Hukuki Durumu", 59.

²¹⁰ Rahman, 59.

²¹¹ Rahman, 60.

²¹² Akther, "Educational Inequality and Emancipation", 401.

²¹³ Rahman, "Rohingyaların Tarihsel Ülke Dışılığı ve Bangladeşdeki Hukuki Durumu", 60.

²¹⁴ Akther, "Educational Inequality and Emancipation", 401.

Yarım milyonu aşan sayıda çocuk temel eğitime erişebilecek yaşta olsa da imkânların yetersizliği, kamplardaki hareket kısıtlılığı eğitim alma olanaklarını ciddi biçimde sınırlamaktadır. Bu durumda, mesleki beceri geliştirme faaliyetlerinin de kısıtlı kalması Rohingya mültecilerinin gelecekteki sosyal ve ekonomik entegrasyonunu güçleştirmektedir.²¹⁵ Yukarıda belirtilen tüm unsurlar göz önüne alındığında, Rohingyaların Bangladeş'teki yaşam koşullarına dair zorlukların sadece tek bir boyutla sınırlı olmadığı açıkça görülmektedir.

3.4.1.2. Myanmar

Myanmar'daki Rohingyaların tarihine ayrıntılı bir şekilde değinildikten sonra, bu bölümde onların güncel durumlarına odaklanılmaktadır. Rohingya halkının büyük bir kısmı, hareket özgürlüğüne yönelik katı kısıtlamalar nedeniyle kapalı kamplarda yaşamaya zorlanmış ve bu durum onları iş, eğitim ve sağlık hizmetlerinden mahrum bırakmıştır. Uygulanan ayrımcı politikalar, Rohingyaları toplumsal hayattan izole etmeyi ve marjinalleştirmeyi amaçlamakta; bunun sonucu olarak temiz su ve yeterli gıda gibi temel ihtiyaçlardan yoksun bir yaşam sürdürmektedirler.

Günümüzde Rohingyalar, Myanmar'ın farklı bölgelerine dağılmış olmakla birlikte, çoğunlukla Rakhine Eyaleti'nde — özellikle Maungdaw, Buthidaung ve Sittwe gibi kırsal alanlarda — yoğunlaşmaktadır. Tahminlere göre, 600.000'den fazla Rohingya, “açık hava hapishaneleri” olarak nitelendirilen yerleşim alanlarında son derece kısıtlayıcı koşullar altında yaşamaktadır. Bu bölgelerde temel hizmetlere erişimleri bulunmamakta, fiilen gözetim altında tutulmaktadır.²¹⁶ 2012'deki şiddet olaylarının ardından kurulan ve temel altyapıdan yoksun geçici kamplarda yaşayan yaklaşık 130.000 kişi ise hâlen IDP kamplarında ikamet etmektedir.²¹⁷ Bununla birlikte, Myanmar hükümeti Rohingyaları resmi olarak etnik bir grup olarak tanımamaktadır; bu durum, onların yasal statülerini belirsiz kılmakta ve insan hakları ihlallerine daha açık hale getirmektedir.²¹⁸

²¹⁵ Akther, 401.

²¹⁶ Shayna Bauchner, “*An Open Prison without End*”: Myanmar's Mass Detention of Rohingya in Rakhine State (New York, N.Y.: Human Rights Watch, 2020), 41, <https://www.hrw.org/report/2020/10/08/open-prison-without-end/myanmars-mass-detention-rohingya-rakhine-state>.

²¹⁷ Bauchner, 92,174.

²¹⁸ Bauchner, 67.

Resmî nüfus sayımı, marjinalleştirilmeleri nedeniyle sağlıklı biçimde gerçekleştirilemediğinden, Rohingyaların gerçek nüfusuna dair kesin veriler bulunmamaktadır. Bununla birlikte, yalnızca Rakhine Eyaleti’nde bir milyonu aşkın Rohingya’nın yaşadığı tahmin edilmektedir.²¹⁹ Bölgede yaygın yoksulluk mevcutken, Rohingyalar yasal haklardan mahrum bırakılarak daha da marjinalleştirilmektedir. Ayrıca, resmi belgelerde kendi kimliklerini kaydetmeleri engellenmekte ve bu durum onların temel haklara erişimini daha da zorlaştırmaktadır.²²⁰

Bu kurumsal dışlama, Rohingyaların siyasi katılıma erişimini engellemiş ve evlilik ile doğum kayıtlarının belgelenmesine imkân tanımayan yeni nesillerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durum, vatansız ve yasal olarak tanınmayan bir kuşağın oluşmasına sebebiyet vermiştir.²²¹

Her ne kadar yoksulluk pek çok topluluğu etkiliyor olsa da, Myanmar hükümetinin ayrımcı politikaları Rohingyaları bu krizlerin en ağır yüküyle baş başa bırakmaktadır. Temiz su, elektrik ve kanalizasyon gibi temel hizmetlerin eksikliği ile hareket özgürlüğüne getirilen katı kısıtlamalar, Rohingyaların iş bulma veya ticaret yapma olanaklarını ciddi şekilde sınırlamaktadır.²²²

Myanmar Vatandaşlık Yasası uyarınca Rohingyalar yasal olarak vatansız statüsünde sınıflandırılmaktadır. Söz konusu yasa, onları resmî olarak tanınan etnik gruplar listesinden çıkararak medeni haklara sahip olmalarını engellemektedir.²²³ Bu yasal statü, pasaport edinmelerini ve ülke içerisinde serbestçe seyahat etmelerini imkânsız kılmaktadır. Hatta bir köyden diğerine geçebilmek için dahi yüksek ücretli ve özel izinlere ihtiyaç duyulmaktadır.²²⁴

Myanmar hükümetinin Rohingyalara yönelik politikaları, onları sistematik bir şekilde izole etmeye ve toplumsal hayattan dışlamaya yönelik stratejilerin bir parçası olarak

²¹⁹ Syed S. Mahmood vd., “The Rohingya People of Myanmar: Health, Human Rights, and Identity”, *The Lancet* 389, sy 10081 (06 Mayıs 2017): 4, [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)00646-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)00646-2).

²²⁰ Mahmood vd., 4-5.

²²¹ Mahmood vd., 7.

²²² Bauchner, “*An Open Prison without End*”, 42-43.

²²³ Anadolu Ajansı, “Stateless Rohingya in Sittwe IDP Camps”, *Anadolu Ajansı*, 22 Temmuz 2015, <https://www.aa.com.tr/en/pg/photo-gallery/stateless-rohingya-in-sittwe-idp-camps/0/9347> (erişim 14 Şubat 2025).

²²⁴ Anadolu Ajansı.

değerlendirilmektedir. Bu politikalar; sokağa çıkma yasağı, resmi izin olmaksızın seyahat kısıtlaması ve seçimlerde aday olma ya da oy kullanma hakkının engellenmesini içermektedir.²²⁵

Rohingyaların karşı karşıya kaldığı hukuki sorunlar yalnızca vatansızlık statüsüyle sınırlı değildir. Toprak sahibi olmalarını engelleyen yasalar, onları sürekli olarak yerinden edilme ve toplumsal istikrarsızlık riskiyle yüz yüze bırakmaktadır.²²⁶ Ayrıca, Rakhine Eyaleti’nde yürürlükte olan yerel düzenlemeler, devlet onayı olmadan evlenmelerini yasaklamakta; bu izin süreci ise genellikle yıllar süren ve ciddi maliyetler gerektiren bir prosedürdür. Bu durum, Rohingya’lar üzerindeki toplumsal ve ekonomik kısıtlamaları daha da ağırlaştırmaktadır.²²⁷

Rakhine Eyaleti’nde yaşanan insani kriz, Myanmar ordusu ile Arakan Ordusu arasındaki çatışmaların şiddetlenmesiyle derinleşmiştir. Bu gelişmeler, ordunun Rohingya gençlerini zorla askere alma uygulamasını da beraberinde getirmiştir. Zorunlu askerliğe karşılık, Rohingya’lara hareket özgürlüğü vaat edilmekte; ancak resmi olarak vatandaşlıkları tanınmayan gençler, askerliğe katılmayı reddettiklerinde tutuklanma tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu uygulama, Rohingya toplumu ile diğer etnik gruplar arasında iç gerilimler yaratmayı ve toplumsal çatışmayı körüklemeyi amaçlayan bir strateji olarak değerlendirilmektedir.²²⁸

Rohingyalar, Myanmar toplumuna entegrasyonlarının büyük ölçüde engellendiği ve izole bir ortamda yaşamaya zorlandıkları bir durumla karşı karşıyadır. Resmî sektörlerde istihdam edilmeleri sistematik olarak engellenmekte ve çoğunlukla tarım, balıkçılık ve gündelik işlerde, istikrarsız ve güvencesiz koşullarda çalışmak zorunda bırakılmaktadırlar.²²⁹

²²⁵ ReliefWeb, “Myanmar - Military Occupation of IDP Camp”, ReliefWeb, 09 Temmuz 2024, <https://reliefweb.int/report/myanmar/myanmar-military-occupation-idp-camp-dg-echo-partners-un-ocha-echo-daily-flash-09-july-2024> (erişim 14 Şubat 2025).

²²⁶ UNHCR, “Myanmar Situation”, UNHCR, erişim 14 Şubat 2025, <https://data.unhcr.org/en/situations/myanmar> (erişim 14 Şubat 2025).

²²⁷ Mahmood vd., “The Rohingya People of Myanmar”, 7.

²²⁸ Radio Free Asia, “Myanmar’s Military Recruiting Rohingya at Displaced Camps”, Radio Free Asia - RFA Burmese, 22 Şubat 2024, <https://www.rfa.org/english/news/myanmar/recruiting-02222024174652.html> (erişim 14 Şubat 2025).

²²⁹ Jialan Deal, “Implementing Anticipatory Action in Refugee and IDP Communities”, PreventionWeb, 15 Ekim 2024, <https://www.preventionweb.net/news/unique-challenge-implementing-anticipatory-action-refugee-and-idp-hosting-communities> (erişim 14 Şubat 2025).

Öte yandan, çeşitli raporlar, özellikle sokağa çıkma yasağı dönemlerinde (IDP) kamplarında yaşayan Rohingyaların kamplardan ayrılmaya çalışırken keyfi tutuklamalara maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Hayatta kalan tanıkların ifadelerine göre, gözaltına alınan kişiler hem fiziksel hem de psikolojik işkenceye maruz bırakılmakta; bazı durumlarda ise öldürülmektedir.²³⁰

- Kamplarda Sistemik Baskı: Belirli bölgelerdeki kamplar, gece boyunca işkence seslerinin duyulduğu askerî gözetim merkezlerine dönüştürülmüş durumdadır.²³¹

- Ayrımcı Yasaların Sömürülmesi: Rohingyalar, 1949 tarihli Myanmar Nüfus Kayıt Yasası gibi eski mevzuat kullanılarak suçlanmakta ve iki yıla kadar hapis cezasına çarptırılmaktadır.²³²

Rohingyalar için mevcut kamu hizmetleri son derece sınırlı olup neredeyse yok denecek kadar azdır. Bu topluluğun devlet hastanelerine erişimi kısıtlanmakta ve aldıkları sağlık hizmetleri oldukça sınırlı kalmaktadır. Özellikle Rakhine eyaletindeki hastanelerin Rohingya hastaları tedavi etmeyi sıklıkla reddettiği bilinmektedir. Bu durum, özellikle hamile kadınların yeterli ve uygun sağlık hizmetlerine erişiminde ciddi zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Sonuç olarak, Rohingyalar arasında anne ölüm oranlarının Myanmar'daki diğer etnik gruplara kıyasla daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir.²³³

Rohingyaların sağlık hizmetlerine erişimi, çeşitli yapısal engeller ve ayrımcı uygulamalar nedeniyle ciddi şekilde kısıtlanmaktadır. Hareket özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar, hastaların hastanelere veya sağlık merkezlerine ulaşmasını engellerken, yetkililer ve aşırı gruplar da insani yardım kuruluşlarının faaliyetlerini kısıtlamaktadır. Bu durum, Rohingyaların sağlık hizmetlerine erişiminde önemli sorunlara yol açmaktadır. Özellikle yüksek maliyetler ve rüşvet, bu topluluğun temel tedavi hizmetlerinden yararlanmasını güçleştirmektedir; Rohingyalar kontrol noktalarında

²³⁰ Bauchner, "An Open Prison without End", 52-53.

²³¹ Bauchner, 52-53.

²³² Bauchner, 53.

²³³ The Irrawaddy, "Rohingya IDP Camp Relocated by Myanmar Junta to a 'Sea of Mud'", *The Irrawaddy*, 23 Haziran 2023, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/rohingya-idp-camp-relocated-by-myanmar-junta-to-a-sea-of-mud.html>.

yüksek ücretler ödemeye ve “bahşiş” vermeye zorlanmakta, aynı zamanda çoğu temel tedavi ücretlerini karşılayamamaktadır. Tedavide ayrımcılık da yaygın bir sorundur; Müslüman hastalar diğer gruplara kıyasla daha yüksek tedavi ücretleri ödemek zorunda bırakılmakta ve bazı hastanelerde Rohingya hastalarına kan bağışı yapılması engellenmektedir. Ayrıca, sağlık altyapısının çöküşü de önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır; uzman doktor eksikliği ve insani yardım kuruluşlarının bölgeden çekilmesi, ölüm oranlarının artmasına neden olmuştur. Tüm bu faktörler, Rohingya toplumunun sağlık koşullarını ciddi şekilde kötüleştirerek, yaşam standartlarının daha da gerilemesine yol açmaktadır.²³⁴

Rohingyaların karşılaştığı sosyal zorluklar yalnızca yaşam koşullarıyla sınırlı kalmamaktadır. Bu topluluk, günlük yaşamlarında ırkçı ayrımcılığa maruz kalmakta ve yetkililer ile Budist aşırılıkçı gruplar tarafından güvenlik tacizleri ve ırkçı söylemlerin hedefi olmaktadır. Bunun yanı sıra, Rohingya dil engelleriyle de mücadele etmektedir. Dillerinin marjinalleştirilmiş olması ve resmi eğitim olanaklarından yoksun bırakılmaları, onların Myanmar toplumundan daha da izole olmalarına yol açmaktadır.²³⁵

Kamplarda yaşayan Rohingya çocukları, devlet okullarına kayıt yaptıramadıkları için resmi eğitimden mahrum kalmaktadır. Bu durum, eğitimlerini büyük ölçüde geçici eğitim merkezlerine bağımlı hale getirmektedir. Ancak bu merkezler de çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır:

- **Resmi Tanınmama:** Uluslararası kuruluşlar tarafından işletilen geçici okullar, Myanmar hükümeti tarafından tanınan diplomalar vermemekte, bu da öğrencilerin eğitimlerinin resmi olarak kabul edilmesini engellemektedir.²³⁶
- **Sınıfların Aşırı Kalabalık Olması:** Sınırlı alan nedeniyle eğitim günleri genellikle iki vardiyaya bölünmekte ve öğrenciler sınırlı sayıdaki araç gereç ve sıraları paylaşmak zorunda kalmaktadır.²³⁷

²³⁴ Bauchner, “*An Open Prison without End*”, 75-96.

²³⁵ Anadolu Ajansı, “Stateless Rohingya in Sittwe IDP Camps”.

²³⁶ Anadolu Ajansı.

²³⁷ Human Rights Watch, “Myanmar: Mass Detention of Rohingya in Squalid Camps”, Human Rights Watch, 08 Ekim 2020, <https://www.hrw.org/news/2020/10/08/myanmar-mass-detention-rohingya-squalid-camps> (erişim 14 Şubat 2025).

- **Siyasi Ayrımcılık:** Rohingyaların siyasi katılım ve seçim haklarından mahrum bırakılması, eğitim sektöründe gerçekleştirilebilecek reformların önünde engel teşkil etmektedir.²³⁸

Bu unsurlar, Rohingya çocuklarının eğitim hakkına erişimini ciddi şekilde kısıtlamaktadır.

Ekonomik zorluklar, Rohingyaları sürekli bir yoksulluk döngüsünde tutmakta ve yaşam koşullarını daha da zorlaştırmaktadır. Çalışma imkânı bulan bireyler dahi genellikle son derece düşük ücretlerle, yasal koruma ve sağlık sigortası olmaksızın tehlikeli koşullarda çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu olumsuz koşullar altında bazı Rohingyalar, sahip oldukları az sayıdaki mal varlıklarını satmak veya insan kaçakçılığı ağları aracılığıyla ülkeyi terk etmek gibi riskli yollara başvurmaktadır. Bu süreçte ise denizde boğulma tehlikesiyle karşı karşıya kalmanın yanı sıra, Tayland ve Malezya gibi komşu ülkelerde insan ticareti ve zorla çalıştırılma riskiyle karşılaşma ihtimalleri artmaktadır.²³⁹

Genel olarak Rohingyalar, en temel insan haklarından mahrum bırakıldıkları baskıcı bir sistemin etkisi altında yaşamlarını sürdürmektedir. Kendi ülkelerinde istenmeyen bir grup olarak görülen Rohingyalar, sürekli bir korku ve güvensizlik atmosferinde varlık göstermeye çalışmaktadır. Ayrımcı politikalar ve sistematik hak ihlalleri, Rohingyalara yalnızca iki zorlayıcı seçenek bırakmaktadır: Ya kamplarda son derece kötü yaşam koşulları altında hayatta kalmaya çalışmak ya da daha güvenli bölgelere ulaşmak için hayatlarını riske atmak.²⁴⁰

²³⁸ Human Rights Watch.

²³⁹ UNHCR, “Myanmar Situation”.

²⁴⁰ Mohammed Mehjazy, “Camp ‘Closures’: Current Status for Rohingya and Kaman Muslims in Kyaukpyu and Sittwe (May 2023)” (COAR Global, 19 Haziran 2023), <https://www.coar-global.org/2023/06/19/camp-closures-current-status-for-rohingya-and-kaman-muslims-in-kyaukpyu-and-sittwe-may-2023/>; Deal, “Implementing Anticipatory Action in Refugee and IDP Communities”; Radio Free Asia, “Myanmar’s Military Recruiting Rohingya at Displaced Camps”; The Irrawaddy, “Rohingya IDP Camp Relocated by Myanmar Junta to a ‘Sea of Mud’”.

3.4.1.3. Pakistan

Pakistan'daki Rohingya topluluğunun nüfusunun yüz binlerce olduğu tahmin edilmekte olup, bazı kaynaklara göre 250.000²⁴¹ kişi ile diğer bazı tahminlere göre 400.000'i²⁴² aşan sayılar arasında değişen rakamlar, Pakistan'ı Myanmar ve Bangladeş'in dışında Rohingyalar için ikinci veya üçüncü en büyük sığınak ülkesi konumuna getirmektedir.

Rohingyaların Pakistan'a göçü, 1960'ların sonlarında, Myanmar'daki askeri rejimin siyasi ve dini nedenlerle onları baskı altına alması üzerine başlamış ve çoğunluğu Müslüman olan Pakistan'ı güvenli bir sığınak veya "potansiyel vatan" olarak görmüşlerdir.²⁴³ Başlangıçta genellikle Bangladeş (1971 yılına kadar Doğu Pakistan olarak bilinen) üzerinden gerçekleşen bu göç, daha sonra birçok kişinin karadan veya denizden zorlu yolculuklarını sürdürerek devam etmiştir.²⁴⁴

1971'de Dakka'nın düşmesiyle, yeni kurulan Bangladeş devletinde sıkışıp kalan Rohingyalar, bir kez daha Pakistan'a göç etmek zorunda kalmıştır. Bu akınlar, özellikle 1978 ve 1991'de Myanmar'daki şiddet ve zulüm dalgalarının ardından, 1970'ler ve 1980'ler boyunca devam etmiştir.²⁴⁵

Bazı çalışmalar, General Ziaul Haq rejiminin bu dönemde ek Rohingya mültecilerin kabulünü kolaylaştırdığını, onların dini okullara kaydolmalarını teşvik ettiğini, ancak bunun onlar için net bir yasal statü sağlamadığını belirtmektedir.²⁴⁶ Bazı Rohingyaların gelişi 1940'lara kadar uzanmasına rağmen, çoğu hiçbir zaman Pakistan

²⁴¹ Nausheen H. Anwar, "Negotiating New Conjunctures of Citizenship: Experiences of 'Illegality' in Burmese-Rohingya and Bangladeshi Migrant Enclaves in Karachi", *Citizenship Studies* 17, sy 3-4 (01 Haziran 2013): 415, <https://doi.org/10.1080/13621025.2013.793070>.

²⁴² Aamir Latif, "Away from Bloodshed, Rohingya Find Peace in Pakistan", *Anadolu Ajansı*, 15 Eylül 2017, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/away-from-bloodshed-rohingya-find-peace-in-pakistan/911100> (erişim 01 Şubat 2025).

²⁴³ Anwar, "Negotiating New Conjunctures of Citizenship", 415.

²⁴⁴ Saad Sayeed ve Syed Raza Hassan, "Rohingya Refugees in Pakistan Fear for Relatives in Myanmar", *Reuters*, 10 Eylül 2017, blm. World, <https://www.reuters.com/article/world/rohingya-refugees-in-pakistan-fear-for-relatives-in-myanmar-idUSKCN1BL0AR/> (erişim 01 Şubat 2025).

²⁴⁵ Renaud Egretau, "Burma in Diaspora: A Preliminary Research Note on the Politics of Burmese Diasporic Communities in Asia", *Journal of Current Southeast Asian Affairs* 31, sy 2 (01 Haziran 2012): 125, <https://doi.org/10.1177/186810341203100205>.

²⁴⁶ Zia Ur Rehman, "Identity Issue Haunts Karachi's Rohingya Population", *ReliefWeb*, 23 Şubat 2015, <https://reliefweb.int/report/pakistan/identity-issue-haunts-karachi-s-rohingya-population> (erişim 01 Şubat 2025).

vatandaşlığı alamamıştır, çünkü sonraki vatandaşlık yasası değişiklikleri onların tanınmasını daha da zorlaştırmıştır.²⁴⁷ Bugün Karaçi’de yaşayan birçok Rohingya, onlarca yıldır orada doğduklarını iddia etmektedir, ancak resmi olarak hala “yabancılar” veya en iyi ihtimalle “Bengalliler” olarak sınıflandırılmaktadırlar.²⁴⁸

Bu sınıflandırma, özellikle 11 Eylül olaylarından sonra, Pakistan devletinin kayıtsız göçmenlere şüpheyile bakmaya başladığı ve onları terör ve güvenlik tehdidi söylemiyle ilişkilendirdiği endişe verici bir güvenlik bağlamında gerçekleşmektedir.²⁴⁹ Rohingyalar, bazı göçmenlerin aksine, yabancılar olarak kaydedilmektedir, oysa Karaçi, nüfusunun %90’ını göçmenlerin oluşturduğu bir göçmenler şehridir.²⁵⁰

Bu topluluğun büyük bir kısmı Karaçi şehrinde yoğunlaşmış olup, Arakan Abad, Burma Colony ve Burma town gibi gecekondu mahallelerinde yaşamaktadırlar.²⁵¹ Bu mahalleler, yüksek nüfus yoğunluğu, temiz içme suyu, kanalizasyon, elektrik gibi temel hizmetlerden tamamen yoksun olma, genel temizlik eksikliği ve artan hastalık ve salgınların yaygınlığı ile karakterizedir.²⁵² Örneğin, adını Myanmar’daki Rohingyaların anavatanı olan Arakan’dan alan Arakanabad yerleşiminde, sokaklar çöplerle doludur ve kirli su, çocuklarda ciddi bağırsak hastalıklarına neden olmaktadır.²⁵³ Korangi sanayi bölgesinde bulunan “Burma Kolonisi” ise, yaklaşık 55.000 Rohingya’ya ev sahipliği yapmakta ve burada yaşayanların birçoğu, yakındaki fabrikalarda çok düşük ücretlerle çalışmaktadır.²⁵⁴ Bu mahalleler genellikle zayıf altyapı ve sağlık ve eğitim hizmetlerinin yokluğu ile mücadele etmektedir. Örneğin, Arakanabad’da sadece üç okul ve bir İslami cemaate ait iki sağlık ocağı bulunmaktadır; bu kurumlar, devletin boşluğunu doldurmaya çalışmaktadır.²⁵⁵ “Ali Ekber Şah Goth” gibi diğer bölgelerde ise suç ve uyuşturucu oranları yüksektir ve

²⁴⁷ Sophia Saifi ve CNN, “Pakistan’s Stateless Rohingya”, CNN, 11 Eylül 2017, <https://edition.cnn.com/2017/09/11/asia/pakistan-stateless-rohingya/index.html> (erişim 01 Şubat 2025).

²⁴⁸ Ahmed Yusuf, “The Rohingya of Pakistan”, DAWN, 17 Eylül 2017, blm. newspaper, <https://www.dawn.com/news/1357828> (erişim 03 Ocak 2025).

²⁴⁹ Anwar, “Negotiating New Conjunctures of Citizenship”, 415.

²⁵⁰ Asad, Tahir, ve Nafeesa, “The Less Equal Migrants Of Karachi”, 1692.

²⁵¹ Riaz Ahmad Saeed, “Transnational Islam in Pakistan: A Case Study of Rohingya Muslims”, içinde *Transnational Islam and Muslim Politics: Policies, Identities, and Ideologies*, 1st ed (İstanbul - Türkiye: Istanbul University Press, 2024), 100, <https://tinyurl.com/2ap8ffou>.

²⁵² Latif, “Away from Bloodshed, Rohingya Find Peace in Pakistan”.

²⁵³ Latif.

²⁵⁴ Yusuf, “The Rohingya of Pakistan”.

²⁵⁵ Latif, “Away from Bloodshed, Rohingya Find Peace in Pakistan”.

buradaki Rohingyalar, Birleşik Halk Hareketi (*Muttahida Qaumi Movement – MQM*) gibi nüfuzlu siyasi partiler ve aracılar olmadan temel hizmetlere erişimde zorluklar yaşamakta, bu da bazen korku ve siyasi şiddet durumlarına yol açmaktadır.²⁵⁶

Rohingya yerleşimleri, dini açıdan muhafazakar ve kapalı topluluklar olarak görülmekte; dinî okullar yaygın yaygındır.²⁵⁷ Balıkçılık ve balık temizleme işleri, kimlik kartı gerektirmemesi nedeniyle en yaygın işler arasındadır, ancak ücretler oldukça düşüktür. Ayrıca, önemli sayıda Rohingya, tekstil fabrikalarında, giyim ve halı üretiminde çalışmaktadır.²⁵⁸

Bazı raporlar, bu topluluğun Karaçi'deki üyelerinin dörtte birinin ekonomik açıdan bir miktar iyileşme sağladığını, bazılarının mücevher ticareti yapmaya başladığını veya Körfez ülkeleri ve Avrupa'da çalıştığını, hatta bazılarının Pakistan ordusuna katılarak albay veya yarbay gibi yüksek rütbelere ulaştığını belirtmektedir.²⁵⁹ Ancak, büyük çoğunluk yoksulluk, işsizlik veya mevsimlik işlerle mücadele etmekte, özellikle de “Burma Kolonisi”nden oldukları anlaşıldığında iş yerinde ayrımcılığa maruz kalmaktadır.²⁶⁰

Rohingyalar, yasal statü ve vatandaşlık sorunlarından ciddi şekilde etkilenmektedir; Pakistan makamları onları genellikle yabancılar olarak sınıflandırmakta ve daha önce “Yabancıların Kaydı İçin Ulusal Otorite” (NARA) ya da Ulusal Veri Tabanı Kayıt Otoritesi (NADRA) tarafından kaydedilmekte, bu da hareketlerini kısıtlamakta ve temel haklardan mahrum bırakmaktadır.²⁶¹

2000 yılında vatandaşlık işlemlerinin dijitalleştirilmesi, birçok Rohingya ve Bengal'in kimlik kartlarını yenilemesini engellemiş ve resmi olarak “belgesiz” durumuna düşmelerine neden olmuştur.²⁶² Rohingyaların, 1971'den önce Pakistan'da bulunduklarını kanıtlayan belgeler sunmaları istenmekte, ancak bu belgeleri sağlamaları oldukça zordur.²⁶³ 1970'lerde veya 1980'lerde kimlik kartı alanların bile

²⁵⁶ Anwar, “Negotiating New Conjunctures of Citizenship”, 417.

²⁵⁷ Yusuf, “The Rohingya of Pakistan”.

²⁵⁸ Latif, “Away from Bloodshed, Rohingya Find Peace in Pakistan”.

²⁵⁹ Latif.

²⁶⁰ Yusuf, “The Rohingya of Pakistan”.

²⁶¹ Anwar, “Negotiating New Conjunctures of Citizenship”, 420-23.

²⁶² Asad, Tahir, ve Nafeesa, “The Less Equal Migrants Of Karachi”, 1694.

²⁶³ Anwar, “Negotiating New Conjunctures of Citizenship”, 425.

birçoğu, daha sonra bu kartların iptal edilmesiyle karşı karşıya kalmıştır; örneğin, 2010 yılında vatandaşlığını kaybeden ve yeniden “yasadışı göçmen” olarak sınıflandırılan kişiler bulunmaktadır.²⁶⁴

Bu mahrumiyet, çoğunun kayıt dışı ve düşük ücretli işlerde çalışmasına neden olmakta, bu da işverenler tarafından sömürülmelerine veya polis tarafından rüşvet taleplerine maruz kalmalarına yol açmaktadır; örneğin, tutuklanmamak için 1.000 rupiye kadar rüşvet vermeleri istenmektedir.²⁶⁵

Rohingyalar Pakistan’da, yasal olarak tanınmalarını sağlayacak kimlik belgelerinden yoksun oldukları için son derece güç yaşam koşullarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, başta eğitim olmak üzere temel hakları üzerinde olumsuz bir etki doğurur. Yaşadıkları bölgelerde devlet okulları ve özel okullar bulunmasına rağmen, hukuki konumlarının ortaya çıkmasından veya sınır dışı edilme olasılığından duyulan kaygı, çoğu ailenin çocuklarını resmî okullara kaydetmekten kaçınmasına sebep olmaktadır. Bunun sonucu olarak, birçok çocuğun eğitimi sadece dini eğitim veren okullarla sınırlı kalmaktadır; özellikle kız çocukları erken yaşta evlilik gibi toplumsal baskılara daha fazla maruz kalır. Buna rağmen, bu çocuklar eğitimlerini sürdürebilmek için ciddi engellerle karşılaşmaktadır. Ebeveynlerinin geçerli kimlik kartlarına sahip olmaması, onların devlet okullarına resmî kaydını ya engellemekte ya da zorlaştırmaktadır. Yoksulluk, çocuk işçiliği yaygın olması, çocukların eğitime devamını güçleştiren ek sorunlardır.²⁶⁶

Öte yandan, bu mahallelerde uygun sağlık hizmeti olmaksızın doğumlar yaygındır, çünkü hastaneler, yasal belgeler sunmayan kadınları kabul etmemektedir.²⁶⁷ Halk düzeyinde “İslami dayanışma” mevcut olsa da, resmi destek hala sınırlıdır, çünkü Pakistan 1951 Mülteci Sözleşmesi’ne veya 1967 Protokolü’ne taraf değildir, bu da mülteci politikasında yasal bir boşluk yaratmaktadır.²⁶⁸

²⁶⁴ Anwar, 422.

²⁶⁵ Asad, Tahir, ve Nafeesa, “The Less Equal Migrants Of Karachi”, 1695.

²⁶⁶ Baela Raza Jamil ve GEM Report, “The Rohingya Children of Karachi”, *World Education Blog - UNESCO* (blog), 02 Ekim 2017, <https://world-education-blog.org/2017/10/02/the-rohingya-children-of-karachi/> (erişim 01 Şubat 2025).

²⁶⁷ Saifi ve CNN, “Pakistan’s Stateless Rohingya”.

²⁶⁸ Saifi ve CNN.

Pakistan'daki Rohingya krizi, Güney Asya'daki tarihsel bölünme ve bölgesel çatışmaların yarattığı vatandaşlık ve yasal tanınma sorunlarının ayrılmaz bir parçası gibi görünmektedir. mevcut hükümet politikaları -güvenlik önlemlerinin sıkılaştırılması ve mültecilerin durumunu düzenleyecek net bir yasal çerçevenin eksikliği- onların durumlarında köklü bir iyileşme vaat etmemektedir.

3.4.1.4. Malezya

Malezya'daki Rohingyaların ilk göç dalgaları 1950'lerde başlamış,²⁶⁹ artarak devam etmiş ve günümüze kadar sürmüştür. Günümüzde Malezya, genel olarak büyük sayıda mülteci ve sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Bu sayı 182.990 kişiye ulaşmış olup, Rohingyalar bu grubun önemli bir kısmını oluşturmakta ve tahminen 100 binden fazla kişi oldukları belirtilmektedir.²⁷⁰

Malezya, çoğunluğu Müslüman olan bir ülke olması nedeniyle, Myanmar'daki dini ve etnik zulümden kaçan Rohingyalar için önemli bir çekim merkezi oluşturmaktadır. Ancak, Malezya'nın 1951 Mülteciler Sözleşmesi'ne veya 1967 Protokolü'ne taraf olmaması, Rohingyaların resmi olarak mülteci statüsü tanınmasını ve gerekli korumayı sağlayacak ulusal bir yasal çerçeveden yoksun kalmalarına neden olmaktadır. Pratikte, Rohingyalar ve diğer mülteciler, 1959/1963 Göç Yasası uyarınca “yasa dışı göçmenler” olarak sınıflandırılmakta ve bu durum onları tutuklanma, gözaltına alınma ve sınır dışı edilme riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır.²⁷¹

Malezya, mülteci anlaşmasına taraf olmadığı için, mültecilerin kaydedilmesi ve korunması görevi BMMYK'ye devredilmiştir. BMMYK, mültecilere özel kimlik kartları vermektedir. Bazıları kayıt süreçlerine erişimde zorluklar yaşadıklarını belirtmekte ve yerel makamların BMMYK tarafından verilen kimlik kartlarını tanımaması nedeniyle keyfi gözaltıların arttığı ifade edilmektedir.²⁷²

²⁶⁹ Rohingya Haber Ajansı, “التعليم الروهنجي في ماليزيا.. أحوال.. واحتياجات” [Taqrîr 1: et-ta'lim er-Rohingî fî Mâlîzya.. ahvâl.. ve ihtiyâcât..] [Rohingya Haber Ajansı], 05 Ağustos 2015), <https://www.rna-press.com/ar/news/29425.html>.

²⁷⁰ Chuah, “Understanding the Current and Potential Contribution of Rohingya Refugees to the Malaysian Economy”, 1.

²⁷¹ Chuah, 2.

²⁷² Nadhirah Zainal Rashid ve Mohd Irwan Syazli Saidin, “‘#SayNoToRohingya’: A Critical Study on Malaysians’ Amplified Resentment towards Rohingya Refugees on Twitter during the 2020 COVID-

Bu koşullar altında, Malezya hükümeti çoğu mülteci ve sığınmacıyı geçici olarak ülkede bulunan kişiler olarak görmekte ve onların ya kendi ülkelerine geri gönderilmelerini ya da üçüncü bir ülkeye yerleştirilmelerini beklemektedir. Ancak, yeniden yerleştirme fırsatları oldukça sınırlıdır ve yıllık olarak toplam mülteci sayısının %1'ini geçmemektedir.²⁷³ Bu durum, Malezya'daki Rohingya toplulukları üzerinde ağır bir etki yaratmaktadır. Çoğu, Kuala Lumpur, Kedah ve Penang gibi kentsel bölgelerde veya dağınık kırsal alanlarda yaşamakta ve resmi mülteci kampları bulunmamaktadır.²⁷⁴

Yeni gelenler, Bengal Körfezi ve Andaman Denizi üzerinden tehlikeli yolculuklara çıkmakta ve birçoğu, zorla küçük teknelerle seyahat etmeye zorlandıklarını, kaçakçılar tarafından sömürdüklerini, fiziksel şiddete maruz kaldıklarını ve finansal olarak istismar edildiklerini belirtmektedir. Bu yolculuklar bazen insan ticareti operasyonlarına dönüşmektedir. Ayrıca, geçtiğimiz yıllarda özellikle 2015'te büyük tekne krizleri yaşanmış, kaçakçılar binlerce Rohingya'yı açık denizde terk etmiş ve Malezya, Tayland ve Endonezya başlangıçta onları kabul etmekte tereddüt etmiştir.²⁷⁵

Bir BMMYK araştırması, Malezya'da yetişkin mültecilerin %60'ının çalıştığını gösterse de, Rohingyalar arasındaki istihdam oranı %52 civarındadır.²⁷⁶ Ancak, Malayca dil becerilerinin yetersizliği ve toplumsal ağ eksikliği, iş bulma sürecini zorlaştırmaktadır.²⁷⁷ Ayrıca işyerlerinde taciz, düşük ücret veya maaşların geç ödenmesi gibi sorunlar yaşadığı da raporlanmıştır.²⁷⁸

19 Crisis", *The Round Table* 112, sy 4 (04 Temmuz 2023): 400, <https://doi.org/10.1080/00358533.2023.2244287>.

²⁷³ Chuah, "Understanding the Current and Potential Contribution of Rohingya Refugees to the Malaysian Economy", 2.

²⁷⁴ Patrícia Nabuco Martuscelli, Bayes Ahmed, ve Peter Sammonds, "Resettlement Is Worthwhile for Our Children's Future": Reflections from the Stateless Rohingya Refugees in Malaysia", *Comparative Migration Studies* 12, sy 1 (10 Ekim 2024): 9, <https://doi.org/10.1186/s40878-024-00407-x>.

²⁷⁵ Caitlin Wake ve Tania Cheung, "Livelihood Strategies of Rohingya Refugees in Malaysia: 'We Want to Live in Dignity'", *Humanitarian Policy Group (HPG)*, Haziran 2016, 1, <http://archive.nyu.edu/handle/2451/40703>.

²⁷⁶ Chuah, "Understanding the Current and Potential Contribution of Rohingya Refugees to the Malaysian Economy", 2.

²⁷⁷ Chuah, 7.

²⁷⁸ Chuah, 11.

Sivil toplum kuruluşları ve insani yardım organizasyonlarının yasal ve maddi kısıtlamalar sebebiyle verilere göre, mültecilerin %95'i temel yardıma ihtiyaç duyarken Kuala Lumpur'da mültecilerin sadece %7'si insani yardım alabilmiştir.²⁷⁹

Eğitim alanında ise büyük sıkıntılar yaşanmaktadır. Zira Rohingya çocuklarının resmî okullara kaydına izin verilmemektedir.²⁸⁰ Malezya'da yeterli örgün eğitim imkânına erişmeden yaşamaktadır; bu durum, resmi eğitim kurumlarına katılma fırsatı bulamayan birçok yetişkin arasında görülen yüksek okuma yazma bilmezlik oranıyla birlikte, temel eğitim becerilerinden yoksun bir neslin ortaya çıkmasına yol açmıştır.²⁸¹ Toplum temelli kuruluşlar ve bazı dinî organizasyonlar tarafından, BMMYK sınırlı desteğiyle yönetilen basit eğitim merkezleri bulunmasına rağmen, bu merkezler spor alanları, laboratuvarlar, kütüphaneler ve uygun derslikler gibi en temel imkânlardan yoksundur. Sonuç olarak öğrenciler büyük ölçüde kalabalık sınıflarda eğitim almak zorunda kalmakta ve bu durum öğrenme sürecini ciddi biçimde olumsuz etkilemektedir.²⁸²

BMMYK ise İngilizce ve Malayca gibi modern dersleri kapsayan bazı okullar açmayı teşvik etmiş olsa da, Arapça ve dinî derslerin programlarda yeterince yer almaması sebebiyle bu girişimler Rohingyalı tam olarak tatmin etmemektedir.²⁸³

Bazı çocuklar, bu merkezlere ulaşmak için uzun mesafeleri yürümek durumunda kalmaktadır; bu da özellikle kalabalık nüfuslu ve güvenlik kuvvetlerinin yoğun bulunduğu bölgelerde, gözaltına alınma veya tutuklanma korkusunu beraberinde getirmektedir. Ayrıca eğitilmiş öğretmenlerin eksikliği bariz bir sorundur; tek bir öğretmen, farklı yaş ve seviyelerden çok sayıda öğrenciden sorumlu olup, bu durum hem eğitim kalitesini düşürmekte hem de çocukların dersleri yeterince kavramasını engellemektedir.²⁸⁴ Bunun yanı sıra, bazı öğretmenler “düzensiz göçmen” olarak

²⁷⁹ Chuah, 12,2.

²⁸⁰ Hema Letchamanan, “Myanmar’s Rohingya Refugees in Malaysia: Education and the Way Forward”, *Journal of International and Comparative Education (JICE)*, 01 Ekim 2013, 94, <https://doi.org/10.14425/00.50.24>.

²⁸¹ Letchamanan, 90.

²⁸² Letchamanan, 92.

²⁸³ Rohingya Haber Ajansı, “Taqrîr 1: et-ta’lîm er-Rohingî fî Mâlîzya.. ahvâl.. ve ihtiyâcât..”

²⁸⁴ Letchamanan, “Myanmar’s Rohingya Refugees in Malaysia”, 92.

değerlendirilme endişesiyle psikolojik baskı hissetmekte ve bu baskı, derslere düzenli katılımlarını ve mesleki bağlılıklarını olumsuz etkilemektedir.²⁸⁵

Bu merkezlerde geçerli diplomaların olmaması, öğrenciler ve aileleri açısından ciddi bir kriz yaratmaktadır; çünkü başarı gösteren veya lise ya da üniversite düzeyinde eğitimini sürdürmek isteyenler, bu merkezlerde öğrendiklerini resmî olarak belgeleyememektedir. Bu da eğitimin uzun vadede değersiz görüldüğü bir algı yaratarak, çok sayıda Rohingya ailesini umutsuzluğa sevk etmektedir.²⁸⁶ Bazı merkezler, Malezya ulusal müfredatını veya Cambridge Uluslararası Ortaöğretim Genel Sertifikası (*Cambridge International General Certificate of Secondary Education - IGCSE*) gibi uluslararası müfredatları takip etmeye çalışsa da bu programların yüksek maliyeti, çoğu merkezin bunları karşılayamamasına ve gerçekçi eğitim olanaklarının iyice kısıtlanmasına yol açmaktadır.²⁸⁷

Öte yandan, birçok çocuk ekonomik olarak ailelerine katkıda bulunmak için kayıt dışı işlerde çalışmayı tercih etmektedir; zira resmî olarak tanınmayan mültecilerin zor yaşam koşulları, erken yaşta okuldan uzaklaşmalarına sebebiyet vermektedir.²⁸⁸

Topluluk temelli eğitim merkezleri, genellikle son derece düşük harçlarla faaliyet gösterdiğinden, dersliklerin düzenlenmesi veya öğretmenlere maaş ödenmesi gibi temel giderleri karşılayacak yeterli kaynağa sahip değildir; bu da merkezlerin sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır.²⁸⁹

Malezya hükümetinin Rohingyaları resmen tanımaması, bu sorunları daha da ağırlaştırmaktadır; Malezya’da doğan çocuklar dahi Malezya vatandaşı sayılmadığından, ulusal sınavlara girebilme veya eğitim başarılarını resmen tescil ettirebilme haklarından mahrum kalmaktadırlar.²⁹⁰ Covid-19 salgını döneminde ise

²⁸⁵ Hyunjung Lee ve Md Mahmudul Hoque, “Rohingya Refugee Education in Malaysia: An Analysis of Current Standards and Challenges”, *Asian Journal of Education and Social Studies* 50, sy 7 (24 Haziran 2024): 428-29, <https://doi.org/10.9734/ajess/2024/v50i71474>.

²⁸⁶ Letchamanan, “Myanmar’s Rohingya Refugees in Malaysia”, 94-95.

²⁸⁷ Lee ve Hoque, “Rohingya Refugee Education in Malaysia”, 428-29.

²⁸⁸ Aizat Khairi, Ibrahim Ahmad, ve Suadi Zainal, “Sustainable Development Goals (SDGs) and Education for Rohingya Refugees in Malaysia”, *Environment and Social Psychology* 8, sy 2 (30 Ağustos 2023): 7, <https://doi.org/10.54517/esp.v8i2.1915>.

²⁸⁹ Lee ve Hoque, “Rohingya Refugee Education in Malaysia”, 428-29.

²⁹⁰ Khairi, Ahmad, ve Zainal, “Sustainable Development Goals (SDGs) and Education for Rohingya Refugees in Malaysia”, 7.

bazı kesimlerden gelen olumsuz tepkiler, maddi ve manevi anlamda zorluk yaşayan topluluk temelli eğitim merkezlerinin üzerindeki baskıyı artırmış ve birçok çocuğu okula devam etmeye teşvik edecek destekleyici ortamların eksikliğini derinleştirmiştir.²⁹¹ Hükümetin mülteci eğitimine yönelik bir program sunmaması sebebiyle, bu düzensiz ve yetersiz donanımlı merkezler, Rohingya çocukları için hâlâ tek seçenek olarak kalmakta, ancak en temel eğitim standartlarını dahi karşılamakta zorlanmaktadır.²⁹²

Sağlık konusundaki sorunlar da aynı ölçüde ciddidir. Yasal statüden yoksun oldukları için kamusal sağlık hizmetlerinden büyük ölçüde mahrum kalmaktadırlar. BMMYK kartı taşıyanlara devlet hastanelerinde %50 indirim uygulanabilse de, özellikle kronik hastalığı olanlar için hâlâ çok yüksek maliyetler söz konusudur.²⁹³ Kayıt dışı konumda olanları kapsamamaktadır. Öte yandan, 2020’de COVID-19 salgını sırasında “#SayNoToRohingya” etiketiyle sosyal medyada yükselen nefret kampanyaları, Malezya toplumunda Rohingya’lara karşı olumsuz duyguların güçlendiğini göstermiştir. Hatta bazı paylaşımlarda, Rohingya’ların kampa kapatılması ya da sınır dışı edilmesi gibi sert ifadeler kullanılmıştır.²⁹⁴

Malezya’nın, BM tarafından koordine edilen bölgesel çabalar kapsamında 1970’ler ve 1980’lerde Vietnamlı mültecilere ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Ancak aynı yaklaşım Rohingya’lar için uygulanmamıştır ve onlar göçmenlik yasalarıyla son derece katı bir şekilde karşı karşıya kalmaya devam etmektedir.²⁹⁵

Malezya’daki bazı Rohingya “RVision” (*Rohingya Vision TV* – Rohingya’lara ait ilk uydu televizyon kanalı)²⁹⁶ ve “RWDN” (Rohingya Kadınları Kalkınma Ağı -

²⁹¹ Lee ve Hoque, “Rohingya Refugee Education in Malaysia”, 428-29.

²⁹² Letchamanan, “Myanmar’s Rohingya Refugees in Malaysia”, 90.

²⁹³ Chuah, “Understanding the Current and Potential Contribution of Rohingya Refugees to the Malaysian Economy”, 12.

²⁹⁴ Rashid ve Saidin, “#SayNoToRohingya”, 2,11-13.

²⁹⁵ Md Mahbubul Haque, Zarina Othman, ve Bakri Bin Mat, “Rohingya Refugees and Their Right to Work in Malaysia”, *Asian Affairs: An American Review* 50, sy 2 (03 Nisan 2023): 102, <https://doi.org/10.1080/00927678.2023.2197582>.

²⁹⁶ Rohingya Vision, “About Us”, Rohingya Vision, erişim 19 Nisan 2025, <https://rohingyavision.com/about-us/>.

Rohingya Women Development Network)²⁹⁷ gibi Rohingya sivil toplum kuruluşları, medya ve bağımsız televizyon programları aracılığıyla uluslararası alanda seslerini duyurma ve yeni nesillerin kültürel ve dilsel kimliklerini koruma konusunda çaba göstermektedir.²⁹⁸

Bu veriler ışığında, Rohingya topluluğu Malezya’da karmaşık bir gerçeklikle yaşamaktadır: Bir yandan Myanmar’daki sistematik zulümden kaçarken, diğer yandan göçmenlik politikalarının katılığıyla karşı karşıya kalmakta ve bu durum kırılğan yasal statülerini daha da kötüleştirerek topluma gerçek anlamda entegre olmalarını engellemektedir. Tanıklıklar, birçok kişinin Malezya’ya ulaşmadan önce ülkenin durumu ve yasaları hakkında bilgisiz olduğunu, hatta onu Müslüman çoğunluğu nedeniyle güvenli bir ülke olarak gösteren kaçakçılara tamamen güvendiklerini, ancak daha sonra işsizlik, yoksulluk ve gözaltı gibi engellerle karşılaştıklarını göstermektedir. Malezya’da mültecilerin tanınmasına yönelik ulusal bir yasal çerçevenin olmaması, insanları tehlikeye maruz kalabilecekleri yerlere geri göndermeyi yasaklayan “Geri Göndermeme İlkesi” (*non-refoulement*) de dahil olmak üzere uluslararası insani yükümlülüklerle çelişmektedir.

3.4.1.5. Hindistan

Birçok rapor, Hindistan’daki Rohingyaların sayısının BMMYK’ye kayıtlı 22.500 olduğunu,²⁹⁹ ancak bazı resmi Hint kaynaklarının bu rakamın 40.000’den fazla olduğunu belirttiğini göstermektedir.³⁰⁰ Bu kişiler Assam, Batı Bengal, Haryana, Uttar

²⁹⁷ Rohingya Women Development Network, “About Us”, Rohingya Women Development Network, erişim 19 Nisan 2025, <https://www.rohingyawomen.com/about>. (Rohingya kadınlarını güçlendirmek amacıyla 2012’de Sharifah Shakirah tarafından kurulmuştur. Eğitim ve savunuculuk çalışmaları yürütmektedir.)

²⁹⁸ Ratu Ayu Asih Kusuma Putri ve Dennyza Gabiella, “The Organisational Pattern of Rohingya Refugee Community in Malaysia: Structural Opportunities, Constraints, and Intra-Community Dynamics”, *Refugee Survey Quarterly* 41, sy 4 (01 Aralık 2022): 689-91, <https://doi.org/10.1093/rsq/hdac010>.

²⁹⁹ Daniel Sullivan, Priyali Sur, ve Ankita Dan, “A Lifetime in Detention: Rohingya Refugees in India” (Refugees International, Aralık 2024), 4, <https://www.refugeesinternational.org/reports-briefs/a-lifetime-in-detention-rohingya-refugees-in-india/>.

³⁰⁰ Daniel Sullivan ve Priyali Sur, “Shadow of Refuge: Rohingya Refugees in India” (Refugees International & Azadi Project., Mayıs 2023), 7, <https://theazadiproject.com/wp-content/uploads/2023/05/IndiaReport-May2023.pdf>.

Pradeş, Delhi, Telangana ve Cammu Keşmir gibi farklı bölgelerde değişik yerleşimlerde dağınık bir şekilde yaşamaktadır.³⁰¹

Bu mülteciler çoğunlukla uygun barınma, sağlık hizmetleri, eğitim ve iş imkanlarından yoksun olarak, plastik, branda ve mukavva gibi dayanıklı olmayan malzemelerden yapılmış derme çatma yapılarda veya plansız şekilde kurulan yerleşimlerde kalmaktadır. Hatta bazı yerleşimler çöp sahaları, nehir kenarları ya da köprü altları gibi tehlikeli alanlarda bulunmakta ve bu durum onları yangınlar ile salgın hastalık riskine açık hale getirmektedir.³⁰²

Cammu bölgesinde en yoğun Rohingya nüfusunun bulunduğu şehirdir.³⁰³ Haydarabad'daki kamplarda da birkaç bin kişilik bir nüfus barındığı, bu kampların sayısının 12'ye ulaşabildiği ve çoğunlukla özel arazilerde kurulması nedeniyle ailelerin arazi sahibine aylık kira ödemek zorunda kaldığı vurgulanmaktadır.³⁰⁴

2011-2012 yıllarında Delhi'deki BMMYK ofisi önünde düzenlenen protestolar öncesine kadar ne Hint hükümeti ne de BMMYK tarafından resmen tanınmışlardı. Ancak 2012'de BMMYK tarafından Rohingya'lara mülteci kartı verilmesine başlanmasıyla kısmen tanınma sağlanmış olsa da 2014'te Bharatiya Janata Partisi (BJP) iktidara geldikten sonra, 2012'de geçici olarak uygulamaya konan uzun süreli vize (LTV) düzenlemeleri durdurulmuş ve Rohingya'lara yönelik düşmanca siyaset daha da artış göstermiştir.³⁰⁵ Tibetli, Sri Lankalı gibi diğer mültecilere uzun süreli vize ya da resmi mülteci belgesi sağlandığı halde, BMMYK'ye kayıtlı çok sayıda Rohingya Hint devleti tarafından tanınmamış ve böylelikle belirsiz bir statü içinde bırakılmıştır.³⁰⁶ 2017 ile 2022 yılları arasında, Myanmar'da hayati risk altında olduklarına rağmen 16 Rohingyanın zorla sınır dışı edildiği kayıtlara geçmiştir.³⁰⁷

Rohingyalar, 1946 tarihli Yabancılar Yasası (*Foreigners Act*) ve 1929 tarihli Pasaport Yasası (*Passports Act*) gibi eski yasalara dayanarak suçlu muamelesi görmekte, “yasa

³⁰¹ Sullivan, Sur, ve Dan, “A Lifetime in Detention”, 8.

³⁰² Ravi Nair, “Living Conditions of Rohingya in India”, içinde *The Routledge Handbook of Refugees in India*, 1. bs (Routledge India, 2022), 369-70.

³⁰³ Nair, 369-70.

³⁰⁴ Nair, 370-71.

³⁰⁵ Verma ve Kironksa, “Exploring Public Opinions on Rohingya Refugees Residing in India”, 48.

³⁰⁶ Sullivan, Sur, ve Dan, “A Lifetime in Detention”, 8.

³⁰⁷ Sullivan, Sur, ve Dan, 9.

dışı göçmen” olarak sınıflandırılmaktadır.³⁰⁸ bazı raporlara göre, yüzlerce Rohingya, uygun yargısal teminatlar ya da yeterli hukuki temsil olmaksızın hapisanelerde ve çeşitli tutuklama merkezlerinde “ülkelerine gönderilme işlemlerinin beklendiği” gerekçesiyle süresiz tutulabilmektedir.³⁰⁹

2024 yılı Eylül ayına dek BMMYK, Hindistan’daki göçmen gözaltı merkezlerinde 676 Rohingya mültecinin tutulduğunu, bunlardan 608’inin hakkında herhangi bir yasal dava ya da bekleyen hüküm bulunmadığını açıklamıştır. Pek çok durumda, gözaltılar “koruyucu tutuklama” sistemi çerçevesinde gerçekleştirilmekte ve tutukluların dış dünya ile iletişimi kısıtlanmaktadır. Ayrıca sivil toplum ya da insani yardım kuruluşlarının ziyaretine de sık sık engel konulmaktadır.³¹⁰

Hindistan’daki tutuklama merkezlerinde tanıklar, pek çok merkezde temel sağlık hizmetleri, hijyen ve temiz hava imkânlarının eksik olduğunu, gebe kadınlar dahil olmak üzere hastaların yeterli tıbbi bakıma ulaşamadığını ortaya koymaktadır. Tutukluların ifadelerine göre, yemekler oldukça yetersizdir: Kahvaltıda genellikle siyah çay ve kuru ekmek, öğle yemeğinde pirinç ve mercimek verilmekte, akşam yemeği ise öğleden sonra çok erken saatte sunulduğundan gece boyunca aç kalmalarına yol açmaktadır.³¹¹

Hindistan’ın Rohingya mültecilerine yönelik tutumu, uluslararası hukukun temel prensiplerinden biri olan “Geri Göndermeme İlkesi” (*non-refoulement*) ilkesinin ihlali niteliğindedir. Bu ilke, mültecilerin zulüm veya hayati tehlike riski bulunan ülkelere zorla geri gönderilmesini yasaklar ve teamül hukuku gereği tüm devletler için bağlayıcı kabul edilir. Ancak Hindistan, 1951 Mülteci Sözleşmesi’ne taraf olmamasını gerekçe göstererek bu ilkeyi uygulamaktan kaçınmaktadır. Nitekim Hindistan Yüksek Mahkemesi, Mohammad Salimullah ve Diğerleri davasında, “Geri Göndermeme İlkesi”nin Hindistan açısından bağlayıcı olmadığına dikkat çekmiş; bu yaklaşım, Rohingya mültecilerinin korunmasını zorlaştırmıştır.³¹² Ve Hindistan’ın uluslararası

³⁰⁸ Verma ve Kironka, “Exploring Public Opinions on Rohingya Refugees Residing in India”, 48.

³⁰⁹ Sullivan, Sur, ve Dan, “A Lifetime in Detention”, 4.

³¹⁰ Sullivan, Sur, ve Dan, 11.

³¹¹ Sullivan, Sur, ve Dan, 10-15.

³¹² Chief Justice, Mohammad Salimullah vs Union Of India on 8 April, 2021 (Supreme Court of India 08 Nisan 2021).

hukuktaki yükümlülükleriyle çelişmekte ve mültecilerin temel haklarını riske atmaktadır.³¹³

Öte yandan Hindistan hükümeti, bu politikaları “ulusal güvenlik” kaygılarıyla gerekçelendirmekte, bazı Rohingyaların aşırılıkçı gruplarla bağlantılı olabileceğini iddia etmektedir. Ancak bu iddiaları destekleyen somut veriler sınırlı olup, birçok uzman bu durumun milliyetçi-dini söylemlerle beslendiğini ve siyasi boyut taşıdığını belirtmektedir.³¹⁴

Bazı kaynaklar tutukluların, aşırı kalabalık ve hijyenik olmayan koşullarda barındırılmakta, temel sağlık hizmetlerine erişimde büyük zorluklar yaşadığını aktarmaktadır. Kadınlar ve hamileler hijyen yetersizliği nedeniyle ciddi sorunlarla karşılaşırken, yemeklerin temiz olmayan sularla veya böcek gibi yabancı maddelerle kirlenmiş şekilde sunulması; böbrek rahatsızlıkları, diyabet gibi kronik hastalıklara sahip tutukluların düzenli ilaç alamaması; yeterli beslenemeyen çocuklar ve hamilelerin ağır sağlık problemleri yaşaması göze çarpan temel sorunlar arasındadır.³¹⁵

Cammu, Rohingyaların en zorlu yaşam koşullarıyla karşı karşıya kaldıkları bölgelerden biri olarak tanımlanır. Örneğin, 2016’da 150 gecekondu oluşan bir kamp yanmış; sekiz kişinin, aralarında çocukların da bulunduğu ölümler yaşanmıştır . Ayrıca ırkçı nefret dolu söylemleriyle bilinen siyasal grupların, Panther’s Party (JKNPP) gibi organizasyonların “Rohingyaları hemen sınır dışı etme” talebi kamuoyunda yankı bulmuş; ciddi tehditler ve kundaklama vakaları görülmüştür.³¹⁶

Delhi’de ise polis baskınlarında Rohingyaların derme çatma evleri basılarak BMMYK tarafından verilen mülteci kartlarına el konulduğu, insanlara fiziksel veya sözlü şiddet uygulandığı ve bazen de bölgeden ayrılmaya zorlandıkları belgelenmiştir. 2021-2016 yılları arasında 12’den fazla kamp yangını çıkmış ve bunların bazıları kasıtlı olduğu düşünülen şüpheli vakalar şeklinde kaydedilmiştir.³¹⁷

³¹³ Sullivan, Sur, ve Dan, “A Lifetime in Detention”, 14.

³¹⁴ Sullivan ve Sur, “Shadow of Refuge”, 14.

³¹⁵ Sullivan ve Sur, 10-13.

³¹⁶ Nair, “Living Conditions of Rohingya in India”, 370.

³¹⁷ Sullivan ve Sur, “Shadow of Refuge”, 17.

Rohingyaların sağlık sorunları daha da karmaşık bir boyuttadır. Temiz suyun bulunamaması, atık suların açıkta akması gibi nedenlerle zatürre, uyuz, ishal ve benzeri salgın hastalıklar yaygındır. Zehirli yılan sokmaları ya da demir açısından aşırı kirli su nedeniyle yaşanan bebek ölümleri kayıtlara geçmiştir.³¹⁸

Hindistan'daki Rohingyaların eğitim erişimi, hukuki haklarına rağmen pratikte çeşitli engellerle kısıtlanmaktadır. Biyometrik Aadhaar kartlarının eksikliği, Rohingya çocuklarının devlet okullarına kaydını zorlaştıran başlıca sorunlardan biridir. Merkezi hükümetin bu konuda net bir yönerge sağlamaması nedeniyle yerel okul yetkilileri sıklıkla başvuruları reddetmektedir. BMMYK kartlarının kabul edilmemesi, eğitim erişimini daha da güçleştirmiştir. Bazı Rohingya çocukları, BMMYK veya yerel sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle okullara kaydolabilse de bu imkan giderek azalmaktadır. Ayrıca, Hindistan'da eğitimin 14 yaş sonrası sınırlandırılması ve Rohingya çocuklarının lise ve üniversite sınavlarına girmelerinin engellenmesi, eğitimdeki fırsat eşitsizliğini derinleştirmektedir. Eğitim hakkına erişimde yaşanan bu engeller, Rohingya topluluğunun eğitim seviyesini olumsuz etkilemektedir.³¹⁹

Sonuç olarak Hindistan'daki Rohingyalar herhangi bir yasal güvenceden yoksun olmaları, barınma, su, kanalizasyon, sağlık ve eğitim gibi temel kamusal hizmetlere erişimlerini ciddi ölçüde kısıtlamaktadır. Bazı bölgelerde devlet dışı aktörlerin veya yerel toplulukların tehdidi altında oldukları da belirtilmekte; Cammu ve Delhi gibi yerlerde işlenen şiddet eylemlerine karşı devletin etkili tedbir almaması eleştirilmektedir.

3.4.1.6. Nepal

Rohingya topluluğunun Nepal'e ilk geliş tarihleriyle ilgili kesin belgeler bulunmamaktadır. Nepal'in Hindistan ve Bangladeş'e olan coğrafî yakınlığı, Rohingyalar için bir alternatif geçiş noktaları ya da transit ülke konumu kazandırmıştır.

³¹⁸ Sullivan ve Sur, 17-18.

³¹⁹ Sullivan ve Sur, 15-16.

Hindistan’da artan mülteci politikaları ve zorla geri gönderilme korkusu, Rohingyaların Nepal’e yönelmesini tetikleyen bir diğer faktördür.³²⁰

Rohingyalar, Nepal’in çeşitli bölgelerine dağılmıştır. Bunların başında Katmandu Vadisi ve Terai bölgesinin doğu kesimleri gelmektedir.³²¹ Katmandu Vadisi’nde, özellikle Lalitpur’daki “Kapan” ve “Sunakothi” gibi mahallelerde, geçici yerleşim alanlarında veya kiralık evlerde yaşamaktadırlar.³²² Bu mahalleler, yoğun şehirleşme ve farklı göçmen topluluklarını barındıran alanlar olarak Rohingyaların diğer topluluklarla kısmen kaynaşmasına olanak tanımaktadır.³²³ Ancak, Terai’nin kırsal bölgelerinde daha sınırlı bir Rohingya varlığı söz konusudur. En büyük yoğunluk, basit iş olanaklarının bulunduğu başkent Katmandu’nun kenar mahallelerinde görülmektedir.³²⁴

Nepal’deki Rohingyaların sayısına dair resmi istatistikler bulunmamaktadır. Nepal hükümeti, onları mülteci olarak tanımamaktadır ve kapsamlı bir sayım yapmamaktadır.³²⁵ Ancak bazı tahminlere göre sayıları 3000 kişiyi aşmıştır.³²⁶

Nepal, Rohingyaları mülteci olarak tanımamaktadır. Bunun temel nedeni, ülkenin 1951 Mülteci Sözleşmesi veya 1967 Protokolünü imzalamamış olmasıdır.³²⁷ Bu nedenle, Rohingyalar yerel yasalara göre “yasadışı göçmenler” veya “vatansız kişiler” olarak sınıflandırılmaktadır ve bu da onlara herhangi bir uluslararası veya yerel koruma sağlamamaktadır.³²⁸ Bu durum, resmi oturma belgeleri veya “mülteci kartı” gibi hizmetlere erişimlerini engellemektedir.³²⁹

³²⁰ Rajendra Khadka, “Cross Border Illegal Migration and Security Challenges in Nepal”, *Journal of APF Command and Staff College* 7, sy 1 (2024): 188.

³²¹ New Spotlight Online, “Rohingyas Refugees Entry In Nepal A Cause Of Concern”, *New Spotlight Online*, 30 Aralık 2019, <https://www.spotlightnepal.com/2019/12/30/rohingyas-refugees-entry-nepal-cause-concern/> (erişim 24 Ocak 2025).

³²² Khadka, “Cross Border Illegal Migration and Security Challenges in Nepal”, 188.

³²³ New Delhi (AFP), “Unwanted Rohingya Face Threats in India and Nepal”, *France 24*, 17 Eylül 2017, <https://www.france24.com/en/20170917-unwanted-rohingya-face-threats-india-nepal> (erişim 21 Ocak 2025).

³²⁴ Maximillian Morch, “Nepal and the Rohingya Refugees”, *The Diplomat*, 05 Aralık 2017, <https://thediplomat.com/2017/12/nepal-and-the-rohingya-refugees/> (erişim 24 Ocak 2025).

³²⁵ Online Khabar English News, “Rohingyas in Nepal: Give Us Citizenship or Send Us Elsewhere”, *OnlineKhabar*, 05 Haziran 2019, blm. Cover, <https://english.onlinekhabar.com/rohingyas-in-nepal-give-us-citizenship-or-send-us-elsewhere.html> (erişim 20 Ocak 2025).

³²⁶ New Spotlight Online, “Rohingyas Refugees Entry In Nepal A Cause Of Concern”.

³²⁷ New Spotlight Online.

³²⁸ New Spotlight Online.

³²⁹ Morch, “Nepal and the Rohingya Refugees”.

Rohingyalar, yerel topluluklarla farklı derecelerde etkileşim kurmaktadır. Katmandu'daki bazı mahallelerde, Nepalli aileler, düşük ücret karşılığında Rohingya'lara basit iş olanakları sunmaktadır. Ayrıca, Nepal'deki az sayıdaki Müslümandan sınırlı bir dayanışma görebilmektedirler.³³⁰ Bununla birlikte, bu entegrasyon tam anlamıyla başarılı ya da kolay bir süreç değildir. Rohingya'lar genellikle toplumsal yaşamın kenarında, düzensiz yerleşim alanlarında yaşamaktadır ve kültürel veya dilsel kaynaşma fırsatları sınırlı kalmaktadır.³³¹

Nepal'de yaşayan Rohingya'lar, devletin kendilerini resmi olarak mülteci statüsünde tanımaması nedeniyle eğitim hizmetlerine erişimde ciddi engellerle karşılaşmaktadır. Bu durum, onları büyük ölçüde sivil toplum kuruluşlarının sağladığı gayriresmî eğitim girişimlerine bağımlı hale getirmektedir. Ancak bu tür girişimler, çoğu zaman kurumsal sürdürülebilirlikten ve nitelikten yoksundur. Özellikle 15 yaş üstü bireylerin önemli bir kısmının hem anavatanları olan Myanmar'da hem de göç sonrası süreçte örgün eğitime erişim sağlayamadığı gözlemlenmektedir.³³²

Nepal'de ise diğer bazı ülkelere kıyasla daha güvenli ve hareket serbestisinin görece daha fazla olması, eğitim fırsatlarında sınırlı da olsa bir artışa yol açmıştır. Ancak bu fırsatlar genellikle gayriresmî yapılarla sınırlı kalmakta, eğitim alanı hâlâ kültürel kısıtlamalar, toplumsal ayrımcılık ve kurumsal destek eksikliği gibi faktörlerden olumsuz etkilenmektedir. Bu bağlamda, Rohingya'ların kültürel ve hukuki hassasiyetlerini gözeterek, kapsayıcı ve alternatif eğitim modellerine yönelik acil müdahalelere ihtiyaç duyulmaktadır.³³³

Nepal, Rohingya'lara resmi sektörde çalışma izni vermediği için, çoğu günlük ve gayri resmi işlerde çalışmaktadır. Ancak, bu işlerde düşük gelir ve işverenlerin maaşlarını eksik ödemesi veya ödememesi gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Nepal'de Rohingya'lar, hukuki belirsizlik, zorlu yaşam koşulları ve resmi korumanın neredeyse

³³⁰ Sabrina Toppa, "Rohingya Refugees Count Blessings in Quake-Stricken Nepal", *Time*, 19 Mayıs 2015, <https://time.com/3859386/rohingya-refugees-nepal-earthquake-burma-myanmar/> (erişim 24 Ocak 2025).

³³¹ Morch, "Nepal and the Rohingya Refugees".

³³² Minakshi Keeni ve Nina Takashino, "Between Tradition and Change: Impact of Displacement on Gender Norm Perceptions among Rohingya Refugees in Nepal", *Women's Studies International Forum* 103 (01 Mart 2024): 1-2, <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2024.102869>.

³³³ Keeni ve Takashino, 6-7.

tamamen yokluğu ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, onları gayri resmi sektörlerde ve düzensiz yerleşim alanlarında yaşamaya zorlamaktadır. Bazıları, diğer ülkelerdeki durumlarına kıyasla daha güvenli hissediyor olsalar da ayrımcılık, sömürü ve uygun hukuki çerçevelerin eksikliği gibi sorunlar, uluslararası ve bölgesel kurumların acil müdahalelerini gerektiren belirsiz bir gelecek yaratmaktadır.³³⁴

3.4.1.7. Tayland

Son yıllarda artan insan hakları ihlalleri, Rohingyaların toplu olarak Tayland'a sığınmalarına neden olmuş ve Tayland'daki Rohingya varlığının belirgin biçimde artmasına yol açmıştır.³³⁵ Ulaşım yolları, karadan ve denizden olmak üzere çeşitlilik göstermektedir. Bu yolculuklar sırasında çoğu zaman insan kaçakçılarının istismarına maruz kalmış, insanlık dışı kamplarda tutulmuşlardır.³³⁶

Rohingyalar, genellikle Malezya vb. ülkelere geçmek için Tayland'ı geçiş ülke olarak kullanır. Tayland'da çeşitli bölgelere dağılmış olsalar da günümüzde Hatyai ve Songkhla gibi güney şehirlerinde yoğunlaşmışlardır. Burada yerel Müslüman topluluklarla iletişim kurmaktadır. Ancak birçoğu kalabalık şehir yerleşimlerinde ya da köy alanlarında yaşamaktadır. Bazısı ise insani yaşam koşullarından yoksun geçici kamplarda ya da tutuklama merkezlerinde bırakılmıştır.³³⁷

Rohingyaların Tayland'daki durumu, karmaşık insani krizlerden biridir ve özellikle insan kaçakçılığı ağlarının istismarına açıktır. Bu ağlar, Rohingyaların zayıflığından ve hukuki koruma eksikliğinden yararlanır. Kaçakçılar, Rohingyalardan Malezya'ya ulaştırmak için 3.000 ila 5.000 ABD doları arasında fidye talep etmektedir. Fidye

³³⁴ New Spotlight Online, "Rohingyas Refugees Entry In Nepal A Cause Of Concern"; Online Khabar English News, "Rohingyas in Nepal"; Deepak Adhikari, "Rohingya Refugees in Nepal Battle for Survival", *Anadolu Ajansı*, 28 Eylül 2017, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/rohingya-refugees-in-nepal-battle-for-survival/922072> (erişim 20 Ocak 2025).

³³⁵ Arabi21, "تايلاند تحتجز نازحين من الروهينغا هربوا من القتل في ميانمار" [Tayland tahteci zuhan min er-Rohingya harabû min el-qatl fî Myanmar], *Arabi21*, 16 Kasım 2024, <https://tinyurl.com/24dkqfxh> (erişim 25 Ocak 2025).

³³⁶ Human Rights Watch, "Thailand: Rohingya Found Dead During Escape from Myanmar", Human Rights Watch, 18 Ekim 2024, <https://www.hrw.org/news/2024/10/18/thailand-rohingya-found-dead-during-escape-myanmar> (erişim 25 Ocak 2025).

³³⁷ Satria Rizaldi Alchatib, "The Political and Economic Impacts of Rohingya Refugee Crisis: Challenges and Opportunities of Humanitarian Intervention in Post-Conflict Space", *Insignia: Journal of International Relations*, 07 Mart 2021, 89-92, <https://doi.org/10.20884/1.ins.2021.0.0.3904>.

ödeyemeyenler açlık, ölüm ya da insanlık dışı koşullarda yaşamak zorunda kalmıştır.³³⁸ 2015 yılında yetkililer, Malezya sınırına yakın toplu mezarlarla dolu kampları ortaya çıkarmış ve bu durum Rohingyaların yaşadığı vahşeti gözler önüne sermiştir.³³⁹

Tayland'daki insan ticareti kamplarının koşulları trajik şekilde kötüdür. Göçmenler, temel insanî standartlardan yoksun ortamlarda yaşamaya zorlanır. Açlık ya da hastalıklar nedeniyle birçok kişi hayatını kaybetmiş, fidyeyi ödeyemeyenler ise öldürülmüştür. Aynı zamanda, devletin gözetimindeki tutuklama merkezleri de aşırı kalabalık ve yaşamaya elverişli değildir. Bu merkezlerdeki mahkumlar, yetersiz beslenme ve sağlık hizmetlerinden mahrum bırakılmış ve birçok ölüm belgelendirilmiştir.³⁴⁰

Kaçakçılık ağlarının ötesinde, Tayland hükümeti ve ordusundan bazı yüksek düzeyli yetkililerin bu ağlara destek verdiği ortaya çıkmıştır. Önemli davalarda 103 kişi hakkında dava açılmış, bunlardan 62'si 4 ila 50 yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırılmıştır. Bu durum, insan ticaretinin sadece kaçakçılarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda yetkililerin de bu yasa dışı faaliyetlerden faydalandığını göstermektedir.³⁴¹

Tayland'daki Rohingyaların hukuki statüsü, mülteci olarak tanınmamaları nedeniyle ciddi zorluklar barındırmaktadır. Tayland otoriteleri, Rohingyaları 1979 tarihli Göç Yasası uyarınca “yasal olmayan göçmenler” olarak kabul etmekte ve onlara herhangi bir hukuki koruma sağlamamaktadır. Tayland, 1951 tarihli Mülteciler Sözleşmesi'ni imzalamamış olması nedeniyle Rohingyaların haklarını koruyacak ya da ikamet izni sağlayacak bir yasal statüyü sunmamaktadır.³⁴²

Tayland hükümetinin Rohingyalara yönelik politikaları serttir. “Zorla geri gönderme” politikası nedeniyle zaman zaman Rohingyaların Myanmar'a zorla geri gönderilme

³³⁸ Supang Chantavanich, “Thailand's Challenges in Implementing Anti-Trafficking Legislation: The Case of the Rohingya”, *Journal of Human Trafficking* 6, sy 2 (14 Mart 2020): 239, <https://doi.org/10.1080/23322705.2020.1691825>.

³³⁹ Chantavanich, 235.

³⁴⁰ Human Rights Watch, “Thailand”, 18 Ekim 2024.

³⁴¹ Chantavanich, “Thailand's Challenges in Implementing Anti-Trafficking Legislation”, 238-39.

³⁴² Hui Yin Chuah, “Rohingya in Indonesia, Malaysia and Thailand”, 6-7.

tehlikesiyle karşı karşıya olması endişe vericidir.³⁴³ Tayland topraklarına ulaşan Rohingya'lar ise kalabalık ve yetersiz koşullardaki tutuklama merkezlerinde alıkoymaktadır. Bu merkezlerde erkekler, kadınlar ve çocuklardan ayrı tutulmakta, mülteci prosedürlerine erişimden mahrum bırakılmaktadır. BMMYK, bu bireylerin durumunu değerlendirme yetkisine sahip değildir.³⁴⁴

Rohingyaların kamusal hizmetlere erişimi neredeyse yok denecek kadar azdır. Hukuki statülerinden dolayı kamu sağlık hizmetlerine ya da resmi eğitime erişimleri bulunmamaktadır. Çoğu, BMMYK gibi uluslararası kuruluşların sağladığı sınırlı hizmetlere bağlı kalmaktadır. Eğitim alanında ise, çocuklar gerekli belgelerin eksikliği nedeniyle okullara kaydolamamaktadır.³⁴⁵

Tayland'da yaşayan Rohingya çocukların eğitim hakkı, ciddi yapısal ihlallere ve kurumsal yetersizliklere maruz kalmaktadır. İnsan hakları raporlarına göre, özellikle gözetim merkezlerinde ve kapalı devlet merkezlerinde tutulan çocuklar, eğitim hizmetlerine erişimden büyük ölçüde yoksundur. Her ne kadar Tayland yasaları, tüm çocuklara yasal statülerine bakılmaksızın eğitim hakkı tanısa da, bu hakkın Rohingya çocuklar için uygulanmadığı görülmektedir. 12 yaş üzeri erkek çocukların eğitim merkezlerinden çıkarılarak kapalı göçmen gözaltı merkezlerine sevk edilmesi, bu çocukların eğitimden tamamen uzak kalmalarına yol açmıştır. Ailelerinden ayrılan çocukların eğitim motivasyonu ve psikolojik uyumları olumsuz etkilenmekte, bu durum da öğrenme süreçlerini ciddi şekilde sekteye uğratmaktadır. Ayrıca, yaş tespitine yönelik etkili bir sistemin bulunmaması, bazı çocukların yaşı büyük gösterilerek yetişkinlerle birlikte tutulmalarına neden olmuş; bu da onları hem istismar hem de dışlanma gibi risklere açık hale getirmiştir. Bu koşullar, Tayland'ın göçmen çocuklara yönelik koruma mekanizmalarında yapısal eksiklikler bulunduğunu göstermekte olup, Rohingya çocukların güvenli, kapsayıcı ve erişilebilir bir eğitim

³⁴³ Fortifyrights, "Thailand: Protect Rohingya Refugees from Forced Return, Indefinite Detention", *Fortify Rights*, 05 Haziran 2020, <https://www.fortifyrights.org/tha-inv-2020-06-05/> (erişim 22 Mart 2025).

³⁴⁴ Human Rights Watch, "Thailand: Allow Newly Arrived Rohingya Access to Asylum", *Human Rights Watch*, 07 Haziran 2022, <https://www.hrw.org/news/2022/06/07/thailand-allow-newly-arrived-rohingya-access-asylum> (erişim 25 Ocak 2025).

³⁴⁵ Hui Yin Chuah, "Rohingya in Indonesia, Malaysia and Thailand", 6-7.

sistemine dahil edilmesini sağlayacak kapsamlı politika reformlarına ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.³⁴⁶

3.4.1.8. Endonezya

Endonezya, dünyanın en kalabalık Müslüman ülkesi olarak, insani ve İslami sorumluluklarının bir parçası olarak Rohingya'ları kabul eden ülkelerden biridir.³⁴⁷ Rohingya'ların Endonezya'ya göçü, 21.yy.'ın başlarında, Malezya veya Avustralya'ya ulaşma girişimlerinin başarısız olmasının ardından deniz yoluyla gerçekleşen ilk mülteci dalgalarıyla başladı. Andaman Denizi'ni eski teknelerle geçerek yaptıkları deniz yolculuklarının büyük tehlikelerine rağmen, mülteciler Açe kıyılarına ulaşmaya devam etti. İlk etapta balıkçılar tarafından cömertlikle karşılandılar; ancak sayılar arttıkça bu tutum değişti.³⁴⁸

Endonezya, Malezya ve Bangladeş gibi ülkelerle kıyaslandığında ikincil bir varış noktası olmasına rağmen, son yıllarda önemli sayıda Rohingya mültecisini kabul etti. Tahminlere göre, ülkedeki mülteci sayısı birkaç bini geçmemektedir ve mülteciler, Açe ve büyük şehirler gibi farklı bölgelere dağılmış durumdadır. Bununla birlikte, yasal statüleri belirsizliğini korumaktadır; Endonezya hükümeti, onlara kalıcı bir yasal statü tanınamakta ve geçici mülteciler olarak görmektedir. Mültecilere temel barınma ve hizmetler, esas olarak BMMYK tarafından sağlanmaktadır.³⁴⁹

Endonezya'daki Rohingya'ların yaşam koşulları, genellikle kalabalık ve mahremiyet eksikliği nedeniyle sağlık ve sosyal sorunlara yol açan geçici barınma merkezlerinde yaşamaktadır. Sağlık ve eğitim hizmetleri sınırlı bir şekilde sunulmakta ve Endonezya

³⁴⁶ Human Rights Watch, "Thailand: Protect Rohingya 'Boat Children'", Human Rights Watch, 06 Ocak 2014, <https://www.hrw.org/news/2014/01/06/thailand-protect-rohingya-boat-children> (erişim 19 Nisan 2025).

³⁴⁷ Muḥammed Şa'bân Eyyûb, "كيف أصبحت إندونيسيا أكبر دولة مسلمة دون قتال؟", [el-İslâm fi'l-Melâyû.. keyfe aşbaḥet İndonezya ekber devle Müslime dūne kıtâl?], *aljazeera*, 16 Mayıs 2021, <https://aja.me/kmwjv> (erişim 12 Ocak 2025).

³⁴⁸ Suheyb Câsim, "قوارب الروهينغا تواصل الرسو في سواحل إندونيسيا ودعوات لاحتواء الأزمة", [Qawâribu'r-Rohingya tevâsilu'r-rusû fi sevâhili İndonezya ve da'vât li-iḥtivâ'i'l-ezme], *aljazeera*, 23 Kasım 2023, <https://aja.ws/wo3ncw>; Suheyb Câsim, "قوارب الروهينغا تصل إندونيسيا بعد توسع جيش أراكان في مناطقهم", [Qawârib al-Rohingyâ taşil İndūnīsiyâ ba'da tawassa' Jaysh Arākān fī manāṭiqihim], *aljazeera*, 08 Ocak 2025, <https://aja.ws/exn9o1> (erişim 12 Ocak 2025).

³⁴⁹ Mitra Salima Suryono, "Rohingya Refugees Risk Dangerous Sea Route to Indonesia in Search of Safety and Freedom", UNHCR, 25 Nisan 2024, <https://www.unhcr.org/news/stories/rohingya-refugees-risk-dangerous-sea-route-indonesia-search-safety-and-freedom> (erişim 12 Ocak 2025).

yasaları, mültecilere resmi çalışma izni vermemektedir. Bu durum, onların yardımlara veya düşük ücretlerle gayri resmi sektörlerde çalışmaya bağımlı hale gelmesine neden olmaktadır. Bu koşullar, onların ekonomik ve sosyal açıdan daha da savunmasız hale gelmesine yol açmaktadır.³⁵⁰

Yerel düzeyde, Açe bölgesi sakinlerinin mültecilere karşı tutumlarında belirgin bir değişiklik gözlemlenmiştir. Başlangıçta mültecileri sıcak bir şekilde karşılayan yerel halk, mülteci sayısının artmasıyla birlikte itirazlarını artırmış ve bazıları, mültecilerin yerleştirilmesiyle ilgili kararların alınmadan önce yerel toplumla istişare edilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Hükümet ile insani yardım kuruluşları arasındaki koordinasyon eksikliği, mültecilere yeterli desteğin sağlanmasını engelleyen en önemli zorluklardan biri olarak öne çıkmaktadır.³⁵¹

Endonezya'daki Rohingya mülteci çocuklar, eğitim hakkına erişim konusunda karmaşık ve süregelen zorluklarla karşı karşıyadır. Bu durum, Endonezya'nın 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ile 1967 Protokolü'ne taraf olmamasından doğrudan etkilenmektedir. Devlet, hukuki olarak mültecilere eğitim sağlamakla yükümlü olmadığı için, bu hak yalnızca geçici barınma merkezlerinde ve sınırlı bir çerçevede karşılanmaktadır. Bu durum, devlet kurumlarının sorumluluklarını belirleyen açık bir yasal çerçevenin olmamasına neden olmakta ve eğitim politikalarının geliştirilmesini engellemektedir. Mültecilere yönelik yaklaşım, insan hakları temelli değil, daha çok “göç idaresi” perspektifiyle şekillenmekte ve bu da eğitim gibi temel hakların göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Oysa Mülteci Sözleşmesi'nin 22. maddesi, mültecilerin eğitim hakkı bakımından yabancılarla eşit şekilde muamele görmesini öngörmektedir. Ancak Endonezya'nın bu sözleşmeye taraf olmaması, söz konusu maddenin ülkede hukuki bağlayıcılığı olmadığı anlamına

³⁵⁰ Save the Children International, “Rohingya Refugees Arriving in Indonesia by Boat Surge 700% as Sea Crossings Predicted to Reach a New High This Year” (Jakarta: Save the Children International, 04 Kasım 2024), <https://www.savethechildren.net/news/rohingya-refugees-arriving-indonesia-boat-surge-700-sea-crossings-predicted-reach-new-high>.

³⁵¹ Aljazeera, “ملحمة الروهينغا المأساوية في جنوب شرق آسيا” [LaCroix: Melhemetü'r-Rohingya el-me'seviyte fi cenûbi şerk Âsyâ], *Aljazeera*, 09 Kasım 2022, <https://aja.ws/epj20w> (erişim 12 Ocak 2025); Câsim, “Qawâribu'r-Rohingya tevâsilu'r-rusû fi sevâhili İndonezya ve da'vât li-ihîvâ'i'l-ezme (erişim 12 Ocak 2025)”.

gelmekte ve bu da mülteci çocukların resmi eğitim sistemine erişimini büyük ölçüde sınırlamaktadır.³⁵²

UNICEF tarafından sunulan raporlar, Endonezya'daki Rohingya mültecilerin barındığı geçici merkezlerdeki yaşam koşullarının çocukların gelişimi ve eğitimi için elverişli olmadığını ortaya koymaktadır. Bu merkezlerde temel hijyen hizmetlerinin yetersiz olması, bulaşıcı hastalıkların yayılmasına yol açmakta ve psikolojik travmalarla birleşerek çocukların eğitim sürecine katılımını daha da zorlaştırmaktadır. Söz konusu merkezlerde yeterli eğitim kurumlarının bulunmaması, çocukların resmi ya da alternatif eğitim olanaklarına erişimini neredeyse imkânsız kılmaktadır. Bununla birlikte, mülteci çocukların Endonezya'daki eğitim sistemine entegrasyonunu sağlayacak açık bir ulusal politika ya da hukuki düzenleme mevcut değildir. Bu durum, eğitim hakkının yalnızca ihmal edildiğini değil, aynı zamanda yapısal olarak dışlandığını da göstermektedir. Eğitim gibi temel bir insan hakkının mülteci çocuklara tanınmaması, devletin mülteci krizine bütüncül ve hak temelli bir yaklaşımla müdahale edemediğini ortaya koymaktadır.³⁵³

Öte yandan, Endonezya'da yaşayan Rohingya mültecilerin kişisel tanıklıkları, yıllar süren eğitim mücadelesine rağmen yükseköğretime erişim sağlayamadıklarını gözler önüne sermektedir. Bu bireylerden biri, yedi yıl boyunca üniversiteye kaydolma çabalarının sonuçsuz kaldığını ifade etmiş ve mültecilerin topluma entegre olmasının ya da üniversite eğitimine katılmasının hukuken mümkün olmadığını belirtmiştir. Bu durum, yalnızca bireysel değil, yapısal bir dışlanmaya işaret etmektedir. Bugün binlerce Rohingya genç, öğrenme ve topluma katkı sunma arzusuna rağmen, içinde bulundukları koşullar nedeniyle eğitimden uzak bir hayat sürmektedir. Eğitimden mahrum bırakılmaları yalnızca Myanmar'daki baskıcı politikalardan değil, aynı zamanda sığındıkları ülkelerdeki kısıtlayıcı uygulamalardan da kaynaklanmaktadır. Eğitim, baskıcı rejimler tarafından bir tehdit olarak görülmekte ve özellikle bilinçli, eğitilmiş bireyler hedef alınmaktadır. Bu nedenle, mülteciler eğitim hakkını sadece ülkelerinde değil, sığındıkları topraklarda da kullanamamaktadır. Bu bağlamda,

³⁵² I. Nyoman Prabu Buana Rumiarta ve I. Gusti Agung Mas Rwa Jayantiari, "The Fulfilling Right to Education for Rohingya Refugee Children in Indonesia", *The Age of Human Rights Journal*, sy 21 (31 Ekim 2023): 1, 5, <https://doi.org/10.17561/tahrj.v21.7659>.

³⁵³ Rumiarta ve Jayantiari, 3.

uluslararası toplumun, Rohingya mültecilerin eğitim hakkını destekleyecek alternatif programlar geliştirmesi ve bu bireyleri güçlendirecek fırsatlar yaratması acil bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır.³⁵⁴

3.4.2. Ortadoğu

Rohingya topluluğunun Ortadoğu bölgesindeki durumları, bulundukları ülkelerin sosyal ve ekonomik koşullarına göre çeşitlilik göstermektedir. Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Ürdün gibi ülkeler, farklı büyüklükte Rohingya topluluklarına ev sahipliği yapmaktadır. Bazı kaynaklara göre, Birleşik Arap Emirlikleri'nde yaklaşık 50.000 Rohingya bulunurken, Ürdün'deki sayıların 1.300 civarında olduğu belirtilmektedir. Ancak, bu ülkelerdeki Rohingyaların tam yaşam koşullarına dair sınırlı bilgi ve güvenilir kaynak eksikliği, kapsamlı bir analiz yapılmasını güçleştirmektedir.³⁵⁵

3.4.2.1. Suudi Arabistan

Rohingyaların “Barmawi” (Suudi Arabistan'da Rohingyalar için kullanılan ifade) Suudi Arabistan'a ilk gelişi, Kral Abdulaziz Al Suud döneminde 1948-1950 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bu dönem, Myanmar kaynaklı zulüm ve şiddetten kaçan ilk dalga göçmenlerin kabul edildikleri bir dönem olarak kayıtlara geçmiştir.³⁵⁶ Daha sonraki dönemlerde, Rohingyalar, anavatanlarındaki siyasi ve güvenlik sorunlarının kötüleşmesi nedeniyle Suudi Arabistan'ı göç ve yerleşim için tercih etmeye devam etmişlerdir. Bazı tarihçi kaynakları, Rohingyaların ilk gelişlerinin 1940'ların sonlarına kadar uzandığını ifade etmektedir.³⁵⁷

³⁵⁴ J. N. Joniad, “We, the Rohingya Youth, Demand Our Right to an Education”, *Aljazeera*, 31 Aralık 2019, <https://www.aljazeera.com/opinions/2019/12/31/we-the-rohingya-youth-demand-our-right-to-an-education> (erişim 19 Nisan 2025).

³⁵⁵ Alam, “Top Rohingya: Hosting Countries”.

³⁵⁶ Muhammed Huseyn Aşşîânî, “مدارس الجاليات الخيرية في مدينة مكة المكرمة وأثرها في الدعوة إلى الله” [Medârisu'l-câliyât el-hayriyye fî medîneti Mekke el-Mükərreme ve eteruhâ fî'd-da'Ve ilâllah] (الجامعة الإسلامية بالمدينة المنورة [el-Câmi'a el-İslâmiyye bi'l-Medîne el-Münevvere], 2011), 72-74.

³⁵⁷ Morad Alsahafi, “Language Proficiency and Usage among Second- and Third-Generation Rohingya Refugees in Mecca”, *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 42, sy 1 (02 Ocak 2021): 3, <https://doi.org/10.1080/01434632.2019.1668945>.

Rohingyaların Suudi Arabistan'a geliş yöntemleri farklılıklar göstermiştir. Bazısı komşu ölkeler olan Hindistan, Pakistan gibi ölkelerden alınan hac pasaportlarıyla resmi yolları tercih ederken, diğeri Yemen ve Ürdün gibi ölkelerden kara yollarıyla zorlu yolculuklar yapmıştır.³⁵⁸

Birçok çalışma, Rohingya göçlerini dört ana dalgada sınıflandırmaktadır. Bu dalgalar arasındaki başlangıç ve bitiş tarihleri, kaynaklara göre biraz farklılık gösterebilir.³⁵⁹

- Birinci dalga: 1940'ler;
- İkinci dalga: 1950'lerin başında , zorlu kara yolculuklarını içermektedir;
- Üçüncü dalga: 1950'lerin sonunda, resmî belgeler veya komşu ölkelerden alınan geçici hac pasaportlarıyla gerçekteşmiştir;
- Dördüncü dalga: 1960lerde, “Büyük Ejderha” operasyonunu takiben gerçekteşen toplu göçlerle gerçekteşmiştir.³⁶⁰

Rohingya topluluğunun büyük bir kısmı, Mekke-i Mükerrime bölgesine yerleşmiştir. Topluluğun yoğunlaştığı bölgeler arasında Nakkasa, Resifa, Caurûl gibi bazı kötü şartlara sahip mahalleler bulunmaktadır.³⁶¹ Bunun yanında, Cidde, Medine ve diğeri Hicaz bölgelerinde de yaygınlaşmakta, ayrıca Tâif, güney ve doğu bölgelerde daha küçük topluluklar halinde yaşamaktadırlar. Mekke, Rohingyaların %70-77'sinin yaşadığı bir merkez olarak dikkat çekmektedir. Bu yoğunluk, kutsal mekanlara yakın olma arzusu ve yaşamlarını sürdürebilecekleri iş olanaklarıyla ilişkilendirilmektedir.³⁶²

³⁵⁸ Aşşiâni, “Medârisu'l-câliyât el-ğayriyye fî medîneti Mekke el-Mükerrime ve eteruhâ fî'd-da've ilâllah”, 72-74.

³⁵⁹ Aşşiâni, 72-74.

³⁶⁰ Arakan Haber Ajansı, “نبة عن الجالية البرماوية بالمملكة العربية السعودية” [Nübze 'an el-câliyye el-Birmâviyye bi'l-Memleke el-'Arabiyye es-Su'ûdiyye], وكالة أنباء أراكان ANA [Arakan Haber Ajansı ANA], 05 Ağustos 2012, <https://arakanna.net/ana/cpaz> (erişim 25 Ocak 2025).

³⁶¹ řâliħ b. Ruzayk Aleyzîdî ve Abdü'l-Muħsin b. Fehd es-Seyf, “طبيعة الجالية البرماوية والخدمات المقدمة لهم”, [Tabî'atü'l-câliyye el-Birmâviyye ve'l-ħidemât el-muqaddeme lehum fî Mekke el-Mükerrime], مجلة كلية الخدمة الاجتماعية للدراسات والبحوث الاجتماعية - جامعة الفيوم [Mecelletu Kulliyeti'l-ħidme el-ictimâ'îyye li'd-dirâsât ve'l-buħûs el-ictimâ'îyye – Câmî'atü'l-Fayyûm] 17, sy 17 (01 Ekim 2019): 184-85, <https://doi.org/10.21608/jfss.2019.63158>.

³⁶² Alsahafi, “Language Proficiency and Usage among Second- and Third-Generation Rohingya Refugees in Mecca”, 39-40.

Suudi Arabistan'daki toplam Rohingya sayısı, kaynaklara göre 250.000 ile 500.000 arasında değişmektedir.³⁶³ Bazı uluslararası raporlar ise bu sayıyı 500.000'dan fazla olup 1 milyona kadar çıkarmakta ve bu, Suudi Arabistan'ın toplam nüfusunun yaklaşık %1,2'sine tekabül etmektedir.³⁶⁴ Ancak, bu farklılıklar, tarihsel olarak düzensiz göç hareketleri, resmî belgelerin eksikliği ve Suudi Arabistan'da doğan yeni jenerasyonlar nedeniyle doğru sayıları belirlemeyi zorlaştırmaktadır.³⁶⁵

Rohingyalar Myanmar'daki baskıdan kaçmış olsalar da, çoğu 1951 tarihli Mülteci Statüsü Sözleşmesi ve buna ek 1967 Protokolü kapsamında mülteci olarak tanınmadı. Suudi Arabistan, bu uluslararası sözleşmeleri imzalamamış olup, Rohingyaları ulusal düzeyde oturma düzenlemesi gerektiren yabancılar olarak görmektedir.³⁶⁶ Suudi Arabistan'daki birçok Rohingya, Myanmar vatandaşlığına ait belgelerden yoksundur. Bu belgeler ya ellerinden alınmış ya da hiç verilmemiştir. Bu durum, onları fiilen “vatansız” konumuna düşürmektedir.³⁶⁷ Hükûmetin düzeltici girişimlerinden önce, Rohingyaların çoğu ya hac vizesiyle girip bu vizelerini yenilemeden ya da gayri resmi yollardan Suudi Arabistan'a giriş yaparak düzensiz bir statüde yaşamıştır.³⁶⁸

Suudi Arabistan hükûmeti, özellikle Kral Abdullah bin Abdülaziz döneminde başlatılan Rohingyaların durumunu düzeltmeyi hedefleyen bir dizi girişim başlatmıştır.³⁶⁹ Bu deneyim, BMMYK tarafından bölgede örnek bir model olarak takdir edilmiş ve kendi ülkelerinde baskıya uğrayan topluluklarla ilgili olumlu bir uygulama olarak gösterilmiştir.³⁷⁰ Resmi güvencelere rağmen, bazı Rohingyalar,

³⁶³ Arakan Haber Ajansı, “Nübze ‘an el-câliyye el-Birmâviyye bi'l-Memleke el-‘Arabiyye es-Su‘ûdiyye”; Türkî Assüveyherî, “المملكة خطوة غير مسبقة عالمياً» في «برماوي» [Dr. Vekâr: Taşhîh evdâ‘ 500 elf ‘Birmâvî’ fi’l-Memleke hutve gayru mesbûka ‘âlemiyyen]”, *alriyadh جريدة الرياض* 11 Mayıs 2015, <http://www.alriyadh.com/834008> (erişim 05 Ocak 2025).

³⁶⁴ Charlotte Lysa, “Governing Refugees in Saudi Arabia (1948–2022)”, *Refugee Survey Quarterly* 42, sy 1 (01 Mart 2023): 16, <https://doi.org/10.1093/rsq/hdac027>.

³⁶⁵ Muhammed Ebû Ruzk, “هذه قصة إحدى أكبر الجاليات المسلمة في السعودية» [el-Birmâviyye.. hâzihi kışşatü ihdâ ekber el-câliyât el-Müslime fi’s-Su‘ûdiyye]” (khaleej.online 17 Mayıs 2020), <https://khaleej.online/RqvXA8>.

³⁶⁶ Lysa, “Governing Refugees in Saudi Arabia (1948–2022)”, 10, 13.

³⁶⁷ Alsahafi, “Language Proficiency and Usage among Second- and Third-Generation Rohingya Refugees in Mecca”, 38.

³⁶⁸ Aşşîânî, “Medârisu’l-câliyât el-ḥayriyye fî medîneti Mekke el-Mükerreme ve eteruhâ fî’d-da‘ve ilâllah”, 72-74.

³⁶⁹ Assüveyherî, “Dr. Vekâr: Taşhîh evdâ‘ 500 elf ‘Birmâvî’ fi’l-Memleke hutve gayru mesbûka ‘âlemiyyen”; Suudi Arabistan Haber Ajansı, “إمارة مكة المكرمة توثق تجربة تصحيح أوضاع ‘البرماوية’ في فيلم وثائقي» [Imâretü Mekke el-Mükerreme tuvessiqu tecribet taşhîh evdâ‘ ‘el-Birmâviyye’ fi film vesâ‘iqî]”, *Saudi Press Agency (SPA)*, 09 Şubat 2017, <https://www.spa.gov.sa/1590439> (erişim 25 Ocak 2025).

³⁷⁰ Suudi Arabistan Haber Ajansı, “Imâretü Mekke el-Mükerreme tuvessiqu tecribet taşhîh evdâ‘ ‘el-Birmâviyye’ fi film vesâ‘iqî”.

özellikle durumlarını düzeltemeyen ya da sistemde yer alan resmi sponsorluğu alamayanlar, sınır dışı edilme korkusu yaşamaya devam etmektedir.³⁷¹

Rohingyalar genel olarak yaşadıkları bölgelerde, özellikle Mekke’de, diğer vatandaşlar ve sakinlerle iyi ilişkiler sürdürmektedir. Bu durum, topluluğun Suudi toplumu ile paylaştığı İslami dini arka plandan kaynaklanmaktadır. Bu ortak zemin, iletişim ve kısmi entegrasyonu kolaylaştırmıştır. Ayrıca, Kur’an eğitim halkaları ve davet çalışmalarına katılımları, toplumsal etkileşim kanallarını güçlendirmiş ve özellikle Hicaz bölgelerindeki dini ve kültürel yapının bir parçası olmalarını sağlamıştır.³⁷²

Rohingyaların birçoğu, mahallelerine yakın sağlık merkezlerinden temel bakım hizmetleri almaktadır. Ayrıca, aşı kampanyaları ve hayır kurumları tarafından düzenlenen tıbbi yardım kampanyaları, temel ilaç ve muayene ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ancak, sağlık sigortası maliyetleri, düşük gelirli veya kalabalık aileler için büyük bir mali engel oluşturmaktadır.³⁷³

Rohingyalar genellikle düzensiz bir şekilde inşa edilmiş, ruhsatsız evlerde yaşamaktadır. Bu bölgelerde dar sokaklar, birikmiş atıklar ve yetersiz elektrik şebekeleri gibi sorunlar nedeniyle sağlık ve güvenlik riskleri ortaya çıkmaktadır. Mahallelerin yeniden yapılandırılması projeleri başlatılmış olsa da, bu projelerin ilerlemesi nüfus yoğunluğu ve bazı sakinlerin yasal durumu nedeniyle sınırlı kalmaktadır.³⁷⁴

Suudi Arabistan’da doğan ve ortaöğretim ya da üniversite diplomasına sahip olan ikinci ve üçüncü nesil, hayır okullarında öğretmenlik yapmayı, camilerde imam

³⁷¹ Hasan Selman, “حملة عنصرية ضد ‘روهينجا السعودية’ وكاتب يطالب برميهم في البحر - (تغريدات) [Hamle ‘unşuriyye didd ‘Rohingya’s-Su‘ûdiyye’ ve kâtib yu‘âlîb bi-ramyihim fi’l-baħr – (tağrîdât)],” القدس [el-‘Quds el-‘Arabî], 17 Mayıs 2020, <https://www.alquds.co.uk/> حملة عنصرية ضد-روهينجا-السعودية- (erişim 21 Ocak 2025).

³⁷² Alyezîdî ve Abdü’l-Muhsin b. Fehd es-Seyf, “Tabî‘atü’l-câliyye el-Birmâviyye ve’l-ħidemât el-muqaddeme lehum fi Mekke el-Mükerreme”, 190-91.

³⁷³ Alyezîdî ve Abdü’l-Muhsin b. Fehd es-Seyf, 183.

³⁷⁴ Mâcid Ezzehranî, “سكان البرماوية يواجهون الدعوة لـ«التركي» لزيارة الحي.. متى تشاؤوننا الأحرار؟” [Sükkânü’l-Birmâviyye yuvajjihûne’d-da‘ve li’t-Türkî liziyâreti’l-ħayy.. metâ tuşâtirunâ’l-aħzân?], Okaz, 13 Eylül 2018, blm. تحقیقات, <https://www.okaz.com.sa/investigation/na/1671120> (erişim 22 Ocak 2025).

olmayı veya Kur'an eğitimi vermeyi tercih etmektedir. Bunun yanı sıra bazı kişiler hizmet sektöründe, örneğin sürücülük ya da küçük işletmelerde çalışmaktadır.³⁷⁵

Eğitim alanında, Suudi Arabistan'daki Rohingya topluluğunun durumu, ilgili resmî kurumlarca erken dönemde başlatılan düzenlemeler ve idari reformlar sayesinde köklü değişimlere uğramıştır. İlk aşamada, topluluğun yoğun olarak yaşadığı Mekke'deki semtlerde – örneğin Nekase, Ümmü'n-Neb', Haretü'l-Yemen ve Hafâir gibi bölgelerde – çok sayıda hayır amaçlı okul ve Kur'an kursunun faaliyette olduğu, ancak bunların 1992-1993 yıllarına ait bir resmî kararla denetim altına alınmadan önce sayılarının doksan yediye ulaştığı gözlemlenmiştir.³⁷⁶

Bu okullar, aşırı kalabalık sınıflar, uygun olmayan fiziksel koşullar ve uzman öğretmen eksikliği gibi temel sorunlar yaşamış; ayrıca müfredatın standart bir yapıya kavuşturulmasında zorluklarla karşılaşmıştır. Bu sorunları gidermek amacıyla, 1993 yılının Haziran ayında alınan onayla toplam okul sayısı otuz yediye düşürülmüş, okulların resmî müfredatla uyumlu hâle getirilmesi ve iç tüzüklerinin tekleştirilmesi sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, ikamet iznine sahip öğrencilerin seviye belirleme sınavlarından geçerek yakınlardaki devlet okullarına kaydolabilmelerine imkân tanınmış; böylece kalabalık sınıflar hafifletilmiş ve hayır okullarının iç yapıları iyileştirilmiştir.³⁷⁷

Suudi Arabistan'ın sadece resmî (genel) eğitime değil, dinî eğitime de özel önem verdiği bu dönemde, Rohingya toplumunun Kur'an-ı Kerim'e ve dinî ilimlere ağırlık vermesine yönelik ek imkânlar sağlanmıştır. Bu çerçevede, Mekke'de bulunan Harem-i Şerif Enstitüsü (Ma'hedü'l-Harameyn) de orta ve lise seviyelerinde dinî ilimler öğrenmek isteyen bu topluluktan öğrencilere kapılarını açmıştır. Bu enstitüden alınan diplomalar, öğrencilerin yükseköğrenime devam etmelerine imkân tanıyarak imamlık, hatiplik veya öğretmenlik gibi dinî ve toplumsal roller üstlenmelerini kolaylaştırmıştır.³⁷⁸ Ancak bazı araştırmalar, devlet veya özel okullara kaydolan öğrenci oranının henüz yeterli düzeye ulaşmadığına (%22 civarında) işaret etmekte

³⁷⁵ Alyezîdî ve Abdü'l-Muhsin b. Fehd es-Seyf, "Tabî'atü'l-câliyye el-Birmâviyye ve'l-ḥidemât el-muqaddeme lehum fi Mekke el-Mükerreme", 182,190.

³⁷⁶ Alyezîdî ve Abdü'l-Muhsin b. Fehd es-Seyf, 181.

³⁷⁷ Alyezîdî ve Abdü'l-Muhsin b. Fehd es-Seyf, 182.

³⁷⁸ Alyezîdî ve Abdü'l-Muhsin b. Fehd es-Seyf, 182.

ve okul çağındaki gençleri resmî eğitim çerçevesine dâhil etmek amacıyla daha fazla gayret sarf edilmesi gerektiğini belirtmektedir.³⁷⁹

Ayrıca 1993-1994 eğitim yılında uygulamaya konulan kapsamlı bir proje sayesinde, Mekke'deki Rohingya topluluğundan yetmiş binden fazla öğrenciye yönelik müfredat ve ders materyallerinin geliştirilmesi, dersliklerin iyileştirilmesi ve öğrenci katkı paylarının tamamen kaldırılması gibi birçok adım atılmıştır. Bazı özel okullarda, çeşitli nedenlerle gündüz eğitimi alamayan Rohingya gençleri için gece dersleri açılmış; böylelikle eğitim alma fırsatının yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Topluluktaki Kur'an ezberine yatkınlık ve dinî hassasiyet de dikkate alınarak, Suudi Arabistan makamları dini eğitimi desteklemiş; bu tutum hem toplumsal bütünleşmeyi hızlandırmış hem de öğrencilerin kendi dinî ve kültürel kimliklerini korumalarını sağlamıştır.³⁸⁰

1990'ların ilk yarısında Rohingya topluluğuna yüz binlerce ücretsiz ikamet izni verilmesi ve binlerce ailenin resmî statüye kavuşması gibi düzenlemeler, daha geniş bir öğrenci kitlesinin devletin sunduğu eğitim hizmetlerinden yararlanmasını kolaylaştırmıştır.³⁸¹ Bu düzenlemeler, söz konusu topluluğun eğitim yoluyla topluma uyum sağlamasına ve çeşitli meslek dallarında istihdam edilmesine zemin hazırlamıştır. Yine de, resmî okullara katılımın oranı arttırılmalı; müfredatın güncellenmesi, öğretmen formasyonuna yönelik sertifika programlarının geliştirilmesi ve topluluk ailelerinin eğitimin önemine dair bilgilendirilmesi gibi konularda daha kapsamlı programlar uygulanması gerekmektedir. Bu sayede, topluluğun genç nesillerinin hem dinî kimliklerini muhafaza etmeleri hem de modern eğitim imkânlarından tam anlamıyla yararlanmaları sağlanmış olacaktır.³⁸²

Suudi Arabistan'daki on binlerce Arakanlı, yasal oturum izni ve eğitim ile iş olanakları gibi kolaylıklar sayesinde yaşam koşullarını iyileştirirken, konut, altyapı ve temel

³⁷⁹ Alyezîdî ve Abdü'l-Muhsin b. Fehd es-Seyf, 181.

³⁸⁰ Muhammed b. Şehhât Huseyn Hatîb, “تعليم أبناء الجاليات المسلمة: النماذج القائمة، الواقع والمصاعب وسبل تذليلها: “ [Ta'limu ebnâ'i'l-câliyât el-Müslime: en- nemâziç el-kâ'ime, el-vâkı' ve'l-maşa'ib ve sübulu tezlilihâ: murâce'a taḥlîliyye naqeddiyye]”, Bilimsel Dergi, مجلة نقد وتنوير [Mecelletu Nakd ve Tenvîr], 17 Mart 2021, <https://tanwair.com/archives/10020> (erişim 05 Ocak 2025).

³⁸¹ Aşşîânî, “Medârisu'l-câliyât el-ḥayriyye fi medîneti Mekke el-Mükerreme ve eteruhâ fi'd-da've ilâllah”, 120.

³⁸² Hatîb, “Ta'limu ebnâ'i'l-câliyât el-Müslime: en- nemâziç el-kâ'ime, el-vâkı' ve'l-maşa'ib ve sübulu tezlilihâ: murâce'a taḥlîliyye naqeddiyye”.

hizmetlere erişim gibi alanlarda devam eden zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bununla birlikte, Suudi Arabistan'ın insani yaklaşımı uluslararası arenada takdir edilmiş ve Rohingya'lar için daha istikrarlı bir yaşam ortamı oluşturulmasında önemli bir model olarak kabul edilmiştir.

3.4.3. Avrupa

Rohingya halkı, Avrupa Birliği'nde yaklaşık 3.000 Rohingya'nın bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu nüfus, çeşitli ülkelere dağılmıştır.³⁸³ Birleşik Krallık, özellikle 2008'den itibaren yeniden yerleştirme programlarıyla Rohingya halkını kabul eden ilk Avrupa ülkelerinden biridir.³⁸⁴ Almanya ve Hollanda ise daha az sayıda Rohingya kabul etmiş, ancak bu ülkelerdeki mülteciler çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Bazı bireylerin başarı hikayelerine rağmen, göç yasaları ve sığınma prosedürleri, Rohingya halkının Avrupa'da tam anlamıyla istikrarlı bir yaşam sürmesinin önündeki engellerden biridir.³⁸⁵

Avrupa'da Rohingya halkının resmi durumu, kabul eden ülkelerin politikalarına göre değişiklik göstermektedir. Ancak tüm ülkelerde göç ve sığınma prosedürleri ile ilgili benzer zorluklar gözlemlenmektedir.

Birleşik Krallık'ta, Rohingya halkı için önemli bir koruma mekanizması olan Gateway Protection Programı, 2008 yılında başlamış ve birçok mülteciye güvenli bir ortam sağlamıştır. Ancak bu program 2020 yılında sona ermiş, bu da Rohingya halkının sığınma başvurusu yapabileceği yasal yolların kapanmasına neden olmuştur. Belgesiz mülteciler, mevcut göç politikaları kapsamında Ruanda'ya sınır dışı edilme riskiyle karşı karşıyadır.³⁸⁶

³⁸³ Alam, "Top Rohingya: Hosting Countries".

³⁸⁴ Lucy Milburn, "We Are Dismayed for Our People": Britain's Rohingya Community Calls For An End To Genocide", *EachOther* (blog), 27 Nisan 2018, <https://eachother.org.uk/we-are-dismayed-for-our-people-britains-rohingya-community-calls-for-an-end-to-genocide/>.

³⁸⁵ Marlotte van Dael, "The Lives of Stateless Refugees in the Netherlands", European Network on Statelessness, 26 Mart 2020, <https://www.statelessness.eu/updates/blog/lives-stateless-refugees-netherlands> (erişim 24 Ocak 2025); Stefanie Clamor, Verena Hofer, ve Saw Kyaw Zin Khay, "Asylum and Resettlement for Myanmar Refugees in Germany" (Myanmar: German Solidarity Myanmar, 04 Aralık 2024), 4, <https://www.solidarity-myanmar.de/en/asylum-and-resettlement/>.

³⁸⁶ Milburn, "We Are Dismayed for Our People".

Almanya’da ise Rohingya halkı, sığınma sürecinde önemli sorunlar yaşamaktadır. Almanya Federal Göç ve Mülteciler Ofisi (BAMF) çalışanlarının Myanmar’daki durumu yeterince bilmemesi ve tercüme hizmetlerinin eksikliği, mülakatlar ve kararların kalitesini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, koruma statüsü alan mültecilerden, Myanmar’ın askeri rejimine bağlı büyükelçiliklerden pasaportlarını yenilemeleri istenmektedir. Ancak büyükelçiliklerin bu talebi reddetmesi, mültecilerin seyahat belgeleri edinmesini ve hareket özgürlüklerini engellemektedir.³⁸⁷

Almanya’da, koruma statüsüne sahip bazı Rohingya bireyleri, belgelerinin eksikliği nedeniyle ciddi yaşam kısıtlamalarıyla karşı karşıyadır. Dil engelleri, sosyal izolasyona ve iş bulma süreçlerinde zorluklara neden olmaktadır. Bununla birlikte, yerel kuruluşlar, dil öğrenimi ve entegrasyon programlarıyla bu zorlukları hafifletmeye çalışmaktadır. Ancak bu çabalar, mültecilerin ihtiyaçlarını tamamen karşılamak için yeterli değildir.³⁸⁸

Yasal ve idari zorluklara rağmen, Rohingya halkı Avrupa’da destekleyici topluluklar ve mevcut fırsatlar sayesinde yaşam koşullarını kısmen iyileştirebilmiştir.

Birleşik Krallık’ta, Bradford’daki Rohingya topluluğu, başarılı bir yeniden yerleşim örneği olarak öne çıkmaktadır. Bu topluluk, eğitim ve sağlık gibi temel haklardan yararlanarak görece istikrarlı bir yaşam kurmuştur. Örneğin, çocuk hemşiresi olarak çalışan Kasma’nın hikayesi, eğitimin Rohingya halkının yaşamında nasıl bir fark yarattığını göstermektedir. Bununla birlikte, birçok Rohingya bireyi, mülteci kamplarında kalan akrabaları için endişe duymakta ve bu durum onların psikolojik olarak tam anlamıyla uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır.³⁸⁹

Bradford’a yerleşen Rohingya mültecileri, geldiklerinde büyük eğitim ve dil zorluklarıyla karşılaştılar. Ancak, Bradford’daki çok kültürlü ortam, okuryazarlık ve

³⁸⁷ Clamor, Hofer, ve Khay, “Asylum and Resettlement for Myanmar Refugees in Germany”, 4.

³⁸⁸ Clamor, Hofer, ve Khay, 4.

³⁸⁹ Rohingya Centre of UK, “Spotlight on Bradford’s Thriving Rohingya Community”, Rohingya Centre of UK - RCUK, 18 Mart 2024, <https://rcuk.org.uk/spotlight-on-bradford-thriving-rohingya-community/> (erişim 20 Ocak 2025); Hunadda Sabbagh-Džemidžić, “A Rohingya Refugee Pursues Her Passion for Nursing in Bradford”, UNHCR UK, 11 Ekim 2023, <https://www.unhcr.org/uk/news/stories/rohingya-refugee-pursues-her-passion-nursing-bradford> (erişim 20 Ocak 2025).

İngilizce öğretim programları aracılığıyla destek sağlayarak mültecilere yeni fırsatlar sundu. Özellikle çocuklar, yerel eğitimden yararlanarak ailelerinin sosyal ve ekonomik durumlarını iyileştirmeye katkıda bulundu. Bu deneyim, mültecilerin entegrasyonunu desteklemek için kapsamlı eğitim programlarının önemini göstermektedir.³⁹⁰

Hollanda’da, “vatansız” olarak kaydedilen Rohingya halkı, Hollanda vatandaşlarına benzer haklardan yararlanabilmektedir. Ancak kayıtlı olmayanlar veya oturma izni olmayanlar, çalışma, konut kiralama ve sağlık sigortası gibi temel haklardan mahrum kalmakta, bu da onları savunmasız bir duruma sokmaktadır. Vatansızlık durumunu kanıtlama süreci karmaşık ve uzun olduğu için, bu durum mülteciler üzerinde ciddi bir yasal ve idari yük oluşturmaktadır.³⁹¹

Hollanda’da, vatansız Rohingya halkı savunmasız yaşam koşullarıyla mücadele etmektedir. Örneğin, Amsterdam’da geçici bir merkezde yaşayan Abdullah, sınır dışı edilme korkusuyla yaşamaktadır. Bu durum, onun öğrenim görme veya meslek edinme yeteneğini sınırlamaktadır.³⁹²

Tüm bu zorluklara rağmen, Avrupa’da bazı ülkelerde eğitim ve mesleki eğitim programları, Rohingya halkının yaşam standartlarını iyileştirme konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle yeni nesil mülteciler, bu fırsatlardan yararlanarak kendilerini geliştirme ve ev sahibi toplumlara katkıda bulunma şansı elde etmiştir.

3.4.4. Amerika

Rohingya nüfusunun son on yıllarda Amerika kıtasına, özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Kanada’ya göç etmeye başladığını ve yerleşim süreçlerinin arttığını göstermektedir. ABD’de Rohingya toplumu, Illinois ve Teksas gibi

³⁹⁰ Deborah Platts-Fowler ve David Robinson, “A Place for Integration: Refugee Experiences in Two English Cities”, *Population, Space and Place* 21, sy 5 (2015): 8, <https://doi.org/10.1002/psp.1928>.

³⁹¹ Dael, “The Lives of Stateless Refugees in the Netherlands”.

³⁹² Dael.

eyaletlerde yoğunlaşarak büyüyen bir yapı oluşturmuştur.³⁹³ Kanada’da ise Kitchener-Waterloo gibi bölgelerde daha küçük, ancak organize topluluklar bulunmaktadır.³⁹⁴

3.4.4.1. ABD

Rohingyalar, 1990’ların ortalarından itibaren sınırlı sayılarda ABD’ye gelmeye başlamıştır. Bu ilk gelişler, çoğunlukla Myanmar’daki sürekli baskıdan kaçmayı başaran birkaç aileyle sınırlıydı. Ancak gerçek anlamda artış 2011’den sonra görülmüştür; bu dönemde anavatanlarındaki sistematik şiddetin yoğunlaşması birçok Rohingya’yı güvenli bir ortama ulaşma arayışına itmiştir. Çoğu, Malezya, Tayland ve Endonezya gibi ilk sığınma ülkelerinden gelmiştir ve bu ülkelerde resmi eğitim veya yasal çalışma hakları olmaksızın uzun süre zor koşullarda yaşamışlardır. Ardından BM ve yerel yeniden yerleştirme programları kapsamında ABD’ye kabul edilmişlerdir. Tahminlere göre günümüzde ABD’de yaklaşık 12.000 Rohingya yaşamaktadır; bunların büyük çoğunluğu Illinois, Wisconsin, Indiana ve Teksas gibi eyaletlere dağılmıştır.³⁹⁵ Özellikle Chicago kenti, daha spesifik olarak Rogers Park semti, yaklaşık 2.000 kişilik bir Rohingya nüfusunu barındırarak ülkenin en büyük topluluklarından birini oluşturmakta; camiler, kültür merkezleri ve bakkallar gibi topluluk odaklı mekânlar da burada gelişmektedir.³⁹⁶

Rohingyaların çoğu, uluslararası insan hakları raporlarıyla belgelenen Myanmar’daki baskılar nedeniyle “mülteci” statüsüyle ABD’ye kabul edilir.³⁹⁷ Son yıllarda kabul edilen mülteci sayılarında yapılan kısıtlamalar ve seyahat kısıtlamaları gibi politikalar, Rohingyaların geliş hızını düşürmüştür.³⁹⁸ Bu topluluğu temsilen ABD’de faaliyet

³⁹³ Cultural Orientation Resource Exchange, “Rohingya Backgrounder” (Cultural Orientation Resource Exchange, Temmuz 2023), 28, <https://www.coresourceexchange.org/rohingya-backgrounder/>.

³⁹⁴ Hala Ghonaim, “Kitchener’s Rohingya Centre Hopes to Become ‘beacon of Hope’ for International Community”, *CBC News*, 14 Eylül 2023, <https://www.cbc.ca/news/canada/kitchener-waterloo/cbc-kw-changemakers-1.6934395>.

³⁹⁵ Cultural Orientation Resource Exchange, “Rohingya Backgrounder”, 8-9.

³⁹⁶ Ali Lapetina, “Opinion | The Rohingya Who Made It to Chicago”, *The New York Times*, 14 Ekim 2017, blm. Opinion, <https://www.nytimes.com/2017/10/14/opinion/the-rohingya-who-made-it-to-chicago.html> (erişim 19 Ocak 2025).

³⁹⁷ Imran Mohammad Fazal Hoque, “We Are Rohingya Americans: Establishing a Relationship With U.S. Officials To Advocate for Justice and Peace Is Crucial”, Pulitzer Center, 30 Haziran 2023, <https://pulitzercenter.org/stories/we-are-rohingya-americans-establishing-relationship-us-officials-advocate-justice-and-peace> (erişim 19 Ocak 2025).

³⁹⁸ Jenny Zhao ve Anne Brodsky, “‘A Place to Call Home’: A Process of Liberation for Rohingya Refugees in the United States”, *American Journal of Community Psychology*, 15 Ocak 2025, 2, <https://doi.org/10.1002/ajcp.12776>.

gösteren Rohingya Amerikan Konseyi (RAC) gibi kuruluşlar, hem tanınma ve haklar konusunda siyasi ve hukuki destek arayışında hem de “Burma Yasası”na benzer şekilde “Rohingya Yasası” gibi özel düzenlemeler için çaba göstermektedir.³⁹⁹

Rohingyalar, ABD’deki yaşamın Myanmar veya diğer sığınma ülkeleriyle kıyaslandığında daha güvenli ve özgür olduğunu vurgulamaktadır.⁴⁰⁰ Bununla birlikte, yeni toplumdaki en büyük uyum sorunlarından biri dil engelidir. Rohingya dili, Myanmar’da resmen tanınmadığı ve bastırıldığı için okuma-yazma düzeyleri genel olarak düşüktür; bu da günlük yaşamda, devlet dairelerinde, iş yerlerinde ve okullarda İngilizceyi yeterince kullanmayı zorlaştırmaktadır.⁴⁰¹

Birçok Rohingya düşük gelirli işlerde, örneğin tavuk çiftliklerinde, temizlik sektöründe, fabrikalarda ya da mülteci yerleştirme kuruluşlarında tercüman olarak çalışır. Bu durumun, haklarını tam bilmediklerinden ötürü düşük ücretler ve sömürü riskini artırdığı rapor edilmektedir.⁴⁰² COVID-19 salgını, birçok kişinin iş saatlerini azalttığı veya işini tamamen kaybettiği için ekonomik koşulları daha da ağırlaştırmış, topluluk merkezlerinin finansmanını da tehlikeye sokmuştur.⁴⁰³

Okullarda ise gençler; kültürel veya dini farklılıkları nedeniyle akran zorbalığına maruz kalma, erken yaşta aile geçimine destek olmak için okulu bırakma gibi engellerle karşılaşmaktadır. Özellikle kız çocukları, bazen başörtülerinin çekilip çıkarılması gibi saldırılara maruz kalmıştır.⁴⁰⁴

³⁹⁹ Hoque, “We Are Rohingya Americans”.

⁴⁰⁰ Deven Carse, “Rohingya in America: The Challenge of Language and Culture”, Refugee Law Initiative Blog, 10 Mart 2022, <https://rli.blogs.sas.ac.uk/2022/03/10/rohingya-in-america-the-challenge-of-language-and-culture/> (erişim 19 Ocak 2025).

⁴⁰¹ Cultural Orientation Resource Exchange, “Rohingya Backgrounder”, 10.

⁴⁰² Lapetina, “Opinion | The Rohingya Who Made It to Chicago”; Giuliana Nicolucci-Altman, “Rohingya Resettlement During a Pandemic”, *Chicago Monitor*, 08 Eylül 2020, <https://chicagomonitor.com/2020/09/rohingya-pandemic/> (erişim 19 Ocak 2025).

⁴⁰³ Jim Daley, “Coronavirus Shutdown Threatens Chicago’s Rohingya Cultural Centre”, *Aljazeera*, 11 Mayıs 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/5/11/coronavirus-shutdown-threatens-chicagos-rohingya-cultural-centre> (erişim 19 Ocak 2025).

⁴⁰⁴ Hoque, “We Are Rohingya Americans”.

İslamofobi ve kültürel ayrımcılık gibi sorunlar tamamen ortadan kalkmamıştır, ancak Myanmar'daki durumla kıyaslandığında çoğu Rohingya, ABD'deki engellerin nispeten daha hafif kaldığını ifade eder.⁴⁰⁵

Rohingyaların ABD'deki durumu, yaşadıkları yoğun baskı ve şiddetten kaçıp yeni bir toplumda özgürlük, iş ve eğitim hakları arayışını simgeler. Dili ve kültürü öğrenme, ekonomik ve yasal engelleri aşma çabası, görece avantajlı bir ortam sağlasa da tam uyum için sabır ve çok yönlü destek gerekmektedir. Hükümet politikalarındaki değişimlerin oturma ve vatandaşlık haklarına yansımaları, Rohingyaların refahı ve toplumsal katılımı üzerinde belirleyici rol oynar. Bu topluluk hem yerel hem de federal düzeyde tanınırlık ve hak savunuculuğu yoluyla daha fazla adalet ve koruma talep ederken, kendi iç dayanışma mekanizmalarıyla kültürel kimliğini koruma ve kolektif olarak güçlenme mücadelesini sürdürmektedir.⁴⁰⁶

3.4.4.2. Kanada

Rohingyaların Kanada'ya resmi olarak gelişi, 2000'li yılların ortalarında başlamış olup, bu topluluğun bazı üyeleri BMMYK tarafından yürütülen yeniden yerleştirme programları aracılığıyla Kanada'ya kabul edilen ilk gruplar arasında yer almıştır.⁴⁰⁷ Daha sonrasında insani yardım temelli iltica programları üzerinden doğrudan göç imkânı bulanlar, ayrıca ziyaretçi vizesiyle gelip Kanada'ya vardıldıktan sonra iltica başvurusu yapanlar da bulunmaktadır. Buna ek olarak, bazı bireyler Birleşik Arap Emirlikleri gibi Körfez ülkelerinde doğmuş ve mülteci statüsüyle Kanada'ya göç etmişlerdir.⁴⁰⁸

Göç dalgaları, sayı ve zaman bakımından çeşitlilik göstermektedir. Kimi raporlara göre 2006-2010 yılları arasında yalnızca 300 Rohingya Kanada'ya yerleştirilmişken,

⁴⁰⁵ Imran Mohammad Fazal Hoque, "Emotionally Complex Lives of Rohingya Girls in the U.S.", Pulitzer Center, 16 Ağustos 2021, <https://pulitzercenter.org/stories/emotionally-complex-lives-rohingya-girls-us> (erişim 19 Ocak 2025).

⁴⁰⁶ Hoque, "We Are Rohingya Americans".

⁴⁰⁷ Pia Silvia Rozario ve Suyesha Dutta, "An Escalating Rohingya Refugee Crisis Calls for a Renewed Canadian Response" (Asia Pacific Foundation of Canada, 13 Eylül 2023), <https://www.asiapacific.ca/publication/escalating-rohingya-refugee-crisis-calls-renewed-canadian>.

⁴⁰⁸ Tanjima Chowdhury, "Media Hegemony: The Portrayal of Rohingya Refugees in the Canadian Print Media" (Yüksek Lisans Tezi, Canada, University of Calgary, 2024), <https://hdl.handle.net/1880/119064>.

2006'dan itibaren toplam nüfuslarının yaklaşık 1.000 kişiye ulaştığı tahmin edilmektedir.⁴⁰⁹ Bu nüfusun en büyük bölümü Ontario Eyaleti'ndeki Kitchener-Waterloo bölgesinde yaşamaktadır; burada 700-800 civarında Rohingya olduğu belirtilmekte, ayrıca Surrey (Vancouver yakınlarında) ve Quebec gibi bölgelerde ise daha küçük toplulukların olduğu bilinmektedir.⁴¹⁰ Kanada yasaları, mültecilerin çalışma izni ve ülke içinde serbest dolaşım haklarını tanınmasının yanı sıra, eğitim ile sosyal yardımlar gibi farklı destek mekanizmaları da sunmaktadır.⁴¹¹ Hükümet, mültecilerin sosyal ve ekonomik uyumunu desteklemek üzere programlar hazırlasa da bürokratik ve idari güçlükler Rohingyalar için önemli bir engel teşkil etmektedir.⁴¹²

Eyaletlerin sunduğu ücretsiz eğitim ve evrensel sağlık hizmetleri, özellikle çocukların eğitim ve sağlık süreçlerine büyük kolaylık sağlamaktadır.⁴¹³ Buna rağmen, geniş aile yapısına sahip olanlar veya düşük gelir grubundaki haneler, bazı bölgelerdeki yüksek yaşam maliyetleri nedeniyle ekonomik zorluklarla karşılaşabilmektedir.⁴¹⁴ Yine de dil yetersizliği, haksız muamele ve düşük ücret riski gibi etkenler, Rohingyaların ekonomik açıdan kırılgan bir konumda kalmasına yol açabilmektedir.⁴¹⁵

Sonuç olarak, Rohingya topluluğunun farklı ülkelerdeki yaşam koşulları; hukuki statüleri, ekonomik imkânları ve sosyal entegrasyon düzeyleri bağlamında büyük farklılıklar göstermektedir. Bu unsurların her biri, bireylerin eğitim hakkına erişimini doğrudan etkilemektedir. Bir sonraki bölümde, bu ilişkiler anket verileri ışığında daha somut biçimde ortaya konacak ve katılımcıların kendi deneyimleri üzerinden değerlendirilecektir.

⁴⁰⁹ John Jonaid, "The Rohingya Crisis: A Call for International Action and Canada's Leadership in Resettlement", Open Canada, 25 Mayıs 2023, <https://opencanada.org/the-rohingya-crisis-a-call-for-international-action-and-canadasleadership-in-resettlement/> (erişim 18 Ocak 2025).

⁴¹⁰ Armando Perla, "The Canadian Rohingya: Telling the Full Story", Heritage Matters, 07 Eylül 2018, <https://www.heritage-matters.ca/articles/the-canadian-rohingya-telling-the-full-story> (erişim 18 Ocak 2025); Ghonaim, "Kitchener's Rohingya Centre Hopes to Become 'beacon of Hope' for International Community".

⁴¹¹ Jonaid, "The Rohingya Crisis".

⁴¹² Rozario ve Dutta, "An Escalating Rohingya Refugee Crisis Calls for a Renewed Canadian Response".

⁴¹³ Nick Logan, "Canada's Rohingya Fear World Has Forgotten Refugee Crisis 5 Years after Genocide in Myanmar", CBC News, 25 Ağustos 2022, <https://www.cbc.ca/news/world/myanmar-rohingya-genocide-refugees-1.6558584> (erişim 18 Ocak 2025).

⁴¹⁴ Jonaid, "The Rohingya Crisis".

⁴¹⁵ Ghonaim, "Kitchener's Rohingya Centre Hopes to Become 'beacon of Hope' for International Community".

BÖLÜM IV

ROHINGYALARIN EĞİTİM HAKKI

Bir topluluğun eğitim alanındaki durumunu değerlendirmek, yalnızca okula devam oranlarına ya da başarı istatistiklerine bakmakla sınırlı değildir. Özellikle yerinden edilmiş veya vatansız bırakılmış gruplar söz konusu olduğunda, eğitimi şekillendiren sosyoekonomik ve hukuki koşullar çok daha belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, bir önceki bölümde Rohingya topluluğunun yaşadığı ülkelerdeki hukuki statü, ekonomik imkânlar ve genel yaşam koşulları ayrıntılı biçimde ele alınmış; söz konusu yapısal etkenlerin eğitim üzerindeki etkileri her bir ülke bağlamında değerlendirilmiştir.

Toplamda 12 ülkenin incelendiği bu analizde, eğitim konusu yalnızca bir alt başlık olarak değil; mevcut hukuki ve ekonomik yapıların hem sonucu hem de belirleyicisi olarak ele alınmıştır. Zira bireyin eğitim sistemine katılımı, büyük ölçüde yaşadığı ülkenin yasal çerçevesine, ekonomik olanaklara ve toplumsal kabul düzeyine bağlıdır. Bu nedenle eğitim hakkına erişim, çok katmanlı bir yapının içinde, kapsamlı bir şekilde ele alınmalıdır.

Bu bölümde ise, söz konusu yapısal analizleri desteklemek amacıyla gerçekleştirilen saha araştırmasının bulgularına yer verilecektir. Farklı ülkelerde yaşayan Rohingya katılımcıların eğitimle ilgili deneyimlerine dayanan anket çalışması sayesinde, karşılaşılan engeller ve bu engellerin temel nedenleri ortaya konacaktır. Anket soruları, özellikle eğitim hakkını etkileyen hukuki, ekonomik ve sosyal koşullara odaklanacak şekilde tasarlanmış; böylece katılımcıların algıları ile yaşadıkları gerçek durumlar arasındaki ilişki daha net biçimde analiz edilmiştir.

4.1. Bulgular

Her ülkenin eğitimle ilgili mevcut durumu, önceki bölümde ayrı ayrı sunulmuştur. Bu bölümde ise söz konusu bilgiler, nicel verilerle desteklenerek yeniden değerlendirilecek ve böylece Rohingya diasporasının eğitim hakkına erişimi hem bireysel hem de yapısal düzeyde daha derinlemesine analiz edilecektir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, araştırmada kullanılan yöntemsel çerçeve girişte ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu bölüm, anket çalışmasından elde edilen bulguların sunulmasına ve analizine odaklanmaktadır. Anket verileri, araştırmanın temel amaçları doğrultusunda yapılandırılmış ve değerlendirilmiş olup, ilk 6 soru katılımcıların demografik özelliklerini, kalan 32 soru ise eğitim hakkına erişimle ilgili deneyimlerini ölçmeyi hedeflemektedir.

4.1.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Araştırmaya katılan bireylerin temel demografik özellikleri detaylı olarak sunulmaktadır. Katılımcıların cinsiyet, yaş, yaşadıkları ülke, bulundukları ülkedeki ikamet süreleri, yasal statüleri ve eğitim düzeyleri gibi bilgiler yer almaktadır. Bu veriler, araştırma bulgularının daha sağlıklı yorumlanması ve analiz edilmesi açısından önem arz etmektedir.

Tablo 4.1. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Bulgular Tablosu

DM ⁴¹⁶	İfade	Seçenek	n	%
DM1	Cinsiyetinizi belirtiniz	Erkek	364	88.1%
		Kadın	49	11.9%
DM2	Yaşınız kaçtır?	15 yaşından küçük	8	1.9%
		15–18 yaş	26	6.3%
		18–24 yaş	168	40.7%
		24–34 yaş	122	29.5%
		35–44 yaş	61	14.8%
		45–54 yaş	23	5.6%
		55 yaş ve üzeri	5	1.2%

⁴¹⁶ Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Anket Soruları

Tablo 4.1. (devamı)

DM3	Şu anda hangi ülkede yaşıyorsunuz?	Myanmar	32	7.7%
		Bangladeş	234	56.7%
		Pakistan	14	3.4%
		Suudi Arabistan	72	17.4%
		Malezya	10	2.4%
		Hindistan	6	1.5%
		Avrupa ülkeleri	2	0.5%
		ABD/Kanada	3	0.7%
		Nepal	7	1.7%
		Tayland	1	0.2%
		Endonezya	3	0.7%
		Türkiye	29	7.0%
DM4	Şu an yaşadığınız ülkede kaç yıldır bulunuyorsunuz?	1 yıldan az	13	3.1%
		1–3 yıl	27	6.5%
		4–7 yıl	133	32.2%
		8–12 yıl	96	23.2%
		12–20 yıl	60	14.5%
		20–30 yıl	42	10.2%
		30 yıldan fazla	42	10.2%
DM5	Yaşadığınız ülkedeki yasal ikamet durumunuz nedir?	Mülteci kartı	219	53.0%
		Vatandaşlık aldı	17	4.1%
		Daimî oturma izni	17	4.1%
		Geçici oturma izni	29	7.0%
		Özel oturma izni	72	17.4%
		Yabancı oturma izni	38	9.2%
		Mülteci seyahat belgesi	6	1.5%
		Sığınma onayı bekleyenler	3	0.7%
		Resmi oturma izni olmayanlar	12	2.9%
DM6	Eğitim düzeyiniz nedir?	Hiç eğitim almadı	6	1.5%
		İlkokul	24	5.8%
		Ortaokul	49	11.9%
		Lise	146	35.4%
		Meslek/Teknik Eğitim	3	0.7%
		Üniversite (Lisans)	139	33.7%
		Lisansüstü (Yüksek Lisans/Doktora)	25	6.1%
		Enformel eğitim	21	5.1%

4.1.1.1. Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet bilgisine ilişkin bulgular, katılımcıların 364'ünün (%88,1) erkek, 49'unun (%11,9) kadın olduğunu göstermektedir.

4.1.1.2. Yaş Dağılımı

Yaşa göre dağılım incelendiğinde, katılımcıların 168'inin (%40,7) 18–24 yaş aralığında, 122'sinin (%29,5) 24–34 yaş aralığında, 61'inin (%14,8) 35–44 yaş aralığında, 26'sının (%6,3) 15–18 yaş aralığında, 23'ünün (%5,6) 45–54 yaş aralığında, 5'inin (%1,2) 55 yaş ve üzerinde, 8'inin (%1,9) ise 15 yaşın altında olduğu görülmektedir.

4.1.1.3. İkamet Edilen Ülke

Mevcut ikamet ülkesine yönelik verilere göre, katılımcıların 234'ü (%56,7) Bangladeş'te, 72'si (%17,4) Suudi Arabistan'da, 32'si (%7,7) Myanmar'da, 29'u (%7,0) Türkiye'de, 14'ü (%3,4) Pakistan'da, 10'u (%2,4) Malezya'da, 7'si (%1,7) Nepal'de, 6'sı (%1,5) Hindistan'da, 3'ü (%0,7) ABD/Kanada'da, 3'ü (%0,7) Endonezya'da, 2'si (%0,5) Avrupa ülkelerinde, 1'i (%0,2) Tayland'da ikamet ettiğini beyan etmiştir.

4.1.1.4. İkamet Süresi

İkamet süresine ilişkin yanıtlar, 133 katılımcının (%32,2) 4–7 yıl, 96 katılımcının (%23,2) 8–12 yıl, 60 katılımcının (%14,5) 12–20 yıl, 42 katılımcının (%10,2) 20–30 yıl, 42 katılımcının (%10,2) 30 yılın üzerinde, 27 katılımcının (%6,5) 1–3 yıl, 13 katılımcının (%3,1) ise 1 yıldan az süredir bulundukları ülkede yaşadıklarını göstermektedir.

4.1.1.5. Yasal İkamet Durumu

Yasal ikamet durumuna göre, 219 kişi (%53,0) mülteci kartına, 72 kişi (%17,4) özel oturum iznine, 38 kişi (%9,2) yabancı oturum iznine, 29 kişi (%7,0) geçici oturum

iznine, 17 kişi (%4,1) vatandaşlığa, 17 kişi (%4,1) Uzun Dönem oturum iznine, 6 kişi (%1,5) mülteci seyahat belgesine, 3 kişi (%0,7) sığınma başvurusu sürecine sahip olduğunu; 12 kişi (%2,9) ise herhangi bir resm ikamet statüsüne sahip olmadığını ifade etmiştir.

4.1.1.6. Eğitim Düzeyi

Eğitim düzeyine yönelik veriler, katılımcıların 146’sının (%35,4) Lise , 139’unun (%33,7) lisans, 49’unun (%11,9) ortaokul, 25’inin (%6,1) lisansüstü (Master/Doktora), 24’ünün (%5,8) ilköğretim, 21’inin (%5,1) Resmi olmayan okul (Enformel), 6’sının (%1,5) hiç eğitim almadığını, 3’ünün (%0,7) ise mesleki/teknik eğitime sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırma kapsamındaki demografik bulgular, örneklemin büyük lde genç-erkek bir popülasyondan oluştuğunu göstermektedir. Katılımcıların beşte dördünden fazlası erkektir (%88,1) ve yaş dağılımı 18-24 (%40,7) ile 24-34 (%29,5) aralıklarında yoğunlaşarak, göçmen nüfusta “genç yetişkin” profilinin baskınlığını teyit etmektedir. Mevcut ikamet ülkesi verileri, grubun yarıdan fazlasının Bangladeş’t e (%56,7) bulunması ve bunu Suudi Arabistan (%17,4) ile Türkiye’nin (%7,0) izlemesiyle, araştırmanın ağırlıklı olarak Güney ve Güneydoğu Asya’daki diaspora odaklı olduğunu ortaya koyar. Eğitim düzeyi incelendiğinde lise mezunları (%35,4) ile lisans eğitimi almış katılımcıların (%33,7) toplam oranı üçte ikiyi aşmaktadır; ancak bu oran, topluluğun gerçek eğitim profilini yansıtmak yerine araştırmanın ulaştığı kitlenin özelliklerinden kaynaklanmış olabilir. Dil bariyerleri, dijital okuryazarlık eksikliği veya diğer erişim kısıtları, hiç eğitim almamış ya da düşük eğitimli bireylerin ankete katılımını zorlaştırmış ve bu grupların temsiliyetini düşürmüş görünmektedir. Benzer şekilde, hukuki statü verileri katılımcıların yarısının (%53,0) mülteci kartına bağlı olduğunu, buna karşılık vatandaşlığa geçiş oranının düşük kaldığını (%4,1) göstermektedir. İkamet sresinde 4-12 yıl bandında yoğunlaşan (%55,4) katılımcılar, yeni toplumsal düzene orta vadede uyum sağlama çabası içindedir. Bu tablo, genç erkek mülteci nüfusun uzun süreli yerleşime rağmen kalıcı hukuki güvenceye erişimde zorluk yaşadığını ve özellikle düşük eğitim düzeyindeki grupların araştırma ve hizmet süreçlerinin dışında kalma riskini vurgulamaktadır.

4.1.2. Hukuki, İdari, Ekonomik ve Siyasi Faktörlerin Eğitim Hakkı Üzerindeki Etkisi

Bu bölümde, Rohingyaların eğitim hakkını etkileyen hukuki, idari, ekonomik ve siyasi faktörleri değerlendirmek amacıyla 12 soruya yer verilmiştir.

Tablo 4.2. Hukuki, İdari, Ekonomik ve Siyasi Faktörlerin Eğitim Hakkı Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular Tablosu

HE ⁴¹⁷		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
HE1	n	42	53	133	185
	%	10.2%	12.8%	32.2%	44.8%
HE2	n	54	79	185	95
	%	13.1%	19.1%	44.8%	23.0%
HE3	n	117	113	124	59
	%	28.3%	27.4%	30.0%	14.3%
HE4	n	42	91	201	79
	%	10.2%	22.0%	48.7%	19.1%
HE5	n	37	96	199	81
	%	9.0%	23.2%	48.2%	19.6%
HE6	n	128	141	100	44
	%	31.0%	34.1%	24.2%	10.7%
HE7	n	65	119	159	70
	%	15.7%	28.8%	38.5%	16.9%
HE8	n	14	37	187	175
	%	3.4%	9.0%	45.3%	42.4%
HE9	n	31	66	207	109
	%	7.5%	16.0%	50.1%	26.4%
HE10	n	40	77	191	105
	%	9.7%	18.6%	46.2%	25.4%
HE11	n	42	85	210	76
	%	10.2%	20.6%	50.8%	18.4%
HE12	n	18	61	223	111
	%	4.4%	14.8%	54.0%	26.9%

⁴¹⁷ Hukuki, İdari, Ekonomik ve Siyasi Faktörlerin Eğitim Hakkı Üzerindeki Etkisine İlişkin Anket Soruları

4.1.2.1. Yasal Belgelerin Eksikliğinin Eğitim Kurumlarına Kayıt Olma Üzerindeki Etkisi

Elde edilen sonuçlara göre, 318 katılımcı (örneklemin %77'si) bu görüşe katıldığını belirtmiştir. Bunların arasından 133 katılımcı (%32,2) “Katılıyorum” ve 185 katılımcı (%44,8) “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Öte yandan, bu ifadenin geçerli olmadığını düşünenlerin toplam sayısı 95 kişi (%23) olup, 53 katılımcı (%12,8) “Katılmıyorum” ve 42 katılımcı (%10,2) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Bu sonuç, önemli bir çoğunluğun, yasal belge eksikliğini eğitim kurumlarına kaydolma sürecinde kayda değer bir engel olarak gördüğünü göstermektedir.

4.1.2.2. Kamplardan Çıkış Kısıtlamaları veya Uzak Mesafelerin Eğitim Olanaklarına Etkisi

Veriler, 280 katılımcının (%67,8) bu ifadeye katıldığını ortaya koymaktadır. Bu grubun içinde 185 katılımcı (%44,8) “Katılıyorum” ve 95 katılımcı (%23,0) “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Buna karşılık, 133 katılımcı (%32,2) ifadenin geçerli olmadığı yönünde görüş belirtmiş; bu kişilerden 79’u (%19,1) “Katılmıyorum” ve 54’ü (%13,1) “Kesinlikle Katılmıyorum” demiştir. Bu bulgular, coğrafi ve idari kısıtlamaların, Rohingya toplumunun eğitim sürecine düzenli katılımını önemli ölçüde zorlaştırdığını göstermektedir.

4.1.2.3. Ev Sahibi Ülkedeki Resmi Eğitim Kurumlarına Kayıt Kolaylığı

Araştırma sonuçları, yalnızca 183 katılımcının (%44,3) bu ifadenin doğruluğunu onayladığını göstermiştir. Bu katılımcıların 124’ü (%30,0) “Katılıyorum” derken, 59’u (%14,3) “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Buna karşın, 230 katılımcı (%55,7) bu görüşe katılmadığını belirtmiş; 113’ü (%27,4) “Katılmıyorum” ve 117’si (%28,3) “Kesinlikle Katılmıyorum” cevabını vermiştir. Sonuçlar, katılımcıların yarıdan fazlasının, ev sahibi ülkede resmi okullara kaydın kolay olmadığına inandığını göstermektedir. Bu durum, bürokratik veya toplumsal engellerin varlığına işaret etmektedir.

4.1.2.4. Ev Sahibi Ülkede Önceki Eğitim Niteliklerini Denkliğe Çevirmenin Zorluğu

Verilere göre, 280 katılımcı (%67,8) bu görüşe katılmıştır. Bunların içinde 201 kişi (%48,7) “Katılıyorum” ve 79 kişi (%19,1) “Kesinlikle Katılıyorum” demiştir. Öte yandan, 133 katılımcı (%32,2) bu duruma katılmadığını belirtmiş; 91’i (%22,0) “Katılmıyorum” ve 42’si (%10,2) “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Bu durum, katılımcıların önemli bir kısmının önceki diplomalarını veya belgelerini tanıtmakta güçlük çektiği ve bunun eğitim veya kariyerlerini sürdürme bakımından temel bir engel oluşturduğu şeklinde değerlendirilebilir.

4.1.2.5. Tanınmayan Eğitim Kurumlarında Eğitim Almanın Yükseköğrenim Fırsatlarına Etkisi

Toplamda 280 katılımcı (%67,8) bu ifadeye katılmaktadır. Söz konusu katılımcıların 199’u (%48,2) “Katılıyorum”, 81’i (%19,6) ise “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir. Buna karşın, 133 katılımcı (%32,2) bu kanaatte olmadığını dile getirmiş; 96’sı (%23,2) “Katılmıyorum” ve 37’si (%9,0) “Kesinlikle Katılmıyorum” demiştir. Bu veri, eğitim kurumu tarafından resmî tanınma eksikliğinin, öğrencilerin akademik ilerlemesini ve yükseköğrenim olanaklarını ciddi biçimde kısıtlayabileceğini göstermektedir.

4.1.2.6. Hükümet veya STK'ların Maddi Desteklerinin Eğitim İhtiyaçlarını Karşılama Düzeyi

Bulgular, 144 katılımcının (%34,9) bu görüşe katıldığını; bunların 100’ünün (%24,2) “Katılıyorum” ve 44’ünün (%10,7) “Kesinlikle Katılıyorum” dediğini göstermektedir. Ancak, 269 katılımcı (%65,1) bu maddi desteği yeterli bulmadığını ifade etmiştir. Bu grupta 141 kişi (%34,1) “Katılmıyorum” ve 128 kişi (%31,0) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde görüş bildirmiştir. Bu sonuç, büyük bir çoğunluğun eğitim masraflarına yönelik desteği yetersiz gördüğünü ve ekonomik kısıtların eğitim sürecini olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır.

4.1.2.7. Aile Baskısının Eğitimden Vazgeçme ve Çalışmaya Yönelme Üzerindeki Etkisi

Araştırma sonuçlarında, 229 katılımcı (%55,4) bu ifadeye katıldığını belirtmiştir. Bu kitlenin 159'u (%38,5) “Katılıyorum” ve 70'i (%16,9) “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir. Diğer taraftan, 184 katılımcı (%44,6) böyle bir baskı hissetmediğini ifade ederek; 119'u (%28,8) “Katılmıyorum” ve 65'i (%15,7) “Kesinlikle Katılmıyorum” yanıtını seçmiştir. Bu sonuçlar, ailevi faktörlerin, özellikle zorlu ekonomik şartlar altında, eğitim hakkından feragat etme ve erken iş gücüne katılma yönünde gençler üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

4.1.2.8. Eğitim Masraflarının Karşılamadaki Maddi Güçlüklerin Eğitime Devam Üzerindeki Etkisi

Anket, 362 katılımcının (%87,7) bu görüşe katıldığını göstermektedir. Bunlar arasında 187 kişi (%45,3) “Katılıyorum” ve 175 kişi (%42,4) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde yanıt vermiştir. Öte yandan, yalnızca 51 katılımcı (%12,4) bu konuda olumsuz görüş bildirmiş; 37'si (%9,0) “Katılmıyorum” ve 14'ü (%3,4) “Kesinlikle Katılmıyorum” cevabını işaretlemiştir. Yüksek oranda maddi zorluk yaşandığını ifade eden bu sonuçlar, finansal kısıtlamaların, Rohingyaların eğitim sürecine devamlılığını sekteye uğrattığını göstermektedir.

4.1.2.9. Çevredeki Çocuk İşçiliğinin Yaygınlığının Eğitim Algısına Etkisi

316 katılımcı (%76,5) bu görüşe katıldığını belirtmiştir. Bunların 207'si (%50,1) “Katılıyorum” ve 109'u (%26,4) “Kesinlikle Katılıyorum” demiştir. Buna karşın, 97 katılımcı (%23,5) bu kanıyı paylaşmadığını belirterek, 66'sı (%16,0) “Katılmıyorum” ve 31'i (%7,5) “Kesinlikle Katılmıyorum” cevabını işaretlemiştir. Bu oranlar, çocuk işçiliğinin yaygın olduğu yerlerde, aileler ve çevre tarafından eğitimin öneminin görece daha az vurgulandığı ya da ikinci plana itildiğine işaret etmektedir.

4.1.2.10. Erken Yaşta Evliliklerin Kızların Eğitim Sürekliliği Üzerindeki Etkisi

Veriler, 296 katılımcının (%71,6) bu görüşe katıldığını, 191'inin (%46,2) “Katılıyorum” ve 105'inin (%25,4) “Kesinlikle Katılıyorum” dediğini göstermektedir. Katılmayan 117 kişi (%28,4) ise 77'si (%18,6) “Katılmıyorum” ve 40'ı (%9,7) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde yanıt vermiştir. Sonuçlar, erken evliliğin kız çocukları açısından eğitimi aksatan veya tamamen engelleyen temel faktörlerden biri olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

4.1.2.11. Ev Sahibi Ülkelerin Rohingya'ların Eğitim Erişimine Karşı Tutumu

Ankete göre 286 katılımcı (%69,2) bu değerlendirmeye katıldığını ifade etmiştir. Bu kitlenin 210'u (%50,8) “Katılıyorum” ve 76'sı (%18,4) “Kesinlikle Katılıyorum” demiştir. Buna karşın, 127 katılımcı (%30,8) bu algıya katılmadığını dile getirmiş; 85'i (%20,6) “Katılmıyorum” ve 42'si (%10,2) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Bu durum, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun, idari veya politik düzenlemelerin eğitime ulaşımında engelleyici rol oynadığına inandığını göstermektedir.

4.1.2.12. Uluslararası Kuruluşların Yetersiz Desteği ve Hükümetlerle Zayıf İşbirliği Nedeniyle Müfredat ve Eğitim Hizmet Kalitesinin Olumsuz Etkilenmesi

Toplamda 334 katılımcı (%80,9) bu görüşü paylaşmaktadır. Bu gruptaki 223 kişi (%54,0) “Katılıyorum” ve 111 kişi (%26,9) “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir. Öte tarafta, 79 katılımcı (%19,1) bu kanaatte değildir ve 61'i (%14,8) “Katılmıyorum”, 18'i (%4,4) “Kesinlikle Katılmıyorum” demiştir. Bu veriler, eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi ve müfredatın iyileştirilmesi için uluslararası kuruluşların ve yerel hükümetlerin daha etkin bir işbirliği içinde olması gerektiğine dair güçlü bir algının hâkim olduğunu göstermektedir.

4.1.3. Eğitim Hakkının Gerçekleşmesinde Sosyal ve Kültürel Zorluklar

Bu bölümde, Rohingyaların eğitim hakkının gerçekleşmesinde karşılaştıkları sosyal ve kültürel zorlukları incelemek amacıyla 7 soruya yer verilmiştir.

Tablo 4.3. Eğitim Hakkının Gerçekleşmesinde Sosyal ve Kültürel Zorluklara İlişkin Bulgular Tablosu

SK ⁴¹⁸		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
SK1	n	24	64	209	116
	%	5.8%	15.5%	50.6%	28.10%
SK2	n	88	137	136	52
	%	21.3%	33.2%	32.9%	12.60%
SK3	n	51	129	186	47
	%	12.3%	31.2%	45.0%	11.40%
SK4	n	50	117	206	40
	%	12.1%	28.3%	49.9%	9.70%
SK5	n	72	140	153	48
	%	17.4%	33.9%	37.0%	11.60%
SK6	n	55	93	205	60
	%	13.3%	22.5%	49.6%	14.50%
SK7	n	40	82	198	93
	%	9.7%	19.9%	47.9%	22.50%

4.1.3.1. Ayrımcılık ve Irkçılığın Eşit Eğitim Alma Şansı Üzerindeki Etkisi

Veriler, 209 kişinin (%50,6) “Katılıyorum” ve 116 kişinin (%28,1) “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğini işaretlemesiyle, toplamda %78,7 gibi yüksek bir oranın ayrımcılık ve ırkçılığın eğitim fırsatlarını olumsuz etkilediğini düşündüğünü göstermektedir. Öte yandan, 64 kişi (%15,5) “Katılmıyorum” ve 24 kişi (%5,8) “Kesinlikle Katılmıyorum” yanıtlarını vermiş olup, bu ifadeye katılmayanların toplam sayısı 88 kişi (%21,3) düzeyindedir. Sonuçlar, katılımcıların büyük çoğunluğunun ayrımcılık ve ırkçılığın akademik başarı ya da okullara erişim konusunda kritik bir engel oluşturduğuna inandığını göstermektedir.

⁴¹⁸ Eğitim Hakkının Gerçekleşmesinde Sosyal ve Kültürel Zorluklara İlişkin Anket Soruları

4.1.3.2. Kendi Ülkesinden Ayrılmadan Önceki Eğitim Olanaklarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

Toplam 188 katılımcı (%45,5) bu görüşü desteklemiş; bunların 136'sı (%32,9) “Katılıyorum” ve 52'si (%12,6) “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Buna karşın, 137 kişi (%33,2) “Katılmıyorum” ve 88 kişi (%21,3) “Kesinlikle Katılmıyorum” diyerek, toplam 225 kişi (%54,5) bu ifadeye katılmadığını belirtmiştir. Bu dağılım, katılımcıların neredeyse yarısının ülkesindeki eğitim sistemini daha avantajlı gördüğünü, diğer yarıdan biraz fazlasının ise bu düşüncüyü paylaşmadığını ortaya koymaktadır.

4.1.3.3. Çevrenin Eğitimi Bir Öncelik Olarak Görmemesi

Katılımcıların 186'sı (%45,0) “Katılıyorum” ve 47'si (%11,4) “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğini işaretleyerek, toplam 233 kişi (%56,4) çevrelerindeki toplumun eğitimi öncelikli bir konu olarak değerlendirmedğini ifade etmiştir. Diğer yandan, 129 katılımcı (%31,2) “Katılmıyorum” ve 51 katılımcı (%12,3) “Kesinlikle Katılmıyorum” diyerek, toplam 180 katılımcı (%43,6) bu algıya katılmadığını belirtmiştir. Bu bulgu, önemli bir çoğunluğun bulunduğu toplumsal çevrenin eğitim konusuna gereken önemi vermediğini hissettiğini göstermektedir.

4.1.3.4. Medeni Durumun Eğitim Şansını Azaltması

Bu konuda 206 kişi (%49,9) “Katılıyorum”, 40 kişi (%9,7) ise “Kesinlikle Katılıyorum” demıştır. Dolayısıyla toplam 246 katılımcı (%59,6), medeni durumun eğitim alma imkânını olumsuz yönde etkilediğini düşünmektedir. Öte yandan, 117 katılımcı (%28,3) “Katılmıyorum” ve 50 katılımcı (%12,1) “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneğini seçerek, toplam 167 katılımcı (%40,4) bu görüşe katılmadığını belirtmiştir. Veriler, yarıdan fazla bir kitlenin ailevi sorumluluklar ya da toplumsal roller nedeniyle eğitimde dezavantaj yaşadığını düşündüğünü göstermektedir.

4.1.3.5. Cinsiyetin Eğitime Erişimi Etkilemesi

Burada 153 katılımcı (%37,0) “Katılıyorum” ve 48 katılımcı (%11,6) “Kesinlikle Katılıyorum” diyerek, toplam 201 kişi (%48,6) cinsiyetin eğitim fırsatları üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Buna karşın, 140 kişi (%33,9) “Katılmıyorum” ve 72 kişi (%17,4) “Kesinlikle Katılmıyorum” tercihini yaparak, toplam 212 kişi (%51,4) bu görüşe katılmamıştır. Bu dağılım, katılımcıların neredeyse yarısının cinsiyet temelli farklılıkların eğitimsel süreçlere yansıdığına inanırken, diğer yarısının bu etkiden söz etmediğini ortaya koymaktadır.

4.1.3.6. Ebeveynlerin Eğitim Seviyesinin Eğitim İmkanlarına Etkisi

Veriler, 205 kişinin (%49,6) “Katılıyorum” ve 60 kişinin (%14,5) “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtlarını vermesiyle, toplam 265 katılımcının (%64,1) ebeveynlerin eğitim düzeyinin kendi eğitim şanslarını olumlu ya da olumsuz biçimde etkileyebileceğini düşündüğünü göstermektedir. Bunun aksine, 93 katılımcı (%22,5) “Katılmıyorum” ve 55 katılımcı (%13,3) “Kesinlikle Katılmıyorum” diyerek, toplam 148 katılımcı (%35,9) ebeveynlerin eğitim düzeyini bu açıdan belirleyici görmediğini belirtmiştir. Bulgular, ailenin eğitim geçmişinin öğrencinin akademik geleceğine dair önemli rol oynayabileceği algısını göstermektedir.

4.1.3.7. Etnik Kökenin Eğitim Olanaklarını Etkilemesi

Toplam 198 kişi (%47,9) “Katılıyorum” ve 93 kişi (%22,5) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde yanıt vermiş olup, 291 katılımcı (%70,4) etnik kimliğin yaşanılan ülkedeki eğitim olanakları üzerinde etkili olduğunu düşünmektedir. Buna karşılık, 82 katılımcı (%19,9) “Katılmıyorum” ve 40 katılımcı (%9,7) “Kesinlikle Katılmıyorum” diyerek, toplam 122 katılımcı (%29,6) bu değerlendirmeye katılmadığını belirtmiştir. Sonuçlar, katılımcıların büyük çoğunluğunun etnik kökenin eğitim sistemine erişim ve entegrasyon süreçlerinde belirgin bir rol oynadığı inancında olduğunu göstermektedir.

4.1.4. Dil, Psikolojik Faktörler ve Akademik Altyapının Eğitim Üzerindeki Etkisi

Bu bölümde, Rohingyaların eğitim hakkını etkileyen dil, psikolojik faktörler ve akademik altyapı konuları ele alınmıştır. Bu kapsamda 7 soruya yer verilmiştir.

Tablo 4.4. Dil, Psikolojik Faktörler ve Akademik Altyapının Eğitim Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular Tablosu

DP ⁴¹⁹		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
DP1	n	83	113	136	81
	%	20.1%	27.4%	32.9%	19.6%
DP2	n	80	118	163	52
	%	19.4%	28.6%	39.5%	12.6%
DP3	n	41	90	190	92
	%	9.9%	21.8%	46.0%	22.3%
DP4	n	21	50	217	125
	%	5.1%	12.1%	52.5%	30.3%
DP5	n	43	108	209	53
	%	10.4%	26.2%	50.6%	12.8%
DP6	n	35	103	221	54
	%	8.5%	24.9%	53.5%	13.1%
DP7	n	34	82	226	71
	%	8.2%	19.9%	54.7%	17.2%

4.1.4.1. Ev Sahibi Ülkede Yükseköğretime Erişim Olanakları

Verilere göre, 136 katılımcı (%32,9) “Katılıyorum” ve 81 katılımcı (%19,6) “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğini işaretleyerek toplam 217 kişinin (%52,5) yükseköğretime erişim için yeterli fırsatların bulunduğu inandığını göstermektedir. Buna karşın, 83 katılımcı (%20,1) “Kesinlikle Katılmıyorum” ve 113 katılımcı (%27,4) “Katılmıyorum” yanıtlarıyla, 196 kişinin (%47,5) bu görüşe katılmadığı anlaşılmaktadır.

⁴¹⁹ Dil, Psikolojik Faktörler ve Akademik Altyapının Eğitim Üzerindeki Etkisine İlişkin Anket Soruları

4.1.4.2. Ev Sahibi Ülkedeki Eğitim Programlarından Yararlanma Düzeyi

Bu konuda 163 katılımcı (%39,5) “Katılıyorum” ve 52 katılımcı (%12,6) “Kesinlikle Katılıyorum” diyerek, 215 kişinin (%52) programlardan tam anlamıyla yararlandığı düşüncesini paylaşmaktadır. Öte yandan, 80 katılımcı (%19,4) “Kesinlikle Katılmıyorum” ve 118 katılımcı (%28,6) “Katılmıyorum” şeklinde yanıt vermiş; böylece toplam 198 kişi (%48), programların kendilerine yeterince uygun olmadığı veya yararlanamadıkları hissini taşımaktadır. Bu dağılım, fikirlerin neredeyse yarı yarıya bölündüğünü göstermektedir.

4.1.4.3. Eğitim Altyapısının (Okullar, Sınıflar, Öğretmenler) Yetersizliği veya İhtiyacı Karşılamaması

190 katılımcı (%46,0) “Katılıyorum” ve 92 katılımcı (%22,3) “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğini işaretleyerek, 282 kişinin (%68,3) eğitim altyapısının yetersiz olduğu veya mevcut imkânların gereksinimleri karşılamadığı görüşünde birleştiğini göstermektedir. Buna karşın, 41 katılımcı (%9,9) “Kesinlikle Katılmıyorum” ve 90 katılımcı (%21,8) “Katılmıyorum” diyerek, 131 kişinin (%31,7) bu yaklaşımı paylaşmadığı görülmektedir. Bu oran, bölgede eğitimle ilgili fiziki ve beşerî kaynağın önemli bir kesim tarafından yeterli bulunmadığını ortaya koymaktadır.

4.1.4.4. Müfredatın Kültürel ve Sosyal İhtiyaçlarla Uyumunun İyileştirilmesi Gerekliliği

Katılımcıların 217’si (%52,5) “Katılıyorum” ve 125’i (%30,3) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde yanıt vererek, toplam 342 kişinin (%82,8) müfredatta iyileştirme yapılması gerektiğini düşündüğünü göstermektedir. Buna karşılık, 21 katılımcı (%5,1) “Kesinlikle Katılmıyorum” ve 50 katılımcı (%12,1) “Katılmıyorum” seçeneğini seçmiş; yani 71 kişi (%17,2) bu gerekliliğe katılmamaktadır. Büyük çoğunluk, eğitim içeriğinin kültürel ve sosyal çeşitliliğe uygun hale getirilmesi gerektiğine inanmaktadır.

4.1.4.5. Yaşanan Travmaların ve Psikolojik Zorlukların Ders Devamlılığı Üzerindeki Etkisi

Bu ifadeye 209 katılımcı (%50,6) “Katılıyorum” ve 53 katılımcı (%12,8) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde yanıt vererek, toplam 262 kişinin (%63,4) psikolojik sorunların öğrenim sürecine engel teşkil ettiğini belirttiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan, 43 katılımcı (%10,4) “Kesinlikle Katılmıyorum” ve 108 katılımcı (%26,2) “Katılmıyorum” tercihini yaparak, 151 kişinin (%36,6) bu tür zorlukların derslere devamı etkilemediğini düşündüğü görülmektedir. Sonuçlar, çoğunluğun travma temelli sorunların akademik katılımı sınırladığına inandığını göstermektedir.

4.1.4.6. Dil Engellerinin Eğitimden Tam Anlamıyla Yararlanmayı Kısıtlaması

Veriler, 221 katılımcının (%53,5) “Katılıyorum” ve 54 katılımcının (%13,1) “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğini seçtiğini; yani 275 kişinin (%66,6) dil yetersizliği nedeniyle eğitimde dezavantaj yaşadığını düşündüğünü göstermektedir. Öte yandan, 35 katılımcı (%8,5) “Kesinlikle Katılmıyorum” ve 103 katılımcı (%24,9) “Katılmıyorum” demiş olup, toplam 138 kişi (%33,4) bu görüşe katılmamaktadır. Bu oranlar, dil sorununun çoğunluk tarafından önemli bir engel olarak algılandığını vurgulamaktadır.

4.1.4.7. Rohingya Dili Konuşan Öğretmenlerin Eğitim Süreçlerine Katkısı

Bu konuda 226 katılımcı (%54,7) “Katılıyorum” ve 71 katılımcı (%17,2) “Kesinlikle Katılıyorum” diyerek, 297 kişinin (%71,9) ana dilde iletişim kurabilmenin eğitim sürecine olumlu katkı sağladığı görüşünü paylaşmaktadır. Buna karşılık, 34 katılımcı (%8,2) “Kesinlikle Katılmıyorum” ve 82 katılımcı (%19,9) “Katılmıyorum” seçeneğini işaretleyerek, 116 kişinin (%28,1) bu düşüncüyü desteklemediği anlaşılmaktadır. Bulgular, önemli bir çoğunluğun anadilde ders veya destek almanın eğitsel engelleri hafifleteceğine inandığını göstermektedir.

4.1.5. Çözüm Önerileri ve Eğitim Entegrasyonu Üzerindeki Etkileri

Bu bölümde, Rohingyaların eğitim sorunlarına yönelik çözüm önerileri ve bu önerilerin eğitim entegrasyonu üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu kapsamda 6 soruya yer verilmiş ve elde edilen bulgular bu konudaki önemli noktaları ortaya koymaktadır.

Tablo 4.5. Çözüm Önerileri ve Eğitim Entegrasyonu Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bulgular Tablosu

ÇE ⁴²⁰		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
ÇE1	n	37	71	224	81
	%	9.0%	17.2%	54.2%	19.6%
ÇE2	n	97	127	143	46
	%	23.5%	30.8%	34.6%	11.1%
ÇE3	n	20	107	229	57
	%	4.8%	25.9%	55.4%	13.8%
ÇE4	n	10	42	225	136
	%	2.4%	10.2%	54.5%	32.9%
ÇE5	n	35	84	229	65
	%	8.5%	20.3%	55.4%	15.7%
ÇE6	n	32	98	205	78
	%	7.7%	23.7%	49.6%	18.9%

4.1.5.1. Eğitim Hakları ve Olanakları Konusunda Bilgi Sahibi Olma Durumu

Toplam 224 katılımcı (%54,2) “Katılıyorum” ve 81 katılımcı (%19,6) “Kesinlikle Katılıyorum” diyerek, 305 kişinin (%73,8) eğitim hakları ve imkânları konusunda bilgi sahibi olduğunu belirtmektedir. Buna karşılık, 37 kişi (%9,0) “Kesinlikle Katılmıyorum” ve 71 kişi (%17,2) “Katılmıyorum” yanıtlarıyla, 108 katılımcı (%26,2) bu bilgiyi yeterli görmediğini ifade etmektedir. Bu dağılım, büyük çoğunluğun kendi bulunduğu ülkedeki eğitim haklarını ve fırsatlarını kısmen veya tamamen bildiğini göstermektedir.

⁴²⁰ Çözüm Önerileri ve Eğitim Entegrasyonu Üzerindeki Etkilerine İlişkin Anket Soruları

4.1.5.2. Güncel Eğitim Düzeyinden Memnuniyet

Verilere göre, 143 katılımcı (%34,6) “Katılıyorum” ve 46 katılımcı (%11,1) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde yanıt vererek, 189 kişinin (%45,7) aldığı eğitim düzeyinden memnun olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, 97 katılımcı (%23,5) “Kesinlikle Katılmıyorum” ve 127 katılımcı (%30,8) “Katılmıyorum” diyerek, 224 kişinin (%54,3) eğitim düzeyinden memnun olmadığını veya tatmin edici bulmadığını göstermektedir. Sonuçlar, bu konuda katılımcıların memnuniyet düzeyinin görece düşük olduğunu düşündürmektedir.

4.1.5.3. Resmi Olmayan veya Dini Eğitim Kurumlarının Eğitim Boşluklarını Tamamlama Rolü

Bu alanda 229 katılımcı (%55,4) “Katılıyorum” ve 57 katılımcı (%13,8) “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğini işaretleyerek, 286 kişinin (%69,2) resmi dışı eğitim kurumlarının kendi eğitim seviyelerini geliştirmede önemli rol oynadığını hissettiğini göstermektedir. Buna karşın, 20 kişi (%4,8) “Kesinlikle Katılmıyorum” ve 107 kişi (%25,9) “Katılmıyorum” diyerek, 127 katılımcı (%30,8) bu görüşe katılmadığını dile getirmiştir. Bu bulgu, özellikle resmi eğitimdeki boşlukları dolduran alternatif kurumların büyük bir kesim tarafından değerli bulunduğunu göstermektedir.

4.1.5.4. Eğitimin Sosyal ve Profesyonel Uyum Süreçlerine Etkisi

Katılımcıların 225’i (%54,5) “Katılıyorum” ve 136’sı (%32,9) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde yanıt vererek, 361 kişinin (%87,4) eğitim sayesinde sosyal hayata ve iş fırsatlarına daha iyi entegre olunabileceğini düşündüğünü göstermektedir. Öte yandan, 10 kişi (%2,4) “Kesinlikle Katılmıyorum” ve 42 kişi (%10,2) “Katılmıyorum” şeklinde yanıt vererek, 52 katılımcı (%12,6) bu görüşe katılmadığını belirtmiştir.

4.1.5.5. Çevrimiçi Eğitimin Erişim Kolaylığı ve Etkinliği

Veriler, 229 katılımcının (%55,4) “Katılıyorum” ve 65 katılımcının (%15,7) “Kesinlikle Katılıyorum” demesiyle, 294 kişinin (%71,1) uzaktan eğitimi iyi bir erişim alternatifi olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Öte yandan, 35 katılımcı (%8,5) “Kesinlikle Katılmıyorum” ve 84 katılımcı (%20,3) “Katılmıyorum” seçeneğini işaretleyerek, 119 katılımcı (%28,9) çevrimiçi eğitimin erişim sorunlarına çözüm sunmadığını ifade etmektedir. Sonuçlar, çoğunluğun uzaktan eğitimin avantajlı yönlerine vurgu yaptığını ortaya koymaktadır.

4.1.5.6. Uzaktan Eğitim için Teknik Altyapı (İnternet ve Cihaz) Yeterliliği

Bu başlıkta 205 katılımcı (%49,6) “Katılıyorum” ve 78 katılımcı (%18,9) “Kesinlikle Katılıyorum” diyerek, 283 kişinin (%68,5) internet ve cihazlar açısından uzaktan eğitime hazır olduğunu düşündüğünü göstermektedir. Buna karşın, 32 kişi (%7,7) “Kesinlikle Katılmıyorum” ve 98 kişi (%23,7) “Katılmıyorum” yanıtlarını vererek, 130 katılımcı (%31,5) gerekli teknolojik donanımı yeterli düzeyde görmediğini belirtmiştir. Bulgular, katılımcıların önemli bir bölümünün uzaktan eğitim için temel kaynaklara erişimi olduğunu, ancak yaklaşık üçte birinin bu olanaklardan yoksun kaldığını yansıtmaktadır.

4.2. Değerlendirme

Bu bölümde, araştırma kapsamında elde edilen bulgular 4 ana hipotez ve 14 alt hipotez çerçevesinde değerlendirilmiş ve sonuçlar bu doğrultuda analiz edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda tüm hipotezler desteklenmiş, yalnızca H2.2 numaralı alt hipotez desteklenmemiştir.

4.2.1. Hukuki, İdari, Ekonomik ve Siyasi Faktörlerin Eğitim Hakkı Üzerindeki Etkisi

H1: *Hukuki engeller, kısıtlayıcı politikalar ve finansal yetersizlikler, Rohingyaların eğitime erişimini önemli ölçüde kısıtlamakta ve akademik geleceklerini olumsuz etkilemektedir.*

Araştırma bulguları, Rohingya topluluğunun eğitim hakkına erişiminde en önemli engellerin hukuki ve idari faktörler olduğunu göstermektedir. Yasal belge eksikliği, hareket kısıtlamaları ve ekonomik imkânsızlıklar gibi unsurlar eğitime erişimde ciddi sorunlar yaratmaktadır. Özellikle yasal belgelerin eksikliği nedeniyle kayıt sürecinin zorlaşması ve ekonomik nedenlerle eğitimden kopmaların yaşanması dikkat çekmektedir. Ayrıca, devlet desteğinin ve uluslararası yardımların yetersizliği, eğitim masraflarını karşılamayı zorlaştırmaktadır. Veriler, bu bulguların araştırma hipotezlerini desteklediğini göstermektedir.

H1.1: *Belge eksikliği ve diploma denklik süreçlerindeki zorluklar, Rohingyaların okullara ve üniversitelere kayıt yaptırmasını zorlaştırmaktadır.*

Araştırma verilerine göre, katılımcıların %77'si yasal belge eksikliğinin eğitime erişimde ciddi bir engel olduğunu belirtmiştir. Yükseköğretime erişimde denklik sürecinin zorlukları da katılımcılar tarafından dile getirilmiş, %67,8'lik bir oran önceki eğitimlerinin denkliğini almanın zor olduğunu ifade etmiştir. Bu durum, eğitim hakkının yalnızca teoride değil, pratikte de ihlal edildiğini göstermektedir.

H1.2: *Ev sahibi ülkelerin hareket kısıtlamaları ve kamplardan çıkış yasağı gibi politikaları, Rohingyaların eğitim kurumlarına erişimini sınırlandırmaktadır.*

Kamplarda yaşayan Rohingyalar için eğitim kurumlarına fiziksel erişim, ciddi bir sorun olarak görülmektedir. Araştırmaya katılanların %67,8'i, ev sahibi ülkelerdeki idari kısıtlamaların eğitime erişimlerini doğrudan olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Kampların izole yapısı ve seyahat kısıtlamaları, öğrencilerin fiziksel olarak okullara ulaşmasını zorlaştırmaktadır.

H1.3 : *Devlet desteğinin ve uluslararası finansal yardımların yetersizliği, öğrencilerin eğitimlerini sürdürmesini zorlaştırmaktadır.*

Ekonomik desteklerin yetersizliği, öğrencilerin eğitimlerini sürdürebilme şansını ciddi şekilde etkilemektedir. Araştırmada, katılımcıların %65,1'i mevcut maddi yardımların eğitim ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz olduğunu belirtmiştir. Özellikle burs

imkânlarının sınırlı olması ve mülteci öğrencilere yönelik özel finansman modellerinin eksikliği, bu sorunu daha da derinleştirmektedir.

H1.4 : *Zor ekonomik koşullar, çocuk işçiliği ve erken evlilik gibi faktörler nedeniyle okulu bırakma oranlarını artırmaktadır.*

Katılımcıların %76,5'i, çevrelerinde çocuk işçiliğinin yaygın olduğunu ve bunun kendi eğitimlerine yönelik algıları üzerinde olumsuz bir etkisi bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların %55,4'ü, ailelerinin eğitimi bırakıp çalışmaya başlamaları yönünde baskı yaptığını ifade etmiştir. Ek olarak, ekonomik sıkıntılar nedeniyle çocuk işçiliğinin yaygınlaşması ve erken yaşta evliliklerin, özellikle kız çocuklarının eğitimine devam etmesini engellediği ortaya konmuştur (%71,6). Bu bulgular, ekonomik faktörlerin eğitime erişimde doğrudan ve güçlü bir engel teşkil ettiğini açıkça göstermektedir.

Rohingya öğrencilerin eğitime erişimini belirleyen temel faktörlerden biri, hukuki ve idari prosedürlerin karmaşıklığıdır. Pasaport, kimlik kartı ve oturma izni gibi belgelerin eksikliği, mültecilerin eğitime katılımını sınırlayan en büyük engellerden biri olarak görülmektedir. Ayrıca, ekonomik zorluklar, çocuk işçiliği ve erken evlilik gibi faktörler, eğitime devamlılığı büyük ölçüde etkilemektedir.

Kamplarda yaşayan Rohingya öğrencilerin eğitim hakkına erişimini kolaylaştırmak için ev sahibi ülkelerin belirli yasal düzenlemeler yapması gerekmektedir. Özellikle, eğitim hakkının temel bir insan hakkı olduğu dikkate alınarak, mülteci statüsündeki öğrenciler için alternatif kayıt prosedürleri oluşturulmalı ve denklik süreçleri daha erişilebilir hâle getirilmelidir. Bunun yanı sıra, eğitim destek fonlarının artırılması, burs programlarının genişletilmesi ve mülteciler için özel finansman modellerinin geliştirilmesi, ekonomik engellerin aşılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Elde edilen veriler, eğitimin hukuki, idari ve ekonomik kısıtlamalarla ciddi şekilde engellendiğini göstermektedir. Ev sahibi ülkelerin eğitim politikalarını Rohingya mültecilerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yeniden şekillendirmesi, eğitim hakkının güvence altına alınması açısından kritik bir gerekliliktir. Aynı zamanda,

uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri, finansal destekleri artırarak mülteci öğrencilerin eğitim hayatlarını sürdürebilmelerine yardımcı olmalıdır.

4.2.2. Eğitim Hakkının Gerçekleşmesinde Sosyal ve Kültürel Zorluklar

H2: *Ayrımcılık, etnik köken ve sosyal statü gibi faktörler, Rohingyaların eğitimde fırsat eşitliği elde etmesini engellemektedir.*

Araştırma bulguları, Rohingya topluluğunun eğitim hakkına erişiminde sosyal ve kültürel zorlukların da önemli bir engel olduğunu göstermektedir. Ayrımcılık, kadın-erkek rolleri, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve ekonomik koşullar, öğrencilerin eğitime katılımını olumsuz etkilemektedir. Katılımcıların çoğu, etnik kimlikleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Ayrıca, erken evlilik gibi faktörler eğitimini sınırlandırmaktadır. Veriler, bu bulguların çoğunlukla araştırma hipotezlerini desteklediğini göstermektedir.

H2.1: *İrk temelli ayrımcılık ve etnik kimlik, Rohingyaların eğitimde adil fırsatlar elde etmesini zorlaştırmaktadır.*

Araştırma bulguları, katılımcıların %78,7'sinin ayrımcılığın eğitim fırsatlarını olumsuz etkilediğini düşündüğünü göstermektedir. Özellikle bazı ülkelerde Rohingyalara yönelik ayrımcı politikalar ve toplumsal dışlanma, eğitime katılım oranlarını düşürmektedir. Eğitim kurumlarında etnik kimlik temelli ayrımcılığın var olması, öğrencilerin akademik süreçlerden eşit şekilde yararlanmasını zorlaştırmaktadır.

H2.2 : *Rohingyalar, anavatanlarını terk ettikten sonra daha düşük eğitim olanaklarıyla karşılaşmakta, bu da akademik ilerlemelerini olumsuz etkilemektedir.*

katılımcıların %45,5'inin anavatanlarında daha iyi eğitim olanaklarına sahip olduklarını düşündüğünü, %54,5'inin ise eğitimde herhangi bir fark olmadığını veya göç ettikleri ülkelerde daha iyi olanaklara sahip olduklarını belirttiğini göstermektedir. Ancak Myanmar'ın Rohingya toplumunu tanımaması ve her ülkede çeşitli eğitim sorunlarının bulunması nedeniyle bu bulgular, ilgili hipotezi desteklememiştir.

H2.3 : *Ailelerin eğitim düzeyi, ekonomik durumu ve kadın-erkek rolleri, çocukların okula devam etme olasılığını doğrudan etkilemektedir.*

Katılımcıların %64,1'i ebeveynlerinin eğitim düzeyinin kendi eğitim süreçlerini doğrudan etkilediğini belirtmiştir. Özellikle eğitim düzeyi düşük olan ebeveynlerin, çocuklarını okula göndermekte daha isteksiz olduğu veya ekonomik nedenlerden dolayı eğitim yerine çalışmaya yönlendirdiği görülmektedir. Kadınların eğitim süreçlerine katılımını sınırlayan faktörler çok boyutlu olup, başta kadın-erkek normları olmak üzere erken yaşta evlilikler, ekonomik yetersizlikler, cinsel taciz ve kaçırılma gibi güvenlik tehditleri belirleyici rol oynamaktadır. Katılımcıların %71,6'sı, özellikle erken yaşta yapılan evliliklerin kız çocuklarının eğitime devam etmelerini engellediğini belirtmiştir. Bu durum, kadının kamusal alanda varlığını sınırlandıran geleneksel normların yanı sıra, eğitimin ekonomik bir maliyet olarak görülmesi ve eğitim ortamlarının yeterince güvenli bulunmaması gibi etkenlerle daha da pekişmektedir.

Eğitimde fırsat eşitsizliği, sadece ekonomik ve hukuki faktörlerle değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel engellerle de şekillenmektedir. Etnik kimlik nedeniyle yaşanan ayrımcılık, Rohingya öğrencilerin eğitim sistemine entegrasyonunu zorlaştırmakta ve eğitim süreçlerinde motivasyon kaybına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra, ailelerin sosyo-ekonomik durumu ve eğitim seviyeleri, çocuklarının eğitim hayatına doğrudan etki etmekte, eğitim hakkının kullanımı konusunda belirleyici bir rol oynamaktadır.

Özellikle kadınların eğitim süreçlerinde karşılaştıkları engeller, araştırmanın en dikkat çekici bulgularından biridir. Erken evlilik ve ekonomik yetersizlikler, cinsel taciz ve kaçırılma gibi güvenlik tehditleri gibi faktörler, kadınların eğitim hakkını kullanmasını sınırlandırmaktadır.

4.2.3. Dil, Psikolojik Faktörler ve Akademik Altyapının Eğitim Üzerindeki Etkisi

H3: *Eğitim altyapısındaki yetersizlikler, ev sahibi ülkenin diline yeterince hâkim olamama ve travmatik deneyimler, Rohingya öğrencilerin eğitimden tam anlamıyla faydalanmasını zorlaştırmaktadır.*

Araştırma bulguları, eğitim altyapısının eksikliği, dil bariyerleri ve psikolojik faktörlerin Rohingya öğrencilerin eğitim süreçlerine katılımını olumsuz etkilediğini göstermektedir. Yetersiz eğitim altyapısı, sınıf ortamlarının eksikliği ve nitelikli öğretmen sayısının azlığı, eğitimin kalitesini düşürmektedir. Dil engeli ise öğrencilerin dersleri anlamasını ve öğretmenlerle iletişimini zorlaştırarak akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, travmatik deneyimler ve entegrasyon zorlukları, öğrencilerin motivasyonlarını düşürmekte ve okula uyumlarını zorlaştırmaktadır. Veriler, bu bulguların araştırma hipotezlerini desteklediğini göstermektedir.

H3.1: *Uygun eğitim programlarının eksikliği, Rohingyaların yükseköğretime erişimini kısıtlamaktadır.*

Katılımcıların %52,5'i, yükseköğretime erişimin yetersiz olduğunu ve mevcut eğitim programlarının Rohingyaların ihtiyaçlarına tam olarak cevap vermediğini belirtmiştir. Yükseköğretime yönelik özel destek programlarının eksikliği, öğrencilerin akademik kariyerlerini sürdürmesini zorlaştırmaktadır.

H3.2 : *Okul, öğretmen ve eğitim materyali eksikliği gibi altyapı sorunları, sağlanan eğitimin kalitesini düşürmektedir.*

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların %68,3'ü eğitim altyapısının yetersiz olduğunu düşünmektedir. Özellikle mülteci kamplarında bulunan öğrenciler, yeterli sınıf, öğretmen ve ders materyali eksikliği nedeniyle eğitime tam anlamıyla katılamamaktadır. Eğitim olanaklarının sınırlılığı, öğrencilere sağlanan fırsatların azalmasına neden olmaktadır.

H3.3: *Ev sahibi ülkenin diline yeterince hâkim olamama, öğrencilerin dersleri anlamasını zorlaştırırken, kendi dillerini konuşan öğretmenlerin varlığı bu zorlukları azaltabilir.*

Katılımcıların %66,6'sı, dil engelinin eğitime erişimi zorlaştırdığını belirtmiştir. Ev sahibi ülkelerdeki resmî eğitim diliyle Rohingyaların anadilinin farklı olması, öğrencilerin dersleri takip etmesini güçleştirmektedir. Ancak, araştırma bulguları aynı zamanda anadil desteği sunan öğretmenlerin öğrenciler üzerindeki olumlu etkisini de

ortaya koymaktadır. Katılımcıların %71,9'u, Rohingya dilini konuşan öğretmenlerin varlığının eğitim sürecini kolaylaştıracağını düşünmektedir.

H3.4: *Zorla yerinden edilme, savaş ve şiddet gibi travmatik deneyimler, öğrencilerin akademik performanslarını ve okula devam etme motivasyonlarını olumsuz etkilemektedir.*

Katılımcıların %63,4'ü, travmatik deneyimlerin eğitim süreçlerini olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. savaş, göç ve şiddet olaylarına maruz kalan öğrencilerde, travmatik yaşantıların bir sonucu olarak akademik performansta azalma ve dikkat dağınıklığı gibi bilişsel zorluklar ortaya çıkabilmektedir. Psikolojik destek mekanizmalarının eksikliği, öğrencilerin eğitimden kopma riskini artırmaktadır.

Eğitim altyapısının yetersizliği, öğretmen eksikliği ve ders materyallerinin sınırlı olması, eğitim sürecini sekteye uğratan temel sorunlar arasında yer almaktadır. Bu durum, özellikle mülteci kamplarında eğitim gören öğrenciler için büyük bir dezavantaj oluşturmaktadır. Eğitime erişimin yalnızca bir hak olarak tanınması yeterli değildir; bu hakkın pratikte kullanılabilir olması için eğitim altyapısının güçlendirilmesi gerekmektedir.

Dil engeli, öğrencilerin akademik başarısını etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Eğitim sürecinde çift dilli programların uygulanması, dil destek programlarının artırılması ve anadil bilen öğretmenlerin görevlendirilmesi, öğrencilerin dersleri daha iyi anlamalarına yardımcı olabilir. Özellikle erken yaşlarda dil eğitimi alan Rohingya çocuklarının, eğitim sistemine entegrasyonlarının daha başarılı olduğu gözlemlenmiştir.

Psikolojik faktörler ise eğitimde sürekliliği ve akademik başarıyı etkileyen bir diğer önemli bileşendir. Mülteci öğrenciler için psikososyal destek programlarının yaygınlaştırılması ve rehberlik hizmetlerinin güçlendirilmesi, öğrencilerin eğitime devam etme motivasyonlarını artıracaktır. Öğrencilerin savaş, göç ve şiddet gibi travmatik olaylardan etkilenmesini minimize etmek için okullarda psikolojik danışmanlık hizmetlerinin sunulması gerekmektedir.

Sonuç olarak, eğitim hakkının tam anlamıyla sağlanabilmesi için yalnızca fiziksel erişimin değil, aynı zamanda öğrencilerin dil, psikolojik durum ve akademik altyapı açısından desteklenmesi de büyük önem taşımaktadır. Ev sahibi ülkelerin mülteci öğrencilere yönelik dil destek programları geliştirmesi, eğitim altyapısını iyileştirmesi ve psikososyal destek mekanizmalarını güçlendirmesi, Rohingya öğrencilerin eğitim süreçlerine daha sağlıklı bir şekilde devam etmelerini sağlayacaktır.

4.2.4. Çözüm Önerileri ve Eğitim Entegrasyonu Üzerindeki Etkileri

H4: *Uzaktan eğitim ve resmi olmayan okullar gibi alternatif çözümler, Rohingyaların eğitim fırsatlarını artırabilir; ancak bu çözümlerin başarılı olması, gerekli kaynakların sağlanması ve resmi tanınırlıkla doğrudan ilişkilidir.*

Araştırma bulguları, alternatif eğitim modellerinin Rohingyaların eğitim hakkına erişimini artırabileceğini göstermektedir. Özellikle uzaktan eğitim, fiziksel ve yasal engellerle karşılaşan Rohingyalar için önemli bir fırsat olarak öne çıkmaktadır. Ancak internet ve dijital cihaz eksikliği bu modelin uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Resmi olmayan okullar ve dini eğitim kurumları da önemli bir alternatif olsa da akademik geçerliliklerinin olmaması öğrencilerin ilerlemesini sınırlandırmaktadır. Veriler, bu bulguların araştırma hipotezlerini çoğunlukla desteklediğini göstermektedir.

H4.1: *Uzaktan eğitim, okullara erişimde zorluk yaşayan Rohingya öğrenciler için etkili bir çözüm olabilir; ancak bu modelin başarılı olması için internet ve dijital cihazların sağlanması gerekmektedir.*

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların %71,1'i uzaktan eğitimi eğitim erişimi için önemli bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Ancak %31,5'lik bir kesim, internet bağlantısı veya uygun cihaz eksikliği nedeniyle bu modelin kendileri için pratik olmadığını belirtmiştir. Bu durum, uzaktan eğitimin geniş kapsamlı bir çözüm olarak uygulanabilmesi için altyapının güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

H4.2 : *Resmi olmayan veya dini eğitim veren okullar, eğitim açığını kapatabilir; ancak bu kurumların tanınmaması, öğrencilerin akademik ve mesleki ilerlemesini sınırlayabilir.*

Araştırma verileri, katılımcıların %69,2'sinin resmi olmayan okulların eğitim açığını kapattığını düşündüğünü göstermektedir. Bununla birlikte, resmî eğitim sistemine entegre olmayan bu kurumların mezunları, denklik eksikliği nedeniyle yükseköğretime veya meslek edindirme programlarına devam etmekte zorlanmaktadır.

H4.3 : *Rohingya öğrencilerinin eğitimden duyduğu memnuniyet, eğitim hakları ve fırsatları konusundaki bilinç düzeylerine bağlıdır. Ayrıca, eğitim, topluma entegrasyonlarını ve sosyal-mesleki fırsatlarını iyileştirmede önemli bir rol oynamaktadır.*

Katılımcıların %73,8'i yaşadıkları ülkedeki eğitim hakları ve olanakları hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmiştir. Ancak, eğitim sürecinden memnun olanların oranı %45,7'de kalmıştır. Bu durum, eğitimde fırsat eşitliği algısının düşük olduğunu ve mevcut eğitim sistemlerinin mülteci toplulukları için yeterince kapsayıcı olmadığını göstermektedir. Eğitimin sosyal ve mesleki entegrasyona katkısı konusunda ise %87,4'lük bir oran, eğitim sayesinde iş ve sosyal fırsatlarının arttığını düşünmektedir. Bu bulgu, eğitimin yalnızca bireysel bir kazanım değil, aynı zamanda toplumsal uyum ve kalkınma açısından kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Alternatif eğitim modelleri, özellikle mülteci topluluklarının eğitime erişimini artırmada önemli bir rol oynayabilir. Ancak, bu çözümlerin uzun vadeli başarıya ulaşabilmesi için bazı temel eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Uzaktan eğitimin etkin bir çözüm sunabilmesi için teknik altyapı, internet erişimi ve dijital araçların sağlanması gerekmektedir. Resmi olmayan eğitim kurumlarının akademik geçerliliğinin artırılması ve ulusal eğitim sistemine entegrasyonu sağlanmalıdır.

Ayrıca, eğitim fırsatlarının genişletilmesiyle ilgili farkındalık çalışmalarının artırılması, Rohingya öğrencilerinin eğitime daha motive bir şekilde katılım göstermelerini sağlayabilir. Topluma entegrasyonun artırılması için eğitim politikalarının kültürel duyarlılığı göz önünde bulundurarak oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, ev sahibi ülkeler, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları arasında daha güçlü işbirlikleri geliştirilmelidir.

BÖLÜM V

SONUÇ

Bu çalışma, eğitim hakkının evrensel ve devredilemez niteliğini temel alarak, Rohingya halkının bu haktan nasıl sistematik biçimde mahrum bırakıldığını insan hakları bağlamında derinlemesine incelemiştir. Araştırma bulguları, eğitimin sadece bireyin gelişimi için değil, aynı zamanda bir toplumun kimliğini koruyarak geleceğini inşa etmesi açısından taşıdığı önem açıkça ortaya konmuştur.

Rohingya halkı, Myanmar'daki tarihsel dışlanmışlık sürecinin bir sonucu olarak vatandaşlıktan yoksun bırakılmış, eğitim başta olmak üzere temel haklardan mahrum edilmiştir. Bu durum, yalnızca ülke sınırları içinde değil, göç ettikleri ülkelerde de devam etmekte; Bangladeş, Malezya, Hindistan ve Pakistan gibi ülkelere karşılaştıkları hukuki, idari ve toplumsal engeller nedeniyle eğitim hakkı, onlar için hâlâ erişilmesi zor bir ideal olmaya devam etmektedir.

Rohingya nüfusuna ev sahipliği yapan ülkelerin büyük çoğunluğu 1951 tarihli Mülteci Sözleşmesi'ne taraf değildir; bu nedenle Rohingyaları resmî mülteci statüsünde tanımadıklarını ileri sürerek sorumluluklarını sınırlı tutmaya çalışırlar. Oysa aynı devletlerin pek çoğu, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi gibi temel insan hakları metinlerine taraftır. Bu bağlamda, yalnızca Mülteci Sözleşmesi'ne taraf olmamak, diğer uluslararası yükümlülükleri yerine getirmeme gerekçesi olamaz. Bu yaklaşım uzun vadeli ve kurumsal destek gerektiren eğitim alanında derin boşluklar doğurmakta; kâğıt üzerinde güvence altına alınmış hakların fiilen uygulanmasını engellemektedir.

Araştırma bulguları, eğitim hakkının tanınmasının yalnızca mevzuatla değil, eş zamanlı olarak siyasi irade, kaynak tahsisi ve statü temelli çözüm üretme kapasitesiyle

ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu nedenle Rohingyaların eğitim hakkına erişimi, bireysel yardım programlarından ziyade, devletler arası iş birliği, hukuki tanınma ve insan haklarına dayalı kamu politikaları ile güvence altına alınmalıdır. Aksi hâlde bu hak, sürdürülebilir olmayan geçici çözümler arasında kaybolmaya devam edecektir.

Rohingya halkının eğitim hakkına erişiminin yalnızca bireysel engellerle değil; yapısal dışlanma, hukuki tanınmama ve uluslararası eşitsizliklerle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Eğitim hakkı, evrensel insan hakları belgelerinde açıkça güvence altına alınmış olmasına rağmen, vatansız ve mülteci topluluklar söz konusu olduğunda uygulamada büyük oranda görmezden gelinmektedir. Rohingyalar, hem kendi ülkelerinde sistematik olarak haklardan yoksun bırakılmış hem de sığındıkları ülkelerde yasal statüden mahrum bırakıldıkları için bu hakka erişimde ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Eğitim, yalnızca formel bir süreç değil; tanınma, güvenlik ve aidiyetin bir göstergesidir. Bu göstergelerin yokluğunda, eğitim hakkı da soyut bir ilke olmaktan öteye geçememektedir.

Araştırmanın anket verileri ile diaspora literatüründeki bulgular bir arada değerlendirildiğinde, hukuki tanınma eksikliğinin Rohingya çocuklarının eğitim hakkına erişiminde en temel ve çok katmanlı engeli oluşturduğu açıkça görülmektedir: Kimlik belgelerinin bulunmayışı, vatandaşlık statüsünün yokluğu ve diplomaların tanınmaması, araştırmaya katılanların %77'sine göre eğitim süreçlerini doğrudan sekteye uğratmakta; denklik prosedürlerinin karmaşıklığı ise %67,8 oranında ortaöğretim sonrası eğitime geçişi neredeyse imkânsız kılmaktadır. Diaspora literatürü bu bulguları destekleyerek Bangladeş'te Rohingyaların yalnızca "Myanmar'dan zorla yerinden edilmiş kişiler"⁴²¹ olarak sınıflandırılmasının, ulusal eğitim sistemine entegrasyonu engellediğini; Malezya ve Pakistan gibi ülkelerde resmi mülteci statüsünden yoksun olmanın, kalıcı hukuki bariyerler yaratarak okul kayıtlarını ya zorlaştırdığını ya da tamamen engellediğini göstermektedir. Böylece, hukuki belirsizliğin hem fiilî hem de yapısal düzeyde eğitimin sürekliliğini kırılganlaştırdığı, eğitim hakkının yalnızca bir kuruma kabul edilme meselesi değil, aynı zamanda tanınmış bir kimlik ve resmî statü temelinde güvence altına alınması gerektiği gerçeği tutarlı biçimde ortaya konulmaktadır.

⁴²¹ UNHCR, "Joint Government of Bangladesh - UNHCR Population Factsheet as of January 2025".

Araştırmanın anket sonuçları ile diaspora literatüründeki bulgular, ekonomik engellerin Rohingya çocuklarının eğitimi üzerinde nasıl çok katmanlı ve yıkıcı bir etki yarattığını net biçimde ortaya koymaktadır: Yetersiz maddi destek, eğitim materyallerine ve okul ulaşımına erişimi sınırlarken, aileleri geçindirme baskısı çocukları erken yaşta işgücüne katılmaya zorlamakta; bölgede çocuk işçiliği oranı %76,5 gibi alarm verici bir seviyeye yükselmektedir. Katılımcıların %65’inden fazlası, mevcut insani yardımların eğitim giderlerini karşılamada yetersiz kaldığını belirtmiş; diaspora literatürü de Pakistan ve Malezya gibi ülkelerde Rohingya ailelerinin, yasal çalışma kısıtlamaları ve düşük ücretli işlere mahkûmiyet nedeniyle çocuklarını okula göndermek yerine gelir getirici işlere yönlendirdiğini vurgulamıştır. Kız çocukları ise ekonomik yoksunluk, güvenlik kaygıları ve taciz ya da kaçırılma riski gibi nedenlerle erken yaşta evliliğe sürüklenmekte; bu da eğitim haklarına erişimlerini engellemektedir. Böylelikle araştırma verileri ile literatür, eğitim hakkının sağlam bir ekonomik güvenceyle mümkün olabileceğini, aksi hâlde eğitimin sürdürülebilirliğinin ve kalitesinin ciddi biçimde zedelendiğini tutarlı biçimde ortaya koymaktadır.

Araştırmanın anket bulguları ile diaspora literatüründeki gözlemler, sosyal ve kültürel bariyerlerin Rohingya çocuklarının eğitime erişiminde ne denli belirleyici olduğunu çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Etnik temelli ayrımcılık, toplumsal önyargılar ve dışlayıcı pratikler, çocukların okullarda kendilerini güvende hissetmelerini engellediği gibi kolektif katılımı da zayıflatmaktadır; nitekim katılımcıların %78’inden fazlası okul ortamlarında etnik kökenleri nedeniyle sistematik ayrımcılığa maruz kaldıklarını bildirmiştir. Diaspora çalışmalarında sıklıkla vurgulanan “kimlik temelli dışlanma” olgusu, Tayland ve Malezya gibi geçici barınma ülkelerinde akran zorbalığı ve toplumsal ayrımcılık biçiminde somutlaşmakta, Rohingya çocuklarının okula devamını ve eğitim motivasyonunu psikolojik olarak sarsmaktadır. Dil engeli de bu tabloyu ağırlaştıran yapısal bir faktördür: Rohingya dilinin standart yazılı formdan yoksun oluşu ve ev sahibi ülke dillerine hâkimiyet eksikliği, eğitim materyali ile nitelikli öğretmen yetersizlikleriyle birleştiğinde akademik başarıyı doğrudan düşürmektedir. Böylece eğitim hakkı yalnızca fiziki erişim bakımından değil, içerik ve kalite düzeyinde de ciddi biçimde erozyona uğramakta; diaspora literatüründe altı çizilen “çift yönlü uyum” gerekliliği (hem ev sahibi toplumun kapsayıcılığı hem de

öğrencinin dilsel-kültürel destek alması) sağlanmadıkça bu hak sürdürülebilir olmaktan uzak kalmaktadır.

Psikolojik faktörler, eğitim hakkına erişimde genellikle göz ardı edilen ancak diaspora literatüründe giderek daha fazla vurgulanan hayati bir boyuttur. Zorla yerinden edilme, savaş ve etnik temizlik gibi travmatik deneyimlerin etkisi altındaki Rohingya çocukları, yalnızca fiziki erişim açısından değil, aynı zamanda öğrenmeye elverişli zihinsel ve duygusal bir durumda olma açısından da ciddi engellerle karşı karşıyadır. Araştırmaya katılan Rohingya bireylerin %63,4'ü, yaşadıkları travmaların eğitimle bağlarını zayıflattığını açıkça ifade etmiştir. Özellikle göç sonrası ortamlarda psiko-sosyal destek mekanizmalarının yetersizliği, çocukların öğrenme motivasyonunu ve okul başarılarını doğrudan olumsuz etkilemektedir. Diasporada yaşayan çocukların travmaya maruz kalma düzeylerinin, öğrenme süreçlerinde kalıcı etkiler yarattığı ve bu etkinin zamanla toplumsal dışlanma, düşük özgüven ve eğitimden erken kopuş gibi sonuçlara yol açtığı belirtilmektedir. Anket verileri, bu akademik bulguları desteklemekte ve aynı zamanda öğrenmeye hazır bir zihinsel ve duygusal durumu da içerdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Rohingya çocukları için bu koşullar sıklıkla sağlanamamakta; psiko-sosyal destekten yoksunluk ise eğitimi sürdürülebilir olmaktan uzaklaştırmaktadır.

Bu çerçevede alternatif eğitim modellerine ilişkin bulgular da kayda değerdir. Uzaktan öğretim platformları, topluluk temelli okullar ve gayriresmî öğrenim merkezleri, Rohingya toplumunun eğitime erişimine sınırlı da olsa umut vadetmektedir. Ancak bu modellerin uzun vadeli başarısı; nitelikli teknik altyapının oluşturulmasına, dijital eşitsizliklerin giderilmesine ve kurumsal akreditasyonun sağlanmasına doğrudan bağlıdır. Nitekim araştırma verileri, katılımcıların %71'inin uzaktan eğitimi olumlu karşıladığını göstermekte; buna karşın %31'lik bir kesim uygun cihaz, kesintisiz internet bağlantısı ya da elektrik erişimi bulunmadığı için bu hizmetlerden yararlanamamaktadır. Ayrıca resmî akreditasyona sahip olmayan okullardan alınan sertifikaların tanınmaması, Rohingya öğrencilerini yükseköğretime geçiş ve mesleki yeterlilik belgelendirme süreçlerinde yeniden dezavantajlı konuma itmektedir.

Son olarak bu araştırma, eğitim hakkının, yalnızca okul kapılarının açık olmasıyla değil; bu kapıların her birey için eşit koşullarda ulaşılabilir, sürdürülebilir ve anlamlı

olmasıyla mümkün hale geleceğini göstermektedir. Rohingya halkının eğitim hakkını teminat altına almak, yalnızca bir insan hakları yükümlülüğü değil, aynı zamanda bu halkın yaşadığı on yıllarca süren adaletsizliğe karşı gecikmiş bir telafi niteliği taşımaktadır. Kimlik belgelerinin sağlanması, denklik işlemlerinin kolaylaştırılması, eğitim altyapısının güçlendirilmesi, dil desteklerinin yaygınlaştırılması ve psiko-sosyal rehabilitasyon hizmetlerinin sunulması bu sürecin en temel yapı taşlarıdır. Ancak bu adımların başarıya ulaşabilmesi, yalnızca ev sahibi ülkelerin değil, aynı zamanda uluslararası toplumun kolektif iradesine, sorumluluk paylaşımına ve uzun vadeli stratejik bağlılığına bağlıdır.

Bu çalışmanın sunduğu bulgular, hem karar alıcılara hem de insan hakları savunucularına yol gösterici niteliktedir. Eğitim hakkı, mazlum bir topluluğun karanlık bir geçmişten daha aydınlık bir geleceğe yürümesinin en güçlü anahtarıdır. Rohingya halkının bu temel haktan mahrum bırakılmaması, yalnızca onların değil, insanlığın ortak vicdanının onurunu korumak anlamına gelmektedir.

5.1. Tavsiyeler

Bu çalışma, Rohingya halkının eğitim hakkına erişiminin sadece pedagojik bir mesele değil, aynı zamanda hukuki, toplumsal ve insani bir sorumluluk alanı olduğunu ortaya koymuştur. Bu doğrultuda aşağıdaki genel öneriler sunulmaktadır:

- Eğitim hakkının koşulsuz tanınması gereklidir. Vatandaşlık statüsüne bakılmaksızın her bireyin temel eğitim haklarına erişimi güvence altına alınmalı; eğitim, bir lütuf değil, insan olmanın doğal sonucu olarak ele alınmalıdır.
- Hukuki ve idari engeller kaldırılmalıdır. Kimliksiz bırakılan ve statüsüzleştirilen Rohingyaların eğitime erişimi, ancak bu engellerin giderilmesiyle mümkün olabilir. Eğitim sistemleri, dışlayıcı değil kapsayıcı biçimde yeniden yapılandırılmalıdır.
- Uluslararası hukuk hayata geçirilmelidir. Rohingyaların yaşadığı ihlaller, uluslararası belgelerde açıkça tanımlanmış hakların sistematik ihlalidir. Bu nedenle, söz konusu belgelerin yalnızca varlığı değil, uygulamaya geçirilmesi esastır.
- Arakan meselesi gündemde tutulmalı ve takip edilmelidir. Myanmar'da yaşananlar yalnızca bir ülkenin iç sorunu değil, küresel insanlık vicdanını ilgilendiren bir trajedidir. Bu nedenle Arakan dosyası sürekli izlenmeli ve unutturulmamalıdır.

- Rohingyaların sesi duyulmalı, kimlikleri tanınmalıdır. Bulundukları ÷lkelerde sosyal statü, hukukî haklar ve kültürel tanınma sağlanmalı; görünürlükleri artırılarak maruz kaldıkları sessizlik duvarı aşılmalıdır.
- Uluslararası dayanışma güçlendirilmelidir. Eğitim hakkının hayata geçmesi, sadece yerel otoritelerin değil, aynı zamanda uluslararası toplumun ortak sorumluluğudur. Dayanışma, hem maddi kaynak hem de siyasi irade gerektirir.

REFERANSLAR

- Adhikari, Deepak. "Rohingya Refugees in Nepal Battle for Survival". Anadolu Ajansı, 28 Eylül 2017. <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/rohingya-refugees-in-nepal-battle-for-survival/922072> (erişim 20 Ocak 2025).
- Akther, Jarin. "Educational Inequality and Emancipation: A Rohingya Case Study". International Review of Education 70, sy 3 (01 Haziran 2024): 397-415. <https://doi.org/10.1007/s11159-023-10056-4>.
- Alam, Mohamed Ashraf. "A Study of Etymology of Arakan, Rohingya and Rakhine", 15 Ocak 2020. <https://rohingyakhobor.com/mdocs-posts/a-study-of-etymology-of-arakan-rohingya-and-rakhine/>.
- Alam, Mohammed Ashraf. "A Short Historical Background of Arakan". Chittagong: Arakan Historical Society, 1999. <https://weknowrohingya.wordpress.com/wp-content/uploads/2021/05/a-short-historical-background-of-arakan.pdf>.
- Alam, Sorwar. "Top Rohingya: Hosting Countries - Infographic". Anadolu Ajansı, 24 Ağustos 2019. <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/infographic-top-rohingya-hosting-countries/1563674> (erişim 18 Ocak 2025).
- Alchatib, Satria Rizaldi. "The Political and Economic Impacts of Rohingya Refugee Crisis: Challenges and Opportunities of Humanitarian Intervention in Post-Conflict Space". Insignia: Journal of International Relations, 07 Mart 2021, 88-101. <https://doi.org/10.20884/1.ins.2021.0.0.3904>.
- Aljazeera. "UN to Halve Rohingya Food Aid in Bangladesh amid Funding Crunch". Aljazeera, 06 Mart 2025. <https://www.aljazeera.com/news/2025/3/6/un-to-halve-rohingya-food-aid-in-bangladesh-amid-funding-crunch> (erişim 23 Mart 2025).
- . "لاكروا: ملحة الروهينغا المأساوية في جنوب شرق آسيا". [LaCroix: Melhemetü'r-Rohingya el-me'seviyte fî cenûbi şerk Âsyâ]. Aljazeera, 09 Kasım 2022. <https://aja.ws/epj20w> (erişim 12 Ocak 2025).
- Alsahafi, Morad. "Language Proficiency and Usage among Second- and Third-Generation Rohingya Refugees in Mecca". Journal of Multilingual and Multicultural Development 42, sy 1 (02 Ocak 2021): 37-51. <https://doi.org/10.1080/01434632.2019.1668945>.
- Alyezîdî, Şâlih b. Ruzayk ve Abdü'l-Muhsin b. Fehd es-Seyf. "طبيعة الجالية البرماوية [Tabî'atü'l-câliyye el-Birmâviyye ve'l-hidemât el-muqaddeme lehum fî Mekke el-Mükerreme]". مجلة كلية الخدمة الاجتماعية [Mecelletu Kulliyeti'l-hidme el-]

ictimâ'yye li'd-dirâsât ve'l-buḥûs el-ictimâ'yye – Câmi'atü'l-Fayyûm] 17, sy 17 (01 Ekim 2019): 165-96. <https://doi.org/10.21608/jfss.2019.63158>.

Anadolu Ajansı. “Stateless Rohingya in Sittwe IDP Camps”. Anadolu Ajansı, 22 Temmuz 2015. <https://www.aa.com.tr/en/pg/photo-gallery/stateless-rohingya-in-sittwe-idp-camps/0/9347> (erişim 14 Şubat 2025).

———. [Mu'zamuḥum muslimūn Rūhīngyā.. Jaysh Miyānmār yaqtulu 41 shakhsan fī Arākān]. Anadolu Ajansı, 09 Ocak 2025. <https://www.aa.com.tr/ar/-دولي/معظمهم-مسلمون-41-شخصا-في-أراكان/3445976> (erişim 14 Şubat 2025).

Anwar, Nausheen H. “Negotiating New Conjunctures of Citizenship: Experiences of ‘Illegality’ in Burmese-Rohingya and Bangladeshi Migrant Enclaves in Karachi”. *Citizenship Studies* 17, sy 3-4 (01 Haziran 2013): 414-28. <https://doi.org/10.1080/13621025.2013.793070>.

Arabi21. [Tayland tahteci zuḥan min er-Rohingya harabû min el-qatl fī Myanmar]. Arabi21, 16 Kasım 2024. <https://tinyurl.com/24dkqfxh> (erişim 25 Ocak 2025).

———. [Jamā'at 'Arākān' fī Miyānmār tu'lin al-sayṭara 'alā maqar 'askarī gharb al-balad.. mādḥā ya'nī dhālik?]. Arabi21, 21 Aralık 2024. <https://tinyurl.com/29jrowb5> (erişim 14 Şubat 2025).

Arakan Haber Ajansı. “برنامج الأغذية العالمي يخفض قيمة المساعدات للروهينجا في بنغلادش إلى 6 دولارات شهرياً [Barnāmaj al-aghdhiyah al-'ālamī yukhafḍ qīmat al-musā'adāt lil-Rūhīnjā fī Banglādīsh ilā 6 dōlārāt shahrīyan]. ANA [Arakan Haber Ajansı ANA], 05 Mart 2025. <https://arakanna.net/ana/2hwt> (erişim 23 Mart 2025).

———. [Nūbze 'an el-cāliyye el-Birmāviyye bi'l-Memleke el-'Arabiyye es-Su'ūdiyye]. ANA [Arakan Haber Ajansı ANA], 05 Ağustos 2012. <https://arakanna.net/ana/cpaz> (erişim 25 Ocak 2025).

Asad, Mahbloos, Tayyaba Batool Tahir, ve Nafeesa. “The Less Equal Migrants Of Karachi: Marginality And Multiplicity Of Identity Among The Burmese And Bengali Communities In Pakistan”. *Migration Letters* 21, sy S2 (07 Ocak 2024): 1691-98.

ASEAN. “ASEAN Human Rights Declaration”, 19 Kasım 2012. <https://asean.org/asean-human-rights-declaration/>.

Assâlih, Ammâr. [Harb al-usbū'ayn wa dawruḥā fī qiyām dawlat Banglādīsh]. aljazeera, 17 Aralık 2019. <https://aja.me/9a5e5> (erişim 13 Şubat 2025).

د.وقار: تصحيح أوضاع 500 ألف «برماوي» في المملكة خطوة غير مسبوقه عالمياً». Assüveyherî, Türkî. [Dr. Vekâr: Taşhîh evdâ‘ 500 elf ‘Birmâvî’ fî’l-Memleke ħuṭve ġayru mesbûka ‘âlemiyyen’]. alriyadh 11 جريدة الرياض, Mayıs 2015. <http://www.alriyadh.com/834008> (erişim 05 Ocak 2025).

مدارس الجاليات الخيرية في مدينة مكة المكرمة وأثرها في الدعوة إلى الله [Medârisu’l-câliyât el-ĥayriyye fî medîneti Mekke el-Mükerreme ve eteruhâ fî’d-da‘ve ilâllah]. الجامعة الإسلامية بالمدينة المنورة [el-Câmi‘a el-İslâmiyye bi’l-Medîne el-Münevvere], 2011.

Avrupa Konseyi. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, 04 Kasım 1950.

Bashar, Iftexharul. “Rohingya Crisis Escalates as the Arakan Army Expands Its Control”. RSIS Commentaries, 2025. <https://dr.ntu.edu.sg/handle/10356/182624>.

Bauchner, Shayna. “An Open Prison without End”: Myanmar’s Mass Detention of Rohingya in Rakhine State. New York, N.Y.: Human Rights Watch, 2020. <https://www.hrw.org/report/2020/10/08/open-prison-without-end/myanmars-mass-detention-rohingya-rakhine-state>.

Bay, Erdal, ed. Eğitim Bilimleri Alanında Araştırmalar ve Değerlendirmeler. Ankara: Gece Kitaplığı, 2025.

Beiter, Klaus Dieter. The Protection of the Right to Education by International Law: Including a Systematic Analysis of Article 13 of the International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights. International Studies in Human Rights. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2006. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004147041.i-738>.

Birleşmiş Milletler. “Çocuk Hakları Sözleşmesi”, 20 Kasım 1989.

———. “Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme”, 1960.

———. “Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme”, 2006.

———. “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”, 1949.

———. “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”, 1979.

———. “Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme”, 1948.

———. “Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Hedefleri”, 2015.

———. “Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi”, 1966.

———. “Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişilere İlişkin Kılavuz İlkeler”, 1998.

———. “Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme”, 1954.

- Carse, Deven. "Rohingya in America: The Challenge of Language and Culture". Refugee Law Initiative Blog, 10 Mart 2022. <https://rli.blogs.sas.ac.uk/2022/03/10/rohingya-in-america-the-challenge-of-language-and-culture/> (erişim 19 Ocak 2025).
- Câsim, Suheyb. "قوارب الروهينغا تصل إندونيسيا بعد توسع جيش أراكان في مناطقهم" [Qawārib al-Rohingyā tařil Indūnīsiyā ba'da tawassa' Jaysh Arākān fī manāṭiqihim]". aljazeera, 08 Ocak 2025. <https://aja.ws/exn9o1> (eriřim 12 Ocak 2025).
- . "قوارب الروهينغا تواصل الرسو في سواحل إندونيسيا ودعوات لاحتواء الأزمة". [Qawāribu'r-Rohingya tevāsilu'r-rusū fī sevāhili İndonezya ve da'vât li-iḥtīvâ'i'l-ezme]. aljazeera, 23 Kasım 2023. <https://aja.ws/wo3ncw>.
- Central Intelligence Agency. "Burma". The World Factbook, 2022. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/burma/> (erişim 06 Ocak 2023).
- Chantavanich, Supang. "Thailand's Challenges in Implementing Anti-Trafficking Legislation: The Case of the Rohingya". Journal of Human Trafficking 6, sy 2 (14 Mart 2020): 234-43. <https://doi.org/10.1080/23322705.2020.1691825>.
- Chowdhury, Tanjima. "Media Hegemony: The Portrayal of Rohingya Refugees in the Canadian Print Media". Yüksek Lisans Tezi, University of Calgary, 2024. <https://hdl.handle.net/1880/119064>.
- Chuah, Hui Yin. "Understanding the Current and Potential Contribution of Rohingya Refugees to the Malaysian Economy". ReliefWeb, Mart 2023. <https://reliefweb.int/report/malaysia/understanding-current-and-potential-contribution-rohingya-refugees-malaysian-economy-march-2023>.
- Clamor, Stefanie, Verena Hofer, ve Saw Kyaw Zin Khay. "Asylum and Resettlement for Myanmar Refugees in Germany". Myanmar: German Solidarity Myanmar, 04 Aralık 2024. <https://www.solidarity-myanmar.de/en/asylum-and-resettlement/>.
- Cultural Orientation Resource Exchange. "Rohingya Backgrounder". Cultural Orientation Resource Exchange, Temmuz 2023. <https://www.coresourceexchange.org/rohingya-backgrounder/>.
- Çallı, Yüksel. "Türk Anayasa Hukukunda Eğitim Hakkı". Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2009.
- Dael, Marlotte van. "The Lives of Stateless Refugees in the Netherlands". European Network on Statelessness, 26 Mart 2020. <https://www.statelessness.eu/updates/blog/lives-stateless-refugees-netherlands> (erişim 24 Ocak 2025).
- Daley, Jim. "Coronavirus Shutdown Threatens Chicago's Rohingya Cultural Centre". Aljazeera, 11 Mayıs 2020.

<https://www.aljazeera.com/news/2020/5/11/coronavirus-shutdown-threatens-chicagos-rohingya-cultural-centre> (erişim 19 Ocak 2025).

Deal, Jialan. “Implementing Anticipatory Action in Refugee and IDP Communities”. PreventionWeb, 15 Ekim 2024. <https://www.preventionweb.net/news/unique-challenge-implementing-anticipatory-action-refugee-and-idp-hosting-communities> (erişim 14 şubat 2025).

Doctors Without Borders. “Rohingya Crisis Timeline & Summary of Events”. Doctors Without Borders, 30 Aralık 2024. <https://www.doctorswithoutborders.org/latest/timeline-rohingya-crisis>.

Donnelly, Jack, ve Rhoda E. Howard. “Assessing National Human Rights Performance: A Theoretical Framework”. Human Rights Quarterly 10, sy 2 (1988): 214-48. <https://doi.org/10.2307/762143>.

Egreteau, Renaud. “Burma in Diaspora: A Preliminary Research Note on the Politics of Burmese Diasporic Communities in Asia”. Journal of Current Southeast Asian Affairs 31, sy 2 (01 Haziran 2012): 115-47. <https://doi.org/10.1177/186810341203100205>.

Elma, Cevat, ve Tufan Aytaç. “Uluslararası sözleşmelerde eğitim ve eğitim hakkı”. İçinde Eğitim hukuku, 1. Baskı., 25-36. Ankara: Pegem Akademi, 2020.

Emile Durkheim. التربة والمجتمع [et-Terbiye ve'l-Muřtemea]. Çeviren Ali As'ad Wutfa. 5. Suriye: Dârü Ma'ad li't-ťibâ'a ve'n-neřr ve't-tevzî', 1996.

Eyyûb, Muşammed şa'bân. “الإسلام في الملايو.. كيف أصبحت إندونيسيا أكبر دولة مسلمة دون قتال؟” [el-İslâm fi'l-Melâyû.. keyfe aşbaĥet İndonezya ekber devle Müslime dûne ĳitâl?]. aljazeera, 16 Mayıs 2021. <https://aja.me/kmwjv> (erişim 12 Ocak 2025).

Ezzehranî, Mâcid. “سكان البرماوية يوجهون الدعوة لـ«التركي» لزيارة الحي.. متى تشاظرنا الأحزان؟” [Sükkânü'l-Birmâviyye yuvajjihûne'd-da' ve li't-Türkî liziyâreti'l-ĥayy.. metâ tuşâtirunâ'l-aĥzân?]. Okaz, 13 Eylül 2018, blm. تحقیقات. <https://www.okaz.com.sa/investigation/na/1671120> (erişim 22 Ocak 2025).

Faisal, Md Mostafa. “Küresel Yönetişim Kapsamda Uluslararası Göç: Rohingya Mülteci Krizi Örneği”. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2020.

Fortifyrights. “Thailand: Protect Rohingya Refugees from Forced Return, Indefinite Detention”. Fortify Rights, 05 Haziran 2020. <https://www.fortifyrights.org/tha-inv-2020-06-05/> (erişim 22 Mart 2025).

Garibullah, Seyfullah Hafız. “واقع الثقافة الإسلامية في بورما: دراسة تحليلية” [Vakiu's-Sekafeti'l-İslamiyye fi Burma: Derasetun Tahliliyye]. Yüksek Lisans Tezi, Ümmü'l-Kura Üniversitesi, 2015. <https://dawa.center/file/1>.

Ghonaim, Hala. “Kitchener's Rohingya Centre Hopes to Become ‘beacon of Hope’ for International Community”. CBC News, 14 Eylül 2023.

<https://www.cbc.ca/news/canada/kitchener-waterloo/cbc-kw-changemakers-1.6934395> (erişim 18 Ocak 2025).

Göksoy, İsmail Hakki. “Arakan”. İçinde TDV İslâm Ansiklopedisi, C. Ek-1. Türkiye Diyanet Vakfı, 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/arakan>.

Güçlü, Mustafa, ed. “Eğitim Hakkı”. İçinde Eğitim hukuku, 1. Baskı., 109-31. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019. <https://doi.org/10.14527/9786050370607>.

Gülcan, Murat Gürkan. Eğitim hukuku. 1. baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019.

Haque, Md Mahbubul, Zarina Othman, ve Bakri Bin Mat. “Rohingya Refugees and Their Right to Work in Malaysia”. Asian Affairs: An American Review 50, sy 2 (03 Nisan 2023): 95-119. <https://doi.org/10.1080/00927678.2023.2197582>.

Haţib, Muḥammed b. Şeḥḥât Huseyn. “النماذج القائمة، الواقع [Ta’lîmu ebnâ’i’l-câliyât el-Müslime: en-nemâziç el-kâ’ime, el-vâkı’ ve’l-maşâ’ib ve sübulu tezlîlihâ: murâce’a taḥlîliyye naqeddiyye]”. Bilimsel Dergi. مجلة نقد وتنوير [Mecelletu Naqd ve Tenvîr], 17 Mart 2021. <https://tanwair.com/archives/10020> (erişim 05 Ocak 2025).

Head, Jonathan ve BBC Burma. “ميانمار: بعد مذابح وجرائم ‘تطهير عرقي’ الجيش يجند مسلمي الروهينجا قسرا في معاركه [Myanmar: Ba’de medâbiḥ ve cerâim ‘tat’hîr ırkî’ el-ceyş yücennidu Müslimî’r-Rohingya kasran fî meârikih]”. BBC News, 09 Nisan 2024. <https://www.bbc.com/arabic/articles/clm7ye8x571o> (erişim 14 Şubat 2025).

Hilal Mir. “Timeline: History of Rohingya Refugee Crisis”. Anadolu Ajansı, 25 Ağustos 2023. <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/timeline-history-of-rohingya-refugee-crisis/2976029> (erişim 13 Şubat 2025).

Hoque, Imran Mohammad Fazal. “Emotionally Complex Lives of Rohingya Girls in the U.S.” Pulitzer Center, 16 Ağustos 2021. <https://pulitzercenter.org/stories/emotionally-complex-lives-rohingya-girls-us> (erişim 19 Ocak 2025).

———. “We Are Rohingya Americans: Establishing a Relationship With U.S. Officials To Advocate for Justice and Peace Is Crucial”. Pulitzer Center, 30 Haziran 2023. <https://pulitzercenter.org/stories/we-are-rohingya-americans-establishing-relationship-us-officials-advocate-justice-and-peace> (erişim 19 Ocak 2025).

Hossain, Muhammad Anwar, Shailendra Sawleshwarkar, ve Iryna Zablotska-Manos. “Sexual and Reproductive Health of Rohingya Refugees in Bangladesh: A Systematic Review”. researchsquare, 18 Ekim 2024. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-5278621/v1>.

- Hui Yin Chuah. “Rohingya in Indonesia, Malaysia and Thailand: Refugee Protection, Human Smuggling and Trafficking”. Mixed Migration Centre MMC, 23 Haziran 2023. <https://mixedmigration.org/resource/rohingya-indonesia-malaysia-thailand/>.
- Human Rights Watch. “Myanmar: Mass Detention of Rohingya in Squalid Camps”. Human Rights Watch, 08 Ekim 2020. <https://www.hrw.org/news/2020/10/08/myanmar-mass-detention-rohingya-squalid-camps> (erişim 14 Şubat 2025).
- . “Thailand: Allow Newly Arrived Rohingya Access to Asylum”. Human Rights Watch, 07 Haziran 2022. <https://www.hrw.org/news/2022/06/07/thailand-allow-newly-arrived-rohingya-access-asylum> (erişim 25 Ocak 2025).
- . “Thailand: Protect Rohingya ‘Boat Children’”. Human Rights Watch, 06 Ocak 2014. <https://www.hrw.org/news/2014/01/06/thailand-protect-rohingya-boat-children> (erişim 19 Nisan 2025).
- . “Thailand: Rohingya Found Dead During Escape from Myanmar”. Human Rights Watch, 18 Ekim 2024. <https://www.hrw.org/news/2024/10/18/thailand-rohingya-found-dead-during-escape-myanmar> (erişim 25 Ocak 2025).
- Husein, Kaisayr. “Examining The Rohingya Refugee Crisis in Bangladesh and India: A Comparative Study”. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2022.
- IFRC. “Displacement and climate-key terms”. The International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, 2020. https://ctk.climatecentre.org/downloads/modules/training_downloads/2g%20FactSheet%2002%20-%20Displacement%20and%20Climate%20-%20Terminology.pdf.
- International Crisis Group. “Myanmar: A New Muslim Insurgency in Rakhine State”. International Crisis Group, 15 Aralık 2016. <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/myanmar/283-myanmar-new-muslim-insurgency-rakhine-state>.
- Islam, Md Syful, ve Md Emon Mia. “Navigating Legal and Humanitarian Challenges Regarding the Rohingya Refugee Crisis in Bangladesh”. International Journal of Social Inquiry 17, sy 3 (2024): 467-91. <https://doi.org/10.37093/ijsi.1487343>.
- Islam, Tariquil. “Bangladeş Ve Myanmar Gazetelerinde 2017 Rohingya Krizinin Çerçevenmesi”. Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2024.
- Jamil, Baela Raza ve GEM Report. “The Rohingya Children of Karachi”. World Education Blog - UNESCO (blog), 02 Ekim 2017. <https://world-education-blog.org/2017/10/02/the-rohingya-children-of-karachi/> (erişim 01 Şubat 2025).

- Jilani, Ahmad FK. *The Rohingyas of Arakan: Their Quest for Justice*. Ahmed Jilani, 1999.
- Jonaid, John. "The Rohingya Crisis: A Call for International Action and Canada's Leadership in Resettlement". Open Canada, 25 Mayıs 2023. <https://opencanada.org/the-rohingya-crisis-a-call-for-international-action-and-canadasleadership-in-resettlement/> (erişim 18 Ocak 2025).
- Joniad, J. N. "We, the Rohingya Youth, Demand Our Right to an Education". Aljazeera, 31 Aralık 2019. <https://www.aljazeera.com/opinions/2019/12/31/we-the-rohingya-youth-demand-our-right-to-an-education> (erişim 19 Nisan 2025).
- Justice, Chief. *Mohammad Salimullah vs Union Of India* on 8 April, 2021 (Supreme Court of India 08 Nisan 2021).
- Kader, Mohammad Fazlul, ve Anwar Hossain Choudhury. "Historical Background of The Rohingya Refugee Crisis And The Implication of Their Statelessness". *Innovation Journal of Social Sciences and Economic Review* 1, sy 1 (19 Mayıs 2019): 8-15. <https://doi.org/10.36923/ijsser.v1i1.23>.
- Kartal, Ahmet Gurhan. "New Report: Myanmar Army Killed over 24,000 Rohingya". Anadolu Ajansı, 19 Ağustos 2018. <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/new-report-myanmar-army-killed-over-24-000-rohingya/1235442> (erişim 06 Ocak 2025).
- Keeni, Minakshi, ve Nina Takashino. "Between Tradition and Change: Impact of Displacement on Gender Norm Perceptions among Rohingya Refugees in Nepal". *Women's Studies International Forum* 103 (01 Mart 2024): 102869. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2024.102869>.
- Khadka, Rajendra. "Cross Border Illegal Migration and Security Challenges in Nepal". *Journal of APF Command and Staff College* 7, sy 1 (2024): 178-98.
- Khairi, Aizat, Ibrahim Ahmad, ve Suadi Zainal. "Sustainable Development Goals (SDGs) and Education for Rohingya Refugees in Malaysia". *Environment and Social Psychology* 8, sy 2 (30 Ağustos 2023). <https://doi.org/10.54517/esp.v8i2.1915>.
- Konyalı, Gökçe. *Uluslararası hukukta sığınma hakkı*. 1. baskı. Seçkin Hukuk, no: 2695. Ankara: Seçkin, 2021.
- Kubra Chohan. "Over 350 Rohingya Villages Burned in Rakhine State: HRW". Anadolu Ajansı, 18 Aralık 2017. <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/over-350-rohingya-villages-burned-in-rakhine-state-hrw/1008043> (erişim 21 Mart 2025).
- Lapetina, Ali. "Opinion | The Rohingya Who Made It to Chicago". *The New York Times*, 14 Ekim 2017, blm. Opinion.

<https://www.nytimes.com/2017/10/14/opinion/the-rohingya-who-made-it-to-chicago.html> (erişim 19 Ocak 2025).

Latif, Aamir. “Away from Bloodshed, Rohingya Find Peace in Pakistan”. Anadolu Ajansı, 15 Eylöl 2017. <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/away-from-bloodshed-rohingya-find-peace-in-pakistan/911100> (erişim 01 şubat 2025).

Lee, Hyunjung, ve Md Mahmudul Hoque. “Rohingya Refugee Education in Malaysia: An Analysis of Current Standards and Challenges”. *Asian Journal of Education and Social Studies* 50, sy 7 (24 Haziran 2024): 416-37. <https://doi.org/10.9734/ajess/2024/v50i71474>.

Lee, Ronan. *Myanmar’s Rohingya Genocide: Identity, History and Hate Speech*. London New York Oxford New Delhi Sydney: I.B. Tauris, 2021.

Leider, Jacques. “Rohingya: The History of a Muslim Identity in Myanmar”. İçinde *Oxford Research Encyclopedia of Asian History*. Oxford University Press, 2018. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190277727.013.115>.

Letchamanan, Hema. “Myanmar’s Rohingya Refugees in Malaysia: Education and the Way Forward”. *Journal of International and Comparative Education (JICE)*, 01 Ekim 2013, 86-97. <https://doi.org/10.14425/00.50.24>.

Logan, Nick. “Canada’s Rohingya Fear World Has Forgotten Refugee Crisis 5 Years after Genocide in Myanmar”. *CBC News*, 25 Ağustos 2022. <https://www.cbc.ca/news/world/myanmar-rohingya-genocide-refugees-1.6558584> (erişim 18 Ocak 2025).

Lynn, Kyaw Ye. “12 Killed in Rohingya Militant Attacks in Myanmar West”. Anadolu Ajansı, 25 Ağustos 2017. <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/12-killed-in-rohingya-militant-attacks-in-myanmar-west/893434> (erişim 06 Ocak 2025).

Lysa, Charlotte. “Governing Refugees in Saudi Arabia (1948–2022)”. *Refugee Survey Quarterly* 42, sy 1 (01 Mart 2023): 1-28. <https://doi.org/10.1093/rsq/hdac027>.

Mahmood, Syed S., Emily Wroe, Arlan Fuller, ve Jennifer Leaning. “The Rohingya People of Myanmar: Health, Human Rights, and Identity”. *The Lancet* 389, sy 10081 (06 Mayıs 2017): 1841-50. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)00646-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)00646-2).

Mahmūd řâkir Muhammed. “حرائق مخيمات الروهينجا في بنغلادش مأساة غامضة متكررة” [Harâik muhayyemâti’r-Rohingya fî Bangladeř – masâtâ ġâmida mütekerrira]”. وكالة أنباء أراكان ANA [Arakan Haber Ajansı ANA], 05 řubat 2025, blm. تقارير وتحقيقات. <https://arakanna.net/ana/tj10> (eriřim 13 řubat 2025).

Martin, Christopher. *The Right to Higher Education: A Political Theory*. Oxford Scholarship Online. New York, NY: Oxford University Press, 2022. <https://doi.org/10.1093/oso/9780197612910.001.0001>.

- Martuscelli, Patricia Nabuco, Bayes Ahmed, ve Peter Sammonds. “‘Resettlement Is Worthwhile for Our Children’s Future’: Reflections from the Stateless Rohingya Refugees in Malaysia”. *Comparative Migration Studies* 12, sy 1 (10 Ekim 2024): 46. <https://doi.org/10.1186/s40878-024-00407-x>.
- Mehjazy, Mohammed. “Camp ‘Closures’: Current Status for Rohingya and Kaman Muslims in Kyaukpyu and Sittwe (May 2023)”. COAR Global, 19 Haziran 2023. <https://www.coar-global.org/2023/06/19/camp-closures-current-status-for-rohingya-and-kaman-muslims-in-kyaukpyu-and-sittwe-may-2023/>.
- Milburn, Lucy. “‘We Are Dismayed for Our People’: Britain’s Rohingya Community Calls For An End To Genocide”. EachOther, 27 Nisan 2018. <https://eachother.org.uk/we-are-dismayed-for-our-people-britains-rohingya-community-calls-for-an-end-to-genocide/> (erişim 20 Ocak 2025).
- Mohajan, Haradhan Kumar. “History of Rakhine State and the Origin of the Rohingya Muslims”. *IKAT: The Indonesian Journal of Southeast Asian Studies* 2, sy 1 (2018): 19-46. <https://doi.org/10.22146/ikat.v2i1.37391>.
- Morch, Maximillian. “Nepal and the Rohingya Refugees”. *The Diplomat*, 05 Aralık 2017. <https://thediplomat.com/2017/12/nepal-and-the-rohingya-refugees/> (erişim 24 Ocak 2025).
- Muhammed Ebû Ruzk. “البرماوية.. هذه قصة إحدى أكبر الجاليات المسلمة في السعودية” [el-Birmâviyye.. hâzihi kıssatü ihdâ ekber el-câliyât el-Müslime fi’s-Su’ûdiyye]”. *khaleej.online* 17 أوتالين, Mayıs 2020. <https://khaleej.online/RqvXA8>.
- Nair, Ravi. “Living Conditions of Rohingya in India”. *İçinde The Routledge Handbook of Refugees in India*, 1. bs, 369-82. Routledge India, 2022.
- Nayar, M. G. Kaladharan. “The Right of Asylum in International Law: Its Status and Prospects”. *Saint Louis Universtiy Law Journal* 17 (1973 1972): 17.
- New Delhi (AFP). “Unwanted Rohingya Face Threats in India and Nepal”. *France 24*, 17 Eylül 2017. <https://www.france24.com/en/20170917-unwanted-rohingya-face-threats-india-nepal> (erişim 21 Ocak 2025).
- New Spotlight Online. “Rohingyas Refugees Entry In Nepal A Cause Of Concern”. *New Spotlight Online*, 30 Aralık 2019. <https://www.spotlightnepal.com/2019/12/30/rohingyas-refugees-entry-nepal-cause-concern/> (erişim 24 Ocak 2025).
- Nicolucci-Altman, Giuliana. “Rohingya Resettlement During a Pandemic”. *Chicago Monitor*, 08 Eylül 2020. <https://chicagomonitor.com/2020/09/rohingya-pandemic/> (erişim 19 Ocak 2025).
- OHCHR. “Investigation of Alleged Human Rights Violations and Abuses against the Rohingya”. OHCHR, 26 Eylül 2017. <https://www.ohchr.org/en/stories/2017/09/investigation-alleged-human-rights-violations-and-abuses-against-rohingya> (erişim 14 Şubat 2025).

Online Khabar English News. “Rohingyas in Nepal: Give Us Citizenship or Send Us Elsewhere”. OnlineKhabar, 05 Haziran 2019, blm. Cover. <https://english.onlinekhabar.com/rohingyas-in-nepal-give-us-citizenship-or-send-us-elsewhere.html> (erişim 20 Ocak 2025).

Özcan, Hüseyin. Anayasa Hukuku Açısından Sığınma Hakkı. 2. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2022.

Paul, Alak, Md Atikul Hoque, Ashfak Mahmud, Tasnia Aysha Esha, Kazi Jihadur Rashid, Bidhan Paul, Anupam Barua, Shanta Saha, ve Tapan Kumar Nath. “Water, Sanitation, and Hygiene Conditions and Health Outcomes: A Comparative Study Between Rohingya Refugees and Local People in Southeastern Bangladesh”. The Dhaka University Journal of Earth and Environmental Sciences 13, sy 1 (2024): 47-58.

Pazarcı, Hüseyin. Uluslararası hukuk. Gözden geçirilmiş, Güncellenmiş 17. baskı. Ankara: Turhan, 2018.

Perla, Armando. “The Canadian Rohingya: Telling the Full Story”. Heritage Matters, 07 Eylül 2018. <https://www.heritage-matters.ca/articles/the-canadian-rohingya-telling-the-full-story> (erişim 18 Ocak 2025).

Pietromarchi, Virginia, ve Mersiha Gadzo. “Myanmar’s Military Stages Coup d’etat: Live News”. Aljazeera, 01 Şubat 2021. <https://www.aljazeera.com/news/2021/2/1/myanmar-military-stages-coup-against-aung-san-su-kyi-live> (erişim 23 Mart 2025).

Platts-Fowler, Deborah, ve David Robinson. “A Place for Integration: Refugee Experiences in Two English Cities”. Population, Space and Place 21, sy 5 (2015): 476-91. <https://doi.org/10.1002/psp.1928>.

Putri, Ratu Ayu Asih Kusuma, ve Dennyza Gabiella. “The Organisational Pattern of Rohingya Refugee Community in Malaysia: Structural Opportunities, Constraints, and Intra-Community Dynamics”. Refugee Survey Quarterly 41, sy 4 (01 Aralık 2022): 673-99. <https://doi.org/10.1093/rsq/hdac010>.

Radio Free Asia. “Myanmar’s Military Recruiting Rohingya at Displaced Camps”. Radio Free Asia - RFA Burmese, 22 Şubat 2024. <https://www.rfa.org/english/news/myanmar/recruiting-02222024174652.html> (erişim 14 Şubat 2025).

Rahman, Atiqur. “Rohingyaların Tarihsel Ülke Dışılığı ve Bangladeşdeki Hukuki Durumu”. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2021.

Rashid, Nadhirah Zainal, ve Mohd Irwan Syazli Saidin. ““#SayNoToRohingya’: A Critical Study on Malaysians’ Amplified Resentment towards Rohingya Refugees on Twitter during the 2020 COVID-19 Crisis”. The Round Table 112, sy 4 (04 Temmuz 2023): 386-406. <https://doi.org/10.1080/00358533.2023.2244287>.

- Rawls, John. A theory of justice. Rev. ed. Cambridge, Mass: Belknap Press of Harvard University Press, 1999.
- Rehman, Zia Ur. “Identity Issue Haunts Karachi’s Rohingya Population”. ReliefWeb, 23 Şubat 2015. <https://reliefweb.int/report/pakistan/identity-issue-haunts-karachi-s-rohingya-population> (erişim 01 Şubat 2025).
- ReliefWeb. “Myanmar - Military Occupation of IDP Camp”. ReliefWeb, 09 Temmuz 2024. <https://reliefweb.int/report/myanmar/myanmar-military-occupation-idp-camp-dg-echo-partners-un-ocha-echo-daily-flash-09-july-2024> (erişim 14 Şubat 2025).
- Reuters. “Myanmar Rebels Say They Have Taken Junta’s Western Regional Command”. Reuters, 21 Aralık 2024, blm. Asia Pacific. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/myanmar-rebels-say-they-have-taken-juntas-western-regional-command-2024-12-21/> (erişim 23 Nisan 2025).
- Right to Education Initiative. “Asian Framework”. Right to Education Initiative. Erişim 10 Haziran 2025. <https://www.right-to-education.org/page/asian-framework> (erişim 10 Haziran 2025).
- . “UNESCO Instruments - UNESCO Convention against Discrimination in Education”. Right to Education Initiative, 10 Haziran 2025. <https://www.right-to-education.org/page/unesco-instruments> (erişim 10 Haziran 2025).
- Rohingya Centre of UK. “Spotlight on Bradford’s Thriving Rohingya Community”. Rohingya Centre of UK - RCUK, 18 Mart 2024. <https://rcuk.org.uk/spotlight-on-bradfords-thriving-rohingya-community/> (erişim 20 Ocak 2025).
- Rohingya Haber Ajansı. “تقرير 1: التعليم الروهنجي في ماليزيا.. أحوال.. واحتياجات. [Taqrîr 1: et-ta’lîm er-Rohingî fî Mâlîzya.. ahvâl.. ve ihtiyâât..]”. وكالة أنباء الروهنجيا [Rohingya Haber Ajansı], 05 Ağustos 2015. <https://www.rna-press.com/ar/news/29425.html>.
- Rohingya Vision. “About Us”. Rohingya Vision. Erişim 19 Nisan 2025. <https://rohingyavision.com/about-us/>.
- Rohingya Women Development Network. “About Us”. Rohingya Women Development Network. Erişim 19 Nisan 2025. <https://www.rohingyawomen.com/about>.
- Rozario, Pia Silvia, ve Suyesha Dutta. “An Escalating Rohingya Refugee Crisis Calls for a Renewed Canadian Response”. Asia Pacific Foundation of Canada, 13 Eylül 2023. <https://www.asiapacific.ca/publication/escalating-rohingya-refugee-crisis-calls-renewed-canadian>.
- Rumiarta, I. Nyoman Prabu Buana, ve I. Gusti Agung Mas Rwa Jayantiari. “The Fulfilling Right to Education for Rohingya Refugee Children in Indonesia”. The Age of Human Rights Journal, sy 21 (31 Ekim 2023): e7659-e7659. <https://doi.org/10.17561/tahrj.v21.7659>.

- Sabbagh-Džemidžić, Hunadda. “A Rohingya Refugee Pursues Her Passion for Nursing in Bradford”. UNHCR UK, 11 Ekim 2023. <https://www.unhcr.org/uk/news/stories/rohingya-refugee-pursues-her-passion-nursing-bradford> (erişim 20 Ocak 2025).
- Saeed, Riaz Ahmad. “Transnational Islam in Pakistan: A Case Study of Rohingya Muslims”. İçinde Transnational Islam and Muslim Politics: Policies, Identities, and Ideologies, 1st ed. İstanbul - Türkiye: Istanbul University Press, 2024. <https://tinyurl.com/2ap8ffou>.
- Saifi, Sophia ve CNN. “Pakistan’s Stateless Rohingya”. CNN, 11 Eylül 2017. <https://edition.cnn.com/2017/09/11/asia/pakistan-stateless-rohingya/index.html> (erişim 01 Şubat 2025).
- Sajjad, Tazreena. “The Curious Case of Bhasan Char: Island Relocation and the Politics of Refugee Containment in the ‘Global South’: The Case of Bangladesh”. SciPost, Migration Politics, 17 Kasım 2024. https://www.scipost.org/preprints/scipost_202411_00030/.
- Save the Children International. “Rohingya Refugees Arriving in Indonesia by Boat Surge 700% as Sea Crossings Predicted to Reach a New High This Year”. Jakarta: Save the Children International, 04 Kasım 2024. <https://www.savethechildren.net/news/rohingya-refugees-arriving-indonesia-boat-surge-700-sea-crossings-predicted-reach-new-high>.
- Sayeed, Saad, ve Syed Raza Hassan. “Rohingya Refugees in Pakistan Fear for Relatives in Myanmar”. Reuters, 10 Eylül 2017, blm. World. <https://www.reuters.com/article/world/rohingya-refugees-in-pakistan-fear-for-relatives-in-myanmar-idUSKCN1BL0AR/> (erişim 01 Şubat 2025).
- Selman, Hasan. “حملة عنصرية ضد ‘روهينجا السعودية’ وكاتب يطالب برميهم في البحر - (تغريدات) [Ĥamle ‘unşuriyye dıdd ‘Rohingya’s-Su ‘ûdiyye’ ve kâtib yuţâlîb bi-ramyihim fi’l-baĥr – (taġrîdât)],”. القدس العربي [el-Ķuds el-‘Arabî], 17 Mayıs 2020. <https://www.alquds.co.uk/حملة-عنصرية-ضد-روهينجا-السعودية-وكات/> (erişim 21 Ocak 2025).
- Smith, Robert Brian, ve Nucharee Nuchkoom Smith. “The Rohingya: Between a Rock & a Hard Place”. Athens Journal of Politics & International Affairs, 2024. <https://doi.org/10.30958/ajpia.X-Y-Z>.
- Sohel, Md Salman. “The Rohingya Crisis in Myanmar: Origin and Emergence”. Saudi Journal of Humanities and Social Sciences, Scholars Middle East Publishers, 30 Kasım 2017. <https://papers.ssrn.com/abstract=3307082>.
- Sullivan, Daniel, ve Priyali Sur. “Shadow of Refuge: Rohingya Refugees in India”. Refugees International & Azadi Project., Mayıs 2023. <https://theazadiproject.com/wp-content/uploads/2023/05/IndiaReport-May2023.pdf>.

- Sullivan, Daniel, Priyali Sur, ve Ankita Dan. “A Lifetime in Detention: Rohingya Refugees in India”. Refugees International, Aralık 2024. <https://www.refugeesinternational.org/reports-briefs/a-lifetime-in-detention-rohingya-refugees-in-india/>.
- Surma, Salma Akter. “Monsoon & COVID-19 Crises: Shelter and Infrastructure Vulnerabilities in Rohingya Refugee Camps”. UC Berkeley: International & Executive Programs, 2022. <https://iep.berkeley.edu/content/monsoon-covid-19-crises-shelter-and-infrastructure-vulnerabilities-rohingya-refugee-camps>.
- Suryono, Mitra Salima. “Rohingya Refugees Risk Dangerous Sea Route to Indonesia in Search of Safety and Freedom”. UNHCR, 25 Nisan 2024. <https://www.unhcr.org/news/stories/rohingya-refugees-risk-dangerous-sea-route-indonesia-search-safety-and-freedom> (erişim 12 Ocak 2025).
- Suudi Arabistan Haber Ajansı. “إمارة مكة المكرمة توثق تجربة تصحيح أوضاع ‘البرماوية’ في فيلم وثائقي [Îmâretü Mekke el-Mükerreme tuvessiqu tecribet taşhîh evdâ‘ ‘el-Birmâviyye’ fî film vesâ’iqî]”. Saudi Press Agency (SPA), 09 Şubat 2017. <https://www.spa.gov.sa/1590439> (erişim 25 Ocak 2025).
- Taylor, Christian. “Rohingya Briefing Report”. Restoring Life to War Zones. Warzone Initiatives, Ekim 2015. <https://www.warzone.cc/2015/10/rohingya-briefing-report/>.
- TDK. “Eğitim – Türk Dil Kurumu Sözlüğü”. Erişim 14 Mart 2025. <https://sozluk.gov.tr/?ara=e%C4%9Fitim>.
- . “Sığınmak – Türk Dil Kurumu Sözlüğü”. Erişim 17 Nisan 2025. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=siginmak>.
- Tezcan, Mahmut. Eğitim sosyolojisi. 10. bs. Ankara: Ankara Üniversitesi, 1985.
- The Irrawaddy. “Rohingya IDP Camp Relocated by Myanmar Junta to a ‘Sea of Mud’”. The Irrawaddy, 23 Haziran 2023. <https://www.irrawaddy.com/news/burma/rohingya-idp-camp-relocated-by-myanmar-junta-to-a-sea-of-mud.html> (erişim 14 Şubat 2025).
- Tinny, Farhana zamil, ve Abdul latiff Ahmad. “Issues and Challenges in Acculturation Among The Rohingya Refugees in Bangladesh: A Systematic Literature Review”. Malaysian Journal of Communication, Aralık 2024. <https://tinyurl.com/3e3xe9ta>.
- Toppa, Sabrina. “Rohingya Refugees Count Blessings in Quake-Stricken Nepal”. Time, 19 Mayıs 2015. <https://time.com/3859386/rohingya-refugees-nepal-earthquake-burma-myanmar/> (erişim 24 Ocak 2025).
- Ullah, Akm Ahsan. “Rohingya Refugees to Bangladesh: Historical Exclusions and Contemporary Marginalization”. Journal of Immigrant & Refugee Studies 9, sy 2 (01 Nisan 2011): 139-61. <https://doi.org/10.1080/15562948.2011.567149>.

- Uluslararası Kızıllaç Komitesi. “1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller”, 1949.
- UNHCR. “Joint Government of Bangladesh - UNHCR Population Factsheet as of January 2025”. UNHCR Operational Data Portal (ODP). UNHCR, 06 Şubat 2025. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/114223>.
- . “Myanmar Situation”. UNHCR. Erişim 14 Şubat 2025. <https://data.unhcr.org/en/situations/myanmar> (erişim 14 Şubat 2025).
- United States Holocaust Memorial Museum. “A Timeline of Rohingya History - Burma’s Path to Genocide”. United States Holocaust Memorial Museum, 2020. <https://exhibitions.ushmm.org/burmas-path-to-genocide/timeline> (erişim 13 Şubat 2025).
- Verma, Monika, ve Kristina Kironka. “Exploring Public Opinions on Rohingya Refugees Residing in India: An Empirical Study”. *International Journal of Population Studies* 10, sy 4 (27 Eylül 2024): 45-62. <https://doi.org/10.36922/ijps.2174>.
- Wahyuningrum, Yuyun. “ASEAN Human Rights Declaration: Now and the Road Ahead”. Asia News Network, 19 Kasım 2024. <https://asianews.network/asean-human-rights-declaration-now-and-the-road-ahead/> (erişim 10 Haziran 2025).
- Wake, Caitlin, ve Tania Cheung. “Livelihood Strategies of Rohingya Refugees in Malaysia: ‘We Want to Live in Dignity’”. Humanitarian Policy Group (HPG), Haziran 2016. <http://archive.nyu.edu/handle/2451/40703>.
- Walker, Tommy. “Myanmar’s Arakan Army: Why It Should Be Taken Seriously”. Deutsche Welle, 26 Aralık 2024. <https://www.dw.com/en/myanmars-arakan-army-why-it-should-be-taken-seriously/a-71163085> (erişim 14 Şubat 2025).
- Win, Htet Hlaing. “The Arakan Army Battles for Legitimacy”. East Asia Forum, 06 Şubat 2025. <https://eastasiaforum.org/2025/02/06/the-arakan-army-battles-for-legitimacy/>.
- Yıldırım, Meryem. “Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Eğitim Hakkı”. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, 2021.
- Yunus, Muhammed. *Dünden Bugüne Arakan*. Çeviren Hatice Uğur. 2. İstanbul: İHH, 2012.
- Yusuf, Ahmed. “The Rohingya of Pakistan”. DAWN, 17 Eylül 2017, blm. newspaper. <https://www.dawn.com/news/1357828> (erişim 03 Ocak 2025).
- Zhao, Jenny, ve Anne Brodsky. “‘A Place to Call Home’: A Process of Liberation for Rohingya Refugees in the United States”. *American Journal of Community Psychology*, 15 Ocak 2025. <https://doi.org/10.1002/ajcp.12776>.

EKLER

EK A

KATILIMCI BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU VE ANKET SORULARI

KATILIMCI BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU VE ANKET SORULARI

Sayın Katılımcı,

Şu anda “İnsan Hakları Perspektifinden
Rohingyaların Eğitim Hakkı” başlıklı bir yüksek
lisans tezi hazırlamaktayım.

Bu çalışmanın amacı:

- Rohingyaların eğitim haklarına erişimde karşılaştıkları engellere ışık tutmak,
- Kendilerine sunulan eğitim hizmetlerinden memnuniyet düzeylerini ölçmek,
- Eğitimin, onların sosyal ve ekonomik güçlenmelerini nasıl etkilediğini keşfetmektir.

Rohingyaların eğitimle ilgili deneyimlerini incelemek ve görüş ile önerilerini değerlendirmek için bu anket kullanılacaktır. Anketi tamamlamak yaklaşık **10 ila 15 dakika** sürmektedir. Yanıtlar, dört kademeli bir ölçekle değerlendirilecektir:

1. Kesinlikle Katılmıyorum
2. Katılmıyorum
3. Katılıyorum
4. Tamamen Katılıyorum

Bu anket **yalnızca** Rohingya bireylere yöneliktir; Rohingya olmayanların anketi doldurmamasını rica ediyoruz. Rohingyaların her yaş grubundan katılım mümkündür ister kendileri eğitim sürecinde olsunlar ister çocukları veya ebeveynleri eğitim alıyor olsun.

Ankete katılım **tamamen isteğe bağlıdır**. İstedığınız zaman ankete başlamak veya yanıt vermeyi bırakma hakkınız bulunmaktadır; herhangi bir gerekçe göstermek zorunda değilsiniz. Katılmamanız veya ankete herhangi bir aşamada son vermeniz halinde, hâlihazırda aldığınız hizmetlerde hiçbir kesinti veya olumsuzluk yaşanmayacaktır.

Sağlayacağınız tüm veriler **yalnızca araştırma amaçlı** olarak kullanılacak ve kimliğiniz ya da kişisel bilgileriniz üçüncü taraflarla paylaşılmayacaktır. Bu veriler gizlilik ilkelerine uygun şekilde saklanacak ve yalnızca bu akademik çalışmanın kapsamında değerlendirilecektir.

Ankete katılımınız size herhangi bir maddi yük veya maliyet getirmeyeceği gibi, katılımınız için herhangi bir ücret ödemesi de yapılmayacaktır.

Bu anketi doldurup göndermeye devam etmeniz, yukarıda belirtilen bilgileri okuduğunuz ve **gönüllü olarak** araştırmaya katılmayı **kabul ettiğiniz** anlamına gelmektedir.

Bu araştırmaya katkı sunmak için ayırdığınız zaman ve ilginiz için teşekkür eder, Rohingyaların eğitim hakkını ve bunu iyileştirmenin yollarını daha iyi anlamamıza verdiğiniz destekten dolayı minnettarlığımızı ifade ederiz.

Saygılarımızla,

18 Yaş Altı Katılımcıların Veli Bilgilendirme ve Onamı

Sayın Veli,

18 yaşından küçük bireylerin bu araştırmaya katılabilmesi için sizin izniniz gerekmektedir. Araştırmanın amacı ve kapsamı yukarıda detaylı olarak açıklanmıştır. Çocuğunuzun katılımı tamamen gönüllülük esasına dayalıdır ve istediğiniz herhangi bir aşamada katılımı sonlandırma hakkınız bulunmaktadır. Katılım sağlanmaması veya sonlandırılması durumunda, çocuğunuzun aldığı hiçbir hizmette olumsuz bir değişiklik olmayacaktır. Çocuğunuzun vereceği yanıtlar gizlilik ilkelerine uygun olarak korunacak ve yalnızca araştırma amacıyla kullanılacaktır. Bu formun doldurulması, çocuğunuzun ankete katılımına izin verdiğinizi ve araştırma sürecini onayladığınızı ifade etmektedir. Araştırmaya katkınız için teşekkür ederiz

1. Cinsiyetinizi belirtiniz.

- Erkek
- Kadın

2. Yaşınız kaçtır?

- 15 yaşından küçük
- 15-18 yaş
- 18-24 yaş
- 25-34 yaş
- 35-44 yaş
- 45-54 yaş
- 55 yaş ve üzeri

3. Şu anda hangi ülkede yaşıyorsunuz?

- Myanmar
- Bangladeş
- Pakistan
- Suudi Arabistan

- Malezya
- Hindistan
- Avrupa ülkeleri
- Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada
- Nepal
- Tayland
- Birleşik Arap Emirlikleri
- Endonezya
- Sri Lanka
- Türkiye
- Diğer: _____

4. Şu an yaşadığınız ülkede kaç yıldır bulunuyorsunuz?

- 1 yıldan az
- 1-3 yıl
- 4-7 yıl
- 8-12 yıl
- 13-20 yıl
- 20-30 yıl
- 30 yıldan fazla

5. Yaşadığınız ülkedeki yasal ikamet durumunuz nedir?

- Mülteci kartım var
- Ülkenin vatandaşlığını aldım
- Daimî oturma iznim var
- Geçici oturma iznim var
- Belirli bir kategoriye özel oturma iznim var (ör. Rohingya'lar için)
- Yabancı oturma iznim var
- Mülteci seyahat belgem var
- Sığınma veya oturma izni onayını bekliyorum
- Resmi bir oturma belgem yok
- Diğer: _____

6. Eğitim düzeyiniz nedir?

- Hiç eğitim almadım
- İlköğretim
- Ortaokul
- Lise
- Mesleki/teknik eğitim
- Üniversite (Lisans)
- Lisansüstü eğitim (Yüksek Lisans/Doktora)
- Resmi olmayan eğitim (öğrenme, dini eğitim vb.)
- Diğer: _____

7. Eğitime erişimde karşılaştığınız başlıca zorluklar nelerdir?

(Birden fazla seçenek seçebilirsiniz)

- Maddi zorluklar
- Dil engeli
- Uygun okul veya üniversitelerin eksikliği
- Kuruluşlardan gelen eğitim desteğinin yetersizliği
- Ev sahibi topluluklara uyum sağlamada zorluk
- Kültürel veya dini faktörler
- Diğer: _____

8. Yasal belgelerin (örneğin pasaport veya vatandaşlık kartı) eksikliği nedeniyle okullara veya üniversitelere kaydolamadığımı düşünüyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

9. Ev sahibi ülkede yükseköğretime erişim için yeterli fırsatların bulunduğuna inanıyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

10. Ev sahibi ülkede mevcut eğitim programlarından tam anlamıyla faydalandığıma inanıyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

11. Kamplardan çıkış kısıtlamaları veya uzak mesafeler, okula erişimimi veya eğitim başarımlı olumsuz etkiledi.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

12. Yaşadığım ülkedeki eğitim hakları ve olanakları hakkında bilgi sahibiyim.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

13. Şu anki ev sahibi ülkede resmi okullara kolayca kaydolabildim.

- Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum
- 14. Daha önceki eğitim niteliklerimi ev sahibi ülkede denkliğini almanın zor olduğunu düşünüyorum.**
- Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum
- 15. Tanınmayan okullarda eğitim görmek, adil eğitim alma veya yükseköğrenime devam etme şansımı olumsuz etkiledi.**
- Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum
- 16. Bölgede eğitim altyapısının (okullar, sınıflar ve öğretmenler) yetersiz olduğunu veya mevcut olanların ihtiyacı karşılamadığını düşünüyorum.**
- Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum
- 17. Müfredatın, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarımıza daha iyi uyum sağlaması için iyileştirilmesi gerektiğine inanıyorum.**
- Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum
- 18. Şu anda aldığım eğitim düzeyinden memnunum.**
- Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum
- 19. Hükümet veya sivil toplum kuruluşlarından aldığım maddi desteğin eğitim ihtiyaçlarımı karşıladığını düşünüyorum.**
- Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum
- 20. Ailem tarafından eğitimden vazgeçip çalışmaya yönelmek için baskı hissediyorum.**
- Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum
- Katılmıyorum
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum
- 21. Eğitim masraflarını karşılamakta maddi zorluklar yaşıyorum.**
- Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum
- 22. Çevremdeki çocuk işçiliğinin yaygınlığının eğitimin önemini azalttığını düşünüyorum.**
- Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum
- 23. Ayrımcılık ve ırkçılığın eşit eğitim alma şansımı etkilediğini hissediyorum.**
- Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum
- 24. Erken yaşta evliliğin, birçok kızın eğitimine devam etmesini engellediğini düşünüyorum.**
- Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum
- 25. Ülkemi terk etmeden önce, memleketimdeki eğitim olanaklarının daha iyi olduğunu düşünüyorum.**
- Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum
- 26. Çevremdeki toplumun eğitimi bir öncelik olarak görmediğini hissediyorum.**
- Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum
- 27. Medeni durumumun (evli veya boşanmış olmam), eğitim alma şansımı azalttığını hissediyorum.**
- Kesinlikle Katılmıyorum
 - Katılmıyorum
 - Katılıyorum
 - Kesinlikle Katılıyorum

28. Cinsiyetimin (erkek ya da kadın olmam), eğitime erişimimi veya okula ya da üniversiteye kaydolmamı etkilediğini düşünüyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

29. Ebeveynlerimin eğitim seviyesinin, eğitim alma şansımı olumlu veya olumsuz etkileyebileceğini düşünüyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

30. Bir etnik gruba mensup olmanın yaşadığım ülkedeki eğitim olanaklarımı etkilediğini düşünüyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

31. Yaşadığım travmalardan kaynaklanan psikolojik zorlukların derslere devamımı etkilediğini hissediyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

32. Yeni ülkenin diline yeterince hâkim olmamam ya da başka dilleri bilmemem gibi dil engellerinin eğitimden tam anlamıyla faydalanmamı sınırladığını düşünüyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

33. Ev sahibi ülkenin, Rohingyaların eğitime erişimini zorlaştırdığını veya temel resmi eğitimi sağlamayı engellediğini hissediyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

34. Ev sahibi ülkelerde Rohingya dilini konuşan öğretmenlerin bulunmasının eğitimle ilgili zorlukları azalttığını düşünüyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum

- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

35. Uluslararası kuruluşların yetersiz desteği ve hükümetlerle zayıf işbirliği, müfredatın ve eğitim hizmetlerinin kalitesini olumsuz etkiledi.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

36. Resmi olmayan veya dini okulların, eğitim seviyemin gelişmesine katkıda bulunduğunu ve resmi eğitimin eksikliğinden kaynaklanan boşluğu doldurduğunu hissediyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

37. Eğitimin, yerel topluma uyum sağlama ve sosyal/profesyonel fırsatlarımı artırma şansımı yükselttiğini düşünüyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

38. Çevrimiçi eğitimi (uzaktan eğitim) eğitime erişim için iyi bir seçenek olarak görüyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

39. Uzaktan eğitim için gerekli internet erişimi ve cihazlara iyi bir şekilde sahibim.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

40. Rohingyaların yaşadığı ülkelerde eğitimin iyileştirilmesi için önerileriniz nelerdir? (Faydalı bulduğunuz fikirleri veya çözümleri lütfen belirtiniz)

(Açık uçlu yanıt)

EK B

ETİK KURUL İZNİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 04.02.2025-52834

T.C.
İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-71395021-050.04-52834
Konu : Etik Kurul Kararı - Fawzi FAWZI

04.02.2025

İLGİLİ MAKAMA

Kurulumuza başvuran Fawzi FAWZI'nın, "İnsan Hakları Perspektifinden Rohingyaların Eğitim Hakkı" isimli projesi; amaç, araştırma türü, veri toplama araçları, süreç ve işlemler, veri analizleri dikkate alınmak suretiyle 20.01.2025 tarihinde değerlendirilerek 2025/01-08 karar numarası ile etik açıdan uygun bulunmaktadır.

Bilgilerini ve gereğini arz/rica ederim.

Prof. Dr. Alev ERKİLET
Başkan

ÖZGEÇMİŞ

Ad ve Soyad:

Fawzi Fawzi

İletişim Bilgileri:

E-posta (1):

E-posta (2):

Eğitim:

2017 – 2022	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Lisans, Çukurova Üniversitesi, Türkiye
2022 – 2025	Uluslararası ve Mukayeseli Hukuk Yüksek Lisans, İbn Haldun Üniversitesi, Türkiye